

การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย อันเนื่องมาจากการฟื้นฟูชุมชนอัมพวา จ.สมุทรสงคราม

นายประสงค์ ปิยะศรีสกุล

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเคหะพัฒนาศาสตรมหาบัณฑิต

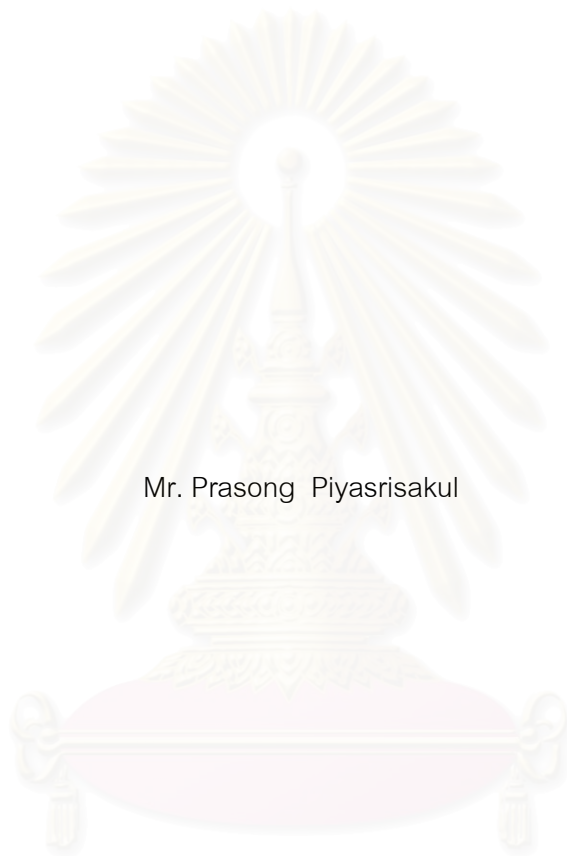
สาขาวิชาเคหการ ภาควิชาเคหการ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2550

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

HOUSING ALTERATION DUE TO COMMUNITY REDEVELOPMENT,
AMPHAWA COMMUNITY, SAMHUTSONGKRAM PROVINCE.

Mr. Prasong Piyasrisakul

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Housing Development Program in Housing

Department of Housing

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2007

Copyright of Chulalongkorn University

ประสงค์ ปิยะศรีสกุล : การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยในชุมชนอัมพวา จ.สมุทรสงคราม อันเนื่องมาจากการฟื้นฟูชุมชน. (HOUSING ALTERATION DUE TO COMMUNITY REDEVELOPMENT, AMPHAWA COMMUNITY, SAMHUTSONGKRAM PROVINCE)

อ.ที่ปรึกษา: ผศ.ดร.กฤษณชาติพิทย พานิชภักดิ์, อ.ที่ปรึกษาร่วม: รศ.ดร.วรรณศิลป์ ภัทรพันธุ์, 213 หน้า.

ชุมชนอัมพวาเป็นชุมชนริมน้ำดั้งเดิมที่มีเอกลักษณ์และมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ต่อมามีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นออกนอกพื้นที่ สภาพบ้านเรือนเสื่อมโทรม จึงมีหลายหน่วยงานร่วมมือกันจัดทำโครงการฟื้นฟูต่างๆ ขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางในหลายด้าน โดยเฉพาะด้านที่อยู่อาศัย ผู้วิจัยจึงทำการศึกษากการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยในชุมชนอัมพวา อันเนื่องมาจากการฟื้นฟู โดยมีวัตถุประสงค์ (1) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของอาคารอยู่อาศัย (2) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพการอยู่อาศัยของผู้อยู่อาศัย (3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยและสภาพการอยู่อาศัยกับโครงการฟื้นฟูชุมชน (4) ศึกษาทัศนคติของผู้อยู่อาศัยที่มีต่อการเปลี่ยนแปลง

กลุ่มประชากรในการศึกษาทั้งหมด 191 หน่วย โดยทำการเก็บตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัยในภาพรวมทั้งหมด 191 หน่วย และเก็บตัวอย่างเชิงลึกในด้านที่อยู่อาศัยและด้านผู้อยู่อาศัยทั้งสิ้น 62 หน่วยคิดเป็นร้อยละ 32.46 ของประชากรทั้งหมด โดยใช้เครื่องมือในการศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์ การสำรวจ การสังเกต และการสัมภาษณ์แบบเจาะจง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างแผนภูมิวิเคราะห์ช่วงเวลา และวิเคราะห์ข้อสรุปจากคุณลักษณะร่วมที่มีความสัมพันธ์ของข้อมูลประกอบกัน

จากกลุ่มตัวอย่าง 62 หน่วย พบว่าอาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพทั้งสิ้น 31 หน่วย คิดเป็นร้อยละ 50 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และเกิดการเปลี่ยนแปลง 38 ครั้ง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูชุมชนคิดเป็นร้อยละ 63 โดยแบ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องโดยตรงคิดเป็นร้อยละ 13 และเป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟูคิดเป็นร้อยละ 50 โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรงเกิดขึ้นก่อนและเป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟูที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นจำนวนมากในเวลาต่อมา โดยส่งผลต่อที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัย ซึ่งทำให้ที่อยู่อาศัยมีความมั่นคงแข็งแรงขึ้นและยังคงรูปแบบอาคารเดิมไว้ได้ เกิดการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาในพื้นที่ของผู้อยู่อาศัยเดิมที่เคยทิ้งร้างทำให้ชุมชนกลับมามีชีวิตชีวา อีกทั้งการใช้ประโยชน์พื้นที่ในอาคารยังสามารถรองรับการปรับเปลี่ยนเชิงพาณิชย์เพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนได้อีกโดยไม่ส่งผลต่อการอยู่อาศัย โดยปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่มาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู ส่วนทัศนคติที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้อยู่อาศัยในชุมชนทั้งกลุ่มที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู แบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ (1) ระดับตัวบ้าน พบว่ากลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู ส่วนใหญ่ชอบเนื่องจากทำให้มีรายได้มากขึ้น ส่วนกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู ส่วนใหญ่ชอบเนื่องจากทำให้อาคารอยู่อาศัยมีความมั่นคงสวยงามขึ้น (2) ระดับชุมชน พบว่ากลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู ส่วนใหญ่ชอบเพราะเศรษฐกิจชุมชนดีขึ้นทำให้มีชีวิตชีวา ส่วนกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู ส่วนใหญ่ไม่ชอบเนื่องจากได้รับผลกระทบจากเสียงรบกวน ส่วนผลเสียที่มีต่อที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยพบว่าทำให้ผู้ที่อยู่อาศัยเดิมย้ายออกจากพื้นที่เนื่องจากความต้องการทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยวทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเดิมเริ่มลดน้อยลง พื้นที่สาธารณะถูกปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่สำหรับการพาณิชย์ทำให้พื้นที่สำหรับการอยู่อาศัยลดน้อยลง เกิดมลภาวะทางเสียง โดยเฉพาะเสียงเรือที่รบกวนการอยู่อาศัย และมีอาคารบางหน่วยปรับเปลี่ยนรูปแบบจากเดิมเป็นรูปแบบใหม่

แนวทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเพื่อการอยู่อาศัย คือ นามาตรการในการดำเนินการ (1) ลดมลภาวะทางเสียงจากเรือ (2) จำกัดปริมาณนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม (3) ควบคุมการเปลี่ยนแปลงจากที่อยู่อาศัยไปเป็นที่พักรองรับนักท่องเที่ยว (4) ควบคุมการเจริญเติบโตของการค้าที่มีมากเกินไป (5) ควบคุมการเปลี่ยนมือในการครอบครองที่อยู่อาศัยระหว่างผู้อยู่อาศัยเดิมกับผู้อยู่อาศัยใหม่ (6) ดำรงรักษารูปแบบอาคารที่เป็นเอกลักษณ์ (7) ส่งเสริมโครงการฟื้นฟูต่างๆ ในการอนุรักษ์สภาพอาคารและวิถีชีวิตดั้งเดิม โดยการแก้ไขปัญหาต่างๆ ต้องผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมของผู้อยู่อาศัยในชุมชน

ภาควิชา.....เคหการ.....
สาขาวิชา.....เคหการ.....
ปีการศึกษา.....2550.....

ลายมือชื่อนิสิิต.....ประสงค์
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4874141925 : MAJOR HOUSING

KEY WORD : ALTERATION / REDEVELOPMENT

PRASONG PIYASRISAKUL : HOUSING ALTERATION DUE TO COMMUNITY REDEVELOPMENT, AMPHAWA COMMUNITY, SAMHUTSONGKRAM PROVINCE.

THESIS ADVISOR : ASST. PROF. KULDOLDIBYA PANICHAPAKDI, Ph.D. THESIS

CO-ADVISOR : ASSOC. PROF. WANNASILPA PEERAPUN, Ph.D., 213 pp.

Situated along the banks of a river, Amphawa has remained a unique and traditional community of historical value. Development of land infrastructure resulted in migration to other areas leaving vacant homes and surroundings to deteriorate. Various organizations have worked together to set up rehabilitation/ redevelopment projects leading to far-reaching changes especially in housing. The researcher, therefore, conducted a study in house alterations in the Amphawa community resulting from the redevelopment with the aim to 1) study the physical changes in housing structure, 2) study the social, economic and living state of the local people, 3) analyze the relationship between the housing alteration and living condition in the community redevelopment project, and 4) study the attitudes of the local people toward such changes.

From 62 unit samples, it is found that 31 units of housing had physical alterations, accounting for 50% of the total population. Most of these 38 alterations were related to the community redevelopment project (63%) and comprised 13% with directly related alterations and 50% with consequent alterations. The housing alterations which were directly related to the redevelopment project preceded concrete examples leading to a much larger number of subsequent alterations later on. This has positively resulted in more secured housing and living standards while maintaining the form of the structure. People migrating back into the once deserted housing have livened the community up. This also benefited the inside space use in the buildings for commercial adaptation to increase household income/ revenue without any impact on the living conditions. The factor leading to most alterations came from the development of tourism in the area resulting from the redevelopment project. The attitudes of the community residents toward the change as both related and unrelated to the project were classified into two levels. First, at the household level, it was found that those directly related to the redevelopment project mostly preferred the housing alteration because it increased income. However, those unrelated to the project largely favored the alteration since the housing became more secured and better looking. Second, at the community level, it was found that those directly related to the redevelopment project mostly preferred the housing alterations because the community economy was stronger and more active. On the other hand, those not related to the project largely disfavored the alterations due to the impact of boat noise. Other negative effects on the housing and living were the migration of local residents to provide space for increasingly needed tourist lodgings. This has led to a deterioration of local resident relationship, adaptation of public space for commercial usage decreasing area for housing, noise pollution particularly that of boats and changes in some housing units from the traditional style to a more modern one.

The recommended development method and solution for housing problems is to set measures in implementing: 1) reduction in noise pollution from boats; 2) appropriate number of tourists; 3) control in the transfer of housing to tourist lodging; 4) monitoring of growth in the commercial area; 5) the change of housing ownership between the old and new occupants; 6) maintenance of the unique building style; and 7) promotion of various development/ rehabilitation projects to conserve the building conditions and traditional lifestyle through participatory problem-solving processes among the community residents.

Department : .....Housing..... Student's signature : *P. Piyasrisakul*.....

Field of study : .....Housing..... Advisor's signature : *K. Panitchapakdi*.....

Academic year : .....2007..... Co-advisor's signature : *W. Wannasilpa*.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์ในการให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์จากคณาจารย์ในภาควิชาเคหการทุกท่าน โดยเฉพาะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กุณฑลทิพย์ พานิชภักดิ์ และรองศาสตราจารย์ ดร. วรณศิลป์ พิรพันธุ์ ที่ให้การดูแลเอาใจใส่ และกดดันให้ทำผลงานออกมาได้ตามที่ตั้งใจไว้

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์สำหรับความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณเทศบาลตำบลอัมพวาที่เอื้อเฟื้อข้อมูลเป็นอย่างดี และที่จะลืมเสียมิได้คือชาวชุมชนอัมพวาทุกท่านที่มีน้ำใจ ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจนทำให้เป็นวิทยานิพนธ์ที่สมบูรณ์ได้

ขอขอบคุณ คุณรัตนา คุณยุทธนา คุณวรวิทย์ คุณศราวรุจจุฑา คุณสุพรรณิ คุณอรวรรณ คุณวีระศักดิ์ คุณกิตติศักดิ์ คุณกอล์ฟ พี่เล็ก พี่ก๊อฟ และเพื่อนๆที่คอยช่วยเหลือ ให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์นี้ สุดท้ายต้องขอขอบคุณบิดาและครอบครัวที่เป็นแรงบันดาลใจให้มุ่งมั่นเรียนจบได้สำเร็จดังที่หวังไว้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญแผนภูมิ	ฏ
สารบัญรูปภาพ	ฒ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 ขอบเขตการศึกษา	5
1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	5
1.3.2 ขอบเขตด้านเวลา.....	6
1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา.....	6
1.5 ขั้นตอนและวิธีการศึกษา.....	6
1.6 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	7
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในการศึกษา	7
บทที่ 2 ทฤษฎี แนวความคิด และกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูชุมชน.....	8
2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงชุมชน.....	22
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย.....	23
2.4 ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.....	29
2.5 ความหมายและความสำคัญของบริเวณเมืองเก่าที่ยังมีชีวิต.....	30
2.6 กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง.....	32
2.7 การกำหนดกรอบแนวคิด.....	61

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	63
3.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนอัมพวา.....	63
3.2 การสำรวจเบื้องต้นเพื่อกำหนดขอบเขตในการศึกษา.....	64
3.3 การสำรวจโดยการสัมภาษณ์เบื้องต้นเพื่อกำหนดประชากรในการศึกษา.....	65
3.4 การสำรวจขั้นละเอียด.....	65
ช่วงที่ 1 จำแนกประชากรในการศึกษา.....	65
ช่วงที่ 2 กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา.....	65
ช่วงที่ 3 ทำการทดลองเก็บตัวอย่าง.....	66
ช่วงที่ 4 กลุ่มตัวอย่างที่สามารถเก็บข้อมูลได้.....	67
3.5 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา.....	68
3.6 สรุปลเครื่องมือและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา.....	69
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	69
3.8 ข้อจำกัดในการศึกษา.....	70
บทที่ 4 ชุมชนอัมพวา.....	71
4.1 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐาน.....	71
ช่วงที่ 1 ชุมชนหมู่บ้านประมงและการเกษตรเพื่อยังชีพ.....	73
ช่วงที่ 2 ชุมชนเกษตรกรรมและตลาดน้ำเพื่อการค้าขายยุคแรก.....	74
ช่วงที่ 3 ชุมชนเกษตรกรรมและตลาดน้ำเพื่อการค้าขายยุคหลัง.....	74
ช่วงที่ 4 ชุมชนปัจจุบัน.....	75
4.2 สถานการณ์อยู่อาศัยก่อนที่โครงการฟื้นฟูต่างๆ เข้ามามีบทบาท (พ.ศ.2543)....	76
4.2.1 รูปแบบอาคารอยู่อาศัย.....	77
4.2.2 การใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัย.....	79
4.2.3 การถือครองที่อยู่อาศัย.....	80
4.2.4 จำนวนสมาชิกครัวเรือน.....	81
4.2.5 ลักษณะครัวเรือนของผู้อยู่อาศัย.....	82
4.2.6 อาชีพในหน่วยพักอาศัย.....	83
4.2.7 รายได้ครัวเรือน.....	84
4.2.8 รายจ่ายครัวเรือน.....	85

4.2.9 ความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายครัวเรือน.....	86
4.3 โครงการฟื้นฟูต่างๆ ที่เข้ามามีบทบาทในชุมชนอัมพวา (พ.ศ.2544-2549).....	87
4.4 สถานการณ์ที่อยู่อาศัยปัจจุบัน (พ.ศ.2549).....	90
4.4.1 รูปแบบอาคารอยู่อาศัย.....	92
4.4.2 การใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัย.....	93
4.4.3 การถือครองที่อยู่อาศัย.....	94
4.4.4 จำนวนสมาชิกครัวเรือน.....	95
4.4.5 ลักษณะครัวเรือนของผู้อยู่อาศัย.....	96
4.4.6 อาชีพในหน่วยพักอาศัย.....	96
4.4.7 รายได้ครัวเรือน.....	97
4.4.8 รายจ่ายครัวเรือน.....	98
4.4.9 ความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายครัวเรือน.....	98
บทที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างโครงการฟื้นฟูกับการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย.....	100
5.1 โครงการฟื้นฟูและกิจกรรมที่เกิดขึ้นต่อเนื่องซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย	100
5.1.1 ช่วงที่ 1 (2544-2546).....	102
5.1.2 ช่วงที่ 2 (2546-2547).....	105
5.1.3 ช่วงที่ 3 (2547-ปัจจุบัน (2549)).....	108
5.2 กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย.....	112
5.3 พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยกับโครงการฟื้นฟู.....	114
5.3.1 ช่วงที่ 1 (2544-2546).....	115
5.3.2 ช่วงที่ 2 (2547).....	116
5.3.3 ช่วงที่ 3 (2548).....	118
5.3.4 ช่วงที่ 4 (2549).....	119
5.4 ขนาดและรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยกับโครงการฟื้นฟู.....	121
5.4.1 เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง.....	122
5.4.2 เป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู.....	130
5.4.3 ไม่ได้เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู.....	141
5.5 การเปลี่ยนแปลงการอยู่อาศัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ.....	148

5.5.1 สภาพการเปลี่ยนแปลงการอยู่อาศัยด้านสังคม.....	149
5.5.2 สภาพการเปลี่ยนแปลงการอยู่อาศัยด้านเศรษฐกิจ.....	163
5.6 ผลดีผลเสียต่อที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัย.....	175
5.6.1 ผลดี.....	175
5.6.2 ผลเสีย.....	178
5.7 ทศนคติของคนในชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น.....	185
5.7.1 ทศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับตัวบ้าน.....	185
5.7.2 ทศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน.....	186
5.7.3 ทศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู.....	187
5.7.4 ทศนคติของผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู.....	189
บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ.....	193
6.1 การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยกับโครงการฟื้นฟู.....	193
6.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากโครงการฟื้นฟู.....	196
6.2.1 กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง.....	198
6.2.2 กลุ่มที่สืบเนื่องจากโครงการฟื้นฟู.....	199
6.2.3 กลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู.....	200
6.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษา.....	201
6.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป.....	201
รายการอ้างอิง.....	202
ภาคผนวก.....	204
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	213

สารบัญตาราง

ฎ

หน้า

ตารางที่ 2.1	แสดงการเปรียบเทียบการจัดการเมืองและชุมชน จากหน่วยงานภาครัฐ และการจัดการเมืองและชุมชน “มะจิซึคีริ”.....	34
ตารางที่ 2.2	แสดงการเปรียบเทียบอาคารที่อยู่อาศัยก่อน และหลังการฟื้นฟู.....	39
ตารางที่ 4.1	รูปแบบอาคารอยู่อาศัยช่วงก่อนการฟื้นฟู.....	78
ตารางที่ 4.2	การใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัยช่วงก่อนการฟื้นฟู.....	79
ตารางที่ 4.3	การถือครองที่อยู่อาศัย (พ.ศ.2543).....	80
ตารางที่ 4.4	จำนวนสมาชิกครัวเรือน (พ.ศ.2543).....	81
ตารางที่ 4.5	ลักษณะครัวเรือนของผู้อยู่อาศัย (พ.ศ.2543).....	82
ตารางที่ 4.6	การประกอบอาชีพในหน่วยพักอาศัย (พ.ศ.2543).....	83
ตารางที่ 4.7	ข้อมูลรายได้ครัวเรือน (พ.ศ.2543).....	84
ตารางที่ 4.8	ข้อมูลรายจ่ายครัวเรือน (พ.ศ.2543).....	85
ตารางที่ 4.9	ความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายครัวเรือน (พ.ศ.2543).....	86
ตารางที่ 4.10	รูปแบบอาคารอยู่อาศัยหลังการฟื้นฟู.....	92
ตารางที่ 4.11	การใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัย.....	93
ตารางที่ 4.12	การถือครองที่อยู่อาศัย (พ.ศ.2549).....	94
ตารางที่ 4.13	จำนวนสมาชิกครัวเรือน (พ.ศ.2549).....	95
ตารางที่ 4.14	ลักษณะครัวเรือนของผู้อยู่อาศัย (พ.ศ.2549).....	96
ตารางที่ 4.15	การประกอบอาชีพในหน่วยพักอาศัย (พ.ศ.2549).....	96
ตารางที่ 4.16	ข้อมูลรายได้ครัวเรือน (พ.ศ.2549).....	97
ตารางที่ 4.17	ข้อมูลรายจ่ายครัวเรือน (พ.ศ.2549).....	98
ตารางที่ 4.18	ความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายครัวเรือน (พ.ศ.2549).....	98
ตารางที่ 5.1	รายละเอียดของระดับการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัย.....	122
ตารางที่ 5.2	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามรูปแบบ A.....	126
ตารางที่ 5.3	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามรูปแบบ B.....	129
ตารางที่ 5.4	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามรูปแบบ C.....	132
ตารางที่ 5.5	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามรูปแบบ D.....	136
ตารางที่ 5.6	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามรูปแบบ E.....	140

ตารางที่ 5.7	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามรูปแบบ F.....	145
ตารางที่ 5.8	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามรูปแบบการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด..	146
ตารางที่ 5.9	สรุปรูปแบบการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย.....	147
ตารางที่ 5.10	แสดงการแยกกลุ่มอาคารอยู่อาศัยตามความสัมพันธ์กับโครงการฟื้นฟู.....	148
ตารางที่ 5.11	การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่อยู่อาศัย.....	149
ตารางที่ 5.12	การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่อยู่อาศัยของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง.....	150
ตารางที่ 5.13	การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่อยู่อาศัยของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู.....	150
ตารางที่ 5.14	การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่อยู่อาศัยของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู.....	151
ตารางที่ 5.15	การเปลี่ยนมือในการถือครองที่อยู่อาศัยแยกตามการถือครอง.....	151
ตารางที่ 5.16	การเปลี่ยนมือในการถือครองที่อยู่อาศัย.....	152
ตารางที่ 5.17	การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือน.....	153
ตารางที่ 5.18	การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือนของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง.....	154
ตารางที่ 5.19	การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือนของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู...	154
ตารางที่ 5.20	การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือนของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู.	155
ตารางที่ 5.21	การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....	156
ตารางที่ 5.22	การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกครัวเรือนของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง.....	157
ตารางที่ 5.23	การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกครัวเรือนของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู.....	158
ตารางที่ 5.24	การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกครัวเรือนของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู.....	159
ตารางที่ 5.25	การเปลี่ยนแปลงอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัย.....	160
ตารางที่ 5.26	การเปลี่ยนแปลงอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง.....	160

ตารางที่ 5.27	การเปลี่ยนแปลงอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู.	161
ตารางที่ 5.28	การเปลี่ยนแปลงอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู.....	162
ตารางที่ 5.29	การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือน.....	163
ตารางที่ 5.30	การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือนของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง.....	164
ตารางที่ 5.31	การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือนของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู....	165
ตารางที่ 5.32	การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือนของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู...	166
ตารางที่ 5.33	การเปลี่ยนแปลงรายจ่ายครัวเรือน.....	167
ตารางที่ 5.34	การเปลี่ยนแปลงรายจ่ายครัวเรือนของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง.....	168
ตารางที่ 5.35	การเปลี่ยนแปลงรายจ่ายครัวเรือนของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู...	169
ตารางที่ 5.36	การเปลี่ยนแปลงรายจ่ายครัวเรือนของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู.	170
ตารางที่ 5.37	การเปลี่ยนแปลงความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่าย.....	171
ตารางที่ 5.38	การเปลี่ยนแปลงความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง.....	172
ตารางที่ 5.39	การเปลี่ยนแปลงความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู.....	173
ตารางที่ 5.40	การเปลี่ยนแปลงความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู.....	174
ตารางที่ 5.41	พื้นที่อยู่อาศัยต่อจำนวนผู้อยู่อาศัยในหนึ่งครัวเรือน.....	175
ตารางที่ 5.42	การแบ่งลักษณะของการเปลี่ยนแปลงอาคาร.....	177
ตารางที่ 5.43	การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของอาคารอยู่อาศัย.....	178
ตารางที่ 5.44	ผลต่อที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยตามกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู....	184
ตารางที่ 5.45	ตารางสรุปทัศนคติที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของกลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู.....	192
ตารางที่ 6.1	แสดงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย.....	197

	หน้า
แผนภูมิที่ 2.1	ความสัมพันธ์ระหว่าง Conservation และ Reconstruction..... 15
แผนภูมิที่ 2.2	แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษา..... 62
แผนภูมิที่ 3.1	แสดงตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา..... 68
แผนภูมิที่ 4.1	แสดงโครงการฟื้นฟูต่างๆที่เข้ามาในชุมชนอัมพวา..... 87
แผนภูมิที่ 4.2	วิวัฒนาการของปริมาณเรือที่จดทะเบียนในอำเภออัมพวา..... 90
แผนภูมิที่ 4.3	วิวัฒนาการของจำนวนท่าเรือที่เกิดขึ้นในชุมชนอัมพวา..... 90
แผนภูมิที่ 4.4	ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา..... 91
แผนภูมิที่ 5.1	ช่วงเวลาของโครงการฟื้นฟูต่างๆ ตั้งแต่ปี 2544 ถึง ปัจจุบัน(2549)..... 101
แผนภูมิที่ 5.2	กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย..... 112
แผนภูมิที่ 5.3	แผนผังการเปลี่ยนทางกายภาพของที่อยู่อาศัยปี 2544-2549..... 114
แผนภูมิที่ 5.4	วิวัฒนาการของโครงการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบ A..... 122
แผนภูมิที่ 5.5	วิวัฒนาการของโครงการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบ B..... 127
แผนภูมิที่ 5.6	วิวัฒนาการของโครงการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบ C..... 130
แผนภูมิที่ 5.7	วิวัฒนาการของโครงการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบ D..... 133
แผนภูมิที่ 5.8	วิวัฒนาการของโครงการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบ E..... 137
แผนภูมิที่ 5.9	วิวัฒนาการของโครงการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบ F..... 141
แผนภูมิที่ 5.10	ทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับตัวบ้าน..... 185
แผนภูมิที่ 5.11	ทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน..... 186
แผนภูมิที่ 5.12	ทัศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูในระดับตัวบ้าน..... 188
แผนภูมิที่ 5.13	ทัศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูในระดับชุมชน..... 189
แผนภูมิที่ 5.14	ทัศนคติของผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูในระดับตัวบ้าน..... 190
แผนภูมิที่ 5.15	ทัศนคติของผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูในระดับชุมชน..... 191
แผนภูมิที่ 6.1	กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยกับโครงการฟื้นฟู..... 194

สารบัญรูปภาพ

๗

		หน้า
รูปที่ 1.1	แสดงภาพถ่ายดาวเทียมของพื้นที่ชุมชนอัมพวา (พ.ศ. 2548).....	2
รูปที่ 1.2	แผนที่แสดงที่ตั้งของชุมชนอัมพวา.....	3
รูปที่ 1.3	แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา.....	5
รูปที่ 2.1	แสดง แผนที่ย่านยานากะ.....	35
รูปที่ 2.2	แสดงบรรยากาศของชุมชนยานากะ.....	36
รูปที่ 2.3	แสดงร้านค้าในชุมชนยานากะ.....	36
รูปที่ 2.4	แสดงรูปแบบที่อยู่อาศัยในชุมชนยานากะ.....	37
รูปที่ 2.5	แสดงสภาพแวดล้อมก่อนการปลูกชุมชน.....	38
รูปที่ 2.6	แสดงแผ่นพับแสดงการดูแลรักษาอาคารที่อยู่อาศัยให้เกิดความเหมาะสม.....	40
รูปที่ 2.7	แสดงแผ่นพับแสดงการรักษาสภาพอาคารบ้านเรือนให้เป็นระเบียบ เรียบร้อยด้วยการวาดรูปการ์ตูน เพื่อสื่อสารให้ชาวบ้านเข้าใจง่ายขึ้น.....	41
รูปที่ 2.8	แสดงส่วนหนึ่งของแผ่นพับ ประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว.....	41
รูปที่ 2.9	แสดงอาคารโรงเรียนยานากะ.....	42
รูปที่ 2.10	แสดงอาคารแสดงงานศิลปะ โกดังโอคุราย่า.....	43
รูปที่ 2.11	แสดงแผนที่ย่านคาวาโกเอะเป็นย่านการค้าเก่า.....	44
รูปที่ 2.12	แสดงย่านเก่าของเมืองคาวาโกเอะ หรือ Little Edo.....	44
รูปที่ 2.13	แสดงสภาพแวดล้อมย่านคาวาโกเอะที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้อย่างสมบูรณ์.....	45
รูปที่ 2.14	แสดงหุ่นจำลองกายภาพอาคารบ้านเรือนในคาวาโกเอะ จากพิพิธภัณฑ์ เมืองคาวาโกเอะ.....	47
รูปที่ 2.15	แสดงแผ่นประชาสัมพันธ์แสดงสถานที่ท่องเที่ยวภายในย่านคาวาโกเอะ..	48
รูปที่ 2.16	แสดงตำแหน่งที่ตั้งย่านสามแพรง.....	49
รูปที่ 2.17	ตำแหน่งที่ตั้งของอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม.....	51
รูปที่ 2.18	แสดงโรงละครปริตาลัยอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่.....	51
รูปที่ 2.19	แสดงสภาพแวดล้อมทางสถาปัตยกรรม บริเวณถนนบำรุงเมือง.....	52
รูปที่ 2.20	แสดงตลาดสามชุกในปัจจุบัน.....	56
รูปที่ 2.21	แสดงร้านค้าแพโบราณ สภากาแฟชาวตลาดสามชุก.....	57
รูปที่ 2.22	ตลาดสามชุกกับบรรยากาศร้านขายยา.....	57
รูปที่ 2.23	สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสถาปัตยกรรม.....	58

รูปที่ 2.24	แสดงพิพิธภัณฑ์บ้านขุนจำนงจินารักษ์.....	60
รูปที่ 2.25	แสดงโมเดลจำลองอาคารบ้านเรือนในตลาดสามชุก ภายในพิพิธภัณฑ์ บ้านขุนจำนงจินารักษ์.....	60
รูปที่ 4.1	ภาพถ่ายทางอากาศแสดงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอัมพวา พ.ศ. 2518.....	72
รูปที่ 4.2	ภาพถ่ายแสดงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอัมพวา พ.ศ. 2543.....	72
รูปที่ 4.3	ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอัมพวา พ.ศ. 2548.....	73
รูปที่ 4.4	สภาพชุมชนอัมพวาในการตั้งถิ่นฐานช่วงที่ 3.....	74
รูปที่ 4.5	การตั้งบ้านเรือนตามแนวถนน.....	75
รูปที่ 4.6	สภาพความเงียบเหงาภายหลังเกิดการพัฒนากิจกรรมคมนาคมทางบก.....	76
รูปที่ 4.7	สภาพการค้าขายบริเวณตลาดสดภายในชุมชนช่วงก่อนมีโครงการฟื้นฟู..	76
รูปที่ 4.8	สภาพความเสื่อมโทรมของอาคารอยู่อาศัย.....	77
รูปที่ 4.9	รูปแบบอาคารอยู่อาศัยช่วงก่อนการฟื้นฟู.....	77
รูปที่ 4.10	ตำแหน่งของรูปแบบอาคารอยู่อาศัยต่างๆ ช่วงก่อนการฟื้นฟู.....	78
รูปที่ 4.11	ตำแหน่งของการใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัยช่วงก่อนการฟื้นฟู.....	79
รูปที่ 4.12	รูปแบบอาคารอยู่อาศัยหลังการฟื้นฟู.....	92
รูปที่ 4.13	ตำแหน่งของรูปแบบอาคารอยู่อาศัยต่างๆ ช่วงหลังการฟื้นฟู.....	93
รูปที่ 4.14	ตำแหน่งของการใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัยหลังการฟื้นฟู.....	94
รูปที่ 5.1	สภาพการอยู่อาศัยในชุมชนอัมพวา ช่วงที่ 1.....	103
รูปที่ 5.2	สภาพกิจกรรมการค้าในชุมชนอัมพวา ช่วงที่ 1.....	104
รูปที่ 5.3	สภาพตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา ในช่วงเริ่มต้นตอนที่เรือฟื้นขึ้นมาใหม่ๆ....	106
รูปที่ 5.4	สภาพของร้านค้าคิบเฮงช่วงก่อน – หลัง การเปลี่ยนแปลง.....	107
รูปที่ 5.5	สภาพกิจกรรมในวันที่มีตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา.....	109
รูปที่ 5.6	สภาพปกติในวันที่ไม่มีตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา.....	110
รูปที่ 5.7	การดำเนินกิจกรรมของชุมชนอัมพวา.....	111
รูปที่ 5.8	แผนผังแสดงพัฒนาการการเปลี่ยนอาคารอยู่อาศัยปี 2544-2546.....	116
รูปที่ 5.9	แผนผังแสดงพัฒนาการการเปลี่ยนอาคารอยู่อาศัยปี 2544-2547.....	117
รูปที่ 5.10	แผนผังแสดงพัฒนาการการเปลี่ยนอาคารอยู่อาศัยปี 2544-2548.....	119
รูปที่ 5.11	แผนผังแสดงพัฒนาการการเปลี่ยนอาคารอยู่อาศัยปี 2544-2549.....	120

รูปที่ 5.12	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงมากตามรูปแบบ A...	124
รูปที่ 5.13	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงมากตามรูปแบบ A..	124
รูปที่ 5.14	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ A.	125
รูปที่ 5.15	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ A..	125
รูปที่ 5.16	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ B.	128
รูปที่ 5.17	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ B.	128
รูปที่ 5.18	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงมากตามรูปแบบ C...	131
รูปที่ 5.19	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงมากตามรูปแบบ C...	131
รูปที่ 5.20	สภาพอาคาร ก่อนและหลังที่อยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลงตามรูปแบบ C....	132
รูปที่ 5.21	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ D...	134
รูปที่ 5.22	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ D...	134
รูปที่ 5.23	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงน้อยตามรูปแบบ D...	135
รูปที่ 5.24	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงน้อยตามรูปแบบ D...	135
รูปที่ 5.25	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ E...	138
รูปที่ 5.26	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ E...	139
รูปที่ 5.27	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงมากตามรูปแบบ F...	142
รูปที่ 5.28	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงมากตามรูปแบบ F...	142
รูปที่ 5.29	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ F...	143
รูปที่ 5.30	สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ F...	143
รูปที่ 5.31	สภาพอาคาร ก่อนและหลังที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยตามรูปแบบ F.....	144
รูปที่ 5.32	แสดงตัวอย่างสภาพอาคารอยู่อาศัยก่อนและหลังการฟื้นฟู.....	176
รูปที่ 5.33	แผนผังแสดงการอพยพย้ายถิ่นของผู้อยู่อาศัยในชุมชน.....	179
รูปที่ 5.34	แสดงพื้นที่สาธารณะสำหรับการอยู่อาศัยในชุมชนลดลง.....	180
รูปที่ 5.35	ผลที่เกิดจากเรือบริการนักท่องเที่ยว.....	181
รูปที่ 5.36	การเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารอยู่อาศัยเป็นรูปแบบใหม่.....	182

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดสมุทรสงคราม ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กลองช่วงปากแม่น้ำ เกิดจากการรวมตัวของแม่น้ำแควใหญ่กับแควน้อยในจังหวัดกาญจนบุรี ไหลผ่านจังหวัดราชบุรีมายังจังหวัดสมุทรสงคราม และไหลลงสู่ทะเลผ่านตอนกลางของพื้นที่ตามแนวเหนือใต้ จากอำเภอบางคนที อำเภออัมพวา สุอ่าวไทยในเขตอำเภอเมืองสมุทรสงคราม โดยมีอำเภออัมพวาเป็นเมืองอยู่บริเวณพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง ใกล้อ่าวไทย ชุมชนอัมพวาตั้งอยู่ตอนกลางของอำเภออัมพวา ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลองบริเวณสองฝั่งคลองอัมพวา มีการตั้งถิ่นฐานในอดีตตามลักษณะของคนไทยสมัยก่อนที่ยึดแม่น้ำลำคลอง โดยเฉพาะที่ชุมชนอัมพวามีความโดดเด่นในด้านภูมิทัศน์ของเมืองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สวยงามทั้งทางสถาปัตยกรรม อาคารบ้านเรือน สิ่งก่อสร้าง โบราณสถาน และวิถีชีวิตริมน้ำ มีการคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก โดยการค้าพืชสวนและผลิตสินค้าเกษตรกรรมมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ที่ตลาดบางช้างหรือตลาดน้ำคลองอัมพวาในปัจจุบัน เป็นชุมชนเกษตรกรรมและตลาดน้ำเพื่อการค้าขาย จากการที่ตลาดน้ำพัฒนาองค์ประกอบและความสำคัญขึ้นมา จึงเริ่มมีการพัฒนาพื้นที่บริเวณสองฝั่งคลอง รูปแบบชุมชนเปลี่ยนเป็นชุมชนตลาดร้านค้าริมฝั่งผสมกับเรือขายสินค้าในคลองซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจที่สำคัญในยุคนั้น ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่ชัดเจนคงเป็นกลุ่มเรือนและร้านค้าที่มีมากขึ้นตลอดลำคลองอัมพวา ประกอบกับเป็นสถานที่ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ คือ เป็นเมืองที่ประทับของพระพุทธรูปอศุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์ราช (รัชกาลที่ 1) เป็นเมืองพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) เป็นเมืองราชินิกุล คือ นิवासสถานเดิมของกรมสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีในรัชกาลที่ 1 และสถานที่พระราชสมภพของกรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินีพระบรมราชินีในรัชกาลที่ 2 อีกทั้งยังเป็นสถานที่ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสต้น ใน พ.ศ. 2447

รูปที่ 1.1 แสดงภาพถ่ายดาวเทียมของพื้นที่ชุมชนอัมพวา (พ.ศ. 2548)

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร, พ.ศ.2548

ภายหลังจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกและการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของกลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งเป็นผลมาจากการสร้างเขื่อนบริเวณต้นน้ำก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางความเจริญครั้งใหญ่ จากเดิมที่ศูนย์กลางความเจริญถูกกำหนดโดยโครงข่ายลำน้ำ กลายเป็นศูนย์กลางความเจริญถูกกำหนดโดยโครงข่ายถนน การพัฒนาโครงข่ายถนนโดยไม่คำนึงถึงศูนย์กลางความเจริญดั้งเดิมทำให้ความเจริญย้ายออกไปยังพื้นที่ซึ่งมีเครือข่ายการคมนาคมทางบกที่สมบูรณ์กว่า กิจกรรมการค้าที่เคยคึกคักกลับกลายเป็นเงียบเหงา ผู้คนเริ่มย้ายออกจากพื้นที่เหลือไว้เพียงอาคารร้านค้าที่สามารถทำการค้าขายต่อไปได้เพียงไม่กี่แห่ง โดยเฉพาะบริเวณตลาดน้ำคลองอัมพวา ส่งผลให้ชุมชนอัมพวาเงียบเหงา เลื่อมโทรมลง เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นการเสื่อมโทรมทางด้านอาคารอยู่อาศัย เศรษฐกิจ สังคม จนส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชนอัมพวา

ต่อมาได้มีหลายหน่วยงานรวมถึงชาวชุมชนอัมพวาเอง เห็นถึงความสำคัญของปัญหาเหล่านี้ จึงมีความพยายามที่จะอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาชุมชนอัมพวาขึ้นให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง เนื่องจากเห็นว่าชุมชนอัมพวายังคงมีเอกลักษณ์ เหมาะสมต่อการฟื้นฟูชุมชนขึ้นมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง ด้วยความร่วมมือของ 3 ฝ่าย ได้แก่ 1. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2. เทศบาลตำบลอัมพวา และ 3. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้จัดทำโครงการฟื้นฟูต่างๆ ขึ้นครั้งแรกในปี 2544 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2549)

ปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) จากการสำรวจพบว่า การฟื้นฟูชุมชนอัมพวา ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะด้านที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของชุมชน ก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในช่วงที่ผ่านมา และเกิดการเปลี่ยนแปลงมากเป็นพิเศษในพื้นที่บริเวณริมคลองอัมพวา ผู้วิจัยจึงเกิดประเด็นคำถามขึ้นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ว่ามีความเกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูต่างๆ อย่างไร และมีผลต่อทิศทางของการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยและสภาพการอยู่อาศัยในชุมชนอัมพวาอย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

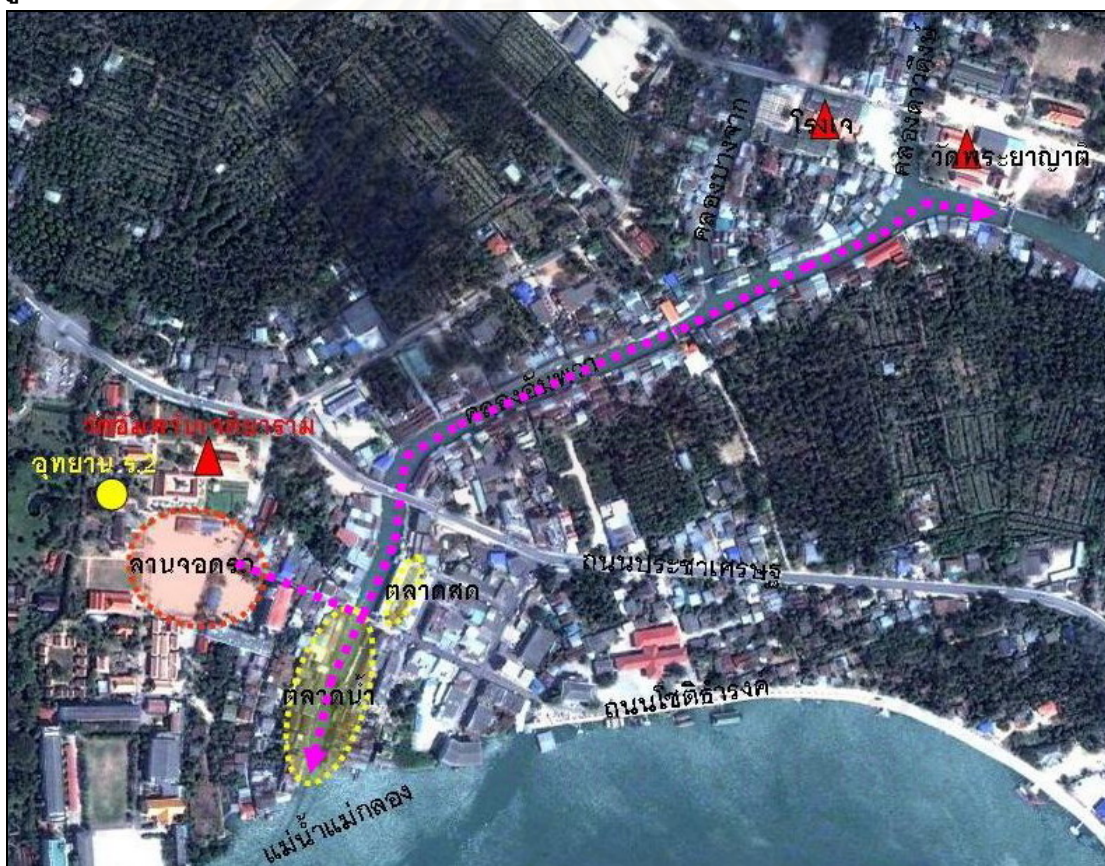
- 1.4.1 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของอาคารอยู่อาศัยในชุมชนอัมพวา
- 1.4.2 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพการอยู่อาศัยของผู้อยู่อาศัยในชุมชนอัมพวา
- 1.4.3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยและสภาพการอยู่อาศัย กับโครงการฟื้นฟูชุมชน
- 1.4.4 ศึกษาทัศนคติของผู้อยู่อาศัยที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น

1.3 ขอบเขตการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

จากโครงการฟื้นฟูชุมชนอัมพวามีผลกระทบต่อการศึกษาที่อยู่อาศัยเป็นบริเวณกว้าง แต่จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่าพื้นที่บริเวณริมคลองอัมพวาและริมถนนจากวัดอัมพวันเข้าตลาดน้ำอัมพวา เป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยมากที่สุด ผู้วิจัยจึงศึกษาเฉพาะพื้นที่บริเวณริมถนนจากวัดอัมพวันเข้าตลาดอัมพวา และริมคลองอัมพวาตั้งแต่ปากคลองอัมพวาติดกับแม่น้ำแม่กลองตลอดทั้งสองฝั่งคลองอัมพวาจนถึงปากคลองดาวดึงส์ที่เป็นคลองแยกกับคลองอัมพวาและบริเวณสะพานข้ามวัดพระยาญาติ และพื้นที่ต่อเนื่อง จากกลุ่มประชากรทั้งหมด 191 หน่วย ตามรูปที่ 1.3

รูปที่ 1.3 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนตุลาคม พ.ศ.2549

1.3.2 ขอบเขตด้านเวลา

เนื่องจากโครงการฟื้นฟูชุมชนอัมพวาต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทในพื้นที่ เมื่อประมาณ ปี พ.ศ.2544 เป็นต้นมา มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย ผู้วิจัยจึงศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และการอยู่อาศัยในชุมชนอัมพวา ตั้งแต่ก่อนมีโครงการฟื้นฟูชุมชน(พ.ศ. 2543) ถึง ปัจจุบัน (ธันวาคม พ.ศ. 2549)

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

1.4.1 การฟื้นฟูชุมชน หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงให้ชุมชนกลับฟื้นมามีชีวิตใหม่อีกครั้งหนึ่งในด้านกายภาพ โดยการยึดอายุโครงสร้างและบริการพื้นฐาน รวมถึงลักษณะทางภูมิทัศน์ทั้งหมดด้วยการปรับเปลี่ยนหรือโยกย้าย เพื่อให้ตอบรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินควบคู่ไปเท่าที่ชุมชนยังดำรงอยู่ (F. Stewart Chapin Jr. and Edward J. Kaiser, 1979)

1.4.2 ก่อนการฟื้นฟู หมายถึง สภาพของชุมชนอัมพวาช่วงก่อน ปี พ.ศ. 2544 โดยเป็นช่วงก่อนที่โครงการฟื้นฟูต่างๆเข้ามามีบทบาทในพื้นที่

1.4.3 หลังการฟื้นฟู หมายถึง สภาพปัจจุบันของชุมชนอัมพวา(พ.ศ. 2549) นับตั้งแต่โครงการต่างๆ เข้ามามีบทบาทในพื้นที่จนถึง ปี พ.ศ. 2549

1.4.4 การเปลี่ยนแปลงมาก หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยทั้งอาคารใหม่ที่อยู่อาศัยนั้นเคยมีหรือไม่มีมาก่อนก็ตาม เช่น การสร้างอาคารใหม่ หรือการรื้ออาคารแล้วสร้างใหม่

1.4.5 การเปลี่ยนแปลงปานกลาง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยบางส่วน โดยการต่อเติม หรือการซ่อมแซม โดยการซ่อมแซมนั้นเกี่ยวข้องกับโครงสร้างของอาคาร

1.4.6 การเปลี่ยนแปลงน้อย หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยบางส่วน จาก การซ่อมแซม โดยการซ่อมแซมนั้นไม่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของอาคาร

1.5 ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

รายละเอียดดูในบทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

1.6 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้คือ การสัมภาษณ์ (Interview) โดยประเภทของการสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นการสัมภาษณ์ที่มีการกำหนดเค้าโครงของเรื่องที่จะสัมภาษณ์อย่างชัดเจน (Structure Interview) โดยมีการใช้คำถามปลายเปิด (Open Ended Form) เป็นส่วนใหญ่ในการสัมภาษณ์ รวมถึงการสำรวจและการสังเกต

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในการศึกษา

- 1.9.1 เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานการฟื้นฟูชุมชนอัมพาในระยะต่อไป
- 1.9.2 เพื่อเป็นแนวทางสำหรับนำไปปรับใช้ในการฟื้นฟูชุมชนอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน
- 1.9.3 เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการนำเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชุมชนในระยะยาวต่อไป
- 1.9.4 เพื่อเป็นแนวทางการป้องกันและแก้ไขด้านที่อยู่อาศัยสำหรับหน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนอัมพา

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวความคิด และกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยในชุมชนอัมพวา จ.สมุทรสงคราม อันเนื่องมาจากการฟื้นฟูชุมชน เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับที่อยู่อาศัยภายในชุมชนอัมพวา โดยมีปัจจัยต่างๆที่สัมพันธ์กันเป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย ผู้วิจัยได้ใช้วัตถุประสงค์ของการศึกษามาเป็นตัวกำหนดเพื่อหาแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่มีความสอดคล้องกับการวิจัย รวมถึงการอ้างอิงงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อสามารถนำมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

- 2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูชุมชน
- 2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงชุมชน
- 2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย
- 2.4 ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
- 2.5 ความหมายและความสำคัญของบริเวณเมืองเก่าที่ยังมีชีวิต
- 2.6 กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 การกำหนดกรอบแนวคิด

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูชุมชน

2.1.1 ความหมายของการฟื้นฟูชุมชน

Millward Stanley (1972: 3-5) กล่าวว่า การฟื้นฟูชุมชนเป็นการพัฒนาและการปรับปรุงอาคารและพื้นที่ทั้งหมด เมื่อถูกใช้งานจนเริ่มเก่า และเมืองมีการเจริญเติบโตเกินกว่าจะควบคุม ซึ่งความเสื่อมถอยเหล่านี้เป็นวิวัฒนาการของเมืองที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ ต่อเนื่องอย่างธรรมชาติและคาดเดาได้ยาก ในอดีตเราอาจจะเชื่อได้ว่าเมืองสามารถปรับเปลี่ยนอย่างค่อยเป็นค่อยไปให้อยู่ในสภาพที่ร่วมสมัย แต่ปัจจุบันผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีที่รวดเร็ว การจัดการที่มีประสิทธิภาพมีความจำเป็นต่อกระบวนการฟื้นฟูและแก้ไขสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคของเมือง

Wilfred Burns (1963: 14) ได้ให้ความหมายของ การปรับปรุงฟื้นฟูชุมชน คือ การแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในปัจจุบัน ซึ่งไม่เป็นที่พึงปรารถนาในพื้นที่นั้นโดยการรื้อถอน และสร้างขึ้นมาใหม่ในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม โดยปฏิบัติตามการวางโครงการวางผังเมืองรวม (Comprehensive Plan)

C. A. Doxiadis (1966: 9) กล่าวว่า การปรับปรุงฟื้นฟูในเขตเมืองเดิม เป็นแนวทางการพัฒนาเมืองในอีกลักษณะหนึ่งนอกเหนือไปจากการสร้างเมืองใหม่ หรือชุมชนใหม่ในพื้นที่ชานเมือง หรือ การสร้างใหม่ซึ่งสมบูรณ์แบบในตัวเอง

F. Stewart Chapin Jr. and Edward J. Kaiser (1979) กล่าวว่า Urban Renewal คือ รูปแบบหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงให้เมืองกลับฟื้นมามีชีวิตใหม่อีกครั้งในด้านกายภาพ โดยการยืดอายุ โครงสร้างและบริการพื้นฐาน รวมถึงลักษณะทางภูมิทัศน์ทั้งหมด ด้วยการปรับเปลี่ยนหรือโยกย้าย เพื่อให้ตอบรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินควบคู่ไปเท่าที่เมืองยังดำรงอยู่

ส่วน Millward Stanley (1972) ยังได้เพิ่มเติมว่า Urban Renewal หมายถึง การรื้อถอนหรือการปรับปรุงการซ่อมแซมชุมชนแออัดให้อยู่ในมาตรฐานที่เหมาะสม เกี่ยวข้องกับภาระที่หนักหน่วงในการปรับปรุงพื้นที่พักอาศัยเก่าและชบเซา การอำนวยความสะดวกต่อการเจรจาที่คับคั่ง และการประนีประนอมวิธีการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่น การก่อสร้างสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตที่ดี ซึ่งจัดเป็นงานที่ทำทลายอย่างมากที่การวางผังเมืองสามารถบรรลุถึงหน้าที่หลักของการวางผังเมืองในอีก 20 ปีข้างหน้าจะเป็นการก่อสร้างขั้วลงบนพื้นที่เมือง ทั้งที่เป็นเมืองขนาดใหญ่และเมืองทั่วไป โดยเป็นการจัดการระบบจราจรและจัดระบบขนส่งที่ทันสมัยหรือสร้างใหม่ในย่านใจกลางเมืองและย่านการค้า รวมทั้งที่เป็นการปรับปรุงและพัฒนาย่านพักอาศัยที่ล้าสมัย ความพยายามที่จะสร้างสมดุลที่มีเหตุผลระหว่างการเข้าถึงและมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมจะเป็นหน้าที่หลัก นโยบายที่เพิ่มขึ้นสำหรับการฟื้นฟูเมือง (Urban Renewal) จะได้รับอิทธิพลจากบทบาทหรือสถานะของเมืองที่มีต่อภาคและคามสัมพันธ์กับเมืองโดยรอบ

วีระ สัจกุล (สัมมนา, 22 สิงหาคม 2546) ได้กล่าวว่า การฟื้นฟู (Rehabilitation or Renewal) หมายถึง การปรับปรุง หรือปฏิสังขรณ์ พื้นที่ที่มีแนวโน้มหรือเริ่มที่จะมีโครงสร้างเสื่อมโทรม โดยการลดความหนาแน่นของประชากร การเวนคืนหรือรื้อถอนชุมชน หรืออาคารที่ทรุดโทรม การซ่อมแซม บูรณะอาคาร รวมทั้งการพัฒนาสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะ เช่น ถนน สวนสาธารณะ หรือแม้แต่การทำความสะอาดอาคารโดยเจ้าของเอง

2.1.2 ที่มาและความจำเป็นของการฟื้นฟูชุมชน

F. Stewart Chaplin Jr., Edward J. Kaiser (1979: 271) และ Raymond Vernon (1966: 3) ได้สรุปสาเหตุที่ทำให้ต้องฟื้นฟูชุมชน เป็น 3 แบบ คือ

1) ชุมชนที่เสื่อมสภาพ (Urban Blight) คือ เมืองที่ประสบกับสภาพหรือผลกระทบทางด้านสภาพแวดล้อมที่ขัดแย้ง และสถานการณ์หรือผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ขัดแย้ง ก่อให้เกิดความเสื่อมซึ่งมีตั้งแต่ระดับปัญหาพื้นบ้าน เช่น สภาพอาคารชำรุด ไม่มีการบำรุงรักษา โครงสร้างอาคารเสียหาย สาธารณูปโภคและการบริการทางสังคมไม่เพียงพอ และมลภาวะต่าง ๆ ไปจนถึงระดับปัญหาที่ซับซ้อน เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เหมาะสม

2) ชุมชนที่ล้าสมัย (Obsolescence) คือ เมืองที่ไม่มีประสิทธิภาพด้านสาธารณูปโภคและการบริการสาธารณะ ทำให้ใช้ประโยชน์ที่ดินได้ไม่เต็มที่

3) ชุมชนที่การเจริญลดลง (Decline) คือ เมื่อเวลาผ่านไป ทำให้บทบาทความสำคัญของพื้นที่ลดลง โดยชี้วัดจากปัจจัยด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การอพยพออกของประชาชน การโยกย้ายแหล่งงาน การลดลงของรายได้ประชาชาติ เป็นต้น

นอกจากนั้น Raymond Vernon (1966: 5-22) ยังได้ตั้งเกณฑ์ในการตัดสินชุมชนที่เสื่อมสภาพและไร้ประสิทธิภาพ ไว้ว่า

ความสมดุลระหว่างประชากรกับปริมาณงาน แม้ว่าแหล่งงานจะดึงดูดให้ประชากรเข้ามาอาศัยและทำงานก่อให้เกิดพลวัตทางเศรษฐกิจและนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ แต่ถ้าหากไม่มีความสมดุลกันจะทำให้เกิดการอพยพ หรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้ เช่น ปริมาณงานไม่เพียงพอต่อปริมาณประชากรจะทำให้เกิดการว่างงาน การโยกย้ายที่อยู่อาศัยเพื่อหาแหล่งงานใหม่ ในทางกลับกันถ้าปริมาณประชากรไม่เพียงพอต่อปริมาณงานจะทำให้ไม่เกิดการพัฒนาชุมชนได้อย่างเต็มที่ เป็นต้น

การใช้ทรัพยากรที่ดินไม่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ และมูลค่าที่ดิน ทำให้เมืองเติบโตอย่างไม่เหมาะสม หรือไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ซึ่งอาจก่อให้เกิดแนวโน้มการเติบโตของชุมชนลดลง หรือพื้นที่เสื่อมสภาพได้

ในขณะที่ Wilfred Burns (1963: 14) ได้สรุปสาเหตุที่จำเป็นต้องมีการฟื้นฟูชุมชน คือ

1) การขยายตัวของชุมชนอย่างไม่เป็นระเบียบ และไม่สามารถควบคุมการขยายตัวได้ ปัญหาการจราจร ไม่ว่าจะมีความหนาแน่นของปริมาณการจราจรทำให้การสัญจรภายในเมืองไม่สะดวก และระบบการขนส่งไม่เพียงพอต่อความต้องการของเมือง

2) สิ่งก่อสร้าง หรืออาคารทรุดโทรม ทั้งมาจากอายุของอาคาร และขาดการบำรุงรักษาจากเจ้าของ

3) การเปลี่ยนแปลงค่านิยมของประชากรต่อที่พักอาศัย และการจับจ่ายซื้อของ เช่น ประชาชนเปลี่ยนจากซื้อของจากร้านขายของชำเป็นห้างสรรพสินค้า หรืออาคารประเภท คอนโดมิเนียมได้รับความนิยมมากกว่าบ้านเดี่ยว เป็นต้น ทำให้เศรษฐกิจของเมืองนั้นเปลี่ยนแปลง

4) ทศนคติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของประชากรในชุมชนที่ไม่พอใจสภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลง และกระทบต่อชีวิต

Millward Stanley (1972: 2-3) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ส่งผลให้เกิดการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชน ในเขตย่านประวัติศาสตร์ ว่ามีเหตุปัจจัย 2 กรณี คือ การอนุรักษ์ และการรักษาคุณภาพของ สภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น เนื่องจาก

1) การพัฒนาเป็นไปได้ยากมาก เพราะขาดการวางแผนที่ดี และความขัดแย้ง ระหว่างเศรษฐกิจ และสังคม เช่น การเพิ่มมากขึ้นของประชากร การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของความ เจริญของชุมชน และการพัฒนาที่เสียค่าใช้จ่ายสูงมากของบริการสาธารณะ และสาธารณูปโภค สาธารณูปการ

2) การไม่สามารถคาดการณ์ลักษณะทางสังคม และเศรษฐกิจ ความขาดแคลน ของเงินทุนในการอนุรักษ์พื้นที่

James C.T. Mao (1966) กล่าวอีกว่าวิวัฒนาการของเมืองที่แปรผันไปตามอายุมีผลต่อ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของถิ่นที่อยู่ รายได้ โครงสร้างชนชั้นทางสังคมจะเปลี่ยนจากสูงไป ยังต่ำ การเพิ่มความหนาแน่นของประชากร และสิ่งปลูกสร้าง ระบบการถือครองที่ดิน การ เปลี่ยนแปลงกิจกรรม หรือประโยชน์ใช้สอย สภาพอาคารที่เสื่อมโทรมลง และระบบสาธารณูปโภค ที่ไม่มีประสิทธิภาพ

ส่วน Orro A. Davis และ Andrew B. Whinston (1966) ได้แสดงข้อคิดว่าลักษณะของ สาเหตุในการฟื้นฟูเหล่านี้ จะไม่ส่งผลเฉพาะต่อลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เท่านั้น

รวมถึง Peter Weber (1981) ที่มีความเห็นว่าการฟื้นฟูเมืองสามารถครอบคลุมถึงการแก้ปัญหา ของเมืองสองประการหลักๆได้แก่ การทำงานที่ไม่ปกติในโครงสร้างของเมือง และการเสื่อม คุณภาพของอสังหาริมทรัพย์

และ กรมการผังเมือง กระทรวงมหาดไทย ระบุถึงสาเหตุหลักที่ต้องมีการฟื้นฟูเมืองไว้ดังนี้

1) การขยายตัวของประชากรในเขตชุมชนเมือง ซึ่งจะส่งผลกระทบโดยตรงใน เรื่องที่อยู่อาศัย สถานที่ทำงาน และแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ

2) การพัฒนาด้านการก่อสร้างเพื่อรองรับการขยายตัวของประชากรส่งผลให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนเมืองอย่างรวดเร็ว โดยไร้ทิศทาง และมาตรการควบคุม

3) ปัญหาด้านประชากรศาสตร์และนิเวศวิทยา ด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านการเมืองการปกครอง ด้านผังเมืองและสิ่งแวดล้อม ได้สะสมมาเป็นเวลานาน และขาดการปรับปรุงฟื้นฟูให้เหมาะสมตามกาลเวลา

ซึ่งจะเห็นได้ว่าปัญหา และสาเหตุเหล่านี้มักเกิดขึ้นในเมือง หรือพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานมานาน และมีประชากรอยู่หนาแน่นจนเกิดความแออัด สภาพกายภาพในเมืองเริ่มเสื่อมโทรม และกิจกรรมต่างๆไม่ว่าจะเศรษฐกิจ สังคมเกิดความอึดอัด ประชาชนเริ่มโยกย้ายออกไปหาแหล่งงานหรือที่อยู่ใหม่ ทำให้เมืองหรือพื้นที่นั้นไม่ก่อให้เกิดการลงทุนในการพัฒนา หรือมีการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวในที่สุด ซึ่งการฟื้นฟูเมืองเป็นแนวทางที่จะปรับปรุงเมืองให้เกิดพลวัต และดึงดูดให้เกิดการลงทุน และเกิดกิจกรรมขึ้นอีกครั้งนั่นเอง

2.1.3 การบริหารเมืองเก่าที่ตายแล้วกับที่ยังมีชีวิต

Feilden และGoakes (อ้างถึงใน สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าลาดกระบัง, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, ภาควิชาการวางแผนภาคและการเมือง, 2542: 53) ได้เสนอแนวคิดการบริหารเมืองเก่าที่ตาย (Dead City) แล้ว กับที่ยังมีชีวิตอยู่ (Living City) ว่า

1) Dead City เป็นแนวทางการบำบัดรักษา ซึ่งเน้นทางด้านโครงสร้างที่ว่างในเมือง โดยให้ที่ว่างนั้นช่วยส่งเสริมโบราณสถานให้เห็นเด่นเป็นสง่ายิ่งขึ้น ดังนั้นการควบคุมการพัฒนาทางกฎหมายโดยเน้นสภาพทางกายภาพที่พึงประสงค์ จึงมีความสำคัญสูงสุด

2) Living City เป็นการหาทางแก้ปัญหาที่จะสามารถรักษากิจกรรมหรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเอาไว้ ซึ่งเป็นส่วนช่วยให้เมืองยังคงมีชีวิตอยู่ได้ การส่งเสริมการอนุรักษ์จึงมีการเน้นประเด็นในเรื่องของการให้คงพลวัตของกิจกรรมเศรษฐกิจ ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงมากกว่าการพิจารณาสภาพทางด้านกายภาพเพียงด้านเดียว

2.1.4 องค์ประกอบในการฟื้นฟูชุมชน

อุทิศ บุญลือ (2541: 179) ได้กำหนดองค์ประกอบต่อการจัดทำโครงการฟื้นฟูเมือง ในหนังสือทฤษฎีและความรู้ทางผังเมือง ว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการได้แก่

1) องค์การควบคุมและดำเนินการการคัดเลือกพื้นที่จัดทำโครงการ โดยการกำหนดขอบเขตของการฟื้นฟู และบริเวณพื้นที่ข้างเคียงที่จะมีผลต่อโครงการ รวมถึงคำนึงถึงผลกระทบจากการดำเนินโครงการที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่โดยรอบ โดยได้แบ่งพื้นที่ที่มีความเหมาะสมที่จะทำการฟื้นฟูออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ พื้นที่ที่มีปัญหาและพื้นที่ที่มีศักยภาพ โดยเสนอปัจจัยในการพิจารณา ได้แก่

(1) มาตรฐานทางสาธารณสุขปลอดภัย

(2) อายุและสภาพอาคาร

(3) ความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจและสังคม

(4) ความคุ้มค่าทางด้านวัฒนธรรม

(5) กิจกรรมในปัจจุบันของพื้นที่ว่าเหมาะสมหรือไม่

2) การกำหนดบทบาทของรัฐ โดยเป็นผู้ชี้้นำในการพัฒนาเมืองและจำเป็นต้องจัดทำเครื่องมือมาสนับสนุน โดยเฉพาะในเรื่องของกฎหมาย และควรมีการจัดตั้งองค์กรขึ้นมารับผิดชอบ

3) การจัดตั้งองค์กรและกฎหมาย ในการจัดทำโครงการฟื้นฟูเมืองจำเป็นต้องมีองค์กรที่มีหน้าที่ประสานงาน ซึ่งมีงบประมาณขององค์กรเอง และอยู่ในบริษัทที่เกิดจากความร่วมมือของภาครัฐและเอกชน ซึ่งไม่ได้มุ่งหวังผลประโยชน์ในเชิงการค้าหรือธุรกิจเพียงอย่างเดียว ซึ่งทำหน้าที่ทั้งดำเนินการและควบคุม สำหรับกฎหมายนั้นน่าจะมีการตรากฎหมายการฟื้นฟูเมืองเกิดขึ้นในอนาคต แต่ในการดำเนินการโครงการปัจจุบันที่ไม่จำเป็นต้องเวนคืน อสังหาริมทรัพย์สามารถใช้แค่ พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง หรือเทศบัญญัติ มาเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ

4) การบริหารด้านการเงินและการตลาด เนื่องจากโครงการฟื้นฟูเมืองเป็นโครงการที่ใช้งบประมาณในวงเงินที่สูงมาก ดังนั้นการระดมทุนจึงเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ซึ่งอาจจะมาจากการระดมเงินทุนโดยตลาดหลักทรัพย์ หรือการระดมเงินทุนแบบ Secure Bond หรือ Mortgage Back Bond โดยการออกหุ้นกู้เป็นโครงการ ๆ และมีระยะเวลาสิ้นสุดโครงการ

5) การบริหารโครงการและการดูแลบำรุงรักษา เป็นขั้นตอนภายหลังจากที่ได้รับการฟื้นฟู โดยแบ่งได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่ สาธารณูปโภคหลัก (ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ถนนและการจัดเก็บขยะ) ซึ่งควรมอบให้ส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบโดยตรง และสาธารณูปโภครอง คือ สิ่งก่อสร้างที่อยู่ติดกับอาคารควรให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินการ และเรียกเก็บจากผู้อยู่อาศัยหรือใช้อาคาร

William H. Claire (1973: 315-335) ได้เสนอองค์ประกอบต่อการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง ได้แก่

1) แผนและกฎข้อบังคับของท้องถิ่น

2) องค์กรควบคุมและดำเนินการ

3) หน่วยงานที่ให้คำแนะนำ

4) ความร่วมมือจากภาคเอกชน

5) ความร่วมมือของประชาชน

6) แหล่งเงินทุน

7) แผนในการพัฒนา

8) แผนกลยุทธ์ในการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง

9) แนวทางในการบังคับใช้และการนำแผนสู่การปฏิบัติ

เห็นได้ว่า มีความคล้ายคลึงในด้านหลักการโดยรวม คือ การกำหนดบทบาทและแผนของเมือง การบริหารโครงการและจัดหาเงินทุน การตั้งองค์กรหน่วยงานและกฎหมาย กลยุทธ์ต่าง ๆ ที่จะผลักดันให้การฟื้นฟูเมืองประสบความสำเร็จ

2.1.5 รูปแบบและวิธีการของการฟื้นฟูชุมชน

F. Stewart Chapin Jr. (1979: 271-273), Wodday (1962: 6) และ Wilfred Burns (1963: 17-18) มีความเห็นตรงกันในเรื่องรูปแบบในการฟื้นฟูชุมชนคือมี 3 รูปแบบ ดังนี้

1) การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การสงวนรักษาอาคารที่มีคุณค่าให้ดำรงไว้ได้อย่างเดิมหรือให้มีสภาพดี ซึ่งต้องการการป้องกัน หรือมีมาตรการคุ้มครอง เช่น กฎหมาย

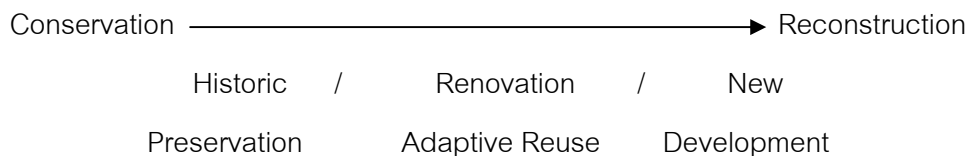
2) การฟื้นฟู (Rehabilitation or Renewal) หมายถึง การปรับปรุง หรือปฏิสังขรณ์พื้นที่ที่มีแนวโน้มหรือเริ่มที่จะมีโครงสร้างเสื่อมโทรม โดยการลดความหนาแน่นของประชากร การเวนคืนหรือรื้อถอนชุมชน หรืออาคารที่ทรุดโทรม การซ่อมแซม บูรณะอาคาร รวมทั้งการพัฒนาสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะ เช่น ถนน สวนสาธารณะ หรือแม้แต่การทำความสะอาดอาคารโดยเจ้าของเอง

3) การรื้อสร้างใหม่ (Redevelopment or Reconstruction) หมายถึง การแทนที่โครงสร้างเก่าหรือการเปลี่ยนรูปแบบ (Pattern) ของการกระจายตัวของประชากร โดยการเวนคืนหรือดำเนินการในพื้นที่เป้าหมาย และทำการรื้อถอน (Clearance) และสร้างใหม่ (Rebuilding) ซึ่งมักใช้พื้นที่ที่ไม่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

วีระ สัจกุล (สัมมนา, 22 สิงหาคม 2546) ได้กล่าวในหัวข้อ “ความสัมพันธ์ของการออกแบบชุมชนกับการฟื้นฟู” ว่ารูปแบบของการฟื้นฟูมีความสัมพันธ์ระหว่าง Conservation และ Reconstruction ดังแผนภูมิที่ 2.1 ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในการฟื้นฟูเมืองมิได้มีแต่เพียงการปรับปรุงเท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยวิธีการอื่น ๆ มาประกอบด้วยกัน เพื่อให้เกิดความเป็นไปได้ และเหมาะสมต่อพื้นที่มากที่สุด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 2.1 ความสัมพันธ์ระหว่าง Conservation และ Reconstruction

ที่มา: อ้างถึงใน อรุณา สิริวัฒนชัย. การฟื้นฟูย่านพาณิชยกรรมและคลังสินค้าริมน้ำย่านทรงวาด กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตภาควิชาผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: 2546.

นอกจากนี้ยังมีคำอธิบายอื่น ๆ ที่ใช้เรียกสำหรับการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชน ได้แก่

1) Adaptive Reuse คือ วิธีการที่ประยุกต์ใช้โครงสร้างเดิมของอาคารเพื่อรองรับการใช้งานที่ไม่ตรงกับหน้าที่ในอดีต ซึ่งหน้าที่การใช้อยู่ที่เลือกใหม่จะสอดคล้องกับรูปแบบของอาคาร

2) Renovation คือ การเปลี่ยนรูปลักษณะภายในหรือภายนอกของอาคาร เพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างอาคารเดิมและสภาพแวดล้อม

3) Restoration คือ การสร้างสิ่งปลูกสร้างที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ หรือวัฒนธรรมขึ้นใหม่ โดยอาศัยข้อมูลที่มีมาจกอดีต เช่น รูป ภาพ บันทึก แผนผัง ให้มีความใกล้เคียงกับสภาพในอดีตมากที่สุด

4) Land Readjustment คือ การพัฒนาที่ดินโดยอาศัยความร่วมมือของกลุ่มเจ้าของที่ดินในการจัดแปลงที่ดิน ไม่ว่าจะเป็ขนาด รูปทรง ตำแหน่ง ซึ่งควบคู่ไปกับการจัดบริการพื้นฐาน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อประชาชน

ทศพล จันทรวงศ์ (2540) กล่าวว่า การปรับปรุงชุมชนแออัด ก็ถือได้ว่าเป็นการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองรูปแบบหนึ่ง โดยมีแนวทางการปรับปรุง แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1) รูปแบบโครงการจัดหาที่อยู่ใหม่ ซึ่งเน้นการสร้างความมั่นคงให้สิทธิของการอยู่อาศัย การมีส่วนร่วมของผู้อยู่อาศัย มีวิธีการดำเนินการที่หลากหลาย ดังนี้

(1) การย้ายชุมชนไปอยู่ในที่ใหม่ (Slum Relocation) เป็นการย้ายชุมชนไปอยู่ในที่ดินผืนใหม่ โดยการเคหะเป็นตัวกลางในการพัฒนาที่อยู่ใหม่ให้ผู้อยู่อาศัยได้ซื้อที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์หรือได้เช่าระยะยาว

(2) การประสานประโยชน์ทางที่ดิน (Land Sharing) เป็นการแบ่งแปลงที่ดินกันระหว่างเจ้าของที่ดินกับผู้อยู่อาศัย โดยการเคหะเป็นตัวกลางเจรจาต่อรองกับเจ้าของที่ดินให้

แบ่งที่ดินบางส่วนของชุมชนขายให้กับผู้อยู่อาศัยในราคาถูก หรือให้เช่าในระยะยาว เพื่อเจ้าของที่ดินจะได้ใช้ที่ดินส่วนที่ต้องการไปทำประโยชน์ได้

(3) การรื้อและสร้างใหม่ในที่ดินเดิม (Reconstruction) เป็นการปรับปรุงสภาพชุมชนที่เสื่อมโทรม โดยรื้อและพัฒนาที่อยู่อาศัยขึ้นในพื้นที่เดิม โดยให้ผู้อยู่อาศัยมีกรรมสิทธิ์ในการเช่าซื้อหรือเช่าระยะยาวต่อไป

2) โครงการปรับปรุงในที่ดินเดิม (Upgrade) เป็นการจัดทำโครงการที่ดำเนินปรับปรุงสภาพการอยู่อาศัยให้ดีขึ้นแทนการรื้อสร้าง โดยการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม

3) การปรับปรุงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม มีจุดมุ่งหมายที่ต้องการพัฒนาสภาพเศรษฐกิจ คือ เพิ่มรายได้และลดรายจ่ายของผู้อยู่อาศัย มีการพัฒนาทางด้านสังคม โดยการส่งเสริมการศึกษา สุขภาพอนามัย ปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชน จัดระเบียบชุมชน มีนโยบายหลักให้ผู้อยู่อาศัยได้แสดงความคิดเห็น ตลอดจนร่วมวางแผนโครงการ เพื่อให้ชุมชนได้มีความรู้สึกรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนของตน

แนวทางของ Wilfred Burns (1963) ได้เสนอวิธีการในการฟื้นฟูชุมชน ได้แก่

- 1) เก็บรักษารูปแบบอาคารและแนวคิดแบบเดิมไว้
- 2) แบ่งแยกระบบการจราจรของรถออกจากการเดินทาง
- 3) ให้ส่วนการบริการอยู่ด้านหลังของร้าน
- 4) สร้างเอกลักษณ์ของย่านให้เกิดขึ้นจากพื้นฐานเดิม
- 5) พยายามให้รัฐซื้อหรือเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินในแปลงขนาดใหญ่ (หรือเอกชนก็ได้)
- 6) อนุรักษ์จุดที่เป็นต้นกำเนิดของย่านไว้
- 7) พัฒนาให้โดยภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนหรือกำหนดกฎเกณฑ์ข้อบังคับ
- 8) สร้างให้เกิดการค้าขายอย่างกว้างขวาง และให้ความสำคัญกับการเดินเท้าให้มาก เนื่องจากจะเป็นตัวชักนำให้เกิดการซื้อขายมากกว่า
- 9) จัดหาพื้นที่เปิดโล่งให้มาก

นอกจากนี้ การเคหะแห่งชาติ (2535: 21-22) ได้กล่าวถึงวิธีการฟื้นฟูเมือง ว่า

- 1) ควรทำการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น ซึ่งจะต้องพิจารณาว่าบริเวณนั้นมีพื้นที่ประชากรเท่าไร ควรจัดบริการสาธารณูปโภคสาธารณูปการเพื่อให้เพียงพอแก่ผู้ที่อยู่อาศัยบริเวณนั้น

2) การฟื้นฟูเมืองไม่จำเป็นต้องทำทั้งเมือง อาจทำเฉพาะบริเวณที่มีความเหมาะสมที่จะฟื้นฟู เช่น พื้นที่เสื่อมโทรม พื้นที่ว่างในเมืองซึ่งถนนเข้าไม่ถึง บริเวณที่ไม่เสื่อมโทรม แต่ใช้พื้นที่ไม่คุ้มค่าในแง่เศรษฐกิจ

3) จะต้องคำนึงถึงปัญหาเศรษฐกิจ สังคมเป็นหลักและก่อให้เกิดความมั่นคงของผู้อยู่อาศัยในบริเวณนั้นเป็นหลัก ไม่ควรทำในลักษณะได้รื้อ (Clearance) ต้องไม่ทำลายถิ่นฐาน การทำมาหากินของประชาชน

4) ไม่ควรละเลยความสำคัญทางด้านการอนุรักษ์พื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ควรทำการจัดลำดับความสำคัญในการอนุรักษ์ และไม่ควรมุ่งถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว

5) ต้องมีการพิจารณาวางแผนการฟื้นฟูให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาประเทศ

6) การขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน การเปลี่ยนแปลงกิจกรรมของเมืองตามครรลองทางการตลาดและเศรษฐกิจไม่ถือว่าเป็นการฟื้นฟูเมือง

เห็นได้ว่าวิธีการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการฟื้นฟู คือ วิธีการอนุรักษ์ ซึ่งจะช่วยดำรงรักษา รูปแบบสถาปัตยกรรม โดยในการคัดเลือกอาคารนั้นมาจากการประเมินคุณค่าของสถาปัตยกรรม โดยแบ่งสถาปัตยกรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทศาสนสถาน โบราณสถาน และสถานที่ราชการ อีกประเภทหนึ่ง คือ อาคารประเภทอื่น ๆ ได้แก่ ตึกแถวและบ้านพักอาศัย ซึ่งมีปัจจัยที่พิจารณาคูณค่า ดังนี้

- 1) ด้านสถาปัตยกรรม: ลักษณะการตกแต่ง และรูปแบบของความสวยงาม
- 2) ด้านประวัติศาสตร์: อายุหรือความเก่าแก่ และความสำคัญทางประวัติศาสตร์
- 3) ด้านภูมิทัศน์ชุมชน: คุณค่าต่อย่าน และความสำคัญของที่ตั้ง

นอกจากนั้นการฟื้นฟูเมืองเก่าเพื่อให้เกิดพลวัตของกิจกรรม จำเป็นต้องคำนึงถึงศักยภาพของอาคาร ซึ่ง มานพ พงศทัต ได้แยกวัฏจักรของอาคาร (2529 อ้างถึงใน กษิติ ลิ้มานนทปริญญา, 2542: 95) ว่าในช่วงของอายุของอาคารหนึ่ง ๆ สามารถแบ่งออกเป็น 8 วงจร คือ “เกิด – สร้าง – ดำรงรักษา – ทนุโทรม – ซ่อมแซม – ทรงสภาพ – ผุพัง - เสื่อมสภาพ” ซึ่งอาคารทุกหลังจะเป็นไปตามวัฏจักร ซึ่งจำเป็นต้องมีการซ่อมแซมเพื่อให้สามารถรองรับการใช้ประโยชน์ตามความจำเป็น ทำให้อาคารสามารถรองรับการใช้งานได้เป็นเวลานาน โดยไม่ต้องมีการรื้อทำลายโดยเปล่าประโยชน์ จะเห็นได้ว่าวิธีการทางด้านการฟื้นฟูนั้น อยู่ในวงจรของการซ่อมแซมและทรงสภาพ ก่อนที่อาคารจะอยู่ในวงจร ผุพัง และเสื่อมสภาพไป

ในกระบวนการใช้งานนั้น ประสิทธิภาพการใช้งานอาคารจะขึ้นกับ 3 องค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ **พื้นที่ใช้สอย (Function) ศักยภาพทางกายภาพ (Physical) และคุ่มค่าทางเศรษฐกิจ (Financial)** ซึ่งหากอาคารไม่มีความสมดุลระหว่างองค์ประกอบทั้งสามนี้ ประสิทธิภาพการใช้งานอาคารก็จะลดลง ก่อให้เกิดการเสื่อมสภาพทางการใช้งาน (Functional Obsolescence) การเสื่อมคุณค่าทางกายภาพ (Physical Obsolescence) และการเสื่อมคุ่มค่าทางเศรษฐศาสตร์ (Economic Depreciation) คือ อาคารหรือส่วนประกอบต่าง ๆ ของอาคาร มีการเสื่อมสภาพจากการหมดอายุการใช้งาน ทำให้มีความสามารถในการตอบสนองความต้องการในการใช้พื้นที่ลดลง และทำให้อาคารหมดคุณค่าในการลงทุน เกิดภาวะการณ์ที่ร้างอาคารโดยเปล่าประโยชน์ ซึ่งอาจแก้ไขด้วยการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อาคาร หรือ การซ่อมบำรุงอาคาร

การบูรณะอาคาร (Building Renovation) นั้นมักจะถูกเข้าใจว่าเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์อาคารเก่าที่มีคุณค่า อันเน้นไปในเชิงโบราณคดีหรือการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งมุ่งที่จะคงรูปเดิมของอาคารเป็นสำคัญ แต่ยังมี การบูรณะอาคารเพื่อจุดมุ่งหมายอื่นๆ เช่น การบูรณะอาคารเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ ซึ่งมีประเด็นที่การประเมินศักยภาพอาคารและความต้องการใช้สอยอาคารที่เหมาะสม โดยพิจารณาจากประเด็นทางเศรษฐศาสตร์อาคาร และสุนทรียภาพของอาคาร บางกรณีที่อาคารมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางวัฒนธรรม ความเชื่อ คุณค่าทางสถาปัตยกรรม ฯลฯ ก็อาจมีความเหมาะสมที่จะบูรณะอาคารให้คงอยู่ต่อไป แม้ว่าการบูรณะอาคารในลักษณะนี้อาจไม่มีความคุ่มค่าในเชิงเศรษฐกิจก็ตาม การบูรณะอาคารในลักษณะนี้อาจเข้าข่ายการอนุรักษ์อาคารมากกว่าการบูรณะอาคาร

สำหรับการบูรณะอาคารเก่าและเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อาคารในปัจจุบันนั้น สามารถแบ่งได้ 4 วิธี (กษิติ ลิ้มนานนทปริญา, 2542: 98) ดังนี้

1) Old Building – Same Use เป็นการปรับปรุงอาคารเก่าเนื่องจากอายุการใช้งาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความปลอดภัยในการใช้อาคาร เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์การใช้พลังงาน

2) New Building – Same Use เป็นการปรับปรุงเรื่องส่วนประกอบปลีกย่อยของอาคาร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้อาคาร ในบางกรณีการแก้ไขข้อบังคับทางกฎหมาย ซึ่งมีผลบังคับอาคารเก่าก็อาจทำให้อาคารต้องทำการปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดใหม่

3) Old Building – New Use เป็นการปรับปรุงอาคารเก่า เพื่อรองรับการใช้งานใหม่ ซึ่งนิยมมากในประเทศตะวันตก โดยเฉพาะการนำอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม หรือคุณค่าทางประวัติศาสตร์มาปรับปรุง แต่จำเป็นต้องพิจารณาถึงเพื่อนบ้านและการยอมรับในสังคมนั้นๆ ด้วย โดยการเปลี่ยนแปลงอาจเริ่มต้นตั้งแต่เล็กน้อย ไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงเกือบทั้งอาคาร

4) New Building - New Use เป็นการปรับเปลี่ยนทางด้านเนื้อที่ที่ใช้สอยอาคาร เพื่อรองรับการใช้งานรูปแบบใหม่ รวมถึงการปรับปรุงทางด้านประสิทธิภาพการใช้งานของอาคาร และรูปร่างภายนอกบางประการของอาคาร

Hugert Gutman (อ้างถึงใน กษิติ ลีมานนทปริญา, 2542: 99) เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อาคาร (Building Adaptation) เรียกว่า Equipotentiality และ Equifinality ไว้ในบทความเรื่อง Structure & Function ว่า

Equipotentiality หมายถึง รูปทรงอย่างหนึ่งอาจรองรับการใช้สอยแตกต่างกันหรือหลายอย่าง

Equifinality หมายถึง ความต้องการใช้สอยอย่างใดอย่างหนึ่ง อาจสนองด้วยรูปทรงที่ไม่เหมือนกันหรือรูปทรงหลาย ๆ รูปแบบก็ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงและการใช้สอยนั้นไม่ได้จำเพาะเจาะจงแน่ชัด หรือไม่มีทางเลือกเสมอไป

ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงกับประโยชน์ใช้สอยนั้นมีความสัมพันธ์ที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน และ ศึกษาถึงข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อาคาร (กษิติ ลีมานนทปริญา, 2542: 99) ซึ่งมีดังนี้

1) ข้อจำกัดจากระบบโครงสร้างของอาคารเดิม ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับความต้องการใช้อาคารที่เปลี่ยนแปลงได้

2) ความยุ่งยากในการดำเนินโครงการ

3) อายุการใช้งานของอาคารที่เปลี่ยนแปลงการใช้ อาจสั้นกว่าอาคารที่สร้างใหม่ เนื่องจากอาคารมีความเสื่อมจากอายุการใช้งานอยู่ก่อนการปรับปรุงแล้ว

4) การยอมรับจากสังคม

2.1.6 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูเมือง

การศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูเมืองต่างๆออกมา เพื่อเป็นข้อพิจารณาในการกำหนดแนวทางที่เหมาะสมที่สุด ดังนั้นกิจกรรมที่เหมาะสมควรจะก่อให้เกิดรายได้ทั้งชุมชนและรายได้โดยรวมในระดับประเทศ ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการลงทุนในพื้นที่ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นจากภาครัฐหรือภาคเอกชนก็ตาม และปัจจัยอื่นๆที่ส่งผลต่อการดำเนินการปฏิบัติ นั่นก็คือเศรษฐกิจและสังคมโดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1.6.1 ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ (สุวิทย์ เปียผ่อง อ้างถึงใน นาวิณ ต้นวัฒมะประทีป, 2541: 6) ได้กล่าวว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการให้ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรม 5 ประการ คือ

1) พฤติกรรมของผู้ซื้อสินค้า

2) ทางเดินเท้าของผู้ซื้อสินค้า จากกฎของ “Rule of Thumb” กล่าวว่า ยังมีทางสัญจรทางเท้ามากเท่าใดก็ยิ่งจะมีธุรกิจการค้ามากขึ้นเท่านั้น (Delbert J. Duncan. Chales F. Philliph, Stanley C. Hollander, 1972) โดยมีรายละเอียดดังนี้

- (1) จำนวนของผู้สัญจร
- (2) เพศและช่วงอายุของผู้สัญจร
- (3) ช่วงเวลาที่มีการสัญจร
- 3) ทำเลของพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับพาณิชยกรรมในรูปแบบเดียวกัน เพื่อให้พื้นที่ย่านพาณิชยกรรมนั้นเกิดการประหยัดจากการกระจุกตัว
- 4) ความสามารถในการเข้าถึงได้สะดวก โดยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการคมนาคมขนส่ง ได้แก่ ถนน ทางเท้า แม่น้ำ ฯลฯ
- 5) ลักษณะของสภาพแวดล้อม ลักษณะของสภาพแวดล้อมที่ดีจะนำไปสู่ความน่าสนใจและดึงดูดในการเดินจับจ่ายซื้อสินค้า
  - ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมีชัย ออสุวรรณ (อ้างถึงใน นาวิน ตันวิริยะประทีป, 2541: 6) เสนอว่าปัจจัยที่มีผลต่อพื้นที่ประเภทพาณิชยกรรมได้แก่
    - 1) ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ ลักษณะความหนาแน่นของการสัญจร ลักษณะการอำนวยความสะดวกในด้านที่จอดรถ หรือปริมาณคนเดินที่ผ่าน เป็นต้น
      - (1) ระบบการคมนาคม มีความสำคัญในการเชื่อมต่อระหว่างการใช้ที่ดินและกิจกรรมต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการคมนาคมจะส่งผลกระทบต่อรูปแบบการใช้ที่ดินด้วย
      - (2) ความสะดวกในการเข้าถึง
    - 2) สภาพทางสังคม ได้แก่ ประชากร การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชากร ว่ามีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และมีความต้องการอย่างไร รวมทั้งความหนาแน่นของประชากร
    - 3) ลักษณะของการใช้ที่ดินบริเวณข้างเคียง ซึ่งการใช้ที่ดินแต่ละประเภทนั้นจะมีทั้งที่เป็นอุปสรรคและส่งเสริมการขยายตัวซึ่งกันและกัน แต่โดยทั่วไปแล้วผู้ประกอบการจะเลือกตั้งร้านค้าอยู่ในบริเวณที่มีการใช้ที่ดินที่จะส่งเสริมหรือเอื้อโอกาสทางการค้าซึ่งกันและกัน
    - 4) ลักษณะทางสภาพแวดล้อมโดยทั่วไป โดยที่หากมีสภาพแวดล้อมที่ดี ก็จะสามารถนำมาสู่ความน่าสนใจและดึงดูดในการเดินจับจ่ายซื้อสินค้า ได้แก่ ทิศนวิสัย เสียง อากาศ เป็นต้น
    - 5) ข้อกำหนดทางด้านกฎหมาย ได้แก่ กฎหมายผังเมืองและกฎหมายท้องถิ่น
    - 6) สภาพทางด้านเศรษฐกิจต่าง ๆ ได้แก่ ราคาที่ดิน ค่าเช่า เงินลงทุน
      - (1) ราคาที่ดิน การเปลี่ยนแปลงราคาที่ดินจะชี้ให้เห็นถึงสภาพการพัฒนาและแนวโน้มการใช้ที่ดินในพื้นที่นั้น ๆ บริเวณที่สะดวกแก่การเข้าถึงสูง จะมีราคาของที่ดินในระดับที่สูงเช่นกัน

(2) ค่าเช่า ร้านค้าโดยทั่วไปต้องการที่จะจ่ายค่าเช่าที่ถูก ๆ ซึ่งค่าเช่าของร้านค้าจะแตกต่างกันกับทำเลที่ตั้งนั้น ๆ เช่น ร้านค้าที่อยู่บริเวณหัวมุมถนนที่มีผู้คนสัญจรผ่านไปมามากมายจะมีราคาค่าเช่าค่อนข้างสูง หรือ ร้านค้าที่อยู่ริมถนนสายสำคัญ เป็นต้น

(3) เงินลงทุน ผู้ประกอบการที่มีเงินลงทุนมากย่อมมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินสูง เช่น การลงทุนกว้านซื้อที่ดินในทำเลที่เหมาะสมและดำเนินการจัดสรรที่ดินโครงการบ้านจัดสรร ศูนย์การค้า และอื่น ๆ

(4) ผลตอบแทนและผลประโยชน์ที่ได้รับ ผู้ประกอบการจะใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์มากที่สุดและขณะเดียวกันจะต้องได้รับผลตอบแทนสูงสุด โดยค่าตอบแทนจะมีส่วนในการตัดสินใจเลือกทำเลที่ตั้งในการประกอบกิจการค้าของผู้ประกอบการ

(5) ความเกี่ยวข้องกันเชิงแข่งขันหรือส่งเสริมกัน ร้านค้าต่าง ๆ จะอยู่ร่วมกันเพื่อประโยชน์ร่วมกัน โดยจะมีการแบ่งเขตตลาดกันตามเขตพื้นที่ที่เป็นเจ้าของ ทำให้ลูกค้ามีโอกาสเปรียบเทียบสินค้าได้ หรืออาจจะเกี่ยวข้องกันเชิงส่งเสริมในลักษณะที่ช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบของการให้บริการกับลูกค้าที่มีความต้องการสินค้าและบริการประเภทเดียวกัน

7) สาธารณูปโภค สาธารณูปการต่าง ๆ ได้แก่ ระบบประปา ไฟฟ้า การระบายน้ำ ฯลฯ ระบบสาธารณูปโภค และระบบสาธารณูปการที่จำเป็น ไม่ว่าจะเป็นถนน ไฟฟ้า น้ำประปา การสื่อสารและโทรคมนาคม การขนส่ง ฯลฯ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ดึงดูดให้ลูกค้าเข้าไปซื้อสินค้าและบริการ

2.1.6.2 ปัจจัยทางด้านสังคม ประชาชนในพื้นที่ ซึ่ง Wilson (1966: 405-413) ได้กล่าวไว้ว่าการฟื้นฟูเมือง ควรให้ความสำคัญของการทำประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เช่น การให้ประชาชนเสนอแนวทางหรือแสดงความคิดเห็นในการฟื้นฟู แต่ประชาชนไม่สามารถกำหนดมาตรการที่จะใช้ได้ ซึ่งจะทำให้สามารถกำหนดเป้าหมายสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และ เกิดการยอมรับแนวทางที่เป็นไปได้ โดยที่การดำเนินการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีวิธีการให้ประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งจะต้องมีการกำหนดหรือระบุ ผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งมักจะประกอบด้วยประชาชน 2 กลุ่ม ได้แก่

1) ชุมชน ถือเป็นผู้มีส่วนได้ – เสีย ได้รับผลกระทบจากโครงการโดยตรง ในระดับที่สูงกว่ากลุ่มอื่น

2) สาธารณชน ที่มีได้อยู่ในชุมชน ถือเป็นผู้มีส่วนได้ – เสีย ในลักษณะที่อาจเหมือนหรือแตกต่างไปจากชุมชน และได้รับผลกระทบที่มักจะไม่เท่ากับชุมชน และอาจเห็นแตกต่างไปจากชุมชน โดยไม่จำเป็นจะต้องเป็นกลุ่มคนเดียวกัน

ชุมชนมีส่วนร่วมได้ – เสีย ในการฟื้นฟูประกอบไปด้วย เจ้าของที่ดินและอาคาร และ ผู้อยู่อาศัยที่ใช้ประโยชน์จากที่ดิน คือผู้เช่าที่ดิน ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพหรืออยู่อาศัยก็ตาม โดยอาจเลือกผู้ที่เป็นตัวแทนภายในชุมชน หรือ อาคาร ซึ่งมีอำนาจในการตัดสินใจ เช่น หัวหน้าครอบครัว บิดามารดา เป็นต้น

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2524ตามความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม) หมายถึง การที่ระบบสังคม กระบวนการแบบอย่างหรือรูปแบบทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ครอบครั้ว การปกครองได้เปลี่ยนแปลงไปว่าจะเป็นส่วนใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้อาจเป็นไปได้ทางก้าวหน้าหรือถดถอยและเป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไปเอง และที่เป็นประโยชน์หรือโทษก็ได้ทั้งสิ้น

การเปลี่ยนแปลงในชุมชนไม่ได้เกิดจากคนภายนอกฝ่ายเดียว แต่เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างภายนอกกับภายใน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นลักษณะพลวัตของชุมชน ที่เกิดจากความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนต่าง ๆ ซึ่งได้บทเรียนในการวางแผนพัฒนาชุมชน เช่น จำเป็นต้องศึกษาประวัติและวิวัฒนาการของท้องถิ่นนั้นโดยละเอียด และการศึกษาถึงโครงสร้างอำนาจของผู้นำท้องถิ่นรวมทั้งฐานอำนาจผู้นำและผู้มีอิทธิพล ตลอดจนผลประโยชน์ในด้านต่าง ๆ และการเลือกกลุ่มเป้าหมาย ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและปัญหาพร้อมกันที่จะสามารถรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาพร้อมมือ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกระบวนการช่วยเหลือ เป็นต้น (อคิน รพีพัฒน์, 2531: 60)

(สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536) กล่าวถึงปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แบ่งได้เป็น 2 ปัจจัย คือ

- **ปัจจัยภายใน (Internal or Sociogenic Factor)** หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายในสังคมที่มี 2 ลักษณะ คือ

1) ลักษณะที่แสดงออกอย่างเปิดเผยหรือตั้งใจจะกระทำการเปลี่ยนแปลง เช่น การเคลื่อนไหวทางสังคม การประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ การวางแผนทางสังคม

2) ลักษณะที่ไม่แสดงออกอย่างเปิดเผยหรือตั้งใจ เช่น ความเครียดภายใน การขาดแคลนทรัพยากร

- **ปัจจัยภายนอก (External Factor)** หมายถึง ปัจจัยที่เกิดขึ้นภายนอกของสังคม ปัจจัยที่เห็นชัด คือ

1) การเปลี่ยนแปลงของประชากร เช่น การย้ายถิ่นของประชากร ความแตกต่างขององค์ประกอบของประชากร

- 2) การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม เช่น สภาพแวดล้อมโดยรอบเมืองหรือชุมชนที่เปลี่ยนไป
- 3) กลุ่มที่มากระทบจากภายนอก เช่น การเมือง เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าขึ้น
- 4) การยืมวัฒนธรรมจากกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มหนึ่ง

การถ่ายทอดและการรับวัฒนธรรม

(พามิลา หะราร์กี, 2544: 8-9) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น ดังนั้นวัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้และต้องมีการถ่ายทอด การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม คือ การสอนให้คนรุ่นหลังรู้ถึงระบบสัญลักษณ์ของสังคม หลักที่สมาชิกของสังคมใช้ยึดถือเป็นแนวทางประกอบการประพฤติปฏิบัติคือ “ค่านิยม” เมื่อมีค่านิยมของสังคมให้สมาชิกของสังคมยึดเป็นหลัก แนวความคิด วิธีการทำงานตลอดจนการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ย่อมสอดคล้องกับค่านิยม ทำให้การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมดำเนินไปได้ ลักษณะทางวัฒนธรรมได้เปลี่ยนไปบ้างตามกาลเวลา แต่ค่านิยมและหลักใหญ่ที่ใช้เป็นกฎเกณฑ์ของสังคมจะยังไม่เปลี่ยนไป เนื่องจากวัฒนธรรม คือระบบสัญลักษณ์ มนุษย์ที่อยู่คนละสังคมย่อมมีวัฒนธรรมต่างกัน

มนุษย์อาจรับวัฒนธรรมข้างเคียงได้ แต่หมายความว่าส่วนของวัฒนธรรมที่รับมานั้นไม่ขัดกับค่านิยมหลักของสังคมและจะต้องสอดคล้องกับของเดิมที่มีอยู่ จะเห็นได้ว่าการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมภายในสังคมเดียวกัน คือการสืบทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง ในกระบวนการเรียนรู้ที่พ่อแม่อบรมสั่งสอนลูก (Enculturation) ส่วนการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง เป็นการที่สังคมหนึ่งยอมรับวัฒนธรรมของสังคมอื่นและเกิดการปรับวัฒนธรรมให้เข้ากัน (Acculturation) โดยที่มีการละทิ้งวัฒนธรรมของตัวเองบางส่วนและทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation) และทำให้เอกลักษณ์เดิมเปลี่ยนไป

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย

2.3.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกที่อยู่อาศัย

(พัทยา สายหู, 2540: 25) กล่าวว่า บ้านเป็นสถานที่ดำรงชีวิต ที่มีความสัมพันธ์กับการทำมาหาเลี้ยงชีพ ไม่ได้เป็นเพียงที่พักผ่อนหลับนอนหลังจากเลิกงานแล้วเท่านั้น แล้วการที่มนุษย์จะสร้างบ้านเป็นที่พักถาวรหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของการทำมาหาเลี้ยงชีพตามสภาพของสิ่งแวดล้อม ความรู้ ความสามารถในการสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ของแต่ละสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัยนั้นๆ

(Brain Goodal, Brain J.L. Bery and Frank E Horton, 1975: 435) กล่าวว่า หลักเกณฑ์ในการเลือกที่อยู่อาศัย ผู้อยู่อาศัยจะพิจารณาคูณสมบัติของที่อยู่อาศัย 3 ประการ คือ

1) ลักษณะของบ้าน ได้แก่ ความเก่าใหม่ของบ้าน ขนาดของบ้านที่เหมาะสมกับขนาดของครอบครัว และคุณสมบัติส่วนประกอบภายในบ้าน

2) ลักษณะชุมชน ผู้อยู่อาศัยจะเลือกบริเวณที่อยู่อาศัยที่มีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่เหมือนชุมชนของตนเอง

3) ความสัมพันธ์ของที่ตั้งนั้นๆกับพื้นที่โดยรอบ ได้แก่ ความสะดวกในการเดินทางไปยังแหล่งงาน ย่านการค้า อุตสาหกรรม และการติดต่อสัมพันธ์กับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

ปัจจัยพื้นฐานที่กำหนดการเลือกที่อยู่อาศัยมี 3 ประการ คือ

- 1) ราคาหรือค่าเช่าที่พักอาศัย
- 2) ชนิดของที่พักอาศัย
- 3) ที่ตั้งของที่พักอาศัย

2.3.2 กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย

(ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2527) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยภายในชุมชนทั้งขนาดเล็กและใหญ่เกิดขึ้นไม่เว้นแต่ละวัน การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยจากบ้านหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อกิจวัตรประจำวัน การศึกษาทำความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยจะมีประโยชน์ต่อการประเมินผลการตัดสินใจของบุคคลและของส่วนรวมไปในตัว การศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยทำให้เข้าใจสิ่งเหล่านี้

(Richard F. Muth, 1974: 8) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงหน่วยพักอาศัยว่า เมื่อประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น ประชากรจะมีแนวโน้มที่ต้องการขนาดอาคารพักอาศัยที่ใหญ่กว่า และเช่นเดียวกับการศึกษาของ Harris (Britton Harris, 1968: 36-412) และ Stepman (Micheal A. Stepman, 1966: 22-29) ที่ให้ความเห็นจากการวิจัยเช่นเดียวกันว่าประชากรจะคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับจากสภาพแวดล้อมนั้น ไม่ว่าสภาพแวดล้อมนั้นจะเป็นอย่างไร

2.3.2.1 สาเหตุการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย

การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยประกอบด้วย การตัดสินใจหาที่อยู่ใหม่ การตัดสินใจหาที่อยู่ใหม่อาจขึ้นอยู่กับค่านิยมของคนเราเองหรือเกี่ยวกับวิถีชีวิต สภาพบ้านที่ต้องการหรือละแวกที่ต้องการอาศัย แม้ว่าค่านิยมเหล่านี้จะเป็นเรื่องวัดยาก คือ เป็นเรื่องของแต่ละคน ต่างก็มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของแต่ละคน นอกจากนี้อาจเกี่ยวกับขนาดที่อยู่อาศัย จำนวนห้อง และราคา เป็นต้น การเลือกที่อยู่อาศัยใหม่มีมูลเหตุมาจาก (สุวิธนา ธาดานิติ, 2539)

1) ความจำเป็นต้องย้ายออกจากที่เก่าด้วยเหตุผลนานาประการ เช่น ถูกไล่ที่ ถูกไล่ออก ตลอดจนไม่สามารถเสียค่าเช่าได้

2) เกิดจากความจำเป็นในการปรับฐานะทางสังคม เช่น แต่งงาน ตาย หย่าร้าง การเปลี่ยนงานใหม่ หรือรายได้ของครอบครัวเปลี่ยนไป

3) ความต้องการในเรื่องที่อยู่อาศัยเปลี่ยนไป อันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อม บางอย่างภายในบ้านเปลี่ยนไป เช่น ขนาดของครอบครัวใหญ่ขึ้น

4) เกิดจากแรงดึงดูดจากย่านที่อยู่อาศัยอันเกิดขึ้นในแถบชานเมือง

สำหรับสาเหตุต่าง ๆ ใน 2 ประการแรก อาจเรียกว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยแบบถูกบังคับ (Forced Moves) ส่วน 2 ประการหลังเป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยแบบสมัครใจ (Voluntary Moves)

2.3.2.2 แรงกระตุ้นอันช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย

แทนที่จะพิจารณาสาเหตุเป็นแบบรวม ๆ อาจแบ่งสาเหตุออกเป็นข้อย่อย ๆ ซึ่งทั้งหมดนี้จัดเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเคหสถาน ซึ่งประกอบด้วยแรงกระตุ้นที่ไม่พึงปรารถนา และแรงกระตุ้นอันพึงปรารถนา (สุวัฒนา ธาดานิติ, 2539)

1) แรงกระตุ้นที่ไม่พึงปรารถนา ประกอบด้วย

(1) **ขนาดของเคหสถาน** แรงกระตุ้นที่สำคัญอันทำให้คนเราต้องย้ายที่อยู่ใหม่ คือ ไม่พอใจที่อยู่อาศัยเก่า ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ทั้งในวัยเริ่มต้นครอบครัวและวัยชรา วัยเริ่มต้นสมาชิกครอบครัวจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนวัยชราจำนวนสมาชิกลดน้อยลง อาจต้องมีการปรับขนาดของชาวบ้านให้พอดีกับความต้องการ แต่ทั้งหมดนี้ขึ้นอยู่กับสัญญาณของเจ้าของบ้านใหญ่กว่าเขามองเนื้อที่ภายในบ้าน เช่น จำนวนห้องพอเพียงกับจำนวนสมาชิกครอบครัวเพียงใด

(2) **ราคาบ้าน** ปัญหาราคาทรัพย์สินคือ ตัวบ้านรวมทั้งราคาที่ดิน อาจเป็นสาเหตุให้เกิดการโยกย้ายที่อยู่อาศัยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรายที่เช่าบ้านอยู่ถ้าราคาเช่าแพงขึ้นเรื่อย ๆ ก็อาจมีการย้ายที่อยู่ใหม่ ในรายที่มีฐานะดีขึ้นก็อาจขยับขยายไปอยู่ในตัวเคหสถานที่มีราคาสูงขึ้นก็ได้

(3) **สภาพตัวบ้านและความสะดวกที่อยู่อาศัย** สภาพทั่วไปของตัวบ้านและความสะดวกที่อยู่อาศัยซึ่งเกี่ยวกับการดูแลรักษา ความสะอาด และปราศจากสิ่งรบกวน เป็นองค์ประกอบสำคัญของสภาพแวดล้อมบ้าน ผู้ที่ตกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่พึงปรารถนาก็คงอยากที่จะหาที่อยู่ใหม่ถ้าหากเป็นไปได้

(4) **ความสะดวกในการเข้าถึง** ความสะดวกในเรื่องการเดินทางไปทำงาน ทำธุรกิจ ตลอดจนรับบริการต่าง ๆ เป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้คนย้ายที่อยู่ใหม่ แต่ในกรณีเดียวกัน ถ้าหากที่อยู่อาศัยอยู่ใกล้กลางเมืองเกินไป ใกล้ศูนย์การค้า โรงเรียน โรงพยาบาล หรือสถานพักผ่อนออกกำลังกายและใกล้ที่ทำงานก็อาจจะไม่เหมาะสมอีก เพราะอาจเป็นแหล่งที่มีเสียงรบกวนจากยานพาหนะและกลิ่นเหม็นจากโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้น ความสะดวกในการเข้าถึงจึงเป็นปัญหาสองแง่สองนัยเป็นเรื่องต่างจิตต่างใจหรือ พฤติกรรมของแต่ละคนมากกว่า

(5) **ลักษณะสภาพแวดล้อมของละแวกที่อยู่อาศัย** โดยทั่วไปหมายถึง องค์ประกอบทางสังคมของย่าน ที่อยู่อาศัยซึ่งเปลี่ยนไปในทางใด เช่น โครงสร้างของประชากรใน ละแวกเปลี่ยนไปอาจมีการย้ายถิ่นเข้ามามาก พวกที่ย้ายเข้ามามีฐานะที่ลำบากกว่าพวกที่อยู่เก่า หรือสภาพสาธารณูปโภคในหมู่บ้านกำลังอยู่ในสภาพที่แย่ง สภาพดังกล่าวทำให้ผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ ก่อนอาจต้องพิจารณาปรับตัว คืออาจย้ายที่อยู่อาศัยได้

2) **แรงกระตุ้นอันพึงปรารถนา** ประกอบด้วยสาเหตุต่าง ๆ กันตั้งแต่แรงดึงดูด จากเขตที่อยู่อาศัยอื่น ซึ่งมีวิถีชีวิตตามที่ผู้นั้นต้องการ หรือไม่ก็มีสภาพแวดล้อมเหมือนดังที่ คาดหวัง สมมติว่าพบบ้านที่ต้องการก็อาจย้ายเข้าไปอยู่ก็ได้ สาเหตุในการดึงดูดอื่น ๆ อาจมีดังนี้

(1) **ความหวังในเรื่องอยู่ดีกินดี** แรงดันทางด้านนี้ เกิดจากความ สะดวกสบายทางวัตถุของสังคมสมัยใหม่ ในแง่ทำเลที่ตั้งที่อยู่อาศัย ซึ่งสนองความต้องการ ดังกล่าวได้ดี คือ อพาร์ทเมนต์อันตั้งอยู่ในเมืองใกล้กับความสะดวกทุกอย่าง ซึ่งอาจถูกใจคนโสด หรือคู่แต่งงานที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวซึ่งยังไม่มีบุตร และในขณะเดียวกันอาจดึงดูดคู่สามี – ภรรยาที่ ชราแล้วและไม่มีบุตรเป็นภาระอีกแล้วเช่นกัน การดูแลรักษาบ้านขนาดใหญ่และการขาดความ สะดวกเป็นปัญหาของคนในวัยเหล่านี้

(2) **ความหวังชื่อเสียงทางสังคม** ส่วนมากเกิดจากวิถีชีวิตในอาชีพที่ ประกอบและชุมชนที่อาศัยอยู่ โดยทั่วไปในสังคมตะวันตก ก็คือ การมีเคหสถานอยู่ตามชานเมือง เพราะเป็นละแวกของชนชั้นกลางขึ้นไป บ้านช่องก็มีราคาแพงและมักจะได้รับ การดึงดูดโฆษณา จากผู้จัดสรรที่ดินว่าเป็นละแวกที่อยู่อาศัยของชุมชนที่มีฐานะดีเหมือนกัน

(3) **ความหวังเกี่ยวกับครอบครัว** โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพแวดล้อมที่ เหมาะต่อการเติบโตของเด็ก ๆ ตัวบ้าน สนามหญ้า และอุปกรณ์อื่น ๆ ซึ่งได้รับการตกแต่งอย่างดี และเป็นปัจจัยดึงดูดให้ครอบครัวของชนชั้นกลางขึ้นไปอาศัยอยู่ในย่านเดียวกัน

(4) **ความหวังเกี่ยวกับชุมชน** เรื่องนี้จัดเป็นวิถีชีวิตซึ่งอาจประสบความสำเร็จถ้ามีการพบปะติดต่อกับผู้มีฐานะทางสังคมเหมือนกัน ในสังคมตะวันตกจะเห็นได้ ชัดเจนจากกลุ่มชนที่มีชีวิตคล้ายกันจะอยู่ในละแวกเดียวกัน เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มฮิปปีหรือ โบฮีเมียน และกลุ่มข้าราชการบำนาญ เป็นต้น

2.3.2.3 แรงด้านการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย

แม้ว่าแรงกระตุ้นจากภายนอกเป็นแรงดึงดูดให้มีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย ผนวกเข้ากับแรงผลักดันภายใน ให้คนเราคิดที่จะเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยมีมากก็ตาม ในบางครั้ง คนเราก็มีอาจเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยได้ เพราะยังมีแรงต้านทานการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย เกิดขึ้นได้เช่นกัน แรงดังกล่าวอาจระงับความคิดหาที่อยู่อาศัยใหม่เสียเลยก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทุนรอนในการเปลี่ยนแปลงสูง เมื่อคิดเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการเปลี่ยนแปลง

ที่อยู่อาศัยใหม่ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับทุนรอนในการเปลี่ยนแปลงอีกด้วย (สุวัฒน์ ธานี, 2539)

1) **ลักษณะการถือครอง** ไม่ว่าจะพิจารณาในด้านเศรษฐกิจ จิตวิทยา หรือทางกายภาพก็ตามที โดยทั่วไป ผู้เป็นเจ้าของไม่ค่อยคิดที่จะเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยบ่อยเหมือนผู้ที่เช่าบ้านอยู่ ถ้าไม่ต้องคำนึงถึงอายุหรือรายได้ ผู้เช่าบ้านอยู่มีแนวโน้มที่จะย้ายที่อยู่มากกว่าผู้เป็นเจ้าของบ้านเอง

2) **ระยะเวลาอาศัย** การอาศัยในที่หนึ่งนาน ๆ จะช่วยลดความเป็นไปได้ในการย้ายให้น้อยลง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเกิดนิสัยความเคยชินกับที่อยู่เก่าไม่ยากที่จะไปปรับตัวเข้ากับที่ใหม่

3) **พลังทางสังคม** ครั้งหนึ่งเคยเข้าใจกันว่าการอยู่ใกล้เพื่อนฝูงและญาติสนิทเป็นปัจจัยสำคัญ จึงทำให้คนเราต้องย้ายบ้านไปอยู่ใกล้บุคคลเหล่านั้น แต่ในปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวอยู่ในขั้นสงสัยเสียแล้ว ทั้งนี้ยกเว้นกลุ่มผู้สูงอายุที่เคลื่อนไหวไปไหนมาไหนลำบาก อาจต้องอยู่ใกล้ญาติพี่น้อง แต่ในคนกลุ่มอายุอื่นต้องพิจารณาในเรื่องคุณภาพของการติดต่อซึ่งกันและกันด้วย แทนที่จะมองเฉพาะระยะทาง ถ้าบุคคลผู้นั้นเห็นว่าเขามีบทบาทสำคัญทางสังคมที่จะย้ายไปอยู่ที่ใหม่ อาจทำให้เขาตัดสินใจย้ายมากขึ้นได้

2.3.2.4 **บทบาทความสัมพันธ์บางอย่าง** จากสาเหตุต่าง ๆ อันเชื่อว่าทำให้คนเราเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยหรือคิดจะเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย ตลอดจนอุปสรรคต่างๆ ในการขัดขวางมิให้คนเราคิดเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยใหม่นั้น จริงๆ แล้วอาจสรุปลงได้เพียง 3 สาเหตุด้วยกัน (สุวัฒน์ ธานี, 2539 คือ)

1) **วัยของชีวิต** ในการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยนั้น รายงานส่วนมากเห็นความสัมพันธ์ระหว่างจังหวะ หรือวัยแห่งชีวิตกับการเปลี่ยนแปลงที่อยู่เป็นอย่างดี ตั้งแต่เริ่มมีครอบครัว ขยายครอบครัวจนถึงขั้นอยู่ตัวและ แยกย้ายกันมีครอบครัว ล้วนแล้วแต่มีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย ในช่วงแรกของชีวิตครอบครัว คือ ตอนแต่งงานจะมีแนวโน้มในการแยกครอบครัวมากที่สุด ในจังหวะที่เด็ก ๆ กำลังอยู่ในวัยเรียนและหัวหน้าครอบครัวกำลังมีความก้าวหน้าในอาชีพ จะเป็นช่วงที่มั่นคงที่สุด คือไม่มีการย้ายที่อยู่ ขั้นสุดท้ายก็คือ ช่วงที่เด็กเติบโต แยกย้ายที่อยู่สูง คือ ช่วงอายุ 20 – 30 ปี หลังจากวัยนั้นการย้ายจะไม่ค่อยมี จนกว่าจะถึงวัยที่เด็กเติบโตแยกย้ายออกไปจากบ้านจึงจะมีการปรับตัวในเรื่องที่อยู่อาศัยอีกครั้ง

2) **ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม** เท่าที่ผลงานการวิจัยเปิดเผยในเรื่องนี้ ผลยังมิได้ยืนยันว่าการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์โดยตรงกับฐานะทางเศรษฐกิจ รายงานจากกระทรวงเกษตรของสหรัฐอเมริกาแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีรายได้สูงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มวิชาชีพชอบย้ายที่อยู่ (U.S.Dept.of Agriculture, 1969) ในขณะที่ซิมมอนส์ (Simmon, 1968) และ

มาร์วิได้พบว่า ผู้มีฐานะดีมักจะนิยมย้ายที่อยู่ระหว่างเมือง ในระยะทางไกลมากกว่าที่จะย้ายแหล่งที่อยู่ภายในเมือง ผิดกับกลุ่มสังคมที่มีฐานะค่อนข้างยากจนจะนิยมย้ายที่อยู่ภายในเมืองเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เป็นตัวร่วมผสมผสานกับปัจจัยอื่นด้วย เช่น อายุของหัวหน้าครอบครัว สภาพของตัวบ้าน ลักษณะการถือครอง การเข้าถึง และอื่น ๆ เป็นตัวสัมพันธ์ร่วมด้วย ในอันที่จะก่อให้เกิดการย้ายถิ่น

3) **เชื้อชาติ** สำหรับสังคมในสหรัฐอเมริกาหรือยุโรปนั้นมีชนกลุ่มน้อยอาศัยปะปนอยู่กับชาวผิวขาว ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ประกอบด้วยพวกนิโกร จีน ญี่ปุ่น หรืออินเดียแดง ปรากฏว่าชนกลุ่มน้อยเหล่านี้มักเช่าบ้านอาศัย มีครอบครัวขนาดใหญ่และมีสมาชิกอยู่ในวัยหนุ่มสาวมาก และมักจะเพิ่งอพยพเข้ามาอยู่ในเขตชุมชน องค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้มีส่วนทำให้เขาเหล่านั้นต้องย้ายที่อยู่บ่อย

2.3.2.5 ปัจจัยทางด้านจิตวิทยาและสุนทรียภาพ

(ฐานิศวรร เจริญพงศ์, 2541: 70) กล่าวว่า ผู้คนส่วนใหญ่จะมีแนวโน้มที่จะเก็บรักษาของเก่าไว้ เพราะมีความผูกพันทางอารมณ์และความประทับใจ คุณค่าของสิ่งของไม่ว่าจะเป็นของขวัญ เครื่องเรือน หรืออาคารเก่าๆ จะถูกประเมินจากคุณค่าของความผูกพันพร้อมๆ ไปด้วยมูลค่าทางราคา และถ้าเป็นสิ่งที่เก่ามากๆ ไม่สามารถหาได้อีกแล้ว มูลค่าของความผูกพันยิ่งสูงขึ้น อาคารนับเป็นผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่มีขนาดใหญ่ และมีอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อมของสังคมนั้นๆ เป็นอย่างมาก อาคารถูกยึดถือเป็นเครื่องหมายทางวัฒนธรรมในสังคม

การยอมรับการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ขึ้นอยู่กับทัศนคติของบุคคลนั้น ว่ามีแนวโน้มไปในลักษณะใด บางคนยึดติดกับอดีต บางคนชอบสิ่งใหม่ไม่นิยมชมชอบของเก่า เราอาจแบ่งคนในสังคมออกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) **กลุ่มยึดติดกับอดีต** คนเหล่านี้จะรู้สึกถวิลหาอดีต (Nostalgia) ในบางกรณีอาจมีลักษณะหลงยุค จนทำให้การพัฒนาบางอย่างไม่สามารถทำได้ คนกลุ่มนี้มีลักษณะอนุรักษ์นิยมและนับเป็นกลุ่มที่สนับสนุนการอนุรักษ์อาคารเก่ามากที่สุด ซึ่งในความเป็นจริงในบางกรณีก็อาจมากเกินไปจนไม่สามารถพัฒนาสิ่งใหม่ขึ้นทดแทนได้

2) **กลุ่มนักแสวงหาความก้าวหน้า** คนกลุ่มนี้นิยมความก้าวหน้าจนบางครั้งไม่สนใจอดีต ส่งผลต่อสถานะปัจจุบันที่ไม่แน่นอน แปรเปลี่ยนง่าย การพัฒนาสู่อนาคตก็จะขาดทิศทางในการพัฒนาเช่นเดียวกัน

3) **กลุ่มปกติ** คนกลุ่มนี้ไม่ติดกับอดีตมากเกินไป ในขณะที่เดียวกันก็ไม่แสวงหาอนาคตมากเกินไป อาคารบางหลังที่มีคุณค่าก็จะอนุรักษ์ไว้ ในขณะที่อาคารขาดคุณค่าเพียงพอก็พร้อมที่จะทุบเพื่อสร้างอาคารใหม่ทดแทนเช่นกัน

เนื่องจากในสังคมมีคนหลายกลุ่มผสมกัน การที่สังคมจะมีแนวโน้มไปในลักษณะใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับพื้นที่ซึ่งอาคารนั้นๆตั้งอยู่ รวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับชุมชนนั้นๆในปัจจุบันมีข้อกำหนดทางกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการบูรณะสถาปัตยกรรม โดยมีการออกข้อกำหนดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความห่วงใยของภาครัฐในการพยายามเก็บรักษาอดีตที่ทรงคุณค่าไว้ให้แก่ชนรุ่นหลังเช่นกัน

2.4 ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ณรงค์ เสงี่ยมปรีชา กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมว่ามักเกิดด้วยสาเหตุหลายประการเกี่ยวเนื่องกัน โดยการเปลี่ยนแปลงส่วนหนึ่งของสังคมอาจจะกระตุ้นกระทบให้ส่วนอื่นของสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงด้วย ซึ่งมูลเหตุของการเปลี่ยนแปลง นักคิดและนักปรัชญารวมทั้งคนทั่วไปมักจะกล่าวถึงปัจจัยต่างๆ 11 ปัจจัย ดังนี้ (ณรงค์ เสงี่ยมปรีชา, 2530: 112-113)

1) **สภาพแวดล้อมทางกายภาพ** ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพดินฟ้าอากาศ สถานที่ตั้งของสังคม สิ่งเหล่านี้จะสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น สังคมที่ตั้งอยู่บริเวณทางผ่าน บริเวณศูนย์กลางทางการค้า ย่อมมีโอกาสจะเปลี่ยนแปลงได้มาก

2) **การเปลี่ยนแปลงประชากร** เช่น การกระจายตัวของประชากรและขนาดของประชากรในกรณีที่ประชากรเพิ่มมากขึ้น อาจมีผลต่อความต้องการอาหาร ทำให้เกิดความจำเป็นที่ต่อความต้องการผลิตที่เพิ่มขึ้น กิจกรรมอุตสาหกรรมก็อาจมีหลายรูปแบบ เช่น การเดินทางไปมาหาสู่กัน การสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ ฯลฯ

3) **การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อกัน** สังคมที่มีการติดต่อกับสังคมอื่น จะมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การติดต่อสัมพันธ์กันอาจมีหลายรูปแบบ เช่น การเดินทางไปมาหาสู่กัน การสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ ฯลฯ

4) **ระบบชนชั้น** สังคมที่มีการจำกัดชนชั้นจะไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง และสังคมที่ยึดถือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้นำและมีความสำคัญสูงสุด ก็จะไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง ในทางตรงข้ามถ้าสังคมถือความสำคัญของแต่ละบุคคล (Individualism) ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่า

5) **ทัศนคติและค่านิยมในสังคมที่ยึดมั่นสิ่งเดิมๆ** เช่น ยกย่องบูชาบรรพบุรุษ ชื่นชมในอดีตของตนและการเชื่อฟังผู้อาวุโส การเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปอย่างช้าๆ เพราะเขาอาจรู้สึกว่าการปฏิบัติเดิมเป็นบรรทัดฐานที่ดีที่สุด ถูกต้องที่สุด

6) **การเล็งเห็นความจำเป็น** ถ้าคนในสังคมมองเห็นความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลง ก็จะไปสู่ความต้องการจัดหาสิ่งของนั้นๆ เช่น เมื่อการคมนาคมขนส่งไม่อาจบริการประชาชนได้อย่างดี ก็อาจเกิดระบบการขนส่งมวลชนขึ้น ฯลฯ

7) **นโยบายของผู้ผู้นำในสังคม** ในสังคมใดถ้าผู้ผู้นำมีนโยบายที่สนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำให้ประเทศเจริญก้าวหน้า สังคมหรือประเทศนั้นก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามเป้าหมายและนโยบายนั้น

8) **ระดับความรู้และเทคโนโลยี** ถ้าสังคมมีผู้มีความรู้ ความสามารถ ก็สามารถที่จะประดิษฐ์คิดสร้างสิ่งของเครื่องใช้ และแบบแผนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

9) **ความล้ำทางวัฒนธรรม** เมื่อวัฒนธรรมด้านใดด้านหนึ่งล้ำกว่าอีกด้านหนึ่ง ก็จะทำให้คนเราจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้วัฒนธรรมทั้งสองประเภทใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้

10) **ปัจจัยทางเศรษฐกิจ** เนื่องจากมนุษย์มีความต้องการปัจจัยในการดำรงชีวิตและความต้องการนั้นไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากความต้องการทางเศรษฐกิจจึงเกิดขึ้น นอกจากนั้นปัญหาความขึ้นลงทางเศรษฐกิจก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้วย

11) **ปัจจัยทางอุดมการณ์** เช่น เพื่อต้องการให้สังคมของตนเป็นสังคมอุตสาหกรรม ก็จะก่อให้เกิดการเตรียมปัจจัยพื้นฐานเพื่อการเปลี่ยนสังคมไปตามเป้าหมาย ตามอุดมการณ์ของสังคม

2.5 ความหมายและความสำคัญของบริเวณเมืองเก่าที่ยังมีชีวิต (Living Historic City)

เมืองเก่าที่ยังมีชีวิตนั้น(มัทธนา ศิริวรรณ, 2541) อาจมีความหมายโดยรวมว่าเมืองที่ชุมชนอาศัยสืบต่อกันมา สิ่งก่อสร้างที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของชาติหรือของชุมชนที่ดำรงอยู่และสืบทอดกันมาโดยมีองค์ประกอบของเมือง เช่น กายภาพของเมือง เรื่องราวของผู้คน อาคารสถานที่ทำงาน อาคารราชการ แหล่งประวัติศาสตร์ อาคารสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในอดีต และใช้สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ในบางประเทศได้เรียกเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตนี้โดยเจาะจงลงไปว่าเป็นพื้นที่ศูนย์กลางประวัติศาสตร์ของเมือง หรือส่วนของเมืองที่มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยหลักการและแนวความคิดที่จะบ่งบอกถึงความเป็นศูนย์กลางประวัติศาสตร์นั้น มีดังนี้

-ลักษณะองค์ประกอบของศูนย์กลางหรือกลุ่มอาคารหรือสิ่งแวดล้อมมีลักษณะเฉพาะพิเศษเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น การวางผัง ขนาดและสัดส่วนของอาคาร เป็นต้น

-คุณค่าทางสถาปัตยกรรม โดยที่อาจเกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านผังเมืองในประวัติศาสตร์ เรียกได้ว่ามีคุณค่าทั้งความงามและทางประวัติศาสตร์

-มีความต่อเนื่องของการดำรงชีวิตของสังคมในส่วนนั้น เช่น กิจกรรมของเมืองซึ่งเป็นแบบแผนความเป็นอยู่ที่ยังคงมีต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน

บริเวณที่เป็นศูนย์กลางประวัติศาสตร์นั้น ถือได้ว่าเป็นพื้นที่พิเศษที่มีคุณสมบัติแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่สามารถแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ประวัติความเป็นมาของชุมชนและเข้าใจในวิถีชีวิตในอดีต ซึ่งยากที่สร้างขึ้นใหม่ได้ถ้าถูกทำลาย ดังนั้นเมื่อบริเวณใดที่มีคุณสมบัติในการเป็นพื้นที่ศูนย์กลางประวัติศาสตร์จึงจำเป็นต้องได้รับการดำเนินการด้านต่างๆ เพื่อดูแลรักษาเป็นอย่างดี โดยยังคงลักษณะพิเศษดังกล่าวไว้อย่างสมบูรณ์

2.5.1 แนวความคิดเกี่ยวกับย่าน

2.5.1.1 ความหมายของย่าน (District)

ย่าน (อภิชาติ กาบทอง, 2542: 18-19) หมายถึง พื้นที่หนึ่งของเมืองที่มีบริเวณขนาดกลางไปจนถึงขนาดใหญ่ คนจะรับรู้ความเป็นย่านเมื่อเข้าสู่ย่านนั้นๆแล้ว สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ย่านที่เกิดจากการรวมกลุ่มของอาคาร และของกิจกรรม ลักษณะเฉพาะของย่าน คือความหลากหลาย และครอบคลุมบริเวณคาบเกี่ยวกันอย่างซับซ้อน

ย่านประวัติศาสตร์ หมายถึง พื้นที่ส่วนใดส่วนหนึ่งของเมืองหรือพื้นที่ส่วนใดส่วนหนึ่งซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ทางโบราณคดี อันประกอบด้วยอาคารและองค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ หรือแหล่งโบราณคดีหลายแหล่งรวมกันเป็นพื้นที่หนึ่ง

ในลักษณะย่านประวัติศาสตร์ที่เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งส่วนใดของเมือง จะปรากฏอยู่ในเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลง จะเหลือพื้นที่ส่วนนั้นเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ของเมือง โดยส่วนใหญ่จะเป็นย่านใจกลางเมือง ย่านธุรกิจ หรือการปกครองเมือง อาจเป็นย่านพักอาศัยของเมืองก็ได้

2.5.1.2 ประเภทของย่านประวัติศาสตร์ (อภิชาติ กาบทอง, 2542:18-19) สามารถแบ่งตามลักษณะการใช้งานได้ ดังนี้

1) **ย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม** เป็นบริเวณที่ประกอบด้วยอาคารทางประวัติศาสตร์ ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและการพัฒนาเมือง เช่น กรุงรัตนโกสินทร์ ย่านใจกลางเมืองสงขลา อันประกอบไปด้วยอาคารพาณิชย์ กำแพงเมือง จวนเจ้าเมือง วัด รวมเข้าด้วยกัน

2) **ย่านประวัติศาสตร์พาณิชย์กรรม** เป็นบริเวณพื้นที่ที่ประกอบด้วยกลุ่มอาคาร หรือสิ่งก่อสร้างทางอุตสาหกรรม ที่แสดงถึงประวัติศาสตร์ พัฒนาการของความเจริญทางอุตสาหกรรมต่อเศรษฐกิจประเทศ ซึ่งจะปรากฏออกมาในรูปของหมู่บ้านอุตสาหกรรม ย่านอุตสาหกรรมของเมืองนั้นๆ หรือนิคมอุตสาหกรรม เป็นต้น

3) **ย่านประวัติศาสตร์ชนบท** เป็นพื้นที่ชนบทที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งรูปแบบทางประวัติศาสตร์ของการดำเนินชีวิตในชนบท อันประกอบไปด้วย อาคาร บ้านเรือนในถิ่น รูปแบบ

ของพื้นที่ในการประกอบเกษตรกรรม หรือกิจกรรม เช่น หมู่บ้านในชนบท หมู่บ้านชาวเขา หมู่บ้านชาวประมง เป็นต้น

4) เขตพื้นที่ทางโบราณคดี เมื่อแหล่งโบราณคดีหลายๆแห่งมารวมตัวกัน หรืออยู่ใกล้เคียงกัน จนสามารถกำหนดพื้นที่กว้างขวางพอประมาณ หรือขนาดใหญ่ตามความเหมาะสมครอบคลุมได้พื้นที่หนึ่ง เพื่อแสดงความสัมพันธ์ และความสำคัญของแหล่งโบราณคดีเหล่านั้น ในเนื้อหาที่สัมพันธ์หรือต่อเนื่องกัน

จากแนวคิดทฤษฎีเรื่องความหมายและความสำคัญของบริเวณเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตและความหมายของย่านประวัติศาสตร์ จึงสามารถสรุปได้ว่า พื้นที่ชุมชนอัมพวา คือพื้นที่หรือย่านที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จากนิยาม ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของบ้านเรือนที่ยึดตามแนวคลอง และรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคาร ตลอดจนวิถีชีวิตของผู้คนบางส่วนที่ยังคงยึดถือรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับลำคลอง อีกทั้งยังเป็นสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับราชวงศ์จักรี ทำให้พื้นที่ชุมชนอัมพวาเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และยังคงหลงเหลือหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาจนถึงปัจจุบัน

2.6 กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 กรณีศึกษาการอนุรักษ์ พื้นที่ที่อยู่อาศัยในต่างประเทศ ตามแนวความคิดการอนุรักษ์ พื้นที่ชุมชนโดยหลัก “มะจีซีคีรี” หรือ การ “ปลูก”ชุมชนในญี่ปุ่น

“มะจีซีคีรี” (“มะจีซีคีรี” การปลูกชุมชนในญี่ปุ่น แนวความคิดและแนวทางปฏิบัติ, 2546) เป็นศัพท์หมายถึง การจัดการเมืองและชุมชนในรูปแบบใหม่ ในหมู่นักวิชาการ ผู้ดำเนินงานด้านพัฒนาชุมชน ตลอดจนชาวบ้านทั่วไป โดย “มะจีซีคีรี” มีความหมายเกี่ยวข้องกับกิจการทางด้านการรักษาภูมิทัศน์ การป้องกันภัยทางธรรมชาติ สวัสดิการสังคม การรักษาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ประวัติศาสตร์ การจัดการพื้นที่ว่าง และการกระตุ้นเศรษฐกิจ เป็นต้น

“มะจีซีคีรี” แบ่งได้หลายระดับตั้งแต่ระดับเมืองไปจนถึงระดับชุมชน และกลุ่มคน โดยลักษณะเด่นของ“มะจีซีคีรี”คือการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมและการเสนอความคิดเห็นของชาวบ้าน มากกว่าการจัดการเมืองและชุมชนโดยภาครัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว

กระแสการจัดการเมืองและชุมชนตามหลักการ “มะจีซีคีรี” ได้เริ่มมีขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2500-2510 ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกับกระแสแนวความคิดในการจัดการเมืองและชุมชนที่เน้นให้ “คน”เข้ามามีส่วนร่วม เป็นกระแสเรียกร้องให้ทบทวนบทบาทในการทำงานของภาครัฐฯ รวมถึงแนวความคิดปรับเปลี่ยนสู่ความทันสมัย(Modernized city planning) ซึ่งเน้นไปที่วัตถุประสงค์ได้ถูกเปรียบเทียบแนวความคิดในการจัดการเมืองและชุมชน

การเปลี่ยนแปลงแนวความคิดการจัดการเมืองและชุมชนในประเทศไทยปี ๒๕๖๓ นักวิชาการ ทา
คามิ ซาวามิโนรุ ได้ให้คำจำกัดความและบทบาทการดำเนินงาน การจัดการเมืองและชุมชนตาม
หลักการ “มะจิซึคิรี” ดังต่อไปนี้

1) การจัดการเมืองและชุมชนตามหลักการ “มะจิซึคิรี” เป็นการเปลี่ยนการดำเนินงานจาก
ภาครัฐมาสู่การดำเนินงานโดยประชาชน

2) ผลที่ได้จากการดำเนินงาน มีทั้งทางด้านวัตถุและทางกิจกรรม

3) การดำเนินงานให้ความสำคัญกับลักษณะเฉพาะตัวของชุมชน แทนการดำเนินการใน
รูปแบบมาตรฐาน

4) กระบวนการทำงานเน้นความคิดและความร่วมมือของผู้อาศัย

5) การดำเนินงาน คำนึงกระบวนการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

6) แนวทางการสร้างคนเพื่อดำเนินงานอย่างสืบเนื่อง

7) การดำเนินงานที่ต่อเนื่องเพื่อเป้าหมายในการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี

8) การคำนึงถึงมิติมุมมองใกล้ และความสัมพันธ์ภายในชุมชนเอง

9) การคำนึงถึงมิติมุมมองไกล และความสัมพันธ์ภายในของชุมชนเอง

10) การดำเนินงานที่ไม่หยุดเพียงแนวความคิด แต่ให้นำแนวความคิดนั้นมาดำเนินงานจน
ได้ผลเป็นรูปธรรม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

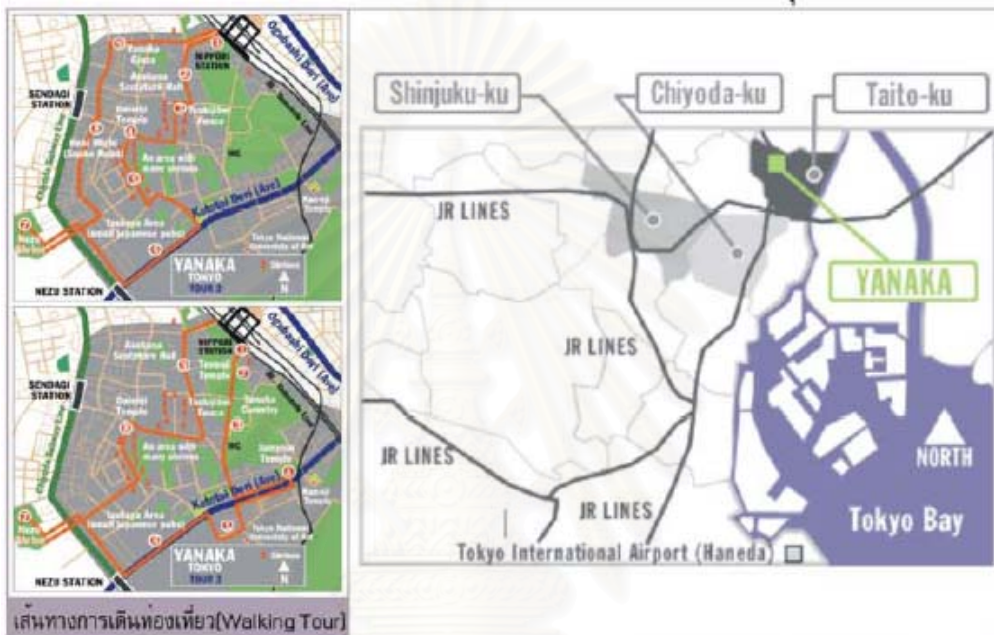
ตารางที่ 3.1 แสดงการเปรียบเทียบการจัดการเมืองและชุมชน จากหน่วยงานภาครัฐ และการจัดการเมืองและชุมชน “มะจีซีคีรี”

	การจัดการเมืองและชุมชน จากหน่วยงานภาครัฐ	การจัดการเมืองและชุมชน ตามหลักการ “มะจีซีคีรี”
1. ประวัติ	ในปี พ.ศ.2431มีแผนงานปรับปรุงเมือง โตเกียว(Modern city planning)	แผนงานที่เริ่มมีขึ้นช่วงปี พ.ศ.2500-2510
2. สาระสำคัญ	สาระสำคัญ เน้นผลการดำเนินงาน ทางด้านวัสดุสารานุกรปโภค และ สารานุกรปการขึ้นพื้นฐาน ได้แก่ ถนน ถนนสาธารณะ ลำน้ำ ท่อระบายน้ำ และการวางแผนออกแบบอาคาร สาธารณะ	ครอบคลุมในส่วนของ การวางผังเมือง(City planning)ไปพร้อมกับการปรับสภาพแวดล้อม เพื่อการอยู่อาศัย การค้นหาแนวทางเสริมสร้าง การอยู่อาศัยที่ดีด้วยการคำนึงถึงผู้อยู่อาศัย เน้นผลการดำเนินงานทั้งทางด้านวัสดุและ กิจกรรมทางสังคม
3. ขอบเขต	ขอบเขตทางการปกครองและ ขอบเขตจากการกำหนดหน่วยโครงการ ของงานด้านการพัฒนา	ขอบเขตของการอยู่อาศัย ที่ผู้คนทั่วไปเข้าใจ ระดับหนึ่ง โดยไม่จำกัดพื้นที่ตามขอบเขต ทางการปกครอง
4. ผู้ดำเนินงาน	หน่วยงานภาครัฐในระดับประเทศ ระดับจังหวัด หรือระดับท้องถิ่น	ประชาชน ชาวบ้าน องค์กรอิสระ องค์กรชุมชน ในระดับตำบล หมู่บ้าน
5. กระบวนการ	การดำเนินงานจากบนลงล่าง (Top-down process)	การดำเนินงานจากล่างขึ้นบน (Bottom-up process)
6. รูปแบบการมีส่วนร่วมของ ประชาชน	การมีส่วนร่วมของประชาชนตามแบบ แผนพิธีการ	การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างไม่มีแบบ แผนพิธีการ
7. รูปแบบการดำเนินงาน	กิจกรรมต่อต้านการเดินขบวน ยื่น เอกสารแสดงความคิดเห็น	กิจกรรมการเสวนาการศึกษา กิจกรรมของ ชาวบ้าน
8. นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ	นักวางผัง สถาปนิก ผู้ให้คำปรึกษา	ผู้ประสานงาน ผู้ให้คำปรึกษา
9. ภาพลักษณ์	แสดงความน่าเกรงขาม อำนาจ แข็ง กร้าว	แสดงถึงความอบอุ่น มีความยืดหยุ่น
10. กฎเกณฑ์ สำคัญ	ระบบราชการทางแนวดิ่งที่เน้นการรวม ศูนย์ การวิเคราะห์แยกแยะในมุมมอง แบบมิติเดียว	ระบบราชการทางแนวนอนที่เน้นการกระจาย อำนาจ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและ ประชาชนตามรูปแบบของการเห็นพ้องต้องกัน การวิเคราะห์รูปแบบในลักษณะองค์รวมแบบ ปัจเจกเอกลักษณ์

2.6.1.1 ย่านากะ Old Tokyo

1. **ที่ตั้ง** ย่านากะเป็นย่านเก่า ตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงเก่าเอโดะ (Edo) ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของเขตไตโตะ (Taito Ward) กรุงโตเกียวซึ่งอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มปากอ่าวโตเกียว มีลักษณะภูมิประเทศโดยรวมเป็นพื้นที่ลาดเชิงเขา ประกอบด้วยเนินเขาสูงชันลาดลงสู่ที่ราบต่ำ

รูปที่ 2.1 แสดง แผนที่ย่านยานากะ

2. **ความเป็นมาและความสำคัญของพื้นที่** ย่านากะเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ศูนย์รวมศาสนสถานของกรุงเก่าเอโดะ อันประกอบไปด้วยย่านยานากะ ย่านเนะซุ (Netsu) และย่าน (Zendagi) รวมทั้งหมดเรียกว่า “ยานะเซน” (Yanezen) พื้นที่ย่านยานากะมีวัดพุทธมหายานนิกายต่างๆ และศาลเจ้าชินโต กระจายตัวทั่วบริเวณ ตลอดจนเป็นพื้นที่ที่มีสุสานอยู่มากมายหลายแห่ง ทำให้ย่านในบริเวณย่านนี้มีพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะเป็นจำนวนมาก

จากสภาพแวดล้อมแวดล้อมซึ่งเป็นที่ตั้งของศาสนสถานและสวนสาธารณะอันร่มรื่น ทำให้ย่านยานากะมีชื่อเสียงในด้านสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนชมธรรมชาติในเทศกาลต่างๆ รวมถึงชื่อเสียงในด้านสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนชมธรรมชาติในเทศกาลต่างๆ รวมถึงชื่อเสียงในการเป็นแหล่งกิจกรรมของนักท่องเที่ยวยามราตรี ที่ยังคงสภาพเดิมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ ย่านเก่าแห่งกรุงโตเกียว หรือ “The Old Tokyo”

3. **สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสถาปัตยกรรม** การรอดพ้นภัยธรรมชาติจากแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ในโตเกียว และภัยจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ย่านยานากะสามารถรักษาลักษณะสภาพแวดล้อมเดิมไว้ได้ โดยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปเมื่อ

เทียบกับย่านอื่นๆ ในกรุงโตเกียวที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงจากผลของภัยดังกล่าว ทั้งนี้ ลักษณะเฉพาะของชุมชน ย่านากะที่ยังคงอยู่ คือการเป็นชุมชนที่มีวัดและศาลเจ้าเป็นศูนย์กลาง และมีกลุ่มที่อยู่อาศัยแบบเรือนแถวไม้และบ้านเดี่ยวขนาดเล็กแทรกตัวอยู่โดยรอบ

ลักษณะการจัดการพื้นที่อยู่อาศัยของชาวบ้านเป็นไปอย่างเป็นธรรมชาติ เช่น การประดับตกแต่งกระถางต้นไม้หน้าบ้านอย่างง่ายๆ แต่มีความหลากหลายหรือการติดแขวนเครื่องประดับ เช่น การติดป้ายชื่อบ้านเฉพาะของตัว การแขวนป้ายยันต์ของศาลเจ้าไว้บริเวณหน้าบ้าน ซึ่งการตกแต่งนี้ เป็นการแต่งแต้มสีสันให้กับชุมชน รวมถึงยังเป็นการแสดงออกถึงความมีสุนทรียภาพของผู้อยู่อาศัยอีกด้วย

นอกจากสถาปัตยกรรม ประเภทวัดและที่อยู่อาศัยแล้ว องค์ประกอบชุมชนอื่นๆ ก็ยังมีหลงเหลือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชุมชน เช่น กำแพงวัดที่สร้างแบบเดิม ต้นสนบริเวณสามแยกที่มีอายุมาหลายร้อยปี ตลอดจนเนินหินห้อยที่แม้จะเปลี่ยนเป็นลานลาดยางแล้ว แต่ชาวบ้านก็ยังคงถ่ายทอดเรื่องราวเล่าขานของเนินดังกล่าวสืบต่อเรื่อยมา เป็นต้น

รูปที่ 2.2 แสดงบรรยากาศของชุมชนย่านากะ

รูปที่ 2.3 แสดงร้านค้าในชุมชนย่านากะ

รูปที่ 2.4 แสดงรูปแบบที่อยู่อาศัยในชุมชนยานากะ

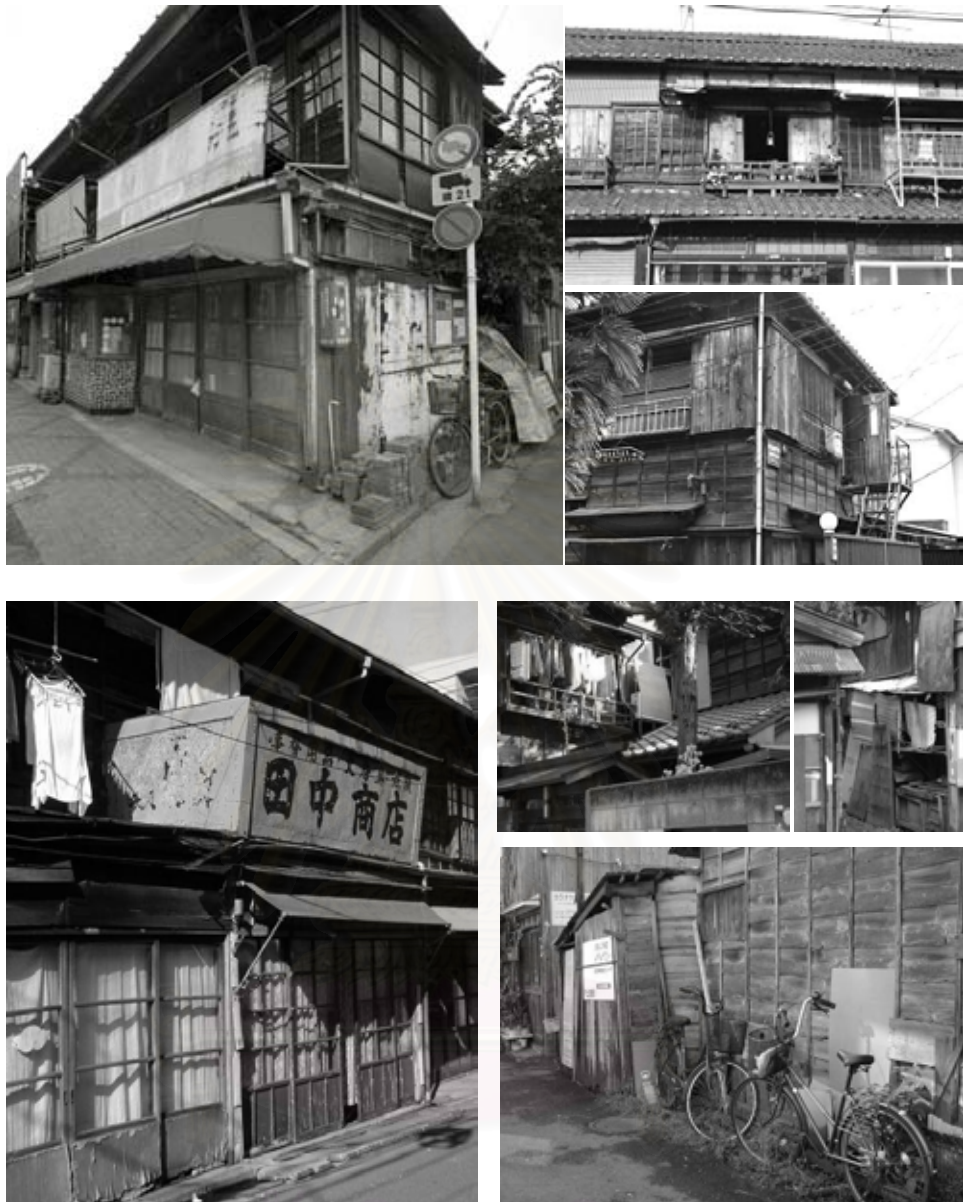
4. จุดเริ่มต้นสู่การ “ปลุก”ชุมชน การปลุกชุมชนของย่านยานากะเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยมีฝ่ายชาวบ้านและนักวิชาการในพื้นที่เป็นแกนนำสำคัญ

เนื่องจากย่านยานากะมีชื่อเสียงในด้านสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนชมธรรมชาติ จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดการรวมกันของกลุ่มผู้ปฏิบัติงานอดิเรกในการท่องเที่ยวชมธรรมชาติในย่าน เช่น กลุ่มผู้นิยมชมดอกไม้ตามฤดูกาลต่างๆ หรือกลุ่มผู้นิยมชมนก เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ได้สานต่อไปสู่การ “ปลุกชุมชน”ในเวลาต่อมา

จุดเริ่มต้นของการปลุกชุมชน มีขึ้นในปี พ.ศ.2527 เมื่อกลุ่มแม่บ้านในย่านยานะเซนร่วมกันจัดพิมพ์วารสารรายปีเพื่อเผยแพร่ข่าวสารและเกร็ดประวัติศาสตร์ของย่าน และจากจุดเริ่มต้นนี้เอง เป็นสิ่งกระตุ้นให้ผู้คนในย่านยานากะได้เริ่มเห็นความสำคัญและตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยวารสารที่จัดทำขึ้นมีประโยชน์อย่างมากในการประสานความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่างๆในชุมชน เป็นแหล่งประชาสัมพันธ์ให้ผู้คนภายนอกได้เข้ามาเที่ยวชม ตลอดจนเป็นการชักจูงให้กลุ่มผู้ที่รักในวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมย้ายเข้ามาอยู่ในย่านยานากะ

ใน พ.ศ.2529 ฝ่ายนักวิชาการ นำโดยศาสตราจารย์มาเอโนะ มาซารุ (Prof. Maeno Mazaru) และกลุ่มนักศึกษาภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งโตเกียว (Tokyo Fine Art University) ได้เข้ามาสำรวจและศึกษาพื้นที่ย่านยานะเซนและร่วมมือกับชาวบ้านในพื้นที่พัฒนากิจกรรมเดิมที่ดำเนินการโดยแม่บ้านภายในย่านให้มีรูปแบบที่เป็นมืออาชีพมากขึ้น และก่อตั้งเป็นยานะเซน (Yanezen Kohboh) ขึ้น จากนั้นเมื่อการทำงานดำเนินมาในระยะเวลาหนึ่งแล้ว จึงได้มีการก่อตั้ง โรงเรียนยานากะ (Yanaka School) เป็นองค์กรชุมชนที่เป็นแกนนำในการปลุกชุมชนยานากะมาจนถึงปัจจุบัน

รูปที่ 2.5 แสดงสภาพแวดล้อมก่อนการปลูกชุมชน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2.2 แสดงการเปรียบเทียบอาคารที่อยู่อาศัยก่อน และหลังการฟื้นฟู

ก่อนการฟื้นฟู	หลังการฟื้นฟู
	
	
	
	

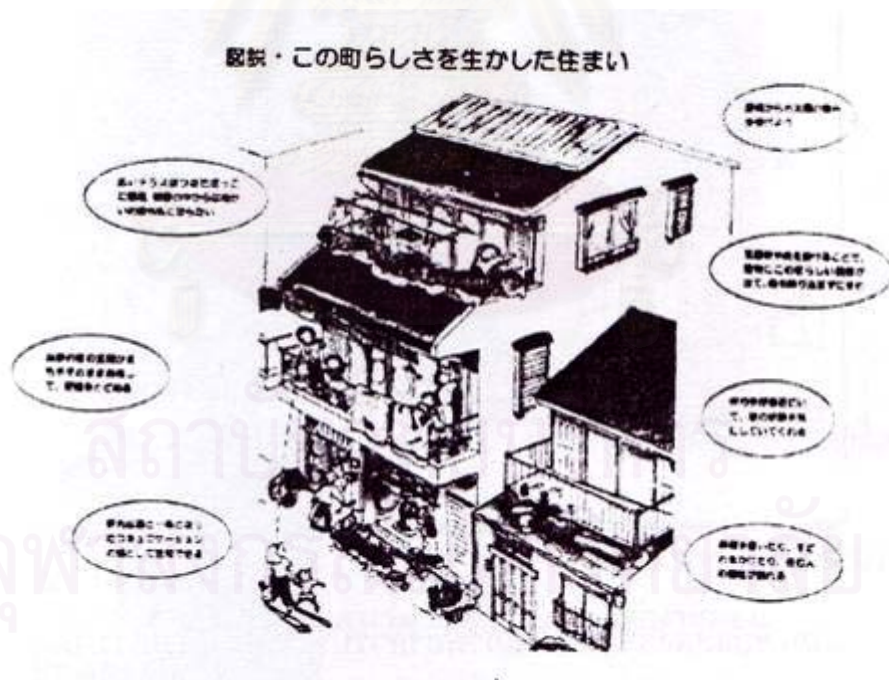

5. บทบาทหน้าที่ขององค์กรชุมชนและผู้ดำเนินการ โรงเรียนยานากะ มีบทบาทหน้าที่ในการทำงานตามหลักการที่ว่า “กลุ่มนักวิชาการให้คำปรึกษาแนะนำในการออกแบบชุมชน เพื่อสภาพแวดล้อมการอยู่อาศัยที่ดีภายใต้เกณฑ์ที่ชาวบ้านตกลงร่วมกัน” สมาชิกอาสาสมัครของโรงเรียนยานากะมีจำนวน 30 คน ประกอบด้วยคน 2 กลุ่ม ได้แก่ ฝ่ายชาวบ้านและฝ่ายนักวิชาการ

6. ผลการดำเนินงาน

6.1 การส่งเสริมความร่วมมือของผู้อยู่อาศัยในชุมชน เนื่องจากในย่านยานากะ ประกอบด้วยคนหลายกลุ่ม ทั้งผู้อยู่อาศัยมาเป็นเวลานานและผู้อยู่ใหม่ในระยะเวลา 10-20 ปี มีความหลากหลายในอาชีพ ทั้งกลุ่มนักธุรกิจและกลุ่มศิลปินที่เข้ามาเปิดร้านค้าหรือห้องแสดงงานศิลปะภายในย่าน ด้วยเหตุนี้ งานหลักของโรงเรียนยานากะคือการทำหน้าที่เป็นผู้ประสาน เปิดโอกาสให้ผู้คนกลุ่มต่างๆ ภายในย่านได้ทำงานแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ตลอดจน โรงเรียนยานากะยังจัดทำและแจกจ่ายแผ่นพับแนวทางปฏิบัติร่วมกันในชุมชนให้แก่ผู้อยู่ใหม่ และจัดทำวารสารเผยแพร่ข่าวสารแก่ชาวบ้านและผู้สนใจเป็นรายปี

รูปที่ 2.6 แสดงแผ่นพับแสดงการดูแลรักษาอาคารที่อยู่อาศัยให้เกิดความเหมาะสม

6.2 การอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ งานการให้คำแนะนําในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ เป็นหน้าที่ที่สำคัญอย่างหนึ่งของโรงเรียนยานากะ โดยมีรายละเอียดในการทำงานในส่วนต่างๆดังนี้

ก) การให้คำแนะนำด้านการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อม
 สถาปนิกของโรงเรียนยานากะทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้าน ในการก่อสร้างและ
 ดัดแปลงการใช้งานอาคาร ตลอดจนมีการจัดทำ เกณฑ์การก่อสร้างอาคารใหม่ ให้แก่ชาวบ้าน
 ทั้งนี้เกณฑ์ที่จัดทำขึ้นไม่ใช่ข้อบังคับ เป็นเพียงแนวทางที่พึงปฏิบัติร่วมกัน เพื่อรักษาคุณภาพของ
 ย่านให้เกิดความงามและเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น ข้อเสนอแนะการจัดวางตำแหน่งป้ายร้านค้า
 หรือส่วนประดับตกแต่งหน้าร้าน เพื่อให้รูปลักษณ์ภายนอกอาคารมีความเป็นเอกภาพ

รูปที่ 2.7 แสดงแผ่นพับแสดงการรักษาสภาพอาคารบ้านเรือนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย
 ด้วยการวาดรูปการ์ตูน เพื่อสื่อสารให้ชาวบ้านเข้าใจง่ายขึ้น

รูปที่ 2.8 แสดงส่วนหนึ่งของแผ่นพับ ประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวในย่าน

ข) การเสนอแผนงานอนุรักษ์อาคารและพื้นที่ส่วนกลาง โรงเรียน ยานากะได้เสนอแผนงานอนุรักษ์รูปแบบภายนอกอาคารด้วยการนำอาคารเก่าที่มีความหมายต่อ คนในชุมชนกลับมาใช้งานใหม่ โดยมีตัวอย่างอาคารเก่าในย่านที่ได้รับการอนุรักษ์ ดังนี้

- สำนักงานโรงเรียนยานากะ เป็นการนำอาคารโครงสร้างไม้สองชั้น ที่แต่เดิมเป็นร้านเหล้าแบบญี่ปุ่นมาใช้ โดยการใช้งานอาคารหลังนี้เริ่มขึ้น เมื่อกลุ่มนิสิตซึ่งทำงาน วิจัยกับอาจารย์มาเอโนะได้ขอพื้นที่เช่าพื้นที่ชั้นล่างเป็นสำนักงานที่ปรึกษาและชุมชนสมาชิกใน ชุมชนจากนั้นจึงใช้อาคารต่อเนื่องมาโดยตลอด

รูปที่ 2.9 แสดงอาคารโรงเรียนยานากะ

- อาคารแสดงงานศิลปะ สกาย บาส (Sky Bath) เกิดจากการนำ อาคารที่อาบน้ำสาธารณะของชุมชนที่ไม่ได้ใช้งานแล้ว มาปรับเปลี่ยนพื้นที่ภายในเป็นที่แสดงงาน ศิลปะแบบหมุนเวียน ส่วนภายนอกอาคารได้รับการรักษาสภาพรูปร่างอาคารส่วนใหญ่ไว้ ไม่ว่าจะเป็น เป็นหลังคา ประตูทางเข้า หรือแม้แต่ปล่องไฟจากเครื่องทำความร้อนก็ยังคงอยู่ในสภาพเดิม

- อาคารแสดงงานศิลปะ โกดังโองูราย่า (Space Oguraya) เป็น อาคารแสดงงานศิลปะโกดังโองูราย่าเป็นการนำโกดังโองูราย่าซึ่งเป็นอาคารเก่าอายุประมาณ 80 ปีที่ยกเลิกการใช้งานแล้ว มาปรับเปลี่ยนพื้นที่ภายใน ให้เป็นพื้นที่ให้เขาจัดแสดงงานศิลปะและ ขายของที่ระลึก ส่วนภายนอกอาคารคงสภาพอาคารตั้งแต่สมัยเอโดะไว้

รูปที่ 2.10 แสดงอาคารแสดงงานศิลปะ โกดังโอกูราย่า

กิจกรรมในอีกลักษณะหนึ่งที่มีความสำคัญ คือกิจกรรมการจัดนิทรรศการ “ของดีในย่านยานากะ” โดยการให้ชาวบ้านศึกษาข้อมูลจากแผนที่เพื่อให้รู้ว่าในพื้นที่ย่านมีของดีตั้งอยู่ที่ใดบ้าง มีการประชาสัมพันธ์เวลาและสถานที่การจัดงานในวารสารแผ่นพับและแผนที่ซึ่งจัดทำขึ้นโดยโรงเรียนยานากะ นอกจากนี้ชุมชนยานากะยังมีการจัดงานเทศกาลเป็นเวลาสองอาทิตย์ในช่วงฤดูใบไม้ร่วงเป็นประจำทุกปี

นอกจากกิจกรรมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ย่านแล้ว ในบางครั้งก็มีการประท้วง ดังเช่นกรณีที่มีการก่อสร้างอาคารสูงในพื้นที่ ซึ่งเป็นการเบียดเบียนสิทธิในการได้รับแสงในช่วงหน้าหนาว ชาวบ้านก็ออกมารวมตัวกันประท้วงนี้ถือเป็นกิจกรรมในลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมในย่านของตน

2.6.1.2 คาวาโกเอะ Little Edo

- ที่ตั้ง คาวาโกเอะเป็นย่านการค้าเก่า อยู่ในเขตการปกครองของเมืองคาวาโกเอะ (Kawagoe Shi) จังหวัดไซตามะ (Saitama Ken) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือห่างจากกรุงโตเกียวเป็นระยะทาง 35 กิโลเมตร

รูปที่ 2.11 แสดงแผนที่ย่านคาวาโกเอะเป็นย่านการค้าเก่า

2. ความเป็นมา และความสำคัญของพื้นที่ จากลักษณะตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่เมืองคาวาโกเอะที่เป็นชุมทางเรือขายแม่น้ำ นอกจากจะส่งเสริมให้พื้นที่เป็นแหล่งเกษตรที่สมบูรณ์แล้ว ยังทำให้คาวาโกเอะเป็นทางผ่าน และศูนย์รวมของสินค้าอุปโภคบริโภค สู่กรุงเอโดะหรือกรุงโตเกียวในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการเรียกย่านเก่าของเมืองคาวาโกเอะว่า โคะเอโดะ(KoEdo) หรือ Little Edo

รูปที่ 2.12 แสดงย่านเก่าของเมืองคาวาโกเอะ หรือ Little Edo

3. **สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสถาปัตยกรรม** คาวาโกเอะมีลักษณะการจัดวางผังเมืองแบบ เมืองปราสาท มีร้านค้ากลุ่มลักษณะโกดังตั้งอยู่บนถนนสายการค้าหลักที่เชื่อมต่อกับชุมทางขนส่งทางน้ำ ซึ่งถนนดังกล่าวก็ยังคงความสำคัญและตัดผ่านกลางเมืองในปัจจุบัน

จากการผ่านเวลาหลายยุคหลายสมัย ได้ส่งผลให้อาคารร้านค้าที่เกาะไปตามเส้นทางดังกล่าว มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสร้างใหม่หลายครั้ง นับตั้งอาคารลักษณะโกดังในยุคเฟื่องฟูสมัยเอโดะ อาคารร้านค้าที่ปรับปรุงใหม่ภายหลังเพลิงไหม้ครั้งใหญ่ อาคารโมเดิร์นในสมัยเมจิ รวมถึงอาคารที่สร้างในสมัยปัจจุบัน กลุ่มร้านค้าลักษณะโกดังที่อยู่ในเขตอนุรักษ์กลุ่มอาคารสำคัญทางประวัติศาสตร์ (Group of Historic Buildings) โดยเฉพาะที่อยู่ริมถนนสายหลักเป็นอาคาร 1-2 ชั้น รูปแบบการค้าเป็นการผสมระหว่างร้านขายอาหาร เครื่องอุปโภคบริโภคดั้งเดิม และร้านค้าในลักษณะร่วมสมัย เช่น ร้านตัดผม ร้านหนังสือ หรือร้านสะดวกซื้อ เป็นต้น

นอกจากกลุ่มอาคารริมถนนในเขตอนุรักษ์ฯ ยังมีพื้นที่ว่างซึ่งเกิดจากการรื้อถอนอาคารเดิมเพื่อก่อสร้างอาคารใหม่ แต่ยังคงอยู่ในระหว่างการดำเนินการยื่นเรื่องการก่อสร้าง เนื่องจากรัฐบาลท้องถิ่นของคาวาโกเอะมีกฎหมายควบคุมการก่อสร้าง ตลอดจนปรับปรุงอาคารเก่าในเขตอนุรักษ์อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้สัดส่วนของอาคารดั้งเดิมและที่ว่างของเมืองจึงยังคงได้รับการสงวนรักษาไว้ได้

รูปที่ 2.13 แสดงสภาพแวดล้อม ย่านคาวาโกเอะที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้อย่างสมบูรณ์

4. **จุดเริ่มต้นสู่การปลุกชุมชน** การปลุกชุมชน ในคาวาโกเอะเกิดขึ้นจากความพยายามของกลุ่มคนสามฝ่าย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ฝ่ายวิชาการ และชาวบ้าน โดยต่างฝ่ายต่างเริ่มต้นทำงานในเวลาใกล้เคียงกัน กล่าวคือ

- **หน่วยงานภาครัฐ** การเกิดกระแสตื่นตัวเรื่องการอนุรักษ์ในประเทศญี่ปุ่นทำให้รัฐบาลได้กำหนดพื้นที่ย่านการค้าเก่าคาวาโกเอะเป็นพื้นที่อาคารอนุรักษ์ ในปี พ.ศ.2518 และ กระทรวงวิทยาศาสตร์ การกีฬาและวัฒนธรรม ได้ใช้งบประมาณช่วยเหลือเพื่อทำการสำรวจ และศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่

- **ฝ่ายนักวิชาการ** กลุ่มนักวิชาการผู้มีความสนใจในอาคารสถาปัตยกรรมร้านค้าลักษณะโกดังแบบดั้งเดิม ได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มผู้รักโกดัง (Kuranokai) ขึ้น และจัดการศึกษาดูงานสถาปัตยกรรมร้านค้าลักษณะโกดังทั่วประเทศญี่ปุ่น โดยสมาชิกส่วนหนึ่งได้เข้าร่วมทำงานอนุรักษ์ร้านค้าลักษณะโกดังที่มีเหลืออยู่ในคาวาโกเอะ

- **ฝ่ายชาวบ้าน** ได้แก่ กลุ่มพ่อค้าในศูนย์กลางการค้าเก่าคาวาโกเอะได้รวมตัวเป็น กลุ่มผู้ค้าขายย่านคาวาโกเอะ เพื่อหาแนวทางและปัจจัยในการกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ให้ดีขึ้นเหมือนที่เคยเป็นมาในอดีต ภายหลังจากที่ศูนย์กลางการค้าขายถูกย้ายจากพื้นที่ไปสู่เมืองใหม่

จากการทำงานของกลุ่มคนทั้งสามฝ่าย การปลุกชุมชนได้เริ่มก่อตัวเป็นรูปธรรมเป็นครั้งแรก พ.ศ.2525 เมื่อมีการประสานความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มผู้ค้าขายย่านคาวาโกเอะ กับกลุ่มผู้รักโกดัง แล้วพัฒนาขึ้นเป็นองค์กรชุมชนที่มีความชัดเจนในการทำงานคือคณะกรรมการสร้างชุมชนเมืองเก่าคาวาโกเอะ

5. **บทบาทหน้าที่ขององค์กรชุมชนและผู้ดำเนินงาน** “คณะกรรมการสร้างชุมชนเมืองเก่าคาวาโกเอะ” เป็นองค์กรที่มีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการค้าในศูนย์กลางการค้าเก่าคาวาโกเอะ โดยการดำเนินการที่เป็นผลสำเร็จคือการทำข้อตกลงร่วมในการจัดวางผังชุมชน และรูปแบบสถาปัตยกรรมที่พึงประสงค์เพื่อรักษาภูมิทัศน์ชุมชน และการผลักดันให้ศูนย์กลางการค้าเก่าคาวาโกเอะได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นเขตอนุรักษ์ กลุ่มอาคารสำคัญทางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้การทำงานที่เกิดขึ้นมีการประสานกับ ห้างออกแบบชุมชนเมือง ของสำนักงานเขตอย่างต่อเนื่อง

รูปที่ 2.14 แสดงหุ่นจำลองกายภาพอาคารบ้านเรือนในควาโกเอะ จากพิพิธภัณฑ์เมืองควาโกเอะ

6. ผลการดำเนินงาน จากแนวทางการอนุรักษ์ย่านควาโกเอะที่ต้องการคงรูปแบบวิถีชีวิต และกิจการด้านการค้าดั้งเดิม กระตุ้นศักยภาพเดิมของการเป็นย่านการค้าตลอดจนผลทางอ้อม คือการดึงดูดนักท่องเที่ยวภายนอกให้เข้ามาเยี่ยมชม เพื่อปลูกให้เมืองกลับมามีชีวิตชีวา มีการดำเนินงานดังนี้

6.1 การส่งเสริมความร่วมมือของผู้อยู่อาศัยในชุมชน เนื่องจากควาโกเอะมีผู้อยู่อาศัยต่อเนื่อง กิจกรรมทางศาสนาจึงได้รับการสืบทอดไว้ และได้รับการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ถือว่าได้เป็นกิจกรรมรวมใจผู้อยู่อาศัยในย่าน

6.2 การอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ภาพลักษณ์ของย่านการค้าเก่าควาโกเอะที่ยังคงรูปร่างเค้าโครงเมืองแบบเอโดะ เป็นสิ่งสำคัญประการแรก que แสดงออกถึงความสำเร็จของงานอนุรักษ์ในควาโกเอะ ความสำเร็จนี้เกิดขึ้นได้ จากการทำงานการอนุรักษ์ และพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การให้คำแนะนำในการอนุรักษ์ และพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ เมื่อมีการก่อสร้างอาคารในพื้นที่อนุรักษ์ รูปแบบอาคารต้องผ่านการพิจารณาจาก “คณะกรรมการสร้างชุมชนเมืองเก่าควาโกเอะ” ก่อนจะยื่นขออนุญาตไปทางสำนักงานเขต โดยข้อตกลงด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรม และการวางผังชุมชน ต้องคำนึงถึงผู้ใช้งาน คือชาวบ้านอย่างแท้จริง และนอกจากมีกฎระเบียบควบคุมแล้ว ยังมีการมอบรางวัลให้แก่ชาวบ้าน สถาปนิกผู้ออกแบบ ตลอดจนผู้รับเหมาก่อสร้างที่ปฏิบัติตามข้อกำหนด เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วม และสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติ

6.3 การจัดกิจกรรมภายในชุมชน การนำร้านค้าลักษณะโกดังมาใช้งานใหม่ในกิจกรรมการค้าที่หลากหลาย ไม่บังคับให้อยู่ในกรอบกฎเกณฑ์มากเกินไป โดยร้านค้าใน

ย่านผสมผสานทั้งสองหน้าที่ ทั้งการให้บริการแก่ผู้อาศัย และร้านค้า และการบริการแก่นักท่องเที่ยว

รูปที่ 2.15 แสดงแผนประชาสัมพันธ์แสดงสถานที่ท่องเที่ยวภายในย่านคาวาโกเอะ

Let's Enjoy Kawagoe! Model Course

This is a one-day plan through which you can experience the essence of "Little Edo" —Kawagoe— rich in history and culture.

Those times are for holidays.

Seibu-Shinjuku Sta.
9:08 (TRAIN)
14:12

Takadanobaba Sta.
9:51
14:09

Hon-Kawagoe Sta.
10:30 (TAXI)
14:09

Lunch (11:30~13:00)

Kawagoe Prince Hotel
"Boku" restaurant on the 5th floor serves all-you-can-eat buffet lunch.
* You get a discount if you use the coupon ticket below.

The limited express train "New Red Arrow", which takes 43 minutes from Seibu-Shinjuku to Hon-Kawagoe, has reserved seats only and promises you a comfortable ride.

Transport Fees

- Train Round-trip railway ticket: 960 yen
- Round-trip limited express ticket: 820 yen
- Chartered taxi: 2,700 yen/4 minutes x 3 sets: 8,100 yen (Time and route are arranged through negotiation.)
- All-you-can-eat buffet lunch: 1,880 yen

Total: 11,660 yen

Kawagoe Daishi: Kitain Temple
In the temple precinct, there are many important Cultural Properties including the main shrine and Tensho Pagoda. (An admission fee is charged for some buildings.)
* Open hours: December–March ...9:00 – 16:30
April–November ...9:00 – 16:30

Toki-no-Kane (Bell Tower)
The bell, which can be called the symbol of Kawagoe, was installed in the Edo Period and rings four times a day.
That's Toki-no-Kane.

Kura-Zukuri Museum
This museum shows the inner structure of a Kura-Zukuri building as well as exhibits the valuable materials. (Admission fee charged.)
* Closed every Monday (except holidays), the day after a holiday (except Saturdays and Sundays), and the 4th Friday of each month (except holidays).

Kawagoe Castle Honmaru-Goten
Kawagoe Castle was built in 1467. Though only some parts of the Castle survive, they still show the dignified appearance of those days. (An admission fee is charged.)
* Closed every Monday (except holidays), the day after a holiday (except Saturdays and Sundays), and the 4th Friday of each month (except holidays).

Streets lined with Kura-Zukuri Buildings
Many kura (traditional warehouse buildings) — a symbol of Kawagoe, that once flourished as a hub for water carriage — still remain all over the town.
It's a beautiful street.

Osawa-Ke Jutaku (Osawa Family House)
The house, built in 1792, gives us some idea of "Little Edo" even now, over 200 years later. It is designated as a National Important Cultural Property.

Kawagoe City Museum
The museum, which contains a corner of a five-size street of Kura-Zukuri buildings, shows the history of Kawagoe. (An admission fee is charged.)
* Closed every Monday (except holidays), the day after a holiday (except Saturdays and Sundays), and the 4th Friday of each month (except holidays), temporarily closed on the other days.

Hikawa Jinja Shrine
As a building that transmits the essence of precious Edo culture, the shrine was registered as a Designated Cultural Property of Saitama Prefecture in 1956. Many people visit the shrine to worship as well as to enjoy changing seasons of its precinct that is home to many trees over 500 years old.

Kashiya-Yokocho
The shops on the street display all kinds of nostalgic, inexpensive Japanese sweets such as rice cakes or soy crackers.
"Delicious!"

SEIBU RAILWAY Co.,Ltd.

5% discount (on some cases)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.6.2 กรณีศึกษาการอนุรักษ์ พื้นที่ที่อยู่อาศัยในประเทศไทย

2.6.2.1 สามแพร่ง Tree palaces, Tree Living places

1. **ที่ตั้ง** ย่านสามแพร่งได้แก่ บริเวณแพร่งนรา แพร่งภูธรและแพร่งสรรพศาสตร์ ตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ศูนย์กลางประวัติศาสตร์ของกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม ทางด้านตะวันออกมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน ส่วนทางด้านตะวันตกของพื้นที่มีเส้นทางน้ำล้อมรอบอยู่หลายชั้น ย่านสามแพร่งอยู่ในบริเวณคลองคูเมืองเดิม ซึ่งเป็นทางน้ำชั้นในสุดกั้นระหว่างกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในและชั้นนอก

รูปที่ 2.16 แสดงตำแหน่งที่ตั้งย่านสามแพร่ง

2. **ความเป็นมาและความสำคัญของพื้นที่** ความเป็นมาของพื้นที่ย่านสามแพร่งเริ่มต้นการเป็นที่ตั้งของวังเจ้านายในสมัยรัชกาลที่ 2 โดยพื้นที่ย่านสามแพร่งเป็นที่ตั้งของวังวิมลสะพานช้างโรงสีเหนือใต้ ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น บริเวณนี้เป็นทางบกเพียงทางเดียวที่ผ่านจากพระนครชั้นในออกไปสู่พระนครชั้นนอกได้ จึงเกิดคำว่า “แพร่ง” ใช้กันทั่วไปในความหมายของทางแยก

ในสมัยรัชกาลที่ 4 พื้นที่สามแพร่งถูกแบ่งออกเป็นพื้นที่วังพระราชโอรสของรัชกาลที่ 4 สามวัง ได้แก่ วังของกรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ วังของกรมพระนราธิปประพันธ์ และวังของกรมหมื่นสรรพศาสตร์ศุภกิจ พื้นที่ย่านจึงได้รับคำขนานนามเรียกขานว่า “สามแพร่ง”

ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมีการตัดถนนบำรุงเมืองและถนนเฟื่องนครซึ่งเป็นถนนสายแรกของกรุงเทพฯ ผ่านพื้นที่ย่านประภค อบกับการสร้างตึกแถวบริเวณริมถนนดังกล่าว ส่งผลให้ย่านสามแพ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง จากพื้นที่วัง เปลี่ยนมาเป็ย่านการค้าที่มีการจำหน่ายสินค้าชั้นนำและเป็นแหล่งอาหารเพื่อรองรับผู้คนที่สัญจรผ่านทั้งทางบกและทางน้ำจากคลองคูเมืองเดิม ตลอดจนการเป็นแหล่งให้บริการแก่หน่วยงานราชการที่ตั้งอยู่โดยรอบ

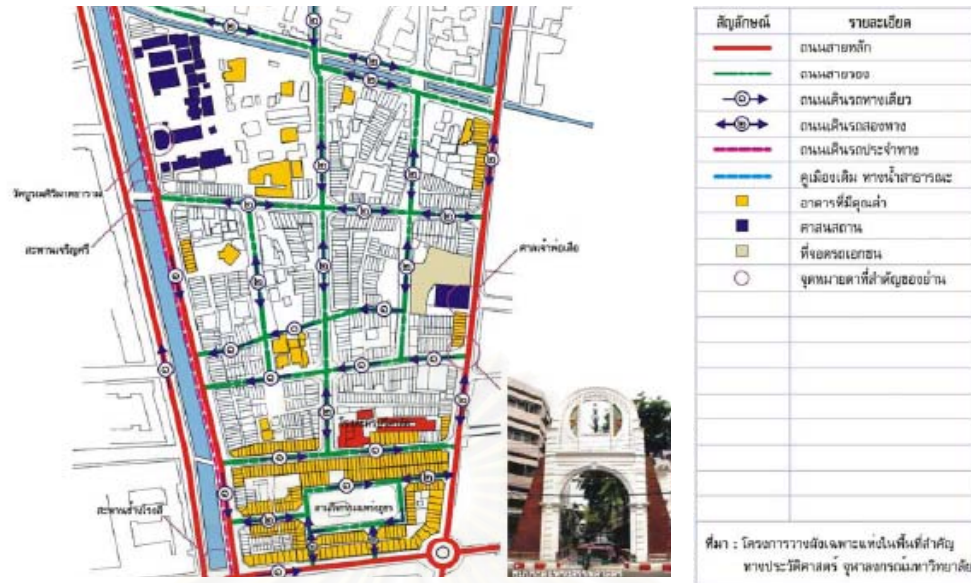
ปัจจุบันแม้ว่าย่านสามแพ่งจะไม่ได้เป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญเช่นในอดีตแล้วก็ตาม แต่ย่านสามแพ่งก็ยังคงมีชื่อเสียงในการเป็นย่านที่ขายสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากที่อื่น อาทิ ชุดเครื่องแบบข้าราชการ ของเก่าและอาหารเลื่องชื่อ

ด้วยความสมบูรณ์ของอาคารตึกแถวเก่าที่ยังคงมีผู้คนอยู่อาศัยตามครวรองที่เคยเป็นมาในอดีต ทำให้อ่านสามแพ่งเป็นย่านที่มีประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต หรือ “Tree palaces, Tree Living places” ที่ผู้คนภายนอกยังสามารถสัมผัสกับบรรยากาศของย่านการค้าเก่าในกรุงรัตนโกสินทร์

3. สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสถาปัตยกรรม ลักษณะสภาพแวดล้อมทางของสามแพ่งเป็นย่านการค้าและย่านพักอาศัย ในพื้นที่มีตึกเก่าตั้งเรียงรายไปตามถนนบำรุงเมือง ถนนตะนาว(ส่วนหนึ่งของถนนเฟื่องนคร) และถนนอัษฎางค์ริมคลองคูเมืองเดิม ในพื้นที่อ่านสามแพ่ง อันได้แก่ พื้นที่แพ่งภูธรและแพ่งนราเป็นพื้นที่ที่ยังคงรักษาสภาพแบบดั้งเดิมไว้ได้ กล่าวคือ พื้นที่แพ่งภูธรมีกลุ่มตึกแถวเก่าสองชั้นที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ล้อมรอบพื้นที่สถานีอนามัยและพื้นที่โล่งส่วนกลาง ส่วนพื้นที่แพ่งนรายังคงมีตึกแถวสองชั้นแบบดั้งเดิมที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และมีอาคารเก่าที่เคยเป็นโรงละครปริตาลัยส่วนหนึ่งของวังกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ที่ยังคงสภาพดี ส่วนพื้นที่สามแพ่งศาสตร์ทางด้านเหนือของย่านนั้นได้ถูกเปลี่ยนสภาพไปมาก จนไม่เหลือสภาพของพื้นที่ที่เคยเป็นวังมาก่อน สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปเป็นตึกแถวรูปแบบใหม่และบ้านเดี่ยวที่ตั้งอยู่ริมถนนริมถนนตัดใหม่

สถาบันนวัตยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 2.17 ตำแหน่งที่ตั้งของอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม

ที่มา: โครงการจำแนกประเภทและกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ดินในความดูแลของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ระยะที่1 และพื้นที่ต่อเนื่อง.

รูปที่ 2.18 แสดงโรงละครปริตาลัยอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่

ที่มา: โครงการจำแนกประเภทและกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ดินในความดูแลของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ระยะที่1 และพื้นที่ต่อเนื่อง.

รูปที่ 2.19 แสดงสภาพแวดล้อมทางสถาปัตยกรรม บริเวณถนนบำรุงเมือง

ที่มา: โครงการจำแนกประเภทและกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ดินในความดูแลของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ระยะที่ 1 และพื้นที่ต่อเนื่อง.

4. จุดเริ่มต้นสู่การ “ปลุก” ชุมชน การปลุกชุมชนของย่านสามแพ่ง เริ่มต้นขึ้นจากการรวมตัวกันของผู้คนเพื่อแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นกับย่าน โดยปัญหาสำคัญประการแรก คือ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเนื่องจากย่านสามแพ่งลดบทบาทในการเป็นย่านการค้า เมื่อศูนย์กลางย่านการค้าที่สำคัญเริ่มทยอยย้ายออกจากพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากกรุงเทพฯ ได้ขยายออกจากพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากกรุงเทพฯ ได้ขยายเมืองออกไปและเกิดศูนย์กลางการค้าในพื้นที่แห่งอื่นโดยรอบ นอกจากนี้ มูลเหตุของปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำในพื้นที่ยังเกิดจากการยกเลิกการใช้พื้นที่สนามหลวงเป็นตลาดนัดในปี พ.ศ.2524 และการที่หน่วยงานราชการได้ทยอยย้ายออกจากพื้นที่ นับตั้งแต่มีการดำเนินการตามแผนแม่บทเพื่อลดการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2525 เป็นต้นมา และจากมูลเหตุข้างต้น ย่านสามแพ่งจึงได้รับผลกระทบทำให้พื้นที่บางส่วนของย่านถูกทิ้งร้างและมีสภาพทรุดโทรม เช่นเดียวกับพื้นที่ย่านเก่าหลายแห่งในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อม ที่มีเหตุปัจจัยจากการที่ตลาดได้รุ่ง ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ใจกลางย่านแพ่งถูกรื้อถอนทิ้งร้าง จนกลายเป็นสภาพเสื่อมโทรม และจากปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ ผู้คนในย่านกลุ่มหนึ่งได้ปรึกษารื้อถอนกันเป็นกลุ่มย่อยตามบ้านเรือน และร้านค้าในย่าน จนถึงเดือนมกราคม 2541 จึงได้มีการจัดประชุมกลุ่มเล็กในเดือนมีนาคม 2541 มีการตั้งคณะกรรมการชุมชนชั่วคราว จนกระทั่งในวันที่ 27 กรกฎาคม 2541

จึงได้จัดตั้งองค์กรชุมชน “ประชาคมคลองคูเมืองเดิมสามแพ่ง” ขึ้น เป็นองค์กรชุมชนขึ้นทะเบียนกับกรุงเทพมหานคร

เมื่อการดำเนินงานของชุมชนย่านสามแพ่งได้ดำเนินงานถึงช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ.2543จึงได้มีการจัดตั้ง “สหกรณ์ฟื้นฟูเมืองเก่า” เพื่อให้การดำเนินการอนุรักษ์มีความยั่งยืน จากการระดมเหล่านักวิชาการและระดมเงินทุนจากคนภายนอกเข้ามาสู่การอนุรักษ์ชุมชน นับเป็นก้าวแรกของการอนุรักษ์ในประเทศไทยที่การอนุรักษ์นั้นเกิดจากการริเริ่มของผู้คนในชุมชน

5. บทบาทหน้าที่ขององค์กรชุมชนและผู้ดำเนินงาน การทำงานของชุมชนสามแพ่ง สามารถแบ่งได้เป็นการทำงานของประชาคมคลองคูเมืองเดิมสามแพ่ง และการทำงานของสหกรณ์ฟื้นฟูเมืองเก่า ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการทำงานแตกต่างกัน ดังนี้

ประชาคมคลองคูเมืองเดิมสามแพ่ง มีหน้าที่ในการประสานการทำงานระหว่างชุมชนกลุ่มย่อยในพื้นที่ เพื่อจัดกิจกรรมในย่าน โดยในแต่ละชุมชนมีคณะกรรมการชุมชนดูแลการทำงานในพื้นที่นั้นๆ ได้แก่ คณะกรรมการชุมชนแพ่งภูธร คณะกรรมการชุมชนแพ่งนรา และคณะกรรมการชุมชนคลองคูเมืองเดิม จากนั้นตัวแทนจากคณะกรรมการของแต่ละชุมชนจึงมารวมตัวกันเป็นคณะกรรมการของประชาคมคลองคูเมืองเดิมสามแพ่ง

สหกรณ์ฟื้นฟูเมืองเก่า จำกัด มีหน้าที่แตกต่างจากประชาคมสหกรณ์ฟื้นฟูเมืองเก่ามีการทำงานที่เน้นกิจกรรมในระดับที่กว้างออกไปจากชุมชนและมีการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐฯ รวมถึงจัดกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นกิจกรรมที่ใช้ระยะเวลายาวนาน ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์กำหนดไว้อย่างชัดเจนในข้อบังคับของสหกรณ์ที่ว่า “สหกรณ์มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจสังคม ช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ประสานงานกับภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาเมืองและวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่กำหนดไว้ มีหลายข้อที่ชี้ให้เห็นถึงแนวทางการทำงานที่แตกต่างจากองค์อนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนอื่นๆ อาทิ การส่งเสริมให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มพูนและถาวรในการประกอบอาชีพค้าขาย จากการฟื้นฟูพัฒนาเมืองเก่าเป็นแหล่งท่องเที่ยว และปรับปรุงที่อยู่อาศัยของสมาชิกโดยรอบให้สวยงามเพื่อรองรับการท่องเที่ยว และนอกจากนี้ วัตถุประสงค์สำคัญอีกประการหนึ่งที่ได้ชี้แจงไว้ คือการจัดกิจกรรมร่วมกับกับส่วนภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างสำนึกของชุมชนในการมีส่วนร่วมพัฒนาเมือง”

จากแนวทางการทำงานข้างต้นจะเห็นได้ว่า สหกรณ์ฟื้นฟูเมืองเก่า จำกัด จะให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์เมืองเก่าไปพร้อมกับการพัฒนา ไม่จำกัดเฉพาะการทำงานในย่านสามแพ่ง แต่ระดมความคิดและร่วมทำงานกับชุมชนเมืองเก่าในทุกพื้นที่ของประเทศ

ในการทำงานนั้น สหกรณ์ฟื้นฟูเมือง เปิดกว้างให้ผู้สนใจทั่วไปสามารถเป็นสมาชิกของสหกรณ์ได้ เพื่อระดมทุนสนับสนุนการทำงาน ส่วนคณะกรรมการของสหกรณ์ ส่วน

ใหญ่เป็นนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ และในอีกส่วนหนึ่งมาจากคณะกรรมการของประชาคมคลองคูเมืองเดิมสามแพ่ง ซึ่งเป็นองค์กรที่ดำเนินงานมาตั้งแต่ในระยะแรก

6. ผลการดำเนินงาน ตั้งแต่เริ่มต้นของการทำงานของชุมชนสามแพ่งมาจนถึงในปัจจุบัน นับได้ว่ายังอยู่ในช่วงเวลาอันสั้น จึงไม่ได้เห็นผลการดำเนินงานเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนนัก อย่างไรก็ตามการดำเนินงานการอนุรักษ์ชุมชนของย่านสามแพ่งก็จัดเป็นแม่แบบหนึ่งของงานอนุรักษ์ชุมชนในประเทศไทย ที่สามารถแสดงให้เห็นพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.1 การส่งเสริมความร่วมมือของผู้อาศัยในชุมชน ประชาคมคลองคูเมืองเดิมสามแพ่งได้จัดกิจกรรมต่างๆอย่างสม่ำเสมอ โดยเน้นกิจกรรมในระดับชุมชนและกิจกรรมที่มีระยะเวลาสั้น ได้แก่ การจัดงานทำบุญที่จัดขึ้นเป็นประจำปี กิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ เป็นต้น

6.2 การอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การทำสีอาคารตึกแถวแพ่งภูธรและการรื้อตลาดโต้รุ่ง กลางพื้นที่แพ่งภูธรเพื่อปรับปรุงเป็นสวนสาธารณะ เป็นกิจกรรมในระยะเวลาเริ่มแรกของการทำงานของชุมชน โดยโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่เห็นผลเป็นรูปธรรมและช่วยจุดประกายให้ชาวบ้านได้เห็นความสำคัญของการทำงานชุมชนมากขึ้น

การทำสีอาคารตึกแถวแพ่งภูธร เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างบริษัทเอกชนที่ให้การสนับสนุนสีทาอาคาร กับฝ่ายชาวบ้านที่ร่วมตัดสินใจในการทาสีของตนพร้อมกับการจ่ายเงินค่าจ้างในการทาสี ส่วนการรื้อตลาดโต้รุ่งเพื่อปรับปรุงเป็นสวนสาธารณะ “ลานภูเรศ” มาจากเหตุปัจจัยที่ชาวบ้านต้องการแก้ไขปัญหาด้านสภาพแวดล้อมดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ซึ่งผลที่ได้รับ คือการใช้เป็นพื้นที่ในการจัดกิจกรรมและจัดงานเทศกาลของชุมชน เช่น กิจกรรมการเดินแอโรบิคในเวลาเย็น

2.6.2.2 ชุมชนตลาดร้อยปีสามชุก (ชวณัฐ ล้วนเลี้ยง. สถาปนิกชุมชน, สัมภาษณ์, 2549)

1. ที่ตั้ง กลุ่มน้ำท่าจีนเป็นพื้นที่สำคัญของการตั้งถิ่นฐานและการทำเกษตรกรรมเขตหนึ่งในที่ราบภาคกลาง กำเนิดจากลำน้ำสาขาที่แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดชัยนาท เข้าสู่จังหวัดสุพรรณบุรีที่อำเภอเดิมบางนางบวช ผ่านอำเภอสสามชุก อำเภอศรีประจันต์ อำเภอเมือง อำเภอสองพี่น้อง เรียกแม่น้ำตอนนี่ว่า “แม่น้ำสุพรรณบุรี” เมื่อเข้าสู่จังหวัดนครปฐม เรียกว่า “แม่น้ำนครไชยศรี” แล้วไหลผ่านจังหวัดสมุทรสาครออกสู่อ่าวไทยจึงเรียกว่า “แม่น้ำท่าจีน” รวมความยาวทั้งสิ้นประมาณ 200 กิโลเมตร

แม่น้ำท่าจีนมีลำคลองสาขามากมาย เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้มีพัฒนาการของบ้านเมืองตั้งแต่ยุคเริ่มแรกในช่วงก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยทวารวดี ลพบุรี อยุธยา และรัตนโกสินทร์ สืบเนื่องโดยไม่ขาดระยะ บ้านเมืองที่สำคัญในกลุ่มน้ำนี้ได้แก่ เมืองสุพรรณบุรี เมืองนครไชยศรี และเมืองท่าจีน

แม่น้ำท่าจีนยังเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญสามารถเชื่อมต่อกับชุมชนสำคัญๆ อื่นๆ ได้ไม่ยากนัก ทั้งสามารถติดต่อกับกรุงเทพฯ ได้สะดวก ดังนั้น ความเจริญทางวัตถุและความมั่งคั่งจากเศรษฐกิจการค้าจึงหลั่งไหลสู่บ้านเมืองสองฝั่งลำน้ำท่าจีนสะสมมาเป็นเวลานานแล้ว และเฟื่องฟูถึงขีดสุดเมื่อราว 100 ปีมานี้จากการพัฒนาเส้นทางน้ำให้เป็นการคมนาคมที่สำคัญที่สุดตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ก่อนจะค่อยๆ ลดความสำคัญลงเมื่อถนนเข้ามามีบทบาทแทน

2. ความเป็นมา และความสำคัญของพื้นที่ จากโครงนิราศสุพรรณ ของสุนทรภู่ที่ว่า “ถึงนามสามชุก ปาดงเกรียงไรได้พ่ายลง แลกล้ำเรือค้าเท่านั้นคง คอยเกรียงเรียงเอยรายจอดทอดท่าหน้า นับฝ้ายชายของ” แสดงว่าสามชุกนั้นมีมาก่อน พ.ศ. 2379 กว่า 100 ปีที่ผ่านมา นับเป็นอีกหนึ่งตลาดโบราณอายุกว่า 100 ปี ที่มีลักษณะเป็นตลาดห้องแถวไม้ 2 ชั้นขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำสุพรรณบุรีหรือแม่น้ำท่าจีน

ในอดีต สมัยที่ตลาดสามชุกยังคงเฟื่องฟู ผู้คนใช้แม่น้ำลำคลองเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก แม่น้ำสุพรรณจึงเป็นเสมือนเส้นทางเชื่อมสามชุกกับโลกภายนอกเพียงหนทางเดียว ยุคนั้นชาวบ้านจะนำของพื้นเมือง รวมทั้ง เกลือ ฝ้าย แร่ สมนไพร มาแลกเปลี่ยนซื้อขายกัน และด้วยพื้นที่ลุ่มภาคกลางแถบนี้เป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญ ตลาดสามชุกจึงกลายเป็นตลาดข้าวที่สำคัญมีการค้าขายกันอย่างคึกคัก ทำให้ตลาดสามชุกไม่จำกัดบริเวณอยู่เฉพาะริมน้ำ แต่ได้ขยายมาถึงริมฝั่ง

ตลาดสามชุกนั้นเคยรุ่งเรืองมากกว่าร้อยปีในสมัยที่เมืองไทยยังใช้แม่น้ำ ลำคลองเป็นเส้นทางสัญจรหลัก ตลาดสามชุกยังเป็นท่าเรือที่ชาวกะเหรี่ยง ลาว ละว้า ตามแนวชายแดนไทย-พม่าที่สมัยนั้นถูกเรียกว่าเป็นชาวป่า นำสินค้าของป่า นำกองเกวียนเดินทางมากันเป็นคาราวาน ออกมาขายสินค้าหรือแลกเปลี่ยนกับข้าวสาร เกลือ ปูน และของใช้ที่จำเป็น ตลาดสามชุกจึงคึกคักเป็นอย่างยิ่ง

ต่อมาเมื่อถนนหนทางตัดผ่าน การเดินทางขนส่งหันมาใช้ทางบกกันมากขึ้น ตลาดริมแม่น้ำอย่างตลาดสามชุกก็ซบเซา เงียบเหงาลง จนแทบจะกลายเป็นตลาดร้าง แต่จากศักยภาพที่ตลาดสามชุกยังเป็นตลาดไม้ขนาดใหญ่ปลูกมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 มีศิลปะการแกะสลักไม้ที่งดงาม เรียงรายเป็นย่านการค้าที่มีความงดงาม และมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม และยังคงทำหน้าที่เป็นตลาดอย่างสมบูรณ์ให้กับชุมชน แม้จะต้องเผชิญกับปัญหาความทรุดโทรมทางกายภาพไปตามกาลเวลาจนกระทั่งปี 2543 ประชาคมชาวสามชุกเลือกที่จะเก็บรักษาตลาดเก่าของพวกเขาไว้ แต่ร่วมมือร่วมใจกันปลูกชีวิตชุมชนตลาดสามชุกให้กลับมาฟื้นคืนมาอีกครั้ง

รูปที่ 2.20 แสดงตลาดสามชุกในปัจจุบัน

3. สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสถาปัตยกรรม ตลาดสามชุก เป็นตลาดเก่าแก่อายุกว่า 100 ปี ตั้งอยู่ติดริมแม่น้ำท่าจีน พัฒนาการขึ้นจากตลาดเล็กๆ มาเป็นชุมชนขนาดใหญ่ เป็นเมืองท่าที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจ เป็นทั้งสถานที่แลกเปลี่ยนซื้อขาย ตลอดจนเป็นจุดที่พักพ้อค้าในการล่องเรือขึ้นลงกรุงเทพฯ หรือเมืองต่างๆ ในจังหวัดสุพรรณบุรี มีท่าเรือจอดรับส่งสินค้า เรือโดยสาร เรือเมล์ เรือแดง เรือขนส่งสินค้า เช่น เรือชนข้าว เรือชนถ่าน เรือชนผักผลไม้ พืชไร่ สัตว์น้ำ และสินค้านานาชนิด ด้วยเหตุนี้จึงดึงดูดให้คนต่างถิ่นเข้ามาทำมาหากินที่นี่ โดยเฉพาะคนจีน โครงสร้างทางสังคมของเมืองสามชุกจึงประกอบด้วยคนหลากหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์มารวมกัน หมู่อาคารไม้สองชั้นเรียงรายเป็นแถวบนเนื้อที่กว้างขวาง สะท้อนถึงชุมชนที่พัฒนาจากการเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนค้าขายทางน้ำที่เคยรุ่งเรืองมากแห่งหนึ่ง เป็นที่รวมของผู้คนหลากหลาย โดยเฉพาะชาวจีนที่เข้ามาทำการค้า มีศาสนสถาน เช่น ศาลเจ้า วัดในฝั่งตลาด โรงแรมที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้าทองคำ ร้านถ่ายรูป ร้านขายยาโบราณ ร้านเสริมสวย ร้านรวงต่างๆ มากมายที่ขึ้นชื่อนานาสมัยในระยะนั้น หลายคนรู้สึกผูกพันกับสถานที่แห่งนี้ในฐานะเป็นที่อยู่อาศัยที่ทำมาหากิน เลี้ยงชีวิตคนในชุมชนมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ

ตลาดสามชุกประกอบด้วยห้องแถวไม้ 2 ชั้นอยู่ระหว่างทางเดินหรือเรียกว่าชอย มีทั้งหมด 4 ชอย และส่วนหนึ่งสร้างอยู่บนที่ดินสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ มีสภาพและรูปแบบควรค่าต่อการอนุรักษ์ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม

พื้นที่ชอย 1 และห้องแถวริมน้ำ เป็นของเจ้าแก้วเบี้ยว แซ่เจ็ง เรียกว่า “ตลาดเจ้าแก้วเบี้ยว”

พื้นที่ชอย 2 เป็นของนายหุย แซ่เฮง นายอากรคนแรกของอำเภอสามชุกซึ่งต่อมาได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานเป็น “ขุนจ่านางจันนารักษ์” ตำแหน่งกรมการพิเศษ ในจังหวัดสุพรรณบุรี และส่วนหนึ่งเป็นที่ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

พื้นที่ชอย 3 และชอย 4 เป็นของเจ้าแก้วเนียม แซ่โค้ว

นอกจากนี้ยังมีท่าข้าว ท่าถ่านนายเจริญ สะพานพรประชา ร้านกาแฟท่าเรือส่ง ร้านอาหาร
เจ้าเก่าดั้งเดิมที่ยังสืบทอดฝีมือในการทำอาหารอร่อยหาากินยาก อย่างน้ำพริกแม่กิมลั้ง ร้านพะหมี่
เจ๊กอ่าว ร้านขายของกินของฝาก สินค้าแห่งความทรงจำของผู้คนต่างรวมอยู่ในตลาด100 ปีแห่งนี้

“ บ้านของขุนจ๋านงจิ้นารักษ์ ” สร้างสมัยรัชกาลที่ 6 แสดงให้เห็นศิลปกรรมการก่อสร้างที่
ประณีต ปัจจุบันกลายมาเป็นพิพิธภัณฑ์ตลาดร้อยปีของชาวสามชุกอย่างน่าภาคภูมิใจ

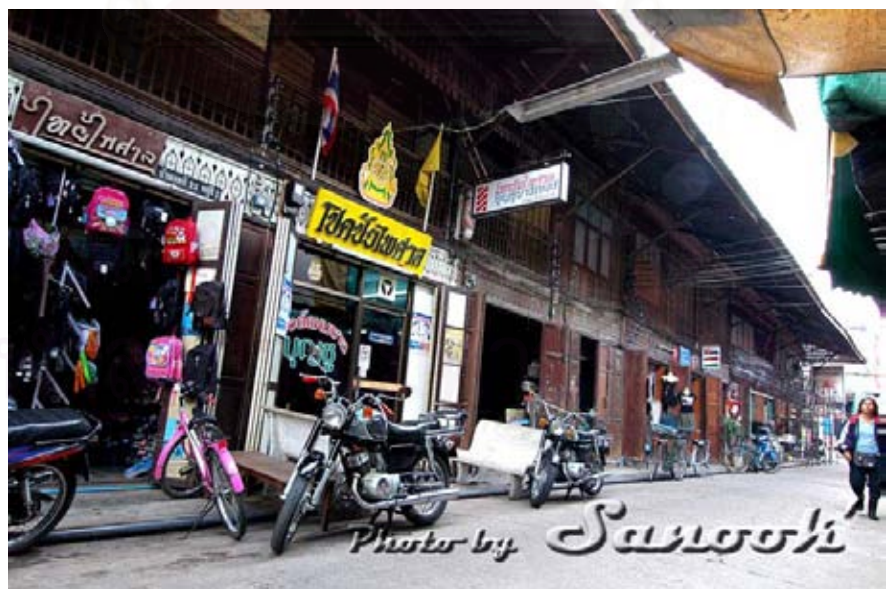
รูปที่ 2.21 แสดงร้านกาแฟโบราณ สภากาแฟชาวตลาดสามชุก

รูปที่ 2.22 ตลาดสามชุกกับบรรยากาศร้านขายยา

รูปที่ 2.23 สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสถาปัตยกรรม

4. จุดเริ่มต้นสู่การฟื้นฟูชุมชนตลาดสามชุก สามชุกที่เคยเป็นเมืองท่าค้าขายริมแม่น้ำหลังจากที่มีการตัดถนนผ่าน ทำให้คนเริ่มหันไปใช้ถนนเป็นเส้นทางคมนาคมมากขึ้น ตลาดจึงเริ่มซบเซาส่งผลกระทบต่อชาวตลาดสามชุกทั้ง วิถีชีวิต สังคม ความเป็นอยู่และด้านเศรษฐกิจ

ชาวตลาดสามชุกกลุ่มหนึ่งรวมตัวกันในนาม “ คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก ” ได้พูดคุยเพื่อพยายามฟื้นฟูชุมชนและตลาดอันเป็นการเริ่มต้นค้นหาความมั่นคงที่ถูกล้มคลอนของชุมชนให้กลับมีชีวิตขึ้นมาใหม่ ในปี พ. ศ. 2545 เมืองสามชุกได้รับการคัดเลือกให้เป็นเมืองนำร่องของ “ โครงการปฏิบัติชุมชนและเมืองน่าอยู่ ” ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาเมืองแนวใหม่ โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดพัฒนาเมืองของตนเอง

การพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ได้เกิดการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และได้รับความร่วมมือจากภาคีในท้องถิ่นด้วยดี เช่น การฟื้นฟูตลาดสามชุก การทำความสะอาดตลาด การอนุรักษ์อาคารสถาปัตยกรรมเก่า การปรับปรุง “ บ้านขุนจ๋านงจันนารักษ์ ” อาคารไม้สามชั้นเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตชีวา เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกคนรุ่นหลังให้เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ และเก็บรักษาถ่ายทอดประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนไว้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและท้องถิ่น ตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม เป็นมรดกให้ลูกหลาน พัฒนาตลาดสามชุกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และประวัติศาสตร์ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจโดยรวมของย่านตลาดต่อไป

5. บทบาทหน้าที่ขององค์กรชุมชนและผู้ดำเนินการ การพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ และได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย มีทั้งกลุ่ม/องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชนจากต่างประเทศ ผู้สื่อข่าวโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ นักเขียนวารสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ของเก่า และนักศึกษาด้านการพัฒนาจากมหาวิทยาลัยด้านต่าง ๆ ได้มาศึกษาดูงานกันอย่างต่อเนื่อง สร้างความรู้สึกรักภูมิใจในศักยภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

เกิดโครงการต่างๆ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง เช่น การฟื้นฟูตลาดสามชุก การอนุรักษ์อาคารสถาปัตยกรรมเก่า การปรับปรุง “ บ้านขุนจ๋านงจันนารักษ์ ” อาคารเก่าแก่ในชุมชน เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตชีวา เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกแก่คนรุ่นหลัง ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนและท้องถิ่น พร้อมทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สามารถกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน

พิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ๋านงจันนารักษ์เกิดขึ้นจากการที่ทางมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ ได้มีส่วนร่วมโครงการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตามโครงการ “ ตลาดมีชีวิต พิพิธภัณฑ์มีชีวิต ” โดยร่วมมือกับมูลนิธิชุมชนไท, สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และสำนักงานการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ภายใต้โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ ซึ่งทางมูลนิธิฯ มีส่วนร่วมกับชุมชนสามชุกในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ทางมูลนิธิฯ ได้เป็นที่ปรึกษาในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ช่วยเก็บข้อมูลทางภาคสนามและแนะแนวทางเพื่อกระตุ้นให้นักวิจัย

ท้องถิ่นเก็บรวบรวมข้อมูลและสามารถสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เป็นของตนเอง ก่อนที่จะนำไปสู่การจัดเรื่องราวถาวรต่อไป

ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์แห่งนี้เปิดตัวแล้วในวันที่ 11 ธันวาคม 2547 ที่ผ่านมา ภายในอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ้านงจันนารักษ์ ได้จัดนิทรรศการกึ่งถาวรเกี่ยวกับความสำคัญของลุ่มแม่น้ำท่าจีน ซึ่งสัมพันธ์กับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเมืองสามชุก ตลาดสามชุก สังคมและสภาพวิถีชีวิตของผู้คนสามชุก มีการแสดงประวัติเจ้าของอาคารพิพิธภัณฑ์ คือ ท่านขุนจ้านงจันนารักษ์ และกล่าวถึงโครงการสามชุกเมืองน่าอยู่ มีการจัดแสดงผลงานศิลปะผ่านภาพวาดและลายเส้นเกี่ยวกับสามชุกของนักศึกษาจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

รูปที่ 2.24 แสดงพิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ้านงจันนารักษ์

รูปที่ 2.25 แสดงโมเดลจำลองอาคารบ้านเรือนในตลาดสามชุก ภายในพิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ้านงจันนารักษ์

อาคารพิพิธภัณฑสถานเดิมเป็นบ้านของขุนจ๋านงจันนารักษ์ ตั้งอยู่ในตลาดสามชุกชอย 2 ลักษณะเป็นอาคารไม้สามชั้น สร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ. ศ. 2459 อายุกว่า 90 ปี มาแล้ว นางเคี้ยวยี่ จันนารักษ์ ทายาทคนปัจจุบันได้อนุญาตให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกปรับปรุงบ้านจัดทำพิพิธภัณฑสถาน เพื่อเป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ของท้องถิ่นและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

6. ผลการดำเนินงาน ปัจจุบันตลาดสามชุกยังคงดำเนินวิถีของตลาดห้องแถวอย่างต่อเนื่อง วิถีชีวิตและลักษณะทางกายภาพของชุมชนตลาดสามชุกซึ่งเป็นผลมาจากประชาคมชาวตลาดสามชุกได้มีการปรับปรุง พื้นฟู และร่วมกันอนุรักษ์สถาปัตยกรรมไม้ของตลาดสามชุกไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ทำให้ตลาดสามชุกพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ทำให้ตลาดสามชุกกลับมีชีวิตชีวาขึ้นอีกครั้ง

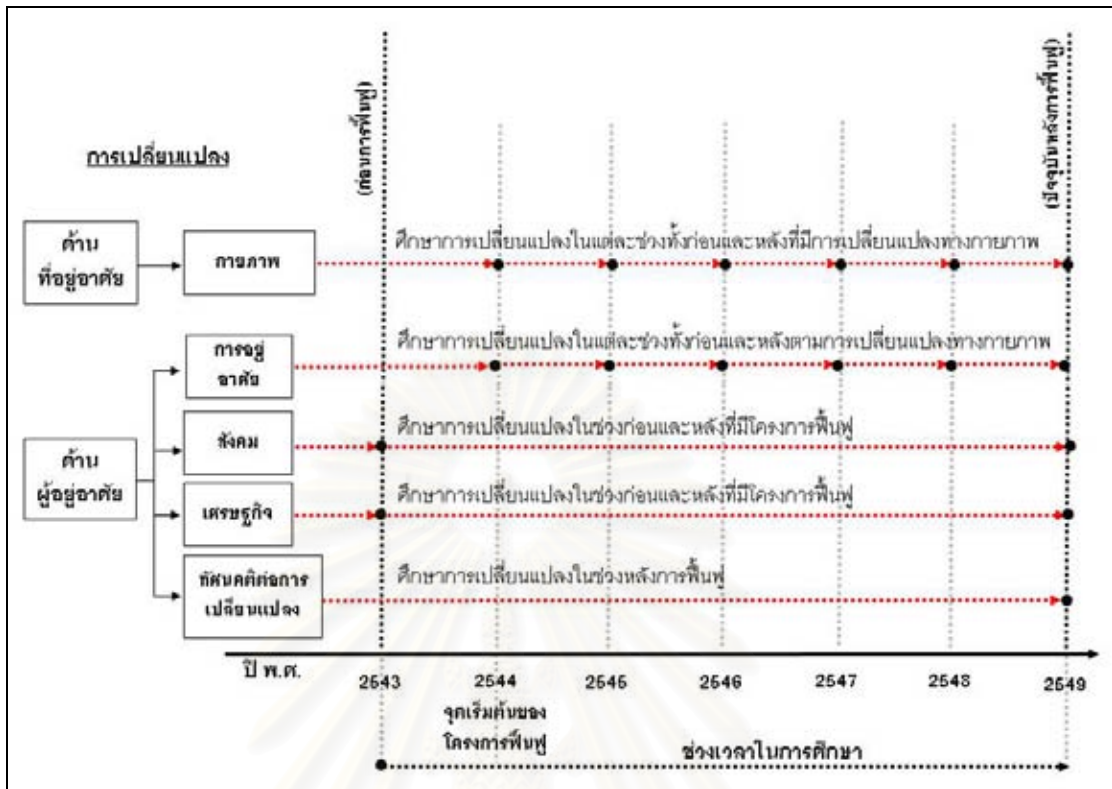
2.6.3 สรุปการทบทวนกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟู

จากการทบทวนวรรณกรรม และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูชุมชนพบว่า การฟื้นฟูชุมชนแบบเน้นการปรับปรุงทางด้านกายภาพเพียงอย่างเดียว ก่อเกิดการล่มสลายของชุมชน ทำให้คนที่อยู่อาศัยเดิมไม่ได้อยู่อาศัยในพื้นที่ต่อไป เนื่องจากรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่สอดคล้องกับการอยู่อาศัยของผู้อยู่อาศัยเดิม ทั้งเรื่องการใช้ประโยชน์พื้นที่ใช้สอย และราคาที่อยู่อาศัยที่ปรับตัวสูงขึ้น แต่การฟื้นฟูยุคหลังคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการฟื้นฟูมากขึ้น ซึ่งเน้นเรื่องความต้องการของผู้อยู่อาศัยเดิมมากขึ้น ในประเทศไทยมีการศึกษาเรื่องผลจากการฟื้นฟูชุมชนอยู่ แต่ผลที่เกิดกับด้านที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยโดยตรงยังไม่มีใครทำการศึกษา

2.7 การกำหนดกรอบแนวคิด

จากแนวคิดที่ได้ศึกษามาข้างต้น ได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟู ที่กล่าวถึงความหมายที่มาและความจำเป็นของการฟื้นฟู และการบริหารชุมชนที่มีชีวิตกับที่ตายแล้ว ผสมกับการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนอัมพวา เพื่อพิจารณาถึงสาเหตุในการฟื้นฟูและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชนอัมพวา ส่วนในเรื่องรูปแบบ วิธีการในการฟื้นฟู และปัจจัยที่ส่งผลต่อการฟื้นฟู รวมถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ผสมกับการศึกษาความเป็นมาของโครงการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟู นำมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา ซึ่งมีตัวแปรเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัยและด้านผู้อยู่อาศัย อันเนื่องมาจากการฟื้นฟูทั้งก่อนและหลัง ซึ่งในด้านที่อยู่อาศัย ได้แก่ สภาพทางกายภาพของที่อยู่อาศัย ส่วนด้านผู้อยู่อาศัย ได้แก่ ด้านการอยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และทัศนคติที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (ตามแผนภูมิที่ 2.2)

แผนภูมิที่ 2.2 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย อันเนื่องมาจากการฟื้นฟูชุมชนอัมพวา จ.สมุทรสงคราม มีขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

- 3.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนอัมพวา
- 3.2 การสำรวจเบื้องต้นเพื่อกำหนดขอบเขตในการศึกษา
- 3.3 การสำรวจโดยการสัมภาษณ์เบื้องต้นเพื่อกำหนดประชากรในการศึกษา
- 3.4 การสำรวจขั้นละเอียด
  - ช่วงที่ 1 จำแนกประชากรในการศึกษา
  - ช่วงที่ 2 กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา
  - ช่วงที่ 3 ทำการทดลองเก็บตัวอย่าง
  - ช่วงที่ 4 กลุ่มตัวอย่างที่สามารถเก็บข้อมูลได้
- 3.5 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา
- 3.6 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
- 3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.8 ข้อจำกัดในการศึกษา

3.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนอัมพวา

ทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของพื้นที่จากอดีตถึงปัจจุบัน โดยการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วยเอกสารอ้างอิงของหน่วยงานต่างๆ ดังนี้

- ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนอัมพวา จากสำนักงานเทศบาลตำบลอัมพวา
- ศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์จากหนังสือต่างๆ จากห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ศึกษาข้อมูลของโครงการฟื้นฟูต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกาฟื้นฟูชุมชนอัมพวา จากวารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์ รศ. ดร.

วรรณศิลป์ พีรพันธุ์ และ ร.ศ. ดร.ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์ อาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
ที่เคยรับผิดชอบดูแลโครงการฟื้นฟูต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนอัมพวา

- ศึกษาข้อมูลของการเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัยและผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ จากการสัมภาษณ์
ร.ท.พัชโรดม อุณสุวรรณนายกเทศมนตรีตำบลอัมพวา และคุณอนันต์ชัยผู้ดูแลและอยู่อาศัย
ในพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา
- ศึกษาแผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศและภาพถ่ายโบราณ จากการเดินสำรวจพื้นที่, สำนักงาน
เทศบาลตำบลอัมพวา, ศูนย์บริการวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม, คุณนิธิ ลิศนันท์และหนังสือต่างๆ
- ทบทวนวรรณกรรม และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการศึกษา และนำข้อมูลที่ได้ข้างต้น
มากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

3.2 การสำรวจเบื้องต้นเพื่อกำหนดขอบเขตในการศึกษา

เป็นการสำรวจชุมชนก่อนที่จะเลือกพื้นที่ศึกษา โดยจากการสำรวจพื้นที่ตำบลอัมพวาทั้งหมด
พบว่า พื้นที่บริเวณริมคลองอัมพวามีอาคารอยู่อาศัยที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและมีการตั้งถิ่น
ฐานที่เป็นเอกลักษณ์เป็นจำนวนมาก ผนวกกับคณะของ ร.ศ.ดร.ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์ ได้พานิสิต
ในระดับปริญญาตรี คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ลงสำรวจพื้นที่ในบริเวณดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ขอ
ความอนุเคราะห์ในการร่วมคณะเดินทางเพื่อทำการสำรวจพื้นที่เบื้องต้น ซึ่งจากการเดินสำรวจ
พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยมากที่สุดในบริเวณสองฝั่งคลองอัมพวาและริม
ถนนทางเดินจากวัดอัมพวันเจติยารามเพื่อเข้าตลาดอัมพวา ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเฉพาะบริเวณ
พื้นที่ดังกล่าว โดยได้กำหนดขอบเขตของพื้นที่ศึกษาบริเวณริมถนนจากวัดอัมพวันเจติยารามเข้า
ตลาดอัมพวา และริมคลองอัมพวาตั้งแต่ปากคลองอัมพวาติดกับแม่น้ำแม่กลองตลอดทั้งสองฝั่ง
คลองอัมพวาจนถึงปากคลองดาวดึงษ์ที่เป็นคลองแยกกับคลองอัมพวาและบริเวณสะพานข้ามวัด
พระยาญาติ และพื้นที่ต่อเนื่อง (ดังหัวข้อ 1.3 หน้า 5) นอกจากนี้ยังได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน
อาจารย์ที่ได้แนะนำสถานที่ที่น่าสนใจและบุคคลสำคัญในพื้นที่ ตลอดจนผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชน
อัมพวา ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้ทำความรู้จักและแนะนำตัวเองแก่ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ได้รู้จักเบื้องต้น และ
สามารถประเมินความรู้สึกของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษาที่มีมิตรไมตรีที่ดี และน่าจะให้ความร่วมมือ
เป็นอย่างดีในการให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ได้

3.3 การสำรวจโดยการสัมภาษณ์เบื้องต้นเพื่อกำหนดประชากรในการศึกษา

เป็นการสำรวจหลังจากกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่ศึกษาแล้ว โดยการสัมภาษณ์ย้อนหลัง เพื่อให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัยทางกายภาพในภาพรวมทั้งชุมชน โดยทำการนับอาคารอยู่อาศัยในแต่ละหน่วยตามการครอบครองที่อยู่อาศัยของแต่ละครัวเรือน จนทราบถึงจำนวนประชากรที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 191 หน่วย (จากการสำรวจเดือนตุลาคม พ.ศ. 2549) ดังนั้นการศึกษาด้านที่อยู่อาศัยในภาพรวมทั้งชุมชน ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงจำนวนรูปแบบ และการใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัย เป็นการสำรวจทั้งชุมชน ซึ่งหมายถึงประชากรที่ใช้ในการศึกษาทั้งหมด 191 หน่วยนั่นเอง โดยพบว่า มีที่อยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงและไม่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย

3.4 การสำรวจชั้นละเอียด

ช่วงที่ 1 จำแนกประชากรในการศึกษา หลังจากทราบจำนวนประชากรที่ใช้ในการศึกษาที่มีทั้งหมด 191 หน่วยแล้ว จึงทำการจำแนกประชากรโดยคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย ซึ่งสามารถจำแนกการเปลี่ยนแปลงได้ 5 รูปแบบ โดยผู้วิจัยได้ทำการจำแนกด้วยตัวผู้วิจัยเอง (ดังหัวข้อ 1.4 หน้า 6) ดังนี้ (ตามรายละเอียดรูปที่ 3.1)

- 1) ไม่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคาร มีจำนวน 108 หน่วย
- 2) มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารในระดับมาก มีจำนวน 13 หน่วย
- 3) มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารในระดับปานกลาง มีจำนวน 35 หน่วย
- 4) ที่อยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารในระดับน้อย มีจำนวน 34 หน่วย
- 5) กำลังมีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคาร มีจำนวน 1 หน่วย

ช่วงที่ 2 กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง หลังจำแนกประชากรในการศึกษาชั้นละเอียดและทำการออกแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงร่างแล้วนั้น จึงทำการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยมีวิธีในการกำหนด ดังนี้

- 1) การจัดกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีสุ่มตามชั้น (Stratified Sampling) คือวิธีที่ต้องกำหนดตัวแปรสุ่ม (Stratified Variable) (พินิจา สังข์เพชรและยุวดี ศิริ, 2545:33) โดยใช้ลักษณะการเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพของอาคารอยู่อาศัย เป็นตัวกำหนดและสามารถจัดกลุ่มตัวอย่างได้ 5 รูปแบบ ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

2) เมื่อได้กลุ่มตัวอย่างสำหรับการดำเนินการศึกษาแล้ว จึงได้ทำการกำหนดขนาดของตัวอย่าง โดยการพิจารณาจากขนาดของประชากร โดยทำการกำหนดเปอร์เซ็นต์ขั้นต่ำในการวิจัยที่สามารถยอมรับได้คือ 15-30% ของประชากรทั้งหมด ตามสมการ $100 < N < 1000$ (N)คือประชากรทั้งหมด ในที่นี้ขนาดของประชากรทั้งหมดคือ 191 หน่วย

ดังนั้น $100 < 191 < 1000$ สามารถใช้เกณฑ์การกำหนดขนาดตัวอย่างได้ดังนี้

คิดจาก 15% = $0.15 \times 191 = 28.65$ หน่วย หรือประมาณ 29 หน่วย

คิดจาก 30% = $0.30 \times 191 = 57.30$ หน่วย หรือประมาณ 58 หน่วย

จากการกำหนดเปอร์เซ็นต์ขั้นต่ำที่ 15-30% ของประชากรทั้งหมด 191 หน่วย จึงมีขนาดกลุ่มตัวอย่างอยู่ระหว่าง 29 ถึง 58 หน่วย

ช่วงที่ 3 ทำการทดลองเก็บตัวอย่างโดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา หลังจากออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างแล้วนั้น จึงทำการทดลองเก็บตัวอย่างโดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือ แบบสัมภาษณ์ จำนวน 6 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 10 ของขนาดกลุ่มตัวอย่างที่สูงที่สุด ซึ่งเริ่มแรกผู้วิจัยได้เข้าเก็บข้อมูลจากบ้านที่เคยได้แนะนำตัวไว้ในช่วงที่สำรวจพื้นที่เบื้องต้น ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่ปัญหาอยู่ที่แบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะเป็นโครงร่าง ข้อมูลที่ต้องการบางข้อมูลเป็นข้อมูลเชิงลึก คำถามบางคำถามไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการได้เนื่องจากข้อจำกัดด้านภาษาที่เป็นทางการมากเกินไป แต่ในความเป็นจริงแล้วการพูดคุยกันธรรมดาในเรื่องที่สนใจและสอดแทรกคำถามที่อยากรู้เข้าไปอย่างเป็นธรรมชาติจะทำให้ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องมากกว่าการถามตอบอย่างมีแบบแผน ในส่วนของคำถามและภาษาที่ใช้ที่ผู้วิจัยจำเป็นต้องกลับไปปรับแก้แบบสัมภาษณ์อีกครั้ง และในการสำรวจผู้วิจัยได้พบรายละเอียดการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัย ซึ่งเกิดขึ้นหลายครั้งมากกว่าที่ผู้วิจัยได้คาดหมายเอาไว้ เนื่องจากในการสำรวจผู้วิจัยต้องเข้าไปภายในบ้านของผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้เจ้าของบ้านได้อธิบายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารที่เกิดขึ้นตามจำนวนครั้งที่เกิดการเปลี่ยนแปลง บางครั้งการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยไม่ได้เกิดจากผู้ที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นเพียงจุดเล็กๆที่เจ้าของบ้านไม่คิดว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ การสังเกต ชักถามและการช่วยจับจุดสำคัญบางจุดเพื่อนำไปสู่คำตอบของการสัมภาษณ์จึงเป็นเทคนิคหนึ่งที่น่าสนใจ ประกอบกับการวาดภาพแปลนของอาคารอยู่อาศัย และถ่ายภาพ พร้อมทั้งถามผู้ให้สัมภาษณ์ทันทีทันใด ทำให้ช่วยทบทวนความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงอย่างถูกต้อง ซึ่งวิธีการทำเช่นนี้ทำให้เข้าถึงข้อมูลในเชิงลึกที่ต้องการได้ แต่ในขณะเดียวกันก็ได้สร้างความลำบากใจและไม่สะดวกบางประการกับผู้ให้สัมภาษณ์ เนื่องจากระยะเวลาที่ทำการสัมภาษณ์และสำรวจแต่ละครั้งต้องใช้ระยะเวลานานกว่า 3 ชั่วโมง แต่ผู้วิจัยได้แก้ปัญหาในส่วนนี้ด้วยการขออนุญาต

ล่วงหน้ากับผู้ใช้สัมภาษณ์ ทำให้สามารถเก็บข้อมูลได้อย่างครบถ้วนและวางแผนในการเก็บข้อมูล ได้ล่วงหน้า รวมทั้งทำให้ผู้สัมภาษณ์เกิดความสะดวกและเต็มใจในการให้สัมภาษณ์เป็นอย่างดี ส่งผลทำให้สามารถเก็บข้อมูลได้เป็นอย่างดีถูกต้องและได้รับความร่วมมือจากผู้ให้สัมภาษณ์อย่าง เต็มที่

ช่วงที่ 4 กลุ่มตัวอย่างที่สามารถเก็บข้อมูลเชิงลึก เป็นช่วงของการเก็บตัวอย่างโดยมีโครง ร้างแบบสัมภาษณ์ที่ปรับแก้แล้วเป็นเครื่องมือ และด้วยการขออนุญาตหมายล่วงหน้ากับผู้ใช้สัมภาษณ์ ทำให้สามารถเก็บข้อมูลได้อย่างครบถ้วนตรงตามระยะเวลาที่วางแผนไว้ ส่วนระยะเวลาที่ทำการ สัมภาษณ์และสำรวจแต่ละครั้งที่ต้องใช้ระยะเวลานานกว่า 3 ชั่วโมงในที่อยู่อาศัยแต่ละหลัง แต่ เนื่องด้วยผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลซ้ำแล้วซ้ำอีกในคำถามเดิมประกอบกับเทคนิคที่ใช้ในการ สอบถามมีหลากหลายขึ้น จึงเกิดความคล่องแคล่วในการสัมภาษณ์ ทำให้การเก็บข้อมูลในส่วนนี้ ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลเร็วขึ้น อีกทั้งผู้วิจัยได้ทำการขอเบอร์โทรศัพท์ติดต่อกับผู้ใช้สัมภาษณ์ โดยตรงและขออนุญาตติดต่อขอสัมภาษณ์ในกรณีที่มีคำถามตกหล่นไม่ครอบคลุมด้วย ซึ่งกลุ่ม ตัวอย่างที่สามารถเก็บข้อมูลเชิงลึกมี ดังนี้

- 1) ที่อยู่อาศัยที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคาร มีจำนวน 108 หน่วย สามารถเก็บข้อมูล ได้ 31 หน่วย
- 2) ที่อยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารในระดับมาก มีจำนวน 13 หน่วย สามารถ เก็บข้อมูลได้ 4 หน่วย
- 3) ที่อยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารในระดับปานกลาง มีจำนวน 35 หน่วย สามารถเก็บข้อมูลได้ 15 หน่วย
- 4) ที่อยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารในระดับน้อย มีจำนวน 34 หน่วย สามารถ เก็บข้อมูลได้ 12 หน่วย

จากประชากรทั้งหมด 191 หน่วย สามารถเก็บข้อมูลได้ 62 หน่วย คิดเป็น 32.46% ของ ประชากรทั้งหมด ซึ่งมากกว่าเปอร์เซ็นต์ขั้นต่ำที่กำหนดไว้สูงสุด ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่สามารถเก็บ ได้ในการวิจัยนี้สามารถใช้อ้างอิงได้

แต่จากการเก็บข้อมูลได้ทั้งหมด 62 หน่วย พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ 31 หน่วย ดังนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านที่อยู่อาศัยและด้านการอยู่อาศัยในตัวแปรเรื่อง การใช้ ประโยชน์พื้นที่สำหรับการอยู่อาศัย เพียง 31 หน่วยเท่านั้น ส่วนตัวแปรที่เหลือวิเคราะห์จาก 62 หน่วย

3.5 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษานี้เป็นการนำวัตถุประสงค์ ประกอบกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง มาประยุกต์ใช้เพื่อกำหนดแนวคำถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ โดยมีตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้ (แผนภูมิที่ 3.1)

- 1) ตัวแปรด้านที่อยู่อาศัย ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของที่อยู่อาศัย โดยมีตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา คือ ขนาดพื้นที่ใช้สอย การใช้ประโยชน์พื้นที่ในหน่วยพักอาศัย สาเหตุที่ทำการเปลี่ยนแปลง จำนวนครั้ง ช่วงเวลา ผู้ดำเนินการ งบประมาณและแหล่งที่มาที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลง
- 2) ตัวแปรด้านผู้อยู่อาศัย ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การอยู่อาศัยและทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของที่อยู่อาศัย โดยมีตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้
  - 2.1) ด้านเศรษฐกิจ คือ รายได้ รายจ่าย และความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่าย
  - 2.2) ด้านสังคม คือ การถือครอง การเปลี่ยนมือการถือครอง ลักษณะครัวเรือน จำนวนสมาชิก และอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัย
  - 2.3) ด้านการอยู่อาศัย คือ การใช้ประโยชน์พื้นที่สำหรับการอยู่อาศัย และระยะเวลาอยู่อาศัย
  - 2.4) ด้านทัศนคติ คือ การเปลี่ยนแปลงในระดับตัวบ้าน และชุมชน

แผนภูมิที่ 3.1 แสดงตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

3.6 สรุปเครื่องมือและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มีทั้งการใช้แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ การสำรวจ และสังเกต โดยความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกับเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาแสดงได้ ดังนี้

1) การสำรวจและการสังเกต ใช้กับประชากรที่มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของที่อยู่อาศัยในภาพรวมทั้งพื้นที่ โดยทำการเก็บตัวอย่างทั้งหมด 191 หน่วย

2) แบบสัมภาษณ์ ใช้กับประชากรที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านที่อยู่อาศัยและด้านผู้อยู่อาศัยในการเก็บข้อมูลเชิงลึก โดยทำการเก็บตัวอย่างในเรื่องการเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัย จำนวน 31 หน่วย และการเปลี่ยนแปลงในด้านผู้อยู่อาศัย จำนวน 62 หน่วย

3) การสัมภาษณ์แบบเจาะจง ใช้กับการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนอัมพวาที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูชุมชนต่างๆ และการเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ซึ่งทำการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

รศ.ดร.วรรณศิลป์ พิรพันธุ์ (อาจารย์ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู) โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องหน่วยงานที่มีบทบาทต่อการฟื้นฟู แนวทางการฟื้นฟู และกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยที่เกิดขึ้นในชุมชนอัมพวา

รศ.ดร.ศิริวรรณ ศิลพัชรนันท์ (อาจารย์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู) โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเป็นมาของโครงการฟื้นฟูและปัจจัยส่งเสริมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูชุมชนอัมพวา

รท.พัชโรดม อุณสุวรรณ (นายกเทศมนตรีตำบลอัมพวา) โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและเหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยในชุมชนอัมพวา

คุณอนันต์ชัย (ผู้ดูแลและอยู่อาศัยในพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา) โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัย และผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง นำมาทำการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและใช้แนวคิดทฤษฎีที่ได้ทำการศึกษา มาทำการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ตามขั้นตอน ดังนี้

1. สร้างแผนภูมิวิเคราะห์ช่วงเวลา (Time Frame) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างโครงการฟื้นฟูต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับการเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัย ที่ได้จากแบบสัมภาษณ์แล้วแสดงถึงพัฒนาการและรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยที่เกิดขึ้น

2. นำข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางด้านผู้อยู่อาศัยตามตัวแปรที่ได้กำหนดไว้แสดงในเชิงปริมาณ ด้วยค่าสถิติคิดเป็นร้อยละ
3. นำข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางด้านที่อยู่อาศัยและผู้อยู่อาศัย ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมาวิเคราะห์ถึงผลดีและผลกระทบต่อที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัย
4. วิเคราะห์ข้อสรุปจากคุณลักษณะร่วมที่มีความสัมพันธ์ของข้อมูลประกอบกัน

3.8 ข้อจำกัดในการศึกษา

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ผู้วิจัยจึงจำกัดช่วงระยะเวลาในการสำรวจการเปลี่ยนแปลงระหว่างเดือนตุลาคมถึงธันวาคม 2549 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ไม่ว่างดีเท่าไรนัก เนื่องจากกลุ่มประชากรในส่วนของพื้นที่มูลนิธิชัยพัฒนาส่วนใหญ่อยู่ระหว่างดำเนินการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย จึงไม่สามารถเก็บข้อมูลได้อย่างทั่วถึงในส่วนนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ชุมชนอัมพวา

4.1 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐาน

(คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548: 12-14) จากระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำและมีแม่น้ำลำคลองไหลผ่าน ทำให้พื้นที่ชุมชนอัมพวามีความอุดมสมบูรณ์ การตั้งถิ่นฐานในอดีตมักจะอิงอยู่กับแม่น้ำลำคลอง เพราะจำเป็นต้องอาศัยสายน้ำในการดำรงชีวิต ทั้งอุปโภค บริโภค และใช้ในการสัญจร นอกจากนี้การประกอบอาชีพและกิจกรรมทางสังคมก็มีความสัมพันธ์กับน้ำด้วยเช่นกัน

ความอุดมสมบูรณ์และความได้เปรียบในด้านที่ตั้งที่มีแม่น้ำแม่กลองและคลองอัมพวาไหลผ่านทำให้มีผู้อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งเพิ่มมากขึ้นมีทั้งชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเข้ามาทำการค้าขาย นอกนั้นมีเขมรและลาวปะปนอยู่บ้าง การตั้งถิ่นฐานจะหนาแน่นมากบริเวณริมแม่น้ำและคลอง โดยมีตลาดเป็นศูนย์กลางของชุมชน

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนโดยเริ่มแรกกระจายตัวอยู่บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำแม่กลองและคลองที่เชื่อมโยงกับแม่น้ำแม่กลอง ได้แก่ คลองอัมพวา คลองบางจาก คลองดาวดิ่งส์ คลองลาดตาโชติ คลองผีหลอก คลองบางช้าง เป็นต้น

การตั้งถิ่นฐานในอดีตของชุมชนนั้น คำนึงถึงปัจจัยการเพาะปลูกคือ แหล่งน้ำเป็นหลัก มีรูปแบบยาวตามแนวแม่น้ำลำคลองหรือตามเส้นทางคมนาคม ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ชุมชนอัมพวาเป็นศูนย์กลางการค้าทางน้ำที่สำคัญ มีตลาดน้ำอัมพวาเป็นศูนย์กลางของพื้นที่ ตลอดแนวสองฝั่งคลองอัมพวาเป็นชุมชนริมน้ำ

รูปที่ 4.1 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอัมพวา พ.ศ. 2518

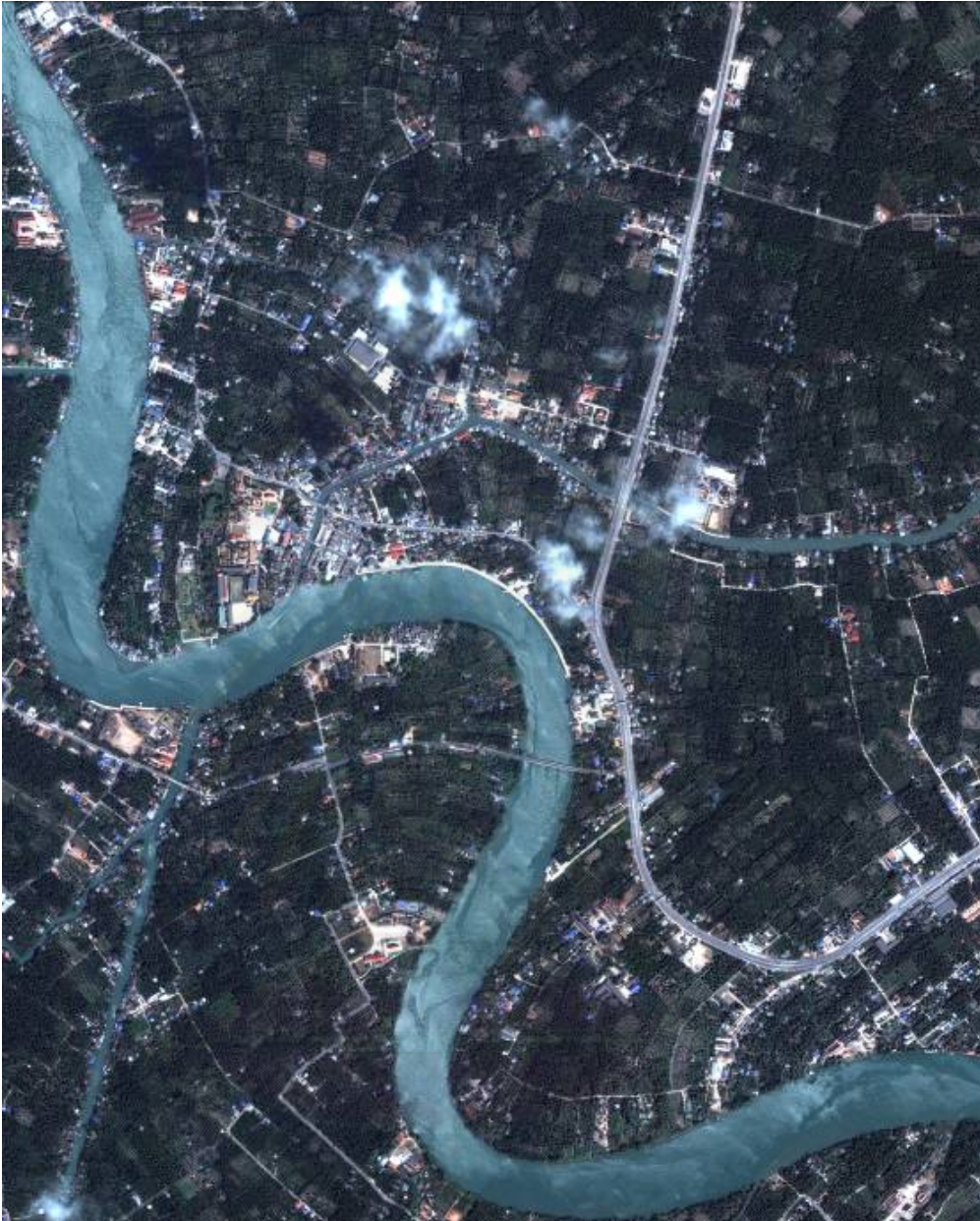
ที่มา: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. แผนที่มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. กรุงเทพมหานคร: 2548. หน้า 12.

รูปที่ 4.2 ภาพถ่ายแสดงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอัมพวา พ.ศ. 2543

ที่มา: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. แผนที่มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. กรุงเทพมหานคร: 2548. หน้า 12.

รูปที่ 4.3 ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอัมพวา พ.ศ. 2548

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร, พ.ศ. 2548

โดยพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอัมพวา แบ่งออกเป็น 4 ช่วง ได้แก่
ช่วงที่ 1 ชุมชนหมู่บ้านประมงและการเกษตรเพื่อยังชีพ (ก่อนสมัยอยุธยา)

จากหลักฐานทางธรณีวิทยา บริเวณจังหวัดสมุทรสงคราม เคยเป็นทะเลมาก่อนทำให้สันนิษฐานได้ว่าพื้นที่บริเวณชุมชนอัมพวาพัฒนาขึ้นมาจากสภาพแวดล้อมดังกล่าว จนมีลักษณะเป็นพื้นที่ป่าชายเลน อุดรดาและช่วงเวลาที่น้ำกร่อยเข้าถึงคงจะมีมากกว่าในปัจจุบัน จึงไม่สามารถทำการเกษตรได้หากไม่มีระบบชลประทานที่สมบูรณ์พอรูปแบบการอยู่อาศัยคาดว่าจะ เป็นในลักษณะหมู่บ้านประมงที่ยังชีพโดยการจับปลาและหาอาหารทะเล

ช่วงที่ 2 ชุมชนเกษตรกรรมและตลาดน้ำเพื่อการค้าขายยุคแรก (อยุธยา – รัตนโกสินทร์ตอนต้น) จากหลักฐานทางเอกสาร คือ “นิราศพระแท่นดงรัง” ที่แต่งโดยสามเณร กลั่นกล่าวถึงชุมชนอัมพวาว่า

...ถึงคลองน้ำอัมพวาที่ค้าขาย เห็นเรือรายเรียงเคียงขนาน มีศาลาท่าน้ำน่าสำราญ พวก ชาวบ้านซื้อขายคอนท้ายเรือ ริมชายสวนล้วนมะพร้าวหมูสัปดาห์ ทะลายลูกลากดินน้ำกินเหลือ กล้วยหักมุกสุกห่ามอร่ามเครือ พริกมะเขือหลายหลากหมากมะพร้าว ริมวารมีแพขายแพรผ้า ทั้ง ขวานพร้าวพร้อมเครื่องทองเหลืองขาว เจ้าของแพแลดูหางหนูยาว มีลูกสาวสีเป็นไทยถอนไรรปลิว ดู ชาวสวนล้วนซึ่ไคลทั้งใหญ่เด็ก ส่วนเมียแจ็กหวีมระบมผิว เห็นเรือเคียงเรียงขม้ายแต่ปลายคิ้ว แกล้งกรีดนิ้วนึ่งอวดทำทรวดทรง

ทำให้สันนิษฐานรูปแบบชุมชนในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ได้ว่า คงเป็นกลุ่มบ้านสวนริมน้ำมีเรือน แพค้าขายของชาวจีนอยู่บริเวณปากคลอง มีการค้าขายผลหมากรากไม้ เครื่องอุปโภคบริโภค ไป จนถึงเครื่องประดับของฟุ่มเฟือย

ช่วงที่ 3 ชุมชนเกษตรกรรมและตลาดน้ำเพื่อการค้าขายยุคหลัง

จากการที่ตลาดน้ำพัฒนาองค์ประกอบและความสำคัญขึ้นมา จึงเริ่มมีการพัฒนาพื้นที่บริเวณ สองฝั่งคลอง การอนุญาตให้ชาวบ้านถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเอง ทำให้มีการจับจอง พื้นที่ริมน้ำแถวปากคลองอัมพวามากขึ้น รูปแบบชุมชนเปลี่ยนเป็น ชุมชนตลาดร้านค้าริมฝั่งผสม กับเรือขายสินค้าในคลอง โยกลุ่มชาวจีนระลอกหลังราว 100 ปีก่อนได้ทยอยอพยพเข้ามาตั้งหลัก แห่หากินในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในยุคนั้น การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่ ชัดเจนคงเป็นกลุ่มเรือนแถวร้านค้าที่เพิ่มมากขึ้นตลอดสองฝั่งลำคลอง

รูปที่ 4.4 สภาพชุมชนอัมพวาในการตั้งถิ่นฐานช่วงที่ 3

ที่มา: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. แผนที่มรดกทางวัฒนธรรมชุมชน อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. กรุงเทพมหานคร: 2548. หน้า 7.

ช่วงที่ 4 ชุมชนปัจจุบัน

การพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกและการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของกลุ่มน้ำแม่กลอง ซึ่งเป็นผลมาจากการสร้างเขื่อนบริเวณต้นน้ำ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางความเจริญครั้งใหญ่ จากเดิมที่ศูนย์กลางความเจริญถูกกำหนดโดยโครงข่ายลำน้ำ กลายเป็นศูนย์กลางความเจริญถูกกำหนดโดยโครงข่ายถนน ทำให้การคมนาคมติดต่อกันระหว่างจังหวัดสะดวกขึ้น จึงเกิดการตั้งถิ่นฐานชุมชนเกาะตัวตามแนวถนน ย่านอาคารร้านค้าย้ายจากเส้นทางน้ำไปใช้เส้นทางสัญจรทางบกมากขึ้นตามลำดับ

รูปที่ 4.5 การตั้งบ้านเรือนตามแนวถนน

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

สรุปแล้วการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอัมพวา เริ่มจากการตั้งบ้านเรือนของชุมชนเกษตรกรรม ในพื้นที่อุดมสมบูรณ์ริมฝั่งแม่น้ำและคลองโดยหันอาคารเข้าหาเส้นทางน้ำ ส่วนทางด้านหลังทำสวนบริเวณชุมชนที่หนาแน่น มักจะมีวัดเป็นศูนย์กลาง เมื่อชุมชนพัฒนาเป็นศูนย์กลางการค้าทางน้ำ จึงเกิดเรือนแถวค้าขายตลอดริมคลองและตลาดน้ำ ต่อมาการคมนาคมหลักเปลี่ยนจากทางน้ำเป็นทางถนน จึงเกิดการตั้งถิ่นฐานชุมชนตามแนวถนน เกิดชุมชนย่านอาคารร้านค้าที่ตั้งอยู่ริมถนนมากขึ้น ย่านการค้าริมน้ำของชุมชนก็ลดบทบาทลง อย่างไรก็ตามรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอัมพวายังคงรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมเอาไว้ได้เป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งสภาพแวดล้อมของคลองและสวนผลไม้ที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว

4.2 สถานการณ์อยู่อาศัยก่อนที่โครงการฟื้นฟูต่างๆ เข้ามามีบทบาท (พ.ศ.2543)

จากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกในปี พ.ศ. 2516 ทำให้ความสำคัญของโครงข่ายลำน้ำลดลง ตลาดน้ำคลองอัมพวาที่เคยรุ่งเรือง จึงหมดความสำคัญและสูญหายไป ทำให้ความเจริญย้ายออกไปยังพื้นที่ซึ่งมีเครือข่ายการคมนาคมทางบกสมบูรณ์กว่า คือ เมืองแม่กลอง

รูปที่ 4.6 สภาพความเจียบเหงาภายหลังเกิดการพัฒนาคมนาคมทางบก

ที่มา: นิธิ ลิศนันท์ พ.ศ.2544

ด้านกิจกรรมการค้าขายที่เคยคึกคักก็กลับกลายเป็นเจียบเหงา ผู้คนเริ่มย้ายออกจากพื้นที่เหลือไว้เพียงอาคารร้านค้าที่สามารถทำการค้าขายต่อไปได้เพียงไม่กี่แห่ง ระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนรูปแบบเป็นการพึ่งพาตนเองภายในชุมชนเป็นส่วนใหญ่

รูปที่ 4.7 สภาพการค้าขายบริเวณตลาดสดภายในชุมชนช่วงก่อนมีโครงการฟื้นฟู

ที่มา: นิธิ ลิศนันท์ พ.ศ.2544

สภาพชุมชนในช่วงนี้มีความเจ็บเหงา จะมีเพียงผู้สูงอายุและเด็กอยู่อาศัยกันเป็นส่วนใหญ่ กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนจากที่เคยคึกคักเนื่องจากเป็นศูนย์กลางการค้าขายทางน้ำ ก็ได้ลดบทบาทลง จนไม่เหลือร่องรอยดังกล่าวให้เห็นอีก เกิดการอพยพย้ายถิ่นออกนอกพื้นที่ส่งผลให้สภาพอาคารอยู่อาศัยเสื่อมโทรมลง โดยขาดการบำรุงรักษาที่ดี สิ่งแวดล้อมภายในชุมชนทรุดโทรม รวมทั้งอาคารอยู่อาศัยก็เช่นกัน จนเกิดเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อรวมทั้งชุมชนในเวลาต่อมา

รูปที่ 4.8 สภาพความเสื่อมโทรมของอาคารอยู่อาศัย

ที่มา: โครงการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พ.ศ.2544

4.2.1 รูปแบบอาคารอยู่อาศัย

สภาพอาคารอยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษาช่วงก่อนการฟื้นฟู มีรูปแบบอาคารที่แตกต่างกันไปตามการใช้ประโยชน์ของสมาชิก โดยสามารถแยกได้เป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ อาคารเรือนแถวไม้ อาคารตึกแถว และอาคารบ้านเดี่ยว ตามรูปที่ 4.9

รูปที่ 4.9 รูปแบบอาคารอยู่อาศัยช่วงก่อนการฟื้นฟู

ที่มา: โครงการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พ.ศ.2544

4.2.2 การใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัย

จากการสำรวจพื้นที่ที่ศึกษาแล้วสอบถามย้อนหลัง พบว่าจำนวนครัวเรือนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษามีทั้งสิ้น 224 ครัวเรือน โดยมีการใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัย ดังนี้

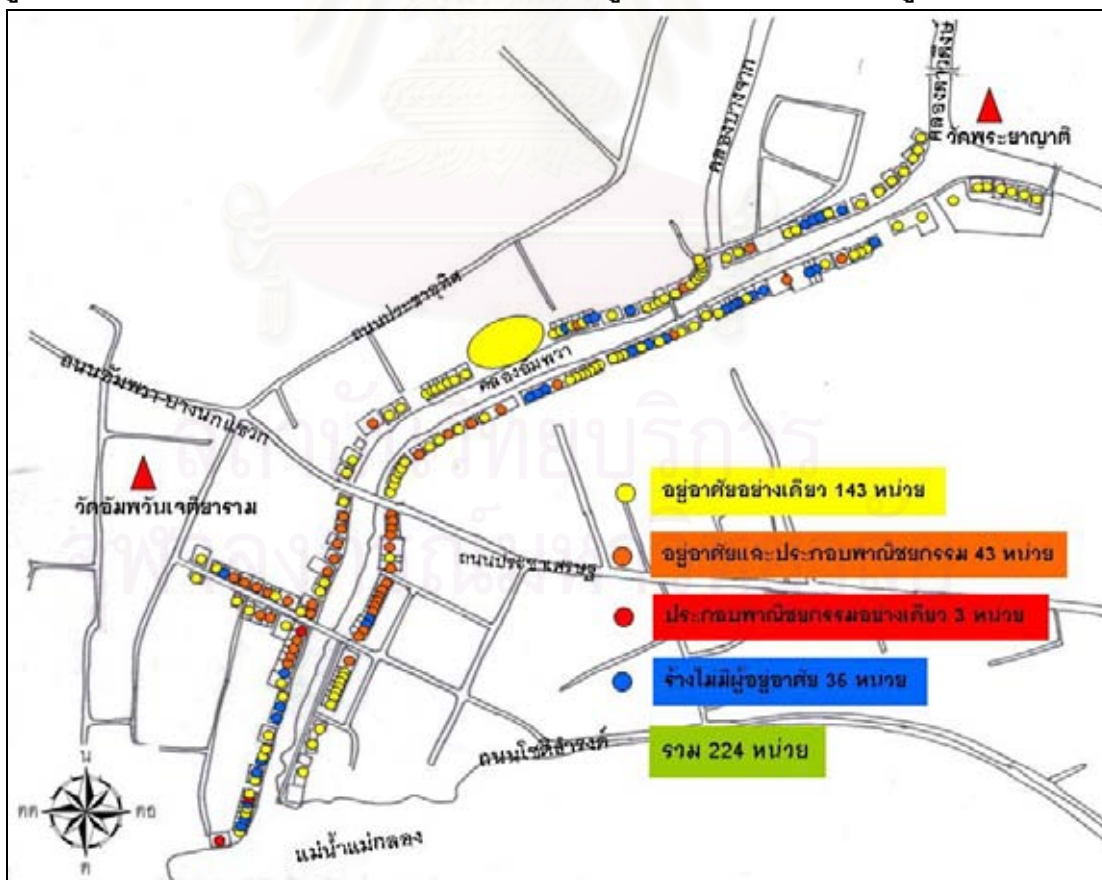
ตารางที่ 4.2 การใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัยช่วงก่อนการฟื้นฟู

การใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัย	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
อยู่อาศัยอย่างเดียว	143	64
อยู่อาศัยและประกอบพาณิชยกรรม	43	19
ประกอบพาณิชยกรรมอย่างเดียว	3	1
ร้างไม่มีผู้อยู่อาศัย	35	16
รวม	224	100

ที่มา: ผู้วิจัย เดือนกันยายน-ตุลาคม พ.ศ. 2549

โดยบริเวณที่มีการประกอบพาณิชยกรรมมากที่สุดคือบริเวณปากคลอง ตามรูปที่ 4.11

รูปที่ 4.11 ตำแหน่งของการใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัยช่วงก่อนการฟื้นฟู

ที่มา: ผู้วิจัย เดือนกันยายน-ตุลาคม พ.ศ. 2549

4.2.3 การถือครองที่อยู่อาศัย

ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 62 ราย พบว่า ร้อยละ 66 อยู่อาศัยโดยการเช่าที่ดิน โดยแบ่งเป็นเช่าบ้านและที่ดิน คิดเป็นร้อยละ 39 และ เจ้าของบ้านแต่เช่าที่ดิน คิดเป็นร้อยละ 27 ส่วนที่เป็นเจ้าของบ้านและที่ดิน คิดเป็นร้อยละ 34 (ตามตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 การถือครองที่อยู่อาศัย (พ.ศ.2543)

การถือครอง	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
เช่าบ้านและที่ดิน	24	39
เจ้าของบ้านแต่เช่าที่ดิน	17	27
เจ้าของบ้านและที่ดิน	21	34
รวม	62	100

ที่มา: แบบสัมภาษณ์ เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2549

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ความมั่นคงในการถือครองที่ดินส่วนใหญ่ในชุมชน ยังคงมีความเสี่ยงต่อการอพยพย้ายถิ่น หากเกิดกรณีที่เจ้าของที่ดินต้องการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ในที่ดินใหม่

4.2.4 จำนวนสมาชิกครัวเรือน

ข้อมูลจากการสำรวจพบว่า ส่วนใหญ่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนจะมีขนาดครัวเรือนเล็กจนถึงขนาดกลาง จะเห็นได้จากจำนวนสมาชิกที่มีจำนวน 3-5 คนต่อครัวเรือน รวมกันนั้นมากถึงร้อยละ 65 โดยมากที่สุดคือจำนวนสมาชิก 3 คน คิดเป็นร้อยละ 26 รองลงมาเป็น 4 คน คิดเป็นร้อยละ 21 และ 5 คน คิดเป็นร้อยละ 18 ตามลำดับ ส่วนครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกตั้งแต่ 6 คน ขึ้นไป มีเพียงร้อยละ 13 โดยอัตราเฉลี่ยที่ 3.66 คน ต่อ ครัวเรือน (ตามตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 จำนวนสมาชิกครัวเรือน (พ.ศ.2543)

จำนวนสมาชิกครัวเรือน(คน)	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย(คน)
0	3	5	0
1	4	6	0.06
2	7	11	0.23
3	16	26	0.77
4	13	21	0.84
5	11	18	0.89
6	6	10	0.58
7	0	0	0
8	0	0	0
9	2	3	0.29
รวม	62	100	3.66

ที่มา: แบบสัมภาษณ์ เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2549

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ขนาดครัวเรือนสำหรับจำนวนสมาชิก 3-5 คน สอดคล้องกับสภาพอาคารอยู่อาศัยของชุมชน ที่ส่วนใหญ่เป็นเรือนแถวไม้ และมีพื้นที่สำหรับการอยู่อาศัยน้อย ในส่วนที่จำนวนสมาชิกมีจำนวนมากนั้น เป็นเพราะมีอาคารอยู่อาศัยขนาดใหญ่หรือมีสองชั้น ซึ่งสามารถรองรับจำนวนสมาชิกที่มากขึ้น

4.2.5 ลักษณะครัวเรือนของผู้อยู่อาศัย

ข้อมูลจากการสำรวจพบว่า มีครอบครัวเดี่ยว คิดเป็นร้อยละ 61 ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มากที่สุด โดยรองลงคือครอบครัวขยาย คิดเป็นร้อยละ 16 ส่วนที่เหลือจะเป็นการอยู่อาศัยกับญาติ คิดเป็นร้อยละ 11 อยู่คนเดียว คิดเป็นร้อยละ 6 และ อยู่กับเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 3 โดยในที่มีบ้านร้างที่ไม่มีผู้อยู่อาศัยจำนวน 1 หลัง คิดเป็นร้อยละ 2 (ตามตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 ลักษณะครัวเรือนของผู้อยู่อาศัย (พ.ศ.2543)

ลักษณะครัวเรือน	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
ครอบครัวเดี่ยว	38	61
ครอบครัวขยาย	10	16
อยู่คนเดียว	4	6
อยู่กับญาติ	7	11
อยู่กับเพื่อน	2	3
ร้างไม่มีคนอยู่	1	2
รวม	62	100

ที่มา: แบบสัมภาษณ์ เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2549

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่คือครอบครัวเดี่ยวมีพ่อ แม่ ลูก ที่เป็นครอบครัวขนาดเล็ก ซึ่งเป็นอัตราที่ใกล้เคียงกับข้อมูลของจำนวนสมาชิกครัวเรือน ตารางที่ 4.2 ที่จำนวนสมาชิกต่อครัวจะอยู่ที่ 3-5 คนเป็นส่วนใหญ่

4.2.6 อาชีพในหน่วยพักอาศัย

ข้อมูลจากการสำรวจพบว่า สมาชิกอยู่อาศัยอย่างเดี่ยวโดยไม่ได้ประกอบกิจกรรมใด คิดเป็นร้อยละ 52 โดยรองลงมาจะประกอบพาณิชยกรรมในที่อยู่อาศัยด้วย คิดเป็นร้อยละ 34 ส่วนที่เหลือจะมีรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 12 และไม่มีการใช้ประโยชน์ใดเลย คิดเป็นร้อยละ 2 (ตามตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 การประกอบอาชีพในหน่วยพักอาศัย (พ.ศ.2543)

อาชีพในพื้นที่อยู่อาศัย	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
ประกอบพาณิชยกรรม	21	34
รับจ้าง	8	12
อยู่อาศัยอย่างเดี่ยว	32	52
ไม่มีการใช้ประโยชน์	1	2
รวม	62	100

ที่มา: แบบสัมภาษณ์ เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2549

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ที่อยู่อาศัยที่ประกอบพาณิชยกรรมในหน่วยพักอาศัยด้วยนั้นมี 21 หน่วย จาก 62 กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งส่วนใหญ่จะมีสถานที่ตั้งที่เหมาะสมต่อการค้าขาย เช่น บริเวณตลาดสด โดยส่วนที่เป็นการอยู่อาศัยอย่างเดี่ยว ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดนั้น พบว่าเป็นเรือนแถวไม้ซึ่งถือครองด้วยการเช่า ซึ่งผู้อยู่อาศัยจะออกไปประกอบอาชีพนอกชุมชนเป็นส่วนใหญ่

4.2.7 รายได้ครัวเรือน

ข้อมูลจากการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่สำรวจจะมีรายได้ต่อครัวเรือน 5,001-15,000 บาท มากที่สุดคือ ร้อยละ 34 รองลงมาคือ ต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 26 และ 15,001-25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 23 ตามลำดับ ส่วนระดับรายได้ที่สูงที่สุดคือ 45,000 ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 5 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด (ตามตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 ข้อมูลรายได้ครัวเรือน (พ.ศ.2543)

รายได้ครัวเรือน	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5,000	16	26
5,001-15,000	21	34
15,001-25,000	14	23
25,001-35,000	7	11
35,001-45,000	1	2
45,000 ขึ้นไป	3	5
รวม	62	100

ที่มา: แบบสัมภาษณ์ เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2549

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สภาพเศรษฐกิจของชุมชนประสบปัญหา เพราะระดับรายได้ต่อครัวเรือนที่ต่ำ คือ มีรายได้ ต่ำกว่า 5,000 บาท และ 5,001-15,000 บาท ต่อเดือนต่อครัวเรือน รวมกันมีถึงร้อยละ 60 ของกลุ่มประชากร ซึ่งเป็นภาวะที่รายได้มีระดับต่ำ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.2.8 รายจ่ายครัวเรือน

ข้อมูลจากการสำรวจพบว่า กลุ่มประชากรมีรายจ่ายครัวเรือนต่ำกว่า 5,000 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 52 รองลงมา มีรายจ่ายตั้งแต่ 5,001-15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 39 และตั้งแต่ 15,001-25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 6 ตามลำดับ ส่วนที่มีรายจ่ายสูงกว่า 45,000 บาทขึ้นไป นั้น มีเพียงร้อยละ 3 (ตามตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 ข้อมูลรายจ่ายครัวเรือน (พ.ศ.2543)

รายจ่ายครัวเรือน(หลัง)	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5,000	32	52
5,001-15,000	24	39
15,001-25,000	4	6
25,001-35,000	0	0
35,001-45,000	0	0
45,000 ขึ้นไป	2	3
รวม	62	100

ที่มา: แบบสัมภาษณ์ เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2549

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ผู้อยู่อาศัยในชุมชนมีการใช้จ่ายที่สอดคล้องกับรายได้ของครัวเรือนที่ได้รับในแต่ละเดือน ซึ่งจะเห็นได้ว่าร้อยละ 52 ของกลุ่มประชากรมีระดับรายจ่ายที่ต่ำกว่า 5,000 บาท เนื่องจากค่าใช้จ่ายสำหรับที่อยู่อาศัยมีราคาต่ำ โดยระดับราคาค่าเช่าบ้านและที่ดินในชุมชนอัมพวาเฉลี่ย อยู่ที่ 500-800 บาท ต่อเดือน รวมถึงค่าสาธารณูปโภคต่างๆ โดยค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบริโภคและค่าเดินทาง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.2.9 ความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายครัวเรือน

ข้อมูลจากการสำรวจพบว่า ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่จะมีเงินออม โดยมีมากถึงร้อยละ 84 ของกลุ่มประชากรทั้งหมด โดยมีเพียงร้อยละ 2 เท่านั้นที่มีหนี้สิน และอีกร้อยละ 15 ไม่มีเงินออม และไม่มีหนี้สิน (ตามตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.9 ความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายครัวเรือน (พ.ศ.2543)

ความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่าย	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
มีภาระหนี้สิน	1	2
ไม่มีเงินออมและไม่มีหนี้สิน	9	15
มีเงินออม	52	84
รวม	62	100

ที่มา: แบบสัมภาษณ์ เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2549

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ส่วนใหญ่ผู้อยู่อาศัยจะมีเงินออมของครัวเรือน โดยเมื่อเปรียบเทียบรายรับครัวเรือน (ตารางที่ 4.7) และ รายจ่ายครัวเรือน (ตารางที่ 4.8) จะพบว่า ถึงแม้ผู้อยู่อาศัยจะมีระดับรายได้ที่ต่ำ แต่ก็มีการบริหารจัดการรายจ่ายที่สอดคล้องกับรายได้ที่รับ โดยยังคงมีเงินออมที่เหลือจากการใช้จ่ายในครัวเรือน แต่ถึงอย่างไรก็ดียังคงมีอีกส่วนหนึ่งที่ยังคงมีหนี้สินและไม่สามารถมีเงินออม คิดเป็นร้อยละ 17

4.3 โครงการฟื้นฟูต่างๆ ที่เข้ามามีบทบาทในชุมชนอัมพวา (พ.ศ.2544-2549)

นับตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2544 (รศ.ดร. วรภรณ์ศิลป์ พีระพันธุ์,มกราคม 2550, สัมภาษณ์) โดยคณาจารย์ของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการต่างๆ โดยเป็นการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งนำไปสู่แผนพัฒนาชุมชนอัมพวา ด้วยความร่วมมือ 3 ฝ่าย ได้แก่ 1.คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2.เทศบาลตำบลอัมพวา และ 3.สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเทศบาลตำบลอัมพวาได้นำเอา แผนและคำแนะนำต่างๆไปปฏิบัติ ส่วนสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ให้การสนับสนุนด้านเงินทุน ซึ่งภายใต้แผนพัฒนาที่มีแนวความคิดพื้นฐานที่ได้นำความสัมพันธ์ระหว่าง การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการท่องเที่ยว เป็นตัวช่วยส่งเสริมกันและกัน เพื่อให้แผนพัฒนาขับเคลื่อนไปได้ และทำให้ชุมชนอัมพวากลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง

โดยได้จัดทำโครงการฟื้นฟูต่างๆ (รศ.ดร. ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์,ตุลาคม 2549, สัมภาษณ์) ดังนี้

แผนภูมิที่ 4.1 แผนภูมิแสดงโครงการฟื้นฟูต่างๆที่เข้ามาในชุมชนอัมพวา

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

1) โครงการที่ 1 โครงการจัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมแม่น้ำ คู คลอง ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคตะวันตก โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในช่วง พ.ศ. 2544-2545 ซึ่งมีการคัดเลือกคลองอัมพวาให้เป็นพื้นที่ศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูและพัฒนาสภาพแวดล้อมของแม่น้ำ คู คลอง ที่สอดคล้องกับระบบนิเวศและวิถีชีวิตของชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีและการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน

2) โครงการที่ 2 โครงการนำร่องเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวา โดยการสนับสนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ซึ่งสำนักงานเทศบาลตำบลอัมพวาเป็นเจ้าของโครงการใน พ.ศ.2545-2546 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนริมฝั่งคลองมีความรู้ ความตระหนัก และมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและการปฏิบัติในการดูแลรักษาคลอง และอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ระบบนิเวศธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของคลองอัมพวา

3) โครงการที่ 3 โครงการสถาปัตยกรรมศาสตร์ เป็นโครงการค่ายกิจกรรมของนิสิตของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมชุมชนริมคลองอัมพวา ซึ่งเริ่มใน พ.ศ.2545-2549 โดยในแต่ละปีมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน ดังนี้

- ปี พ.ศ. 2545 มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำแผนที่ชุมชน ด้านสภาพแวดล้อมกายภาพและอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม

- ปี พ.ศ. 2546 มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำฐานข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ของชุมชน

- ปี พ.ศ. 2547 มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำฐานข้อมูลเพิ่มเติม, ออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ของพื้นที่บริเวณตลาดริมน้ำและพื้นที่ของมูลนิธิพัฒนาและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่เยาวชนในชุมชน

- ปี พ.ศ. 2548 มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลชุมชนและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่เยาวชนในชุมชน

- ปี พ.ศ. 2549 มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลชุมชนและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่เยาวชนในชุมชน

4) โครงการที่ 4 โครงการอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมพื้นที่คลองอัมพวา (Thailand Cultural Environment Project: TCEP) ร่วมกับสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลเดนมาร์ก โดยสำนักงานให้ความช่วยเหลือทางวิชาการของประเทศเดนมาร์ก (DANIDA) ในด้านการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมระหว่าง พ.ศ.2546-2548 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องดูแลรักษาคุณค่าของพื้นที่โดยรวมหรือนิเวศชุมชน ซึ่งภายใต้โครงการนี้มีโครงการย่อยหลายต่อหลายโครงการ เช่น

- ปี พ.ศ. 2546 มีการจัดประชุมและทำการวิเคราะห์สถานการณ์ภายในและภายนอก (SWOT) ซึ่งนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ของเทศบาลตำบลอัมพวาที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

- ปี พ.ศ. 2547 โครงการจัดทำแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนอัมพวา ซึ่งมีโครงการสาธิตในการซ่อมแซมอาคารให้คงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เป็นโครงการนำร่อง

5) โครงการที่ 5 เป็นโครงการจัดทำคู่มือท่องเที่ยวอัมพวาและบริเวณใกล้เคียง ในปี พ.ศ. 2546 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวาและบริเวณใกล้เคียง

6) ปัจจัยส่งเสริม 1 เป็นโครงการพัฒนาพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา ในปี พ.ศ. 2545-2549 โดยมีเหตุการณ์ต่างๆที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ปี พ.ศ. 2545 ป่าประยงค์ นาคะวรงค์ บริจาคที่ดินและห้องแถวให้แก่มูลนิธิชัยพัฒนา

- ปี พ.ศ. 2548 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ได้จัดงาน “สุดยอดหมู่บ้านหัตถกรรม” ที่เมืองทองธานี ทำให้อัมพวาเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ซึ่งหลังเสร็จงานได้บริจาคเรือนแถวไม้ให้มูลนิธิชัยพัฒนา ต่อมาสมเด็จพระเทพรัตนฯเสด็จมารับมอบที่ดินและห้องแถวไม้จากป่าประยงค์และกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ในนามของมูลนิธิชัยพัฒนา และได้พระราชทานพระราชดำริให้นำอาคารและพื้นที่สวนของมูลนิธิมาสนับสนุนการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของชาวชุมชนอัมพวา

- ปี พ.ศ. 2549 สมเด็จพระเทพฯเสด็จเยี่ยมพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา

7) ปัจจัยส่งเสริม 2 เป็นการเกิดขึ้นของตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา ในปี พ.ศ. 2547-2549 โดยมีเหตุการณ์ต่างๆที่น่าสนใจ ดังนี้

- ปี พ.ศ. 2547 การรื้อฟื้นตลาดน้ำอัมพวา ในขณะเดียวกันภาพยนตร์เรื่องใหม่โรงที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับอัมพวาเข้าฉายทำให้อัมพวาเป็นที่รู้จักยิ่งขึ้นและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาด้วย

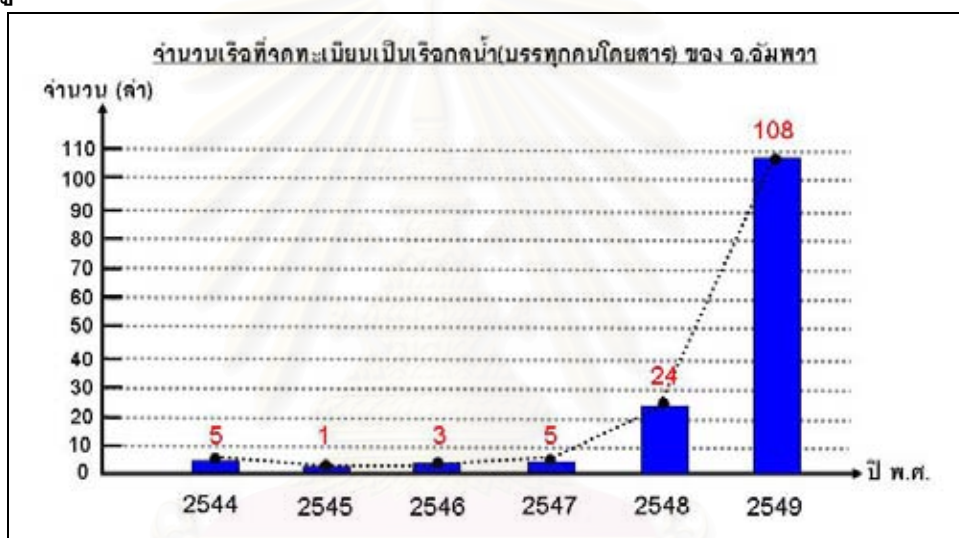
- ปี พ.ศ. 2548 ตลาดน้ำอัมพวาเป็นที่นิยมในการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวทางน้ำ เช่น การล่องเรือชมหิ่งห้อยและวัดต่างๆในชุมชนอัมพวาและบริเวณใกล้เคียง อีกทั้งยังมีการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวาอย่างต่อเนื่องจากสื่อต่างๆ ทำให้อัมพวาเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

- ปี พ.ศ. 2549 ตลาดน้ำอัมพวายังเป็นที่นิยมในการท่องเที่ยว โดยเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวทางน้ำ เช่น การล่องเรือชมหิ่งห้อยและวัดต่างๆในชุมชนอัมพวาและบริเวณใกล้เคียง อีกทั้งยังมีการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวาอย่างต่อเนื่องจากสื่อต่างๆ ทำให้อัมพวาเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

4.4 สถานการณ์อยู่อาศัยปัจจุบัน (พ.ศ.2549)

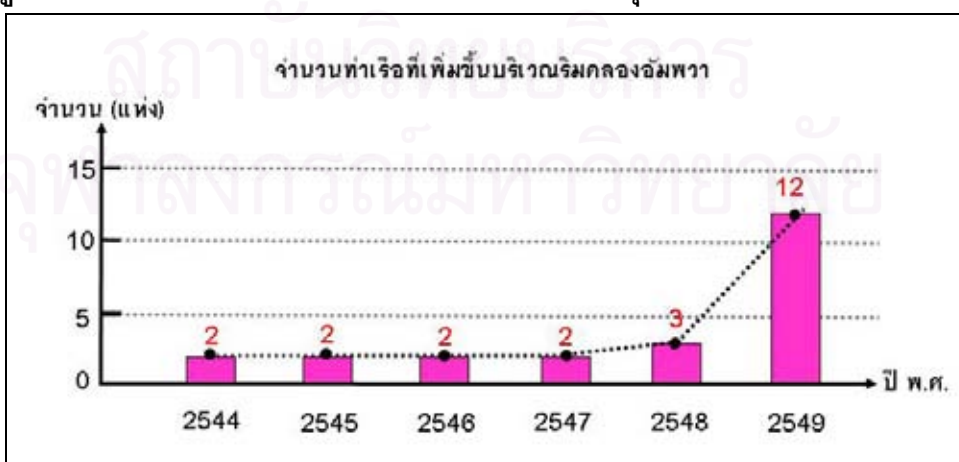
นับตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา โครงการต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทในชุมชนอัมพวา ผสมกับปัจจัยส่งเสริมต่างๆ ที่คอยสนับสนุนการฟื้นฟูชุมชน ส่งผลทำให้เกิดแนวทางในการพัฒนาชุมชนอัมพวาในเชิงอนุรักษ์ โดยนำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนาชุมชน ก่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวมากมาย เช่น การรื้อฟื้นตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ การล่องเรือชมหิ่งห้อยและวัดวาอารามต่างๆ ซึ่งบริเวณตลาดน้ำอัมพวาถือว่าเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางน้ำ โดยจะสังเกตได้จากจำนวนเรือบริการนักท่องเที่ยวและท่าเรือที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและมีอยู่จำนวนมากในปัจจุบัน ตามรายละเอียดแผนภูมิที่ 4.2 และ 4.3

แผนภูมิที่ 4.2 วิวัฒนาการของปริมาณเรือที่จดทะเบียนในอำเภออัมพวา

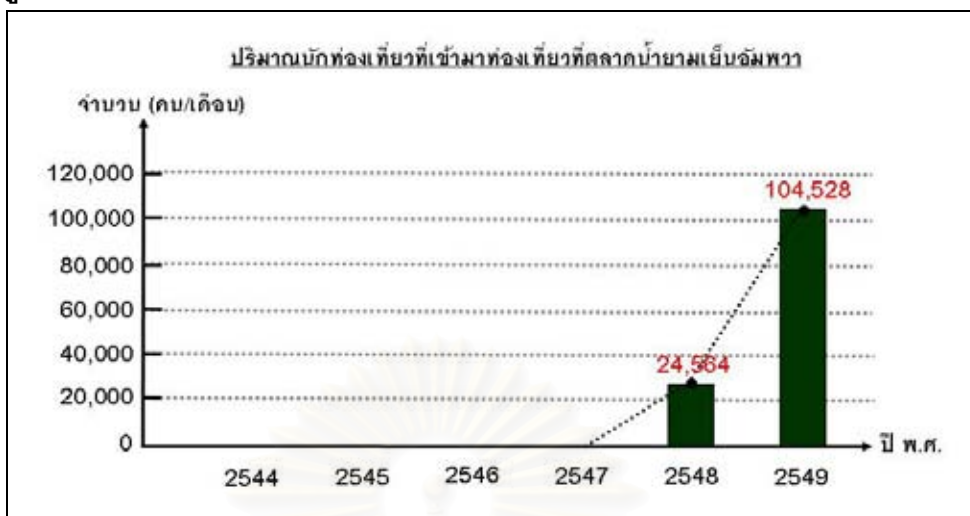
ที่มา: สำนักงานการขนส่งทางน้ำที่ 3 จังหวัดสมุทรสงคราม

แผนภูมิที่ 4.3 วิวัฒนาการของจำนวนท่าเรือที่เกิดขึ้นในชุมชนอัมพวา

ที่มา: สัมภาษณ์ คุณสนั่น กิตตยานุรักษ์, ประธานชุมชนตลาดอัมพวา, พฤศจิกายน 2549

แผนภูมิที่ 4.4 ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา

ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสงคราม

ภายหลังจากที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวา ซึ่งการเกิดตลาดน้ำยามเย็นในปี พ.ศ. 2547 เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ชุมชนท่องเที่ยว เกิดการหลั่งไหลเข้ามาของนักท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วและเป็นจำนวนมาก (ดูรายละเอียดแผนภูมิที่ 4.4) ส่งผลให้ชุมชนเกิดการปรับตัวขนานใหญ่เพื่อตอบสนองความต้องการแก่นักท่องเที่ยวเหล่านั้น การคมนาคมที่เข้าสู่พื้นที่ได้รับการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสะดวกสบายมากขึ้น สภาพอาคารบ้านเรือนบางส่วนได้รับการปรับปรุงซ่อมแซมให้ดีขึ้นเพื่อใช้ประกอบพาณิชย์กรรม โดยเฉพาะบริเวณปากคลองซึ่งเป็นที่ตั้งของตลาดน้ำ อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อบริเวณใกล้เคียงเกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ทำให้ชุมชนอัมพวาเริ่มกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งหนึ่ง กิจกรรมการค้าที่เคยเงียบเหงาเริ่มมีการค้าขายที่เฟื่องฟู โดยสามารถแสดงรายละเอียดสถานการณ์อยู่อาศัยปัจจุบันของชุมชนช่วงหลังการฟื้นฟูได้ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.4.1 รูปแบบอาคารอยู่อาศัยหลังการฟื้นฟู

รูปแบบอาคารอยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษาภายหลังจากมีการฟื้นฟูแล้ว สามารถแยกได้เป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ อาคารเรือนแถวไม้ อาคารตึกแถว และอาคารบ้านเดี่ยว ตามรูปที่ 4.12

รูปที่ 4.12 รูปแบบอาคารอยู่อาศัยหลังการฟื้นฟู

ที่มา: ผู้วิจัย เดือนกันยายน-ตุลาคม พ.ศ. 2549

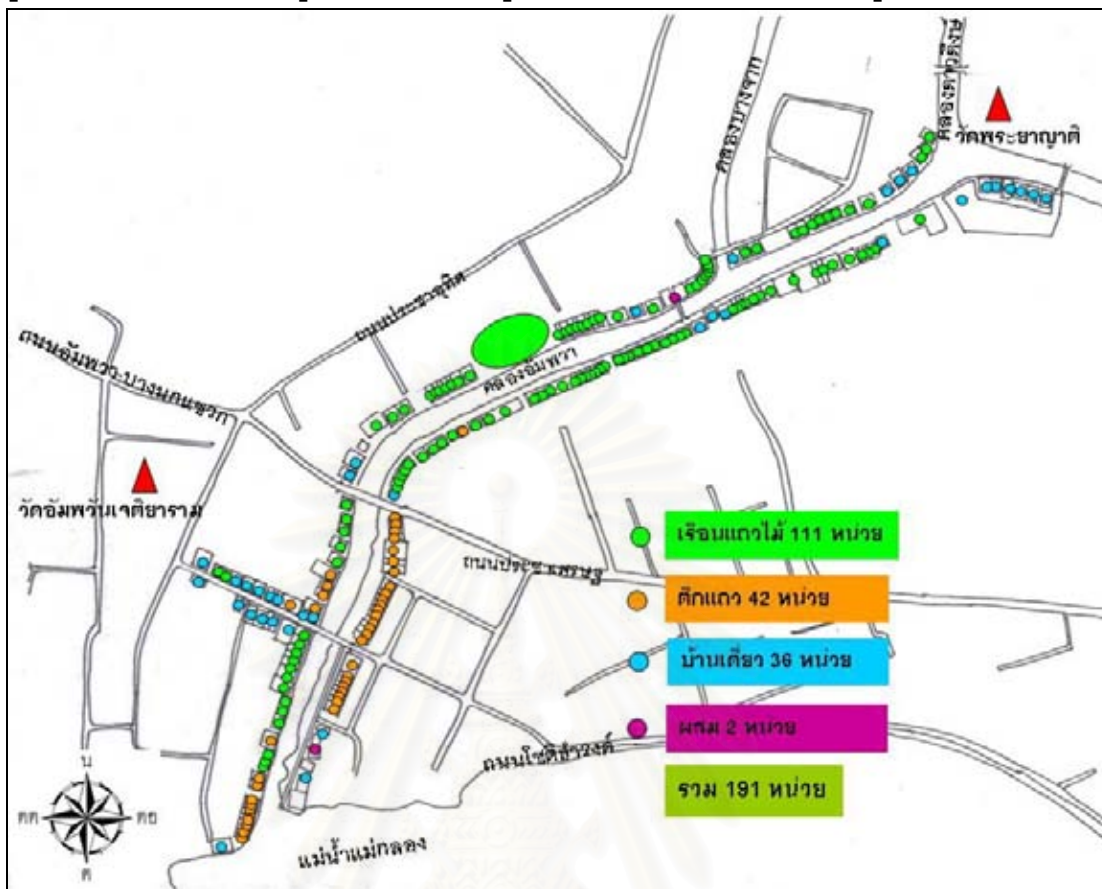
จากการสำรวจพื้นที่ศึกษาแล้วสอบถามผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ พบว่าจำนวนอาคารอยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษามีทั้งสิ้น 191 หน่วย โดยสามารถแบ่งรูปแบบที่อยู่อาศัยต่างๆ ได้ตามตารางที่ 4.10 และสามารถแสดงตำแหน่งที่ตั้งของที่อยู่อาศัยดังกล่าวได้ตามรูปที่ 4.13

ตารางที่ 4.10 รูปแบบอาคารอยู่อาศัยหลังการฟื้นฟู

รูปแบบอาคารอยู่อาศัย	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
อาคารเรือนแถวไม้	111	58
อาคารตึกแถว	42	22
อาคารบ้านเดี่ยว	36	19
อาคารแบบผสม	2	1
รวม	191	100

ที่มา: ผู้วิจัย เดือนกันยายน-ตุลาคม พ.ศ. 2549

รูปที่ 4.13 ตำแหน่งของรูปแบบอาคารอยู่อาศัยต่างๆ ช่วงหลังการฟื้นฟู

ที่มา: ผู้วิจัย เดือนกันยายน-ตุลาคม พ.ศ. 2549

4.4.2 การใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัย

จากการสำรวจพื้นที่ที่ศึกษาแล้วสอบถาม พบว่าจำนวนครัวเรือนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษามีทั้งสิ้น 191 ครัวเรือน โดยสามารถจำแนกการใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัย ตามตารางที่ 4.11 และสามารถแสดงตำแหน่งการใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัยดังกล่าวได้ตามรูปที่ 4.14

ตารางที่ 4.11 การใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัย

การใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัย	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
อยู่อาศัยอย่างเดียว	79	41
อยู่อาศัยและประกอบพาณิชย์กรรม	85	45
ประกอบพาณิชย์กรรมอย่างเดียว	7	4
ร้างไม่มีผู้อยู่อาศัย	19	10
ไม่ทราบเนื่องจากอาคารอยู่ระหว่างการรื้อถอน	1	1
รวม	191	100

ที่มา: ผู้วิจัย เดือนกันยายน-ตุลาคม พ.ศ. 2549

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การถือครองที่อยู่อาศัยของกลุ่มประชากรยังคงเป็นการเช่าบ้านและที่ดินมากที่สุด ซึ่งเป็นข้อมูลที่สอดคล้องกับช่วงก่อนมีการฟื้นฟู (ปี พ.ศ.2543) คือไม่มีการเปลี่ยนแปลงการถือครองไปจากเดิม

4.4.4 จำนวนสมาชิกครัวเรือน

ข้อมูลจากการสำรวจพบว่า จำนวนสมาชิกต่อครัวเรือนมากที่สุดคือ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 24 รองลงมาจะเป็น 2 คน และ 1 คน โดยมีปริมาณเท่ากันคือร้อยละ 19 ซึ่งสรุปแล้วจะมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.16 คน ต่อครัวเรือน (ตามตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13 จำนวนสมาชิกครัวเรือน (พ.ศ.2549)

จำนวนสมาชิกครัวเรือน(คน)	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย(คน)
0	0	0	0
1	12	19	0.19
2	12	19	0.39
3	15	24	0.73
4	10	16	0.65
5	6	10	0.48
6	5	8	0.48
7	1	2	0.11
8	1	2	0.13
รวม	62	100	3.16

ที่มา: แบบสัมภาษณ์ เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2549

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ค่าเฉลี่ยของสมาชิกครัวเรือนจากทั้ง 62 กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนเฉลี่ยที่ลดลงจาก 3.66 คน ต่อครัวเรือน ในช่วงก่อนการฟื้นฟู (ปี พ.ศ. 2543) มาอยู่ที่ 3.16 คน ต่อครัวเรือน แสดงให้เห็นว่าช่วงเวลาที่ผ่านมาได้เกิดการอพยพย้ายถิ่น ซึ่งเป็นผลจากการเดินทางไปทำงานต่างถิ่นและการศึกษาต่อของสมาชิกส่วนหนึ่ง

4.4.5 ลักษณะครัวเรือนของผู้อยู่อาศัย

ข้อมูลจากการสำรวจพบว่า กลุ่มประชากรมีลักษณะครัวเรือนเป็นครอบครัวเดี่ยวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 55 รองลงมาจะเป็นการอยู่คนเดียว คิดเป็นร้อยละ 21 ครอบครัวขยายและอยู่กับญาติเท่ากันที่ ร้อยละ 11 สุดท้ายคืออยู่กับเพื่อน ร้อยละ 2 ตามลำดับ (ตามตารางที่ 4.14)

ตารางที่ 4.14 ลักษณะครัวเรือนของผู้อยู่อาศัย (พ.ศ.2549)

ลักษณะครัวเรือน	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
ครอบครัวเดี่ยว	34	55
ครอบครัวขยาย	7	11
อยู่คนเดียว	13	21
อยู่กับญาติ	7	11
อยู่กับเพื่อน	1	2
รวม	62	100

ที่มา: แบบสัมภาษณ์ เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2549

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ลักษณะครัวเรือนของกลุ่มประชากรยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากช่วงก่อนการฟื้นฟู (ปี พ.ศ. 2543)มากนัก เพราะยังคงมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวอยู่เป็นส่วนใหญ่

4.4.6 อาชีพในหน่วยพักอาศัย

ข้อมูลจากการสำรวจพบว่า กลุ่มประชากรมีการประกอบพาณิชยกรรมภายในที่อาศัยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 49 รองลงมาเป็นการอยู่อาศัยอย่างเดียว คิดเป็นร้อยละ 40 และรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 11 ตามลำดับ (ตามตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15 การประกอบอาชีพในหน่วยพักอาศัย (พ.ศ.2549)

อาชีพในพื้นที่อยู่อาศัย	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
ประกอบพาณิชยกรรม	30	49
รับจ้าง	7	11
อยู่อาศัยอย่างเดียว	25	40
รวม	62	100

ที่มา: แบบสัมภาษณ์ เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2549

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ภายหลังจากเกิดการเปิดตลาดน้ำยามเย็นขึ้น ส่งผลให้ผู้อยู่อาศัยส่วนหนึ่งเริ่มเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยมาประกอบพาณิชย์กรรมมากขึ้น เพื่อการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ครัวเรือน โดยเฉพาะที่อยู่อาศัยที่อยู่ในบริเวณตลาดน้ำ ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าบริเวณอื่นในชุมชน

4.4.7 รายได้ครัวเรือน

ข้อมูลจากการสำรวจพบว่า ระดับรายได้ของครัวเรือนยังคงอยู่ในระดับต่ำ โดยรายได้ 5,001-15,000 บาท มีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 29 รองลงมา คือ ต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 26 15,001-25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 16 45,000 บาท ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 15 25,001-35,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 11 และ 35,001-45,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 3 ตามลำดับ (ตามตารางที่ 4.16)

ตารางที่ 4.16 ข้อมูลรายได้ครัวเรือน (พ.ศ.2549)

รายได้ครัวเรือน(หลัง)	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5,000	16	26
5,001-15,000	18	29
15,001-25,000	10	16
25,001-35,000	7	11
35,001-45,000	2	3
45,000 ขึ้นไป	9	15
รวม	62	100

ที่มา: แบบสัมภาษณ์ เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2549

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กลุ่มประชากรส่วนหนึ่งยังคงมีรายได้ที่อยู่ในระดับต่ำ คือ น้อยกว่า 15,000 บาท อยู่ถึงร้อยละ 55 จากกลุ่มประชากรทั้งหมด แต่ดูที่มีการเปลี่ยนแปลงมาก ก็คือ ระดับรายได้ที่ 45,000 บาท ขึ้นไป กลับมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15 แสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจชุมชนที่ส่งผลถึงระดับรายได้ของผู้อยู่อาศัยที่มีการปรับเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น

4.4.8 รายจ่ายครัวเรือน

ข้อมูลจากการสำรวจพบว่า การใช้จ่ายในครัวเรือนของกลุ่มประชากรมีรายจ่ายครัวเรือนต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมาคือ 5,001-15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 29 25,001-35,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 10 15,001-25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 8 และ 45,000 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 3 ตามลำดับ (ตามตารางที่ 4.17)

ตารางที่ 4.17 ข้อมูลรายจ่ายครัวเรือน (พ.ศ.2549)

รายจ่ายครัวเรือน(หลัง)	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5,000	31	50
5,001-15,000	18	29
15,001-25,000	5	8
25,001-35,000	6	10
35,001-45,000	0	0
45,000 ขึ้นไป	2	3
รวม	62	100

ที่มา: แบบสัมภาษณ์ เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2549

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ระดับการใช้จ่ายต่อครัวเรือนของกลุ่มประชากรยังคงอยู่ในระดับที่สอดคล้องกับรายได้ของครัวเรือน

4.4.9 ความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายครัวเรือน

ข้อมูลจากการสำรวจพบว่า กลุ่มประชากร คิดเป็นร้อยละ 89 มีเงินออม โดยส่วนที่ไม่มีเงินออมและไม่มีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 10 สุดท้ายคือมีภาระหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 2 (ตามตารางที่ 4.18)

ตารางที่ 4.18 ความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายครัวเรือน (พ.ศ.2549)

ความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่าย	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
มีภาระหนี้สิน	1	2
ไม่มีเงินออมและไม่มีภาระหนี้สิน	6	10
มีเงินออม	55	89
รวม	62	100

ที่มา: แบบสัมภาษณ์ เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2549

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กลุ่มประชากรบางส่วนเริ่มมีรายได้เหลือพอสำหรับเงินออม โดยมีจำนวนเพิ่มขึ้นจากช่วงก่อนมีการฟื้นฟู (ปี พ.ศ. 2543) มาอยู่ร้อยละ 89 ซึ่งสอดคล้องกับการที่กลุ่มประชากรบางส่วนปรับเปลี่ยนที่อยู่อาศัยมาประกอบพาณิชยกรรม ส่งผลให้เกิดการสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนมากขึ้นตามไปด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความสัมพันธ์ระหว่างโครงการฟื้นฟูกับการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย

การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยในชุมชนอัมพวา ภายหลังจากการมีโครงการฟื้นฟูต่างๆ ตั้งแต่ปี 2544 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้รูปแบบอาคารและการอยู่อาศัยของคนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยรายละเอียดของกระบวนการต่างๆ ของการเปลี่ยนแปลง สามารถแสดงข้อมูลต่างๆ ได้ดังต่อไปนี้

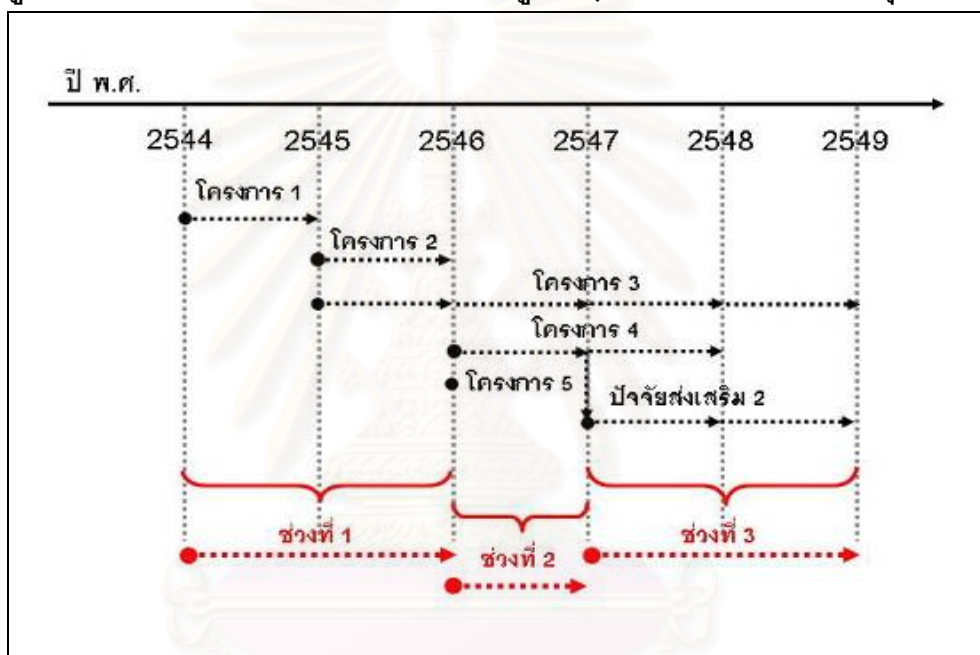
- 5.1 โครงการฟื้นฟูและกิจกรรมที่เกิดขึ้นต่อเนื่องซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย
- 5.2 กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย
- 5.3 พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย
- 5.4 ขนาดและรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย
- 5.5 การเปลี่ยนแปลงการอยู่อาศัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ
- 5.6 ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง
- 5.7 ทักษะคติของคนในชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

5.1 โครงการฟื้นฟูและกิจกรรมที่เกิดขึ้นต่อเนื่องซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย

จากการที่โครงการฟื้นฟูได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชนอัมพวาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ถึง พ.ศ. 2547 ยังไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยเกิดขึ้นมากนัก มีเพียงการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยที่เป็นไปตามปกติ ยังไม่ได้รับอิทธิพลมาจากโครงการฟื้นฟูมากนัก ผู้อยู่อาศัยในชุมชนบางส่วนยังคงออกไปทำงานในพื้นที่อื่น ซึ่งจะออกจากบ้านพักที่เช่าไว้ตั้งแต่เช้าและจะกลับเข้าบ้านอีกครั้งในช่วงเย็น ทำให้ในช่วงกลางวันบ้านจะปิดไม่มีคนอยู่อาศัย จะมีคนอยู่บ้างบางหลัง ส่วนใหญ่ก็เป็นคนแก่และเด็ก กิจกรรมการค้าขายเจียบเหงา จะมีบ้างที่เป็นแหล่งเศรษฐกิจของชุมชนจะอยู่บริเวณปากคลองอัมพวาที่มีตลาดสดอัมพวา แต่ก็ยังเป็นกิจกรรมการค้าขายภายในชุมชนเป็นหลัก อีกทั้งบริเวณดังกล่าวยังเป็นศูนย์กลางในการคมนาคมของชุมชนอัมพวา โดยมีผู้อยู่อาศัยในชุมชนใช้สัญจรไปมา ซึ่งสิ่งต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เป็นวิถีชีวิตตามปกติของคนในชุมชนอัมพวา

จนราวปี 2547 ได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยขึ้น ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากโครงการฟื้นฟู เนื่องจากการเกิดกิจกรรมตลาดยามเย็นขึ้นบริเวณปากคลองอัมพวา โดยต้องการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน หลังจากที่เงียบเหงามาเป็นเวลานาน ซึ่งปัจจุบันนี้ชุมชนอัมพวา โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณปากคลองอัมพวาได้มีการเปลี่ยนแปลงอาคารและวิถีชีวิตเป็นอย่างมากจากแต่ก่อน ผู้วิจัยจึงได้แบ่งช่วงเวลาตามโครงการฟื้นฟูต่างๆที่เกิดขึ้น แล้วส่งผลให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ออกเป็น 3 ช่วงเวลา ดังนี้ ตามรายละเอียดแผนภูมิที่ 5.1

แผนภูมิที่ 5.1 แสดงช่วงเวลาของโครงการฟื้นฟูต่างๆ ตั้งแต่ปี 2544 ถึง ปัจจุบัน (2549)

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนอัมพวาและกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้น จะทำการวิเคราะห์ตามช่วงเวลาโครงการฟื้นฟูต่างๆ เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ตั้งแต่ปี 2544 จนถึงปัจจุบัน (2549) โดยจะแสดงตามรายละเอียด ดังต่อไปนี้

5.1.1 ช่วงที่ 1 (2544-2546)

ตามช่วงเวลาดังกล่าว เป็นช่วงที่กิจกรรมต่างๆในชุมชนยังคงเป็นแบบดั้งเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ โดยมีโครงการฟื้นฟูที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ศึกษา ดังนี้

-โครงการที่ 1 เป็นโครงการจัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อม แม่น้ำ คู คลองในพื้นที่ลุ่มภาคตะวันตก โดยมีชุมชนคลองอัมพวาเป็นพื้นที่ศึกษากรณีตัวอย่าง ในปี พ.ศ. 2544-2545 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูและพัฒนาสภาพแวดล้อมของแม่น้ำ คู คลอง ที่สอดคล้องกับระบบนิเวศและวิถีชีวิตของชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีและการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน

-โครงการที่ 2 เป็นโครงการนำร่องเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวา ในปี พ.ศ. 2545-2546 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนริมฝั่งคลองมีความรู้ ความตระหนัก และมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและการปฏิบัติในการดูแลรักษาคลอง และอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ระบบนิเวศธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของคลองอัมพวา

-โครงการที่ 3 เป็นโครงการสถาปัตยกรรมศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2545-2549 โดยในช่วงที่ 1 มีวัตถุประสงค์ดังนี้

- พ.ศ. 2545 มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำแผนที่ชุมชน ด้านสภาพแวดล้อมกายภาพและอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม

ในช่วงเริ่มแรกของโครงการฟื้นฟู เป็นโครงการจัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อม แม่น้ำ คู คลองในพื้นที่ลุ่มภาคตะวันตก ของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมกระทรวงวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องจากปี 2544-2545 โดยมีวัตถุประสงค์ในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตชุมชน โดยมีชุมชนคลองอัมพวาเป็นกรณีศึกษา และต่อมาก็มียุทธศาสตร์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมโครงการอื่นๆ ตามมา เช่น โครงการนำร่องเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวา ในปี พ.ศ. 2545-2546 และ โครงการสถาปัตยกรรมศาสตร์ ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี 2545-2549

ถึงอย่างไรก็ตามโครงการต่างๆ ที่เข้ามามีบทบาทในพื้นที่ศึกษาช่วงนี้ ส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาในภาพรวมทั้งตำบลอัมพวา โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมและสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ส่งผลให้โครงการดังกล่าวนี้ ยังไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมมากนัก จะมีเพียงแค่การสร้างจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นนึกถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ก็เป็นกรพยายามเปลี่ยนทัศนคติของผู้อยู่อาศัยในชุมชนให้เห็นถึงคุณค่าและศักยภาพในชุมชนของตนเองว่ามีความสำคัญทางด้านสิ่งแวดล้อมและสถาปัตยกรรมท้องถิ่น

วิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยในชุมชนอัมพวายังคงเป็นเหมือนเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ยังคงมีเวลาว่างมากพอสำหรับการพบปะพูดคุยกันระหว่างเพื่อนบ้าน กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนอัมพวายังคงเป็นแบบดั้งเดิม ยังคงเกี่ยวพันกับแม่น้ำลำคลอง ผนวกกับข้อความที่ว่า “เมื่อก่อนนี้อัมพวาเงียบเหงา บ้านเรือนอาคารมีสภาพเสื่อมโทรม บ้างก็ปิดร้าง ไม่ค่อยมีผู้คนอยู่อาศัย มีแต่คนแก่ๆ เลี้ยงลูกหลานอยู่กับบ้าน เหมือนแต่ก่อนที่เคยเป็นมา ร้านค้าต่างๆ ที่เห็นๆ ก็จะมีไว้ขายให้กับคนในชุมชนเท่านั้น” (สัมภาษณ์ ร.ท. พัชโรดม อุนสุวรรณ, นายกเทศมนตรีตำบลอัมพวา, ตุลาคม 2549) รายละเอียดตามรูปที่ 5.1

รูปที่ 5.1 สภาพการอยู่อาศัยในชุมชนอัมพวา ช่วงที่ 1

ที่มา: นิธิ ลิศนันท์ พ.ศ.2545

ในช่วงปกติผู้คนส่วนใหญ่จะเดินทางไปประกอบอาชีพนอกพื้นที่ เช่นในตัวจังหวัด บางส่วนก็ทำการค้าขายเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณช่วงปากคลองอัมพวา ที่มีตลาดสด และเป็นแหล่งพาณิชยกรรมของชุมชน ตามรูปที่ 5.2

รูปที่ 5.2 สภาพกิจกรรมการค้าในชุมชนอัมพวา ช่วงที่ 1

ที่มา: นิธิ ลิศนันท์ พ.ศ.2545

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.1.2 ช่วงที่ 2 (2546-2547)

ตามช่วงเวลาดังกล่าว เป็นช่วงเริ่มต้นที่กิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เข้ามา มีบทบาทในชุมชนอัมพวา โดยมีโครงการฟื้นฟูที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ศึกษา ดังนี้

-โครงการที่ 3 เป็นโครงการสถาปัตยกรรมศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2545-2549 โดยในแต่ละปีมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน ดังนี้

- ปี พ.ศ. 2546 มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำฐานข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ของชุมชน
- ปี พ.ศ. 2547 มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำฐานข้อมูลเพิ่มเติม, ออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ของพื้นที่บริเวณตลาดริมน้ำและพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนาและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่เยาวชนในชุมชน

-โครงการที่ 4 เป็นโครงการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในปี พ.ศ. 2546-2548 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องดูแลรักษาคุณค่าของพื้นที่โดยรวม หรือนิเวศชุมชน ซึ่งภายใต้โครงการนี้มีโครงการย่อยหลายต่อหลายโครงการ เช่น

- ปี พ.ศ. 2546 มีการจัดประชุมและทำการวิเคราะห์สถานการณ์ภายในและภายนอก (SWOT) ซึ่งนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ของเทศบาลตำบลอัมพวาที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- ปี พ.ศ. 2547 โครงการจัดทำแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนอัมพวา ซึ่งมีโครงการสาธิตในการซ่อมแซมอาคารให้คงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เป็นโครงการนำร่อง

-โครงการที่ 5 เป็นโครงการจัดทำคู่มือท่องเที่ยวอัมพวาและบริเวณใกล้เคียง ในปี พ.ศ. 2546 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวาและบริเวณใกล้เคียง

-ปัจจัยส่งเสริม 2 เป็นการเกิดขึ้นของตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา ในปี พ.ศ. 2547-2549 อันเป็นผลกระทบต่อเนื่องจากโครงการที่ 4 คือโครงการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยมีเหตุการณ์ต่างๆที่น่าสนใจ ดังนี้

- ปี พ.ศ. 2547 การรื้อฟื้นตลาดน้ำอัมพวา ในขณะเดียวกัน ภาพยนตร์เรื่องใหม่โรงที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับอัมพวาเข้าฉายทำให้อัมพวาเป็นที่รู้จักยิ่งขึ้นและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำยามเย็นอัมพवादด้วย

ช่วงที่สองซึ่งอยู่ในช่วงปี 2546 ถึง 2547 มีโครงการหลักที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูอยู่ 3 โครงการ คือโครงการสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำฐานข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ของชุมชน โดยเป็นโครงการต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2545 ถึง 2549 แต่วัตถุประสงค์ดังกล่าวยังไม่ได้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงของชุมชนคลองอัมพวา เป็นเพียงการสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เห็นถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ของชุมชน จนมาถึงโครงการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในปี พ.ศ. 2546-2548 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องดูแลรักษาคุณค่าของพื้นที่คลองอัมพวา มีโครงการย่อยในช่วงนี้ 2 โครงการ คือ การกำหนดวิสัยทัศน์ของเทศบาลตำบลอัมพวาที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในปี 2546 และ โครงการจัดทำแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนอัมพวาในปี 2547 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนคลองอัมพวาในเวลาต่อมา ด้วยการเปิดตลาดน้ำยามเย็นขึ้นทุกวันเสาร์ อาทิตย์ ประกอบกับได้มีการจัดทำโครงการจัดทำคู่มือท่องเที่ยวอัมพวาและบริเวณใกล้เคียง ในปี พ.ศ. 2546 ด้วย จึงทำให้ตลาดน้ำได้รับการสนับสนุนจนได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในเวลาต่อมา

“การรื้อฟื้นตลาดน้ำขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ในช่วงแรกยังไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากคนในพื้นที่มากนัก ยังต้องจ้างให้คนในพื้นที่พายเรือขายของในตลาดน้ำ สินค้าส่วนใหญ่ที่เอามาขายจะเป็นผลไม้ที่คนในพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งกว่าจะเป็นที่รู้จักก็ต้องใช้เวลาพอสมควร” (สัมภาษณ์ ร.ท. พัชโรดม อุนสุวรรณ, นายกเทศมนตรีตำบลอัมพวา, ตุลาคม 2549) ตามรูปที่ 5.3

รูปที่ 5.3 สภาพตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา ในช่วงเริ่มต้นตอนที่รื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ ๆ

ที่มา: นิธิ ลิศนันท์ พ.ศ.2547

ถึงแม้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าวจะเริ่มมีตลาดน้ำเข้ามาแล้วก็ตาม แต่ว่าวิถีชีวิตของคนในชุมชนยังคงเหมือนในช่วงก่อน เนื่องจากคนในชุมชนยังไม่เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับการเกิดขึ้นของตลาดน้ำมากนัก โดยจะมีเพียงส่วนน้อยที่มีการปรับเปลี่ยนสภาพอาคารอยู่อาศัยตาม เช่น ร้านตัดคิบเฮง ที่เป็นร้านขายของชำ ได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่ในอาคารบางส่วนเป็นที่พักรองรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากเข้าร่วมโครงการสาธิตในการซ่อมแซมบ้าน ซึ่งอยู่ภายใต้โครงการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในปี พ.ศ. 2547 ตามรูปที่ 5.4

รูปที่ 5.4 สภาพของร้านตัดคิบเฮงช่วงก่อน – หลัง การเปลี่ยนแปลง

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแสดงว่า ความพยายามที่จะเปลี่ยนทัศนคติของผู้อยู่อาศัยในชุมชนให้เห็นถึงคุณค่าและศักยภาพในชุมชนของตนเองว่ามีความสำคัญทางด้านสิ่งแวดล้อมและสถาปัตยกรรมท้องถิ่น เริ่มสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนเห็นถึงประโยชน์และความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมและสถาปัตยกรรมท้องถิ่นของชุมชนได้มากขึ้นกว่าช่วงที่ผ่านมา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.1.3 ช่วงที่ 3 (2547-ปัจจุบัน (2549))

ตามช่วงเวลาดังกล่าว เป็นช่วงที่กิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในชุมชนอัมพวา โดยมีโครงการฟื้นฟูที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ศึกษา ดังนี้

-โครงการที่ 3 เป็นโครงการสถาปัตยกรรม ในปี พ.ศ. 2545-2549 โดยในแต่ละปีมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน ดังนี้

- ปี พ.ศ. 2548 มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลชุมชนและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่เยาวชนในชุมชน
- ปี พ.ศ. 2549 มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลชุมชนและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่เยาวชนในชุมชน

-โครงการที่ 4 เป็นโครงการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในปี พ.ศ. 2546-2548 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องดูแลรักษาคุณค่าของพื้นที่โดยรวม หรือนิเวศชุมชน ซึ่งภายใต้โครงการนี้มีโครงการย่อยหลายต่อหลายโครงการ เช่น

- ปี พ.ศ. 2548 สิ้นสุดโครงการจัดทำแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม ชุมชนอัมพวา ซึ่งมีโครงการสาธิตในการซ่อมแซมอาคารให้คงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เป็นโครงการนำร่อง

-ปัจจัยส่งเสริม 2 เป็นการเกิดขึ้นของตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา ในปี พ.ศ. 2547-2549 อันเป็นผลกระทบต่อเนื่องจากโครงการที่ 4 คือโครงการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยมีเหตุการณ์ต่างๆที่น่าสนใจ ดังนี้

- ปี พ.ศ. 2548 ตลาดน้ำอัมพวาเป็นที่นิยมในการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวทางน้ำ เช่น การล่องเรือชมหิ่งห้อยและวัดต่างๆในชุมชนอัมพวาและบริเวณใกล้เคียง อีกทั้งยังมีการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวาอย่างต่อเนื่องจากสื่อต่างๆ ทำให้ชุมชนอัมพวาเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย
- ปี พ.ศ. 2549 ตลาดน้ำอัมพวายังเป็นที่นิยมในการท่องเที่ยว โดยเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวทางน้ำ เช่น การล่องเรือชมหิ่งห้อยและวัดต่างๆในชุมชนอัมพวาและบริเวณใกล้เคียง อีกทั้งยังมีการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวาอย่างต่อเนื่องจากสื่อต่างๆ ทำให้ชุมชนอัมพวาเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

ช่วงเวลานี้จะเป็นผลจากโครงการก่อนๆ ที่ได้เข้ามาพัฒนาก่อนหน้านี้ เช่น โครงการสถาปัตยกรรมศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2545-2549 และโดยเฉพาะโครงการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในปี พ.ศ. 2546-2548 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของตลาดน้ำในปี 2547 ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ในช่วงตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นมา ชุมชนคลองอัมพวาเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เนื่องจากตลาดน้ำยามเย็น เริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้น จากการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ ส่งผลให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ มีผู้คนจากภายนอกเดินทางเข้ามาจำนวนมากในแต่ละวัน โดยจะมีการเปิดตลาดน้ำในช่วงเวลาประมาณ 16.00 น. ของทุกวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ โดยจะมีนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งพักค้างแรมในชุมชนด้วย ซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวทางน้ำเป็นตัวสนับสนุนอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งปัจจัยจากตลาดน้ำนี้ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนบางส่วนเปลี่ยนแปลงไป โดยเริ่มหันมาประกอบพาณิชย์กรรมมากขึ้น โดยเฉพาะบริเวณปากคลองอัมพวาที่เป็นแหล่งค้าขายของตลาดน้ำยามเย็น ซึ่งส่วนใหญ่จะมีการปรับปรุงบ้านพักมาเพื่อการค้าขาย ส่วนผู้อยู่อาศัยในชุมชนที่ไม่ได้อยู่ใกล้ตลาดน้ำ ก็ได้มีส่วนร่วมโดยการนำสินค้ามาขายนักท่องเที่ยว และในบ้านพักบางหลังก็ได้มีการปรับเปลี่ยนมาเป็นที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้แล้วบางส่วนได้มีการนำเรือมาบริการนักท่องเที่ยวเพื่อชมทัศนียภาพและหิงห้อยในช่วงเวลากลางคืน ตามรูปที่ 5.5

รูปที่ 5.5 สภาพกิจกรรมในวันที่มีตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแสดงว่า ความพยายามที่จะเปลี่ยนทัศนคติของผู้อยู่อาศัยในชุมชนให้เห็นถึงคุณค่าและศักยภาพในชุมชนของตนเอง โดยผู้อยู่อาศัยในชุมชนเห็นถึงประโยชน์และความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมและสถาปัตยกรรมท้องถิ่นของชุมชน เกิดความเชื่อมั่นในการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาที่ไม่มีตลาดน้ำ คือวันจันทร์ถึงวันพฤหัสบดี ผู้อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่ก็ยังคงดำเนินวิถีชีวิตตามปกติ ส่วนที่เป็นร้านค้าที่ขายของในช่วงมีตลาดน้ำก็จะปิดร้านในช่วงวันจันทร์ถึงวันพฤหัสบดี โดยจะเปิดขายของอีกครั้งในช่วงที่มีตลาดน้ำเท่านั้น ในกรณีบ้านที่ใช้รองรับนักท่องเที่ยวจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในช่วงวันศุกร์และวันเสาร์เป็นส่วนใหญ่ โดยในวันอื่นๆ จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักไม่มากนัก ตามรูปที่ 5.6

รูปที่ 5.6 สภาพปกติในวันที่ไม่มีตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

ถึงแม้ว่าอิทธิพลจากการเปิดตลาดน้ำยามเย็นจะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนอัมพวา แต่ก็ยังเป็นเพียงแค่บางกลุ่มเท่านั้น เช่น บริเวณปากคลองอัมพวาและบริเวณใกล้เคียง ส่วนบริเวณที่ไกลจากปากคลองออกไปบริเวณกลางคลอง โดยส่วนใหญ่ก็จะมีกิจกรรมอะไร เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นห้องเช่าสำหรับอยู่อาศัยเท่านั้น ส่วนบ้านบางหลังที่ปรับเปลี่ยนเป็นที่พักรองรับนักท่องเที่ยวกระจายอยู่ทั้งบริเวณ แต่จะมีมากในบริเวณกลางและท้ายคลอง เนื่องจากเป็นสถานที่ที่สงบเงียบและดูเป็นส่วนตัว แต่จะมีบ้านบางหลังที่ยังคงทำสวนผลไม้ตามเดิม ส่วนอิทธิพลของตลาดน้ำอีกอย่างก็คือการมีส่วนร่วมในการวิ่งเรือรับนักท่องเที่ยวและการพายเรือขายของนั้น จะมีทั้งคนที่อยู่ภายในและภายนอกพื้นที่คลองอัมพวา โดยการดำเนินกิจกรรมของคนในชุมชนคลองอัมพวาที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำจะกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ตามรูปที่ 5.7

รูปที่ 5.7 การดำเนินกิจกรรมของชุมชนอัมพวา

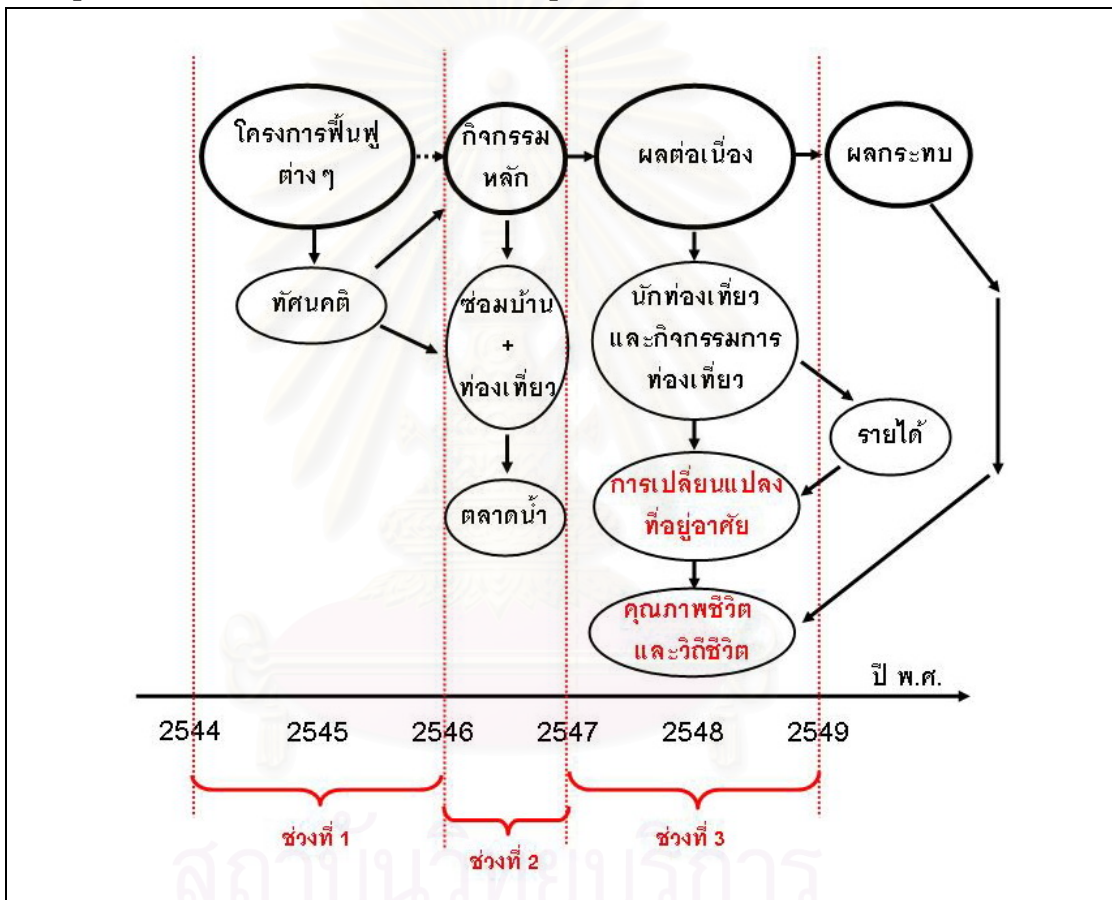
ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

5.2 กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย อันเนื่องมาจากการฟื้นฟู

กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย อันเนื่องมาจากการฟื้นฟู ไม่ได้เกิดขึ้นจากโครงการฟื้นฟูต่างๆโดยตรงเท่านั้น แต่ส่วนใหญ่ที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟูด้วย โดยต้องใช้ระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้แบ่งช่วงเวลาย่อยเป็น 3 ช่วง โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับการเกิดกิจกรรมที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เพื่อที่จะอธิบายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ตามแผนภูมิที่ 5.2

แผนภูมิที่ 5.2 กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย

ที่มา: สัมภาษณ์ รศ.ดร.วรรณศิลป์ พิรพันธุ์ เดือนมกราคม พ.ศ.2551

ช่วงที่ 1 ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2544-2546 เป็นช่วงเวลาที่โครงการฟื้นฟูต่างๆเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนทัศนคติของผู้อยู่อาศัยในชุมชนอัมพวาให้เห็นถึงความสำคัญของอาคารอยู่อาศัยที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม รวมถึงศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในเวลาต่อมา เพื่อให้ผู้อยู่อาศัยจะได้ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์อาคารเก่าเอาไว้ โดยโครงการฟื้นฟูต่างๆในช่วงนี้เป็นโครงการที่ส่งเสริมการสร้างความรู้ถึงคุณค่า ให้เห็นประโยชน์ในการอนุรักษ์อาคารอยู่อาศัย

ช่วงที่ 2 ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2546-2547 หลังจากที่โครงการฟื้นฟูต่างๆได้ส่งเสริมการสร้างควมตระหนักรู้ถึงคุณค่าของอาคารอยู่อาศัยดั้งเดิมมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้วนั้น ก่อให้เกิดโครงการที่ส่งเสริมกิจกรรมในการอนุรักษ์อาคารดั้งเดิม ผนวกกับทางเทศบาลตำบลอัมพวาได้ทำการรื้อฟื้นตลาดน้ำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ของจังหวัดขึ้น ก่อให้เกิดกิจกรรมหลักในการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยหลักอยู่ 2 กิจกรรม คือ กิจกรรมการซ่อมแซมบ้าน และกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวโดยมีการชักชวนผู้อยู่อาศัยในอาคารที่มีลักษณะดั้งเดิมที่มีเอกลักษณ์ให้เข้าร่วมโครงการนำร่องในการซ่อมแซมบ้านในรูปแบบเดิม และเน้นน้ำวให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ทำให้ผู้อยู่อาศัยบางส่วนได้เข้าร่วมกับโครงการนำร่องในการซ่อมแซมบ้านให้คงสภาพดั้งเดิม ในขณะเดียวกันผู้อยู่อาศัยเริ่มมีทัศนคติที่ดีต่อรูปแบบของอาคารดั้งเดิมมากขึ้นกว่าที่ผ่านมา

ช่วงที่ 3 ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2547-2549 หลังจากการเกิดขึ้นของตลาดน้ำอัมพวาที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการโครงการฟื้นฟูต่างๆที่ให้การสนับสนุนแล้วนั้น ทำให้มีนักท่องเที่ยวจากภายนอกเข้ามาในชุมชนเป็นจำนวนมาก ก่อเกิดกิจกรรมในการรองรับนักท่องเที่ยวเกิดขึ้น ทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนอัมพวามีรายได้จากการให้บริการการท่องเที่ยว ก่อเกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยในรูปแบบการลงทุนเพื่อที่หวังรายได้ที่คาดว่าจะได้รับการท่องเที่ยว โดยการเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงของผู้อยู่อาศัยในชุมชนที่ได้เห็นตัวอย่างของการปรับปรุงอาคารอยู่อาศัยในรูปแบบดั้งเดิมของช่วงก่อนหน้านี้ จึงส่งผลทำให้รูปแบบของอาคารอยู่อาศัยส่วนใหญ่ยังคงรูปแบบดั้งเดิมเอาไว้ได้ ส่วนผลกระทบที่ได้รับนั้นเป็นผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยในชุมชนอัมพวาเอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.3 พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยกับโครงการฟื้นฟู

จากที่อยู่อาศัยทั้งหมด 191 หน่วย ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจกลุ่มตัวอย่างเชิงลึก 62 หน่วย พบว่าที่อยู่อาศัยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 31 หน่วย คิดเป็นร้อยละ 49 และเปลี่ยนแปลงรวมทั้งสิ้น 38 ครั้ง ตั้งแต่ปี 2544-2549 ตามรูปแบบต่างๆ ดังนี้

- แบบ A โครงการสาธิตในการซ่อมแซมบ้านและต้องการทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 8

- แบบ B โครงการสาธิตในการซ่อมแซมบ้าน มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 5

- แบบ C การพัฒนาพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 8

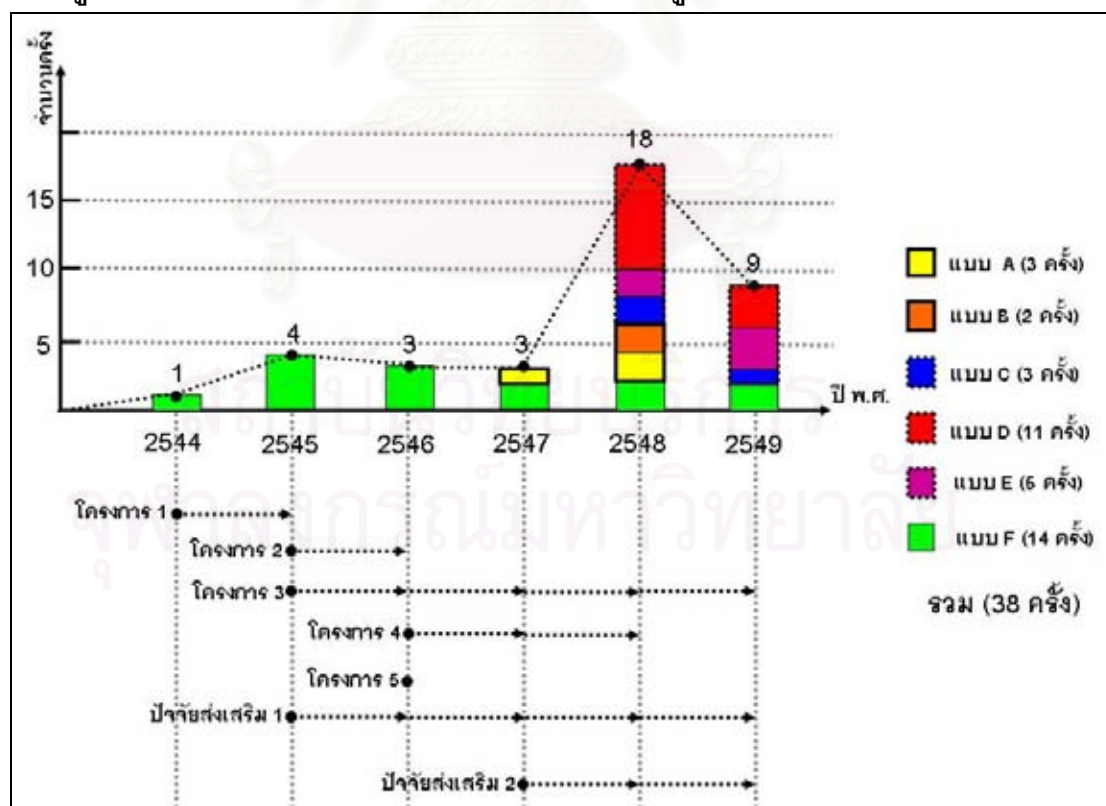
- แบบ D ค่าขายเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 11 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 29

- แบบ E ที่พักรองรับนักท่องเที่ยว มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 13

- แบบ F ตามปกติเป็นไปตามธรรมชาติ มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 14 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 37

โดยการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของที่อยู่อาศัยทั้งหมด 38 ครั้ง เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่างๆ ตามแผนภูมิที่ 5.3

แผนภูมิที่ 5.3 แผนผังการเปลี่ยนทางกายภาพของที่อยู่อาศัยปี 2544-2549

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

จากการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544-2549 ตามรูปแบบต่างๆนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งช่วงเวลาในการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยออกเป็น 4 ช่วง เพื่อที่จะให้เห็นถึง พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยที่มีความเกี่ยวเนื่องกับโครงการฟื้นฟูต่างๆ ดังนี้

5.3.1 ช่วงที่ 1 ช่วงการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยกับโครงการฟื้นฟูในปี 2544-2546

ช่วงเริ่มแรกของการฟื้นฟูชุมชนอัมพวาในระหว่างปี 2544-2546 ยังคงเป็นโครงการที่ส่งเสริมทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นหลัก โดยยังไม่มีโครงการที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงอาคารเด่นชัดมากนัก ตามรายละเอียด ดังนี้

-ปี 2544 ทำโครงการ 1 จัดทำแผนแม่บท โดยมีอัมพวาเป็นพื้นที่ศึกษา

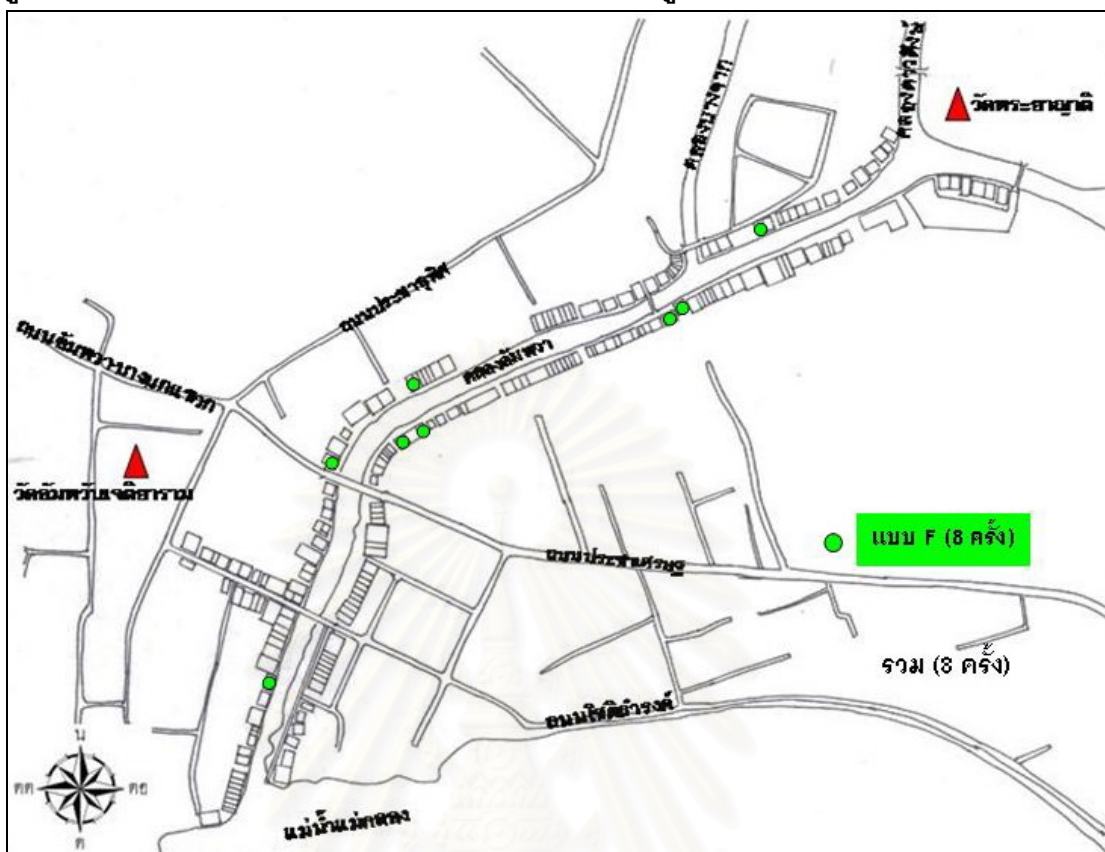
-ปี 2545 โครงการ 2,3 ก่อให้เกิดกรอบแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และจัดทำแผนที่และฐานข้อมูลชุมชน

-ปี 2546 โครงการ 4 มีการจัดประชุมและทำการวิเคราะห์สถานการณ์ภายในและภายนอก (SWOT) ซึ่งนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ของเทศบาลตำบลอัมพวาที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเวลาต่อมา

-ปี 2546 โครงการ 5 เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

เมื่อพิจารณาตามรายละเอียดข้างต้นแล้ว ในช่วงปี 2544-2546 โครงการฟื้นฟูต่างๆยังไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยของชุมชนอัมพวา ยังคงเป็นรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงตามปกติไม่ได้เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู ซึ่งเกิดขึ้นทั้งหมด 8 ครั้ง กระจายทั่วบริเวณพื้นที่ศึกษา ไม่ว่าจะเป็นบริเวณต้นคลอง กลางคลอง หรือท้ายคลอง ตามรายละเอียดรูปที่ 5.8

รูปที่ 5.8 แผนผังแสดงพัฒนาการการเปลี่ยนอาคารอยู่อาศัยปี 2544-2546

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

5.3.2 ช่วงที่ 2 ช่วงการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยกับโครงการฟื้นฟูในปี 2547

ในช่วงนี้ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยอันเป็นผลโดยตรงจากโครงการฟื้นฟู 2 โครงการ คือโครงการสาธิตเพื่ออนุรักษ์อาคารเก่า ซึ่งเป็นโครงการที่สนับสนุนการอนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมของท้องถิ่น และปัจจัยส่งเสริม 2 คือจากการรื้อฟื้นตลาดน้ำเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ตามรายละเอียด ดังนี้

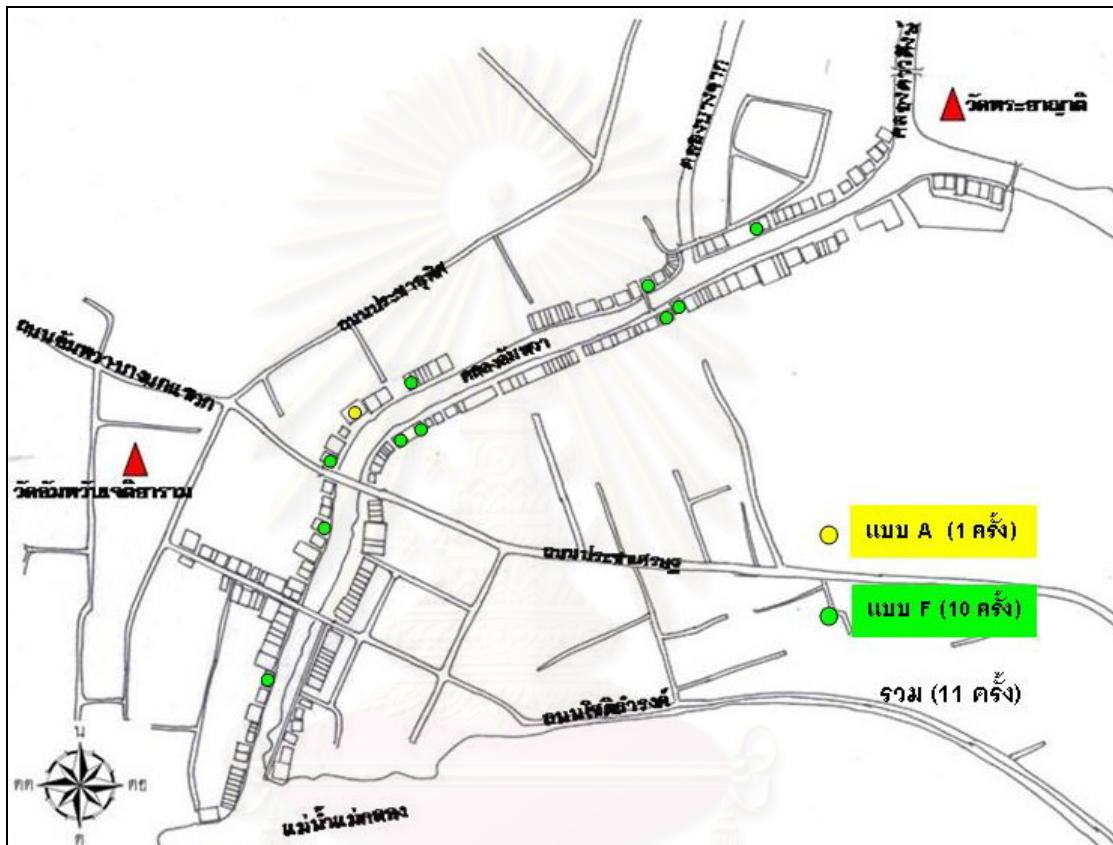
-ปี 2547 โครงการ 4 มีการจัดทำโครงการสาธิตในการซ่อมแซมบ้านและต้องการทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว

-ปี 2547 ปัจจัยส่งเสริม 2 รื้อฟื้นตลาดน้ำส่งเสริมธุรกิจทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว

การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยของชุมชนอัมพวาเริ่มดำเนินการครั้งแรกในปลายปี พ.ศ. 2547 โดยเริ่มต้นที่ร้านแต่คิบเฮง ซึ่งเข้าร่วมโครงการสาธิตฯ และเป็นการปรับปรุงที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวไปพร้อมๆกัน ส่วนบ้านอื่นที่เข้าร่วมโครงการดังกล่าว ส่วนใหญ่จะทยอยแล้วเสร็จในปีต่อมา เมื่อรวมกับการเปลี่ยนแปลงของปี 2544-2547 นับจำนวนการเปลี่ยนแปลงได้ 11 ครั้ง

การเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ ได้มีอาคารอยู่อาศัยที่เข้าร่วมโครงการสาธิตฯ และเป็นการปรับปรุงที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวไปพร้อมๆกัน เกิดขึ้นบริเวณกลางคลอง โดยรูปแบบที่อยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอาคารแบบดั้งเดิมตรงตามข้อตกลงของโครงการสาธิตในการซ่อมแซมบ้าน ตามรายละเอียดรูปที่ 5.9

รูปที่ 5.9 แผนผังแสดงพัฒนาการการเปลี่ยนอาคารอยู่อาศัยปี 2544-2547

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.3.3 ช่วงที่ 3 ช่วงการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยกับโครงการฟื้นฟูในปี 2548

การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยในช่วงนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากโครงการสาธิตในการซ่อมแซมบ้านและต้องการทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยวของปี 2547 และปัจจัยส่งเสริมจากการรื้อฟื้นตลาดน้ำคลองอัมพวา ตามรายละเอียดดังนี้

-ปี 2548 โครงการ 4 ส่วนใหญ่บ้านที่เข้าโครงการสาธิตเพื่อการอนุรักษ์อาคารเก่าทำการซ่อมแซมบ้านแล้วเสร็จในปี

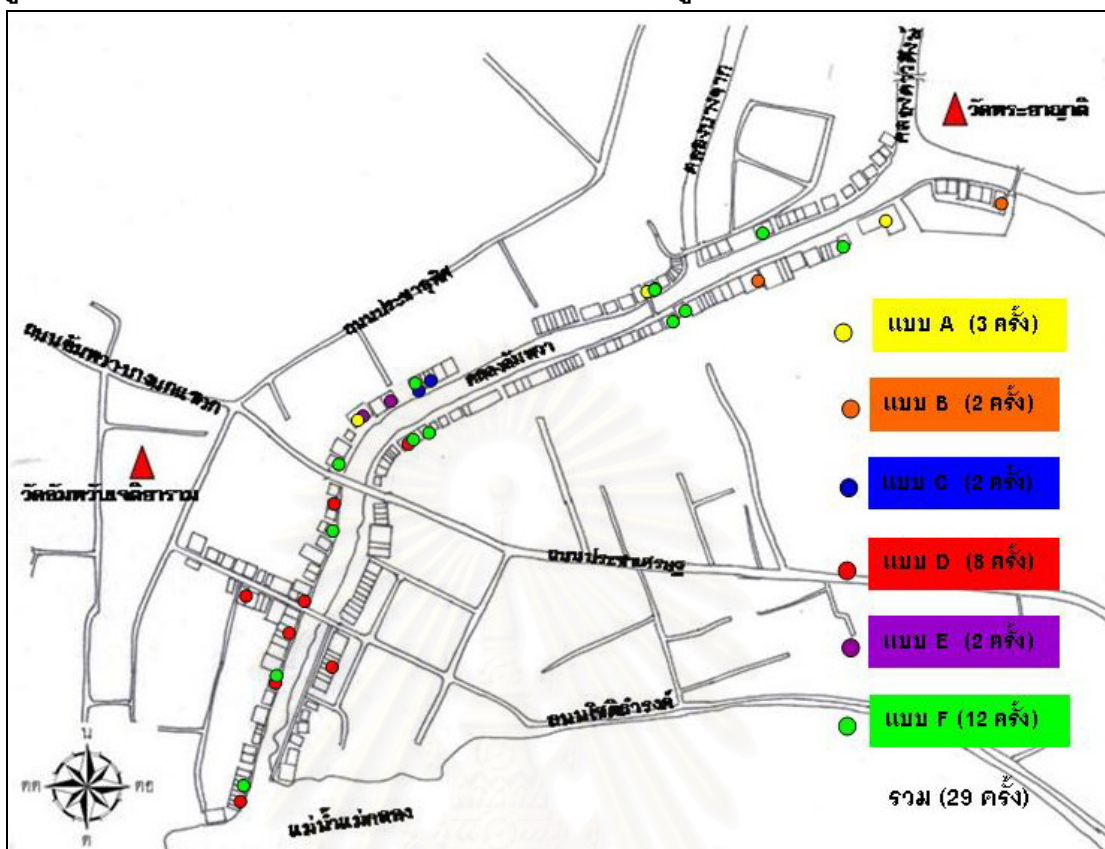
-ปี 2548 ปัจจัยส่งเสริม 2 ตลาดน้ำเป็นที่นิยมในการท่องเที่ยว ซึ่งส่งเสริมกิจกรรมการค้าขายและทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว

ดังจะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยในปี 2548 ส่วนใหญ่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวาโดยมีตลาดน้ำและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นตัวดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยได้รับการเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนในหลายสื่อ เช่น การจัดงานสุดยอดหมู่บ้านอุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม รวมถึงการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโทรทัศน์และสิ่งพิมพ์ต่างๆ ทำให้ชุมชนอัมพวาเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ส่งผลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นิยมของนักท่องเที่ยวในเวลาต่อมา ซึ่งปัจจัยดังกล่าวนี้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยเพื่อการค้าและทำที่พักเพื่อการรองรับนักท่องเที่ยวมากขึ้น ผสมกับการเข้ามาพัฒนาพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา อีกทั้งอาคารอยู่อาศัยที่เข้าร่วมโครงการซ่อมแซมบ้านส่วนใหญ่แล้วเสร็จในปีนี้ด้วย โดยมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของที่อยู่อาศัยถึง 18 ครั้ง และเมื่อรวมการเปลี่ยนแปลงของปี 2544-2548 มีจำนวนทั้งสิ้น 29 ครั้ง

การเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ มีการเปลี่ยนแปลงเป็นจำนวนมากจากการที่มีอาคารอยู่อาศัยที่เข้าร่วมโครงการสาธิตส่วนใหญ่แล้วเสร็จในปีนี้ ซึ่งอยู่บริเวณกลางและท้ายคลอง ผสมกับการท่องเที่ยวในชุมชนได้รับความนิยม ทำให้มีการปรับเปลี่ยนที่อยู่อาศัยเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น เพื่อการค้าขายและทำที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งอยู่บริเวณปากคลองที่มีตลาดน้ำและบริเวณกลางคลองตามลำดับ อีกทั้งการพัฒนาพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา เกิดขึ้นบริเวณกลางคลองด้วย ตามรายละเอียดรูปที่ 5.10

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 5.10 แผนผังแสดงพัฒนาการการเปลี่ยนอาคารอยู่อาศัยปี 2544-2548

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

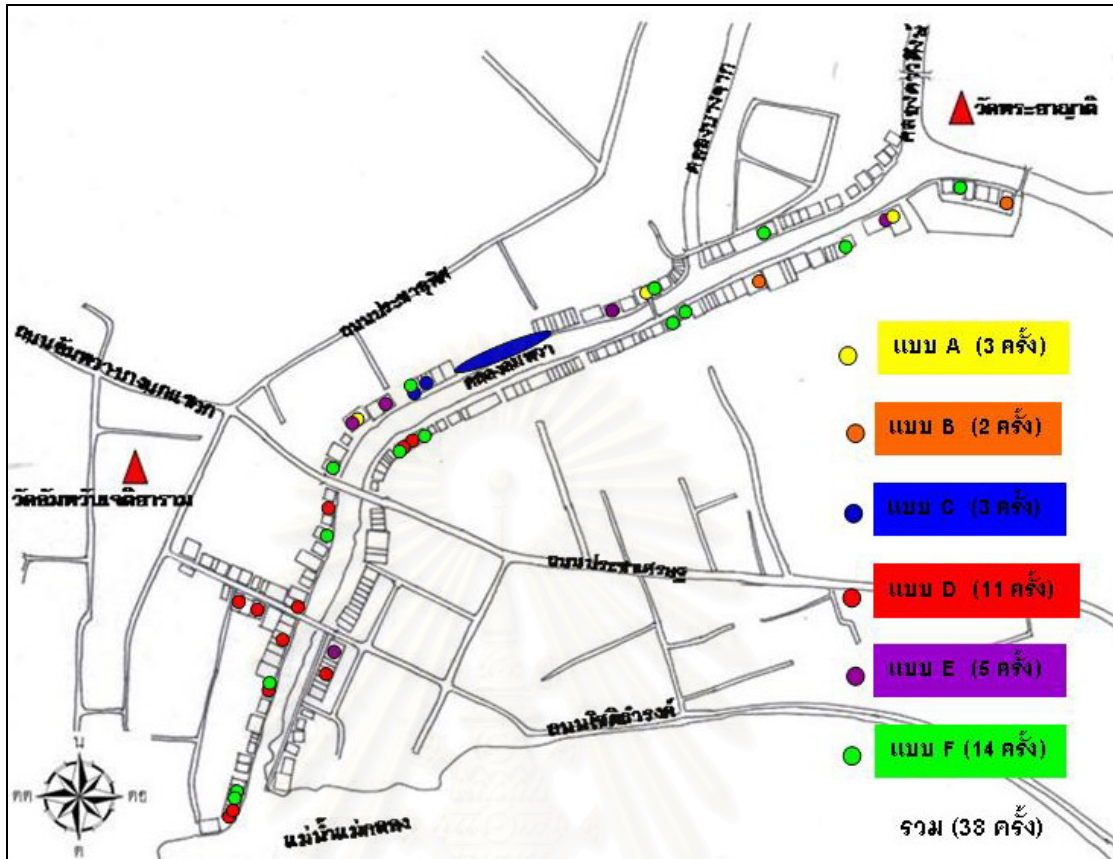
5.3.4 ช่วงที่ 4 ช่วงการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยกับโครงการฟื้นฟูในปี 2549

การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยในปี 2549 นี้ ยังคงเป็นการเปลี่ยนแปลงตามปัจจัยของการเติบโตจากการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นหลัก โดยไม่มีโครงการฟื้นฟูอื่นเข้ามามีอิทธิพล แต่อัตราเพิ่มของจำนวนการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยมีจำนวนน้อยลง เนื่องจากพื้นที่สำหรับการพัฒนามีจำกัด โดยในปีนี้มีมีการเปลี่ยนแปลง 9 ครั้ง เมื่อรวมจำนวนของการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยของชุมชนคลองอัมพวาตั้งแต่ปี 2544-2549 จะพบว่ามีมีการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น 38 ครั้ง

การเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ มีการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงจากช่วงก่อนหน้า เนื่องจากขาดพื้นที่ในการขยายตัว ส่วนใหญ่อาคารอยู่อาศัยที่ทำการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น เพื่อการค้าขายและทำที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งอยู่บริเวณปากคลองที่มีตลาดน้ำและบริเวณกลางคลอง ตามรายละเอียดรูปที่ 5.11

รูปที่ 5.11 แผนผังแสดงพัฒนาการการเปลี่ยนอาคารอยู่อาศัยปี 2544-2549

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

สรุปแล้วการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยในช่วงแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544-2546 มีจำนวนครั้งในการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก อีกทั้งยังเป็นการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติเป็นปกติตามสภาพของอาคาร โดยการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยภายใต้โครงการสาธิตในการซ่อมแซมบ้านและความต้องการทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยวไปพร้อม ๆ กัน จะเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในปี พ.ศ. 2547 และมีจำนวนการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เพราะอยู่ระหว่างการดำเนินการซ่อมแซม ต่อมาในปี พ.ศ. 2548 มีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยที่เห็นตัวอย่างในการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยจากโครงการสาธิตๆ ที่ทำการซ่อมแซมแล้วเสร็จในปีนี้ อีกทั้งความต้องการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยที่เป็นลักษณะการลงทุนเพื่อหวังรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย เช่น การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยเพื่อการค้าขาย และทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว ส่วนในปี พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายในการศึกษา ยังมีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยเป็นจำนวนมากเช่นกัน แต่มีจำนวนการเปลี่ยนแปลงลดลงเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้านี้ เนื่องจากพื้นที่สำหรับการพัฒนามีจำกัด

5.4 ขนาดและรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยกับโครงการฟื้นฟู

จากพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยกับโครงการฟื้นฟูตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544-2549 ทั้งหมด 38 ครั้ง ทำให้ผู้วิจัยสามารถแบ่งรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู ได้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. **เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง** มีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 13 ของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด โดยมีการเปลี่ยนแปลงย่อย 2 รูปแบบ คือ

- **แบบ A** โครงการสาธิตในการซ่อมแซมบ้านและต้องการทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 8

- **แบบ B** โครงการสาธิตในการซ่อมแซมบ้าน มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 5

2. **เป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู** มีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 19 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 50 ของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด โดยมีการเปลี่ยนแปลงย่อย 3 รูปแบบ คือ

- **แบบ C** การพัฒนาพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 8

- **แบบ D** ค้าขายเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 11 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 29

- **แบบ E** ที่พักรองรับนักท่องเที่ยว มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 13

3. **ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู** มีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 14 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 37 ของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด

- **แบบ F** ตามปกติไม่ได้เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 14 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 37

การเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยทั้ง 38 ครั้งนั้น มีทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติเป็นปกติ มีทั้งสิ้น 14 ครั้ง หรือประมาณร้อยละ 37 ส่วนที่เหลือร้อยละ 63 คือส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู โดยเกี่ยวข้องกับโครงการโดยตรง คิดเป็นร้อยละ 13 และเป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู คิดเป็นร้อยละ 50 โดยมีรายละเอียดของระดับการเปลี่ยนแปลงในแต่ละรูปแบบ ดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 รายละเอียดของระดับการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัย

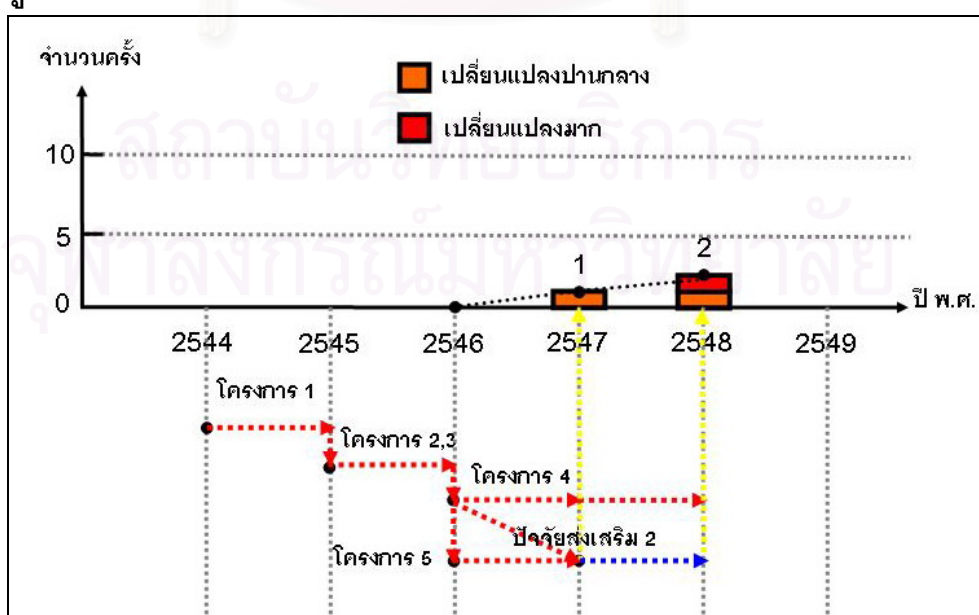
ระดับการเปลี่ยนแปลง	รูปแบบการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคาร						รวม (ครั้ง)
	เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง		สืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู			ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู	
	แบบ A (ครั้ง)	แบบ B (ครั้ง)	แบบ C (ครั้ง)	แบบ D (ครั้ง)	แบบ E (ครั้ง)	แบบ F (ครั้ง)	
มาก	1	-	2	-	-	1	4
ปานกลาง	2	2	-	5	5	7	21
น้อย	-	-	-	6	-	6	12
กำลังเปลี่ยน	-	-	1	-	-	-	1
รวม	3	2	3	11	5	14	38

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

5.4.1 เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง โดยมีการเปลี่ยนแปลงย่อย 2 รูปแบบ คือ การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบ A และ B

5.4.1.1 แบบ A อาคารอยู่อาศัยที่เปลี่ยนแปลงโดยโครงการสาธิตในการซ่อมแซมบ้านและต้องการทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว มีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 3 ครั้งแบ่งออกเป็น 2 ระดับการเปลี่ยนแปลง คือ ระดับเปลี่ยนแปลงมาก 1 ครั้ง และระดับปานกลาง 2 ครั้ง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูต่างๆ ตามแผนภูมิที่ 5.4

แผนภูมิที่ 5.4 วิวัฒนาการของโครงการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบ A

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

ปี 2544 ทำโครงการ 1 จัดทำแผนแม่บท โดยมีอัมพวาเป็นพื้นที่ศึกษา

ปี 2545 โครงการ 2,3 ก่อให้เกิดกรอบแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และจัดทำแผนที่และฐานข้อมูลชุมชน

ปี 2546 โครงการ 4 มีการจัดประชุมและทำการวิเคราะห์สถานการณ์ภายในและภายนอก(SWOT) ซึ่งนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ของเทศบาลตำบลอัมพวาที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ปี 2546 โครงการ 5 เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ปี 2547 ปัจจุบันส่งเสริม 2 รื้อฟื้นตลาดน้ำส่งเสริมธุรกิจทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว

ปี 2547 โครงการ 4 มีการจัดทำโครงการสาธิตเพื่ออนุรักษ์อาคารเก่าซึ่งให้การสนับสนุนการซ่อมแซมบ้าน

ปี 2548 โครงการ 4 ส่วนใหญ่บ้านที่เข้าโครงการสาธิตเพื่อการอนุรักษ์อาคารเก่าทำการซ่อมแซมแล้วเสร็จในปี

ปี 2548 ปัจจุบันส่งเสริม 2 ตลาดน้ำเป็นที่นิยมในการท่องเที่ยวและส่งเสริมธุรกิจทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว

สามารถแบ่งรูปแบบการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยตามระดับการเปลี่ยนแปลงทั้ง 2 ระดับ คือเปลี่ยนแปลงมากและปานกลาง ตามตัวอย่างดังนี้

1) **อาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงมาก** มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย โดยมีการซ่อมแซมอาคารหลังเดิมเพื่อปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ภายในอาคารให้เอื้อต่อการทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว และมีการสร้างอาคารหลังใหม่ทั้งบริเวณด้านหลังของอาคารเดิมเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยสำหรับเป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว โดยการเปลี่ยนนั้นมีผลกระทบต่อโครงสร้างอาคารเดิม ตามรายละเอียดรูปที่ 5.12 และ 5.13

รูปที่ 5.12 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงตามรูปแบบ A

ที่มา: โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและวิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

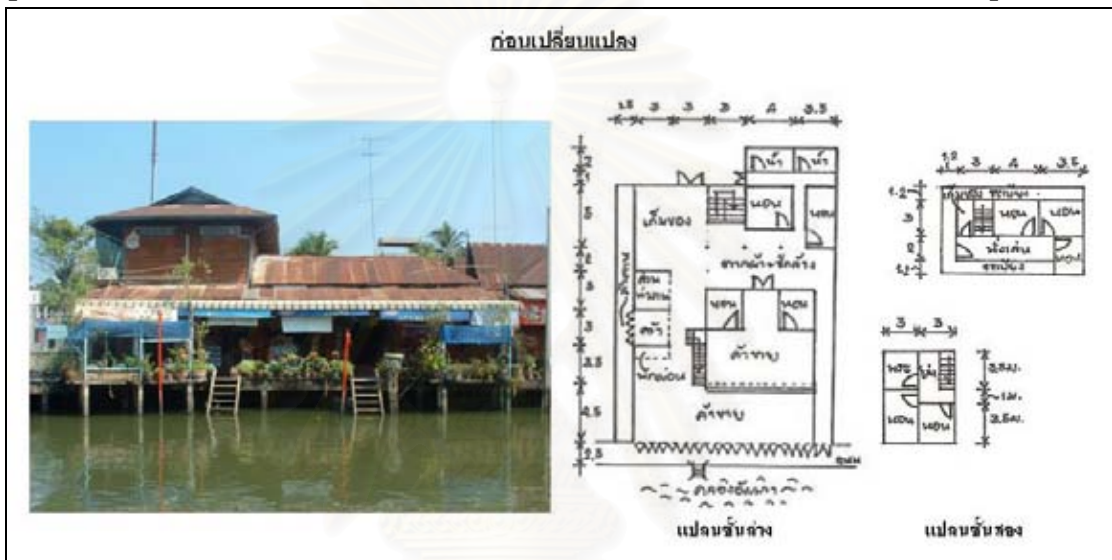
รูปที่ 5.13 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงตามรูปแบบ A

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

2) อาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงปานกลาง มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย โดยมีการซ่อมแซมที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างเดิมของอาคาร และมีการต่อเติมพื้นที่ภายนอกอาคาร เป็นโถงจอดเรือและโต๊ะนั่งสำหรับบริการนักท่องเที่ยวเพื่อเอื้อต่อการทำที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ส่วนพื้นที่ภายในอาคารอยู่อาศัยมีการปรับเปลี่ยนจากพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่พาณิชย์กรรมเดิมบางส่วน เป็นพื้นที่สำหรับเป็นที่พักรองรับนักท่องเที่ยว ตามรายละเอียดรูปที่ 5.14 และ 5.15

รูปที่ 5.14 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ A

ที่มา: โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและวิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

รูปที่ 5.15 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ A

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

โดยการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่อยู่อาศัยในรูปแบบ A มีการเปลี่ยนแปลงตามตารางที่ 5.2

ตารางที่ 5.2 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามรูปแบบ A

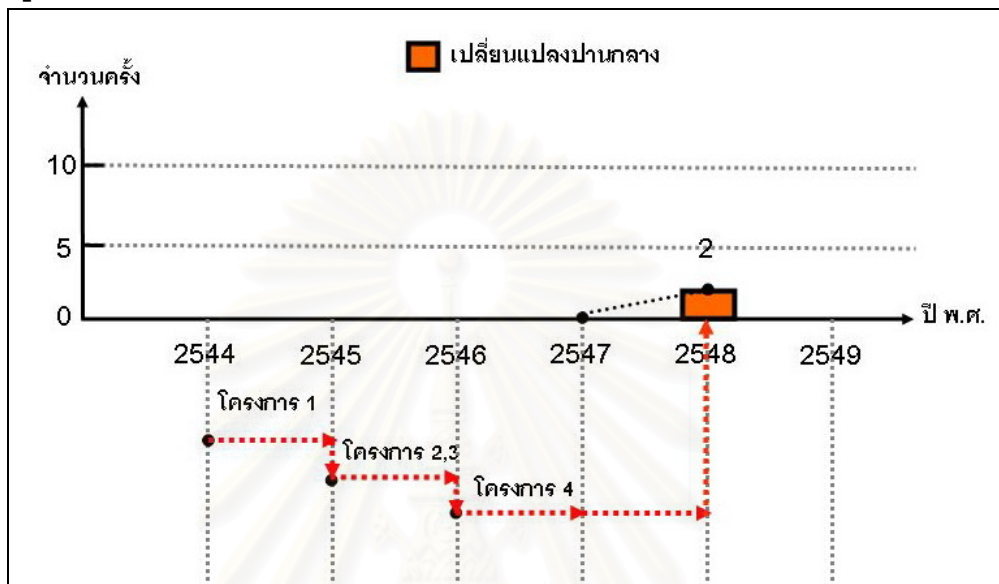
จำนวนครั้งที่เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ (ตร.ม.)									
	ก่อนฟื้นฟู					หลังฟื้นฟู				
	พื้นที่ทั้งหมด	อยู่อาศัย	การพาณิชย์	ผสม	ว่าง	พื้นที่ทั้งหมด	อยู่อาศัย	การพาณิชย์	ผสม	ว่าง
A1	311	311	0	0	0	563	212	346	5	0
A2	534	402	132	0	0	553	337	197	19	0
A3	417	246	0	0	171	428	224	191	13	0
รวม	1262	959	132	0	171	1544	773	734	37	0
เฉลี่ย	421	320	44	0	57	515	258	245	12	0

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่อยู่อาศัยในรูปแบบ A นั้น ทำให้ขนาดของพื้นที่ใช้สอยเพิ่มมากขึ้น โดยก่อนการฟื้นฟูมีพื้นที่เฉลี่ย 421 ตร.ม. หลังการฟื้นฟูมีพื้นที่เฉลี่ย 515 ตร.ม. เพิ่มขึ้น 94 ตร.ม. ทำให้พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยลดลงจาก 320 ตร.ม. เหลือ 258 ตร.ม. ลดลง 62 ตร.ม. และพื้นที่สำหรับการพาณิชย์เพิ่มขึ้นจาก 44 ตร.ม. เป็น 245 ตร.ม. เพิ่มขึ้นถึง 201 ตร.ม. ส่วนพื้นที่ว่างไม่ได้ใช้ประโยชน์หายไป แสดงว่า มีความต้องการใช้ประโยชน์พื้นที่สำหรับการพาณิชย์เพื่อที่จะทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว โดยมีการต่อเติมและสร้างอาคารใหม่ เพื่อเพิ่มขนาดในการใช้สอยให้มากขึ้น และปรับเปลี่ยนพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยและไม่ได้ใช้ประโยชน์บางส่วนเป็นพื้นที่สำหรับการพาณิชย์ด้วย ทำให้พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยลดลง และพื้นที่ว่างไม่ได้ใช้ประโยชน์หายไป

5.4.1.2 แบบ B อาคารอยู่อาศัยที่เปลี่ยนแปลงโดยโครงการสาธิตในการซ่อมแซมบ้าน มีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 2 ครั้ง มีระดับการเปลี่ยนแปลงเดียว คือ ระดับปานกลาง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูต่างๆ ตามแผนภูมิที่ 5.5

แผนภูมิที่ 5.5 วิวัฒนาการของโครงการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบ B

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

ปี 2544 ทำโครงการ 1 จัดทำแผนแม่บท โดยมีอัมพวาเป็นพื้นที่ศึกษา

ปี 2545 โครงการ 2,3 ก่อให้เกิดกรอบแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และจัดทำแผนที่และฐานข้อมูลชุมชน

ปี 2546 โครงการ 4 มีการจัดประชุมและทำการวิเคราะห์สถานการณ์ภายในและภายนอก(SWOT) ซึ่งนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ของเทศบาลตำบลอัมพวาที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ปี 2547 โครงการ 4 มีการจัดทำโครงการสาธิตเพื่ออนุรักษ์อาคารเก่าซึ่งให้การสนับสนุนการซ่อมแซมบ้าน

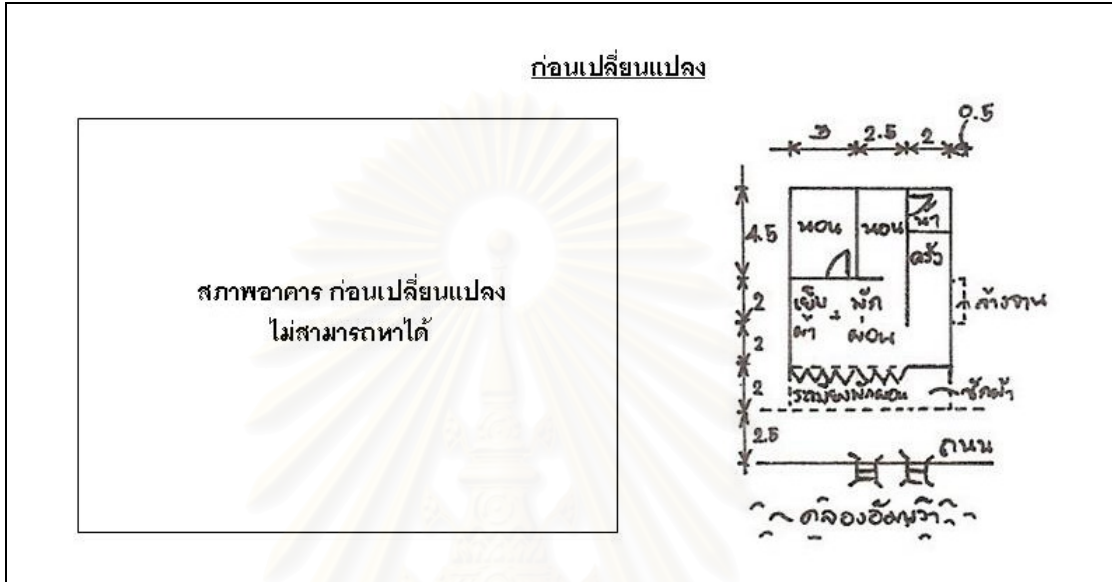
ปี 2548 โครงการ 4 ส่วนใหญ่บ้านที่เข้าโครงการสาธิตเพื่อการอนุรักษ์อาคารเก่าทำการซ่อมแซมบ้านแล้วเสร็จในปี

สามารถแสดงรูปแบบการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยได้ระดับเดียว คือ เปลี่ยนแปลงปานกลาง ดังนี้

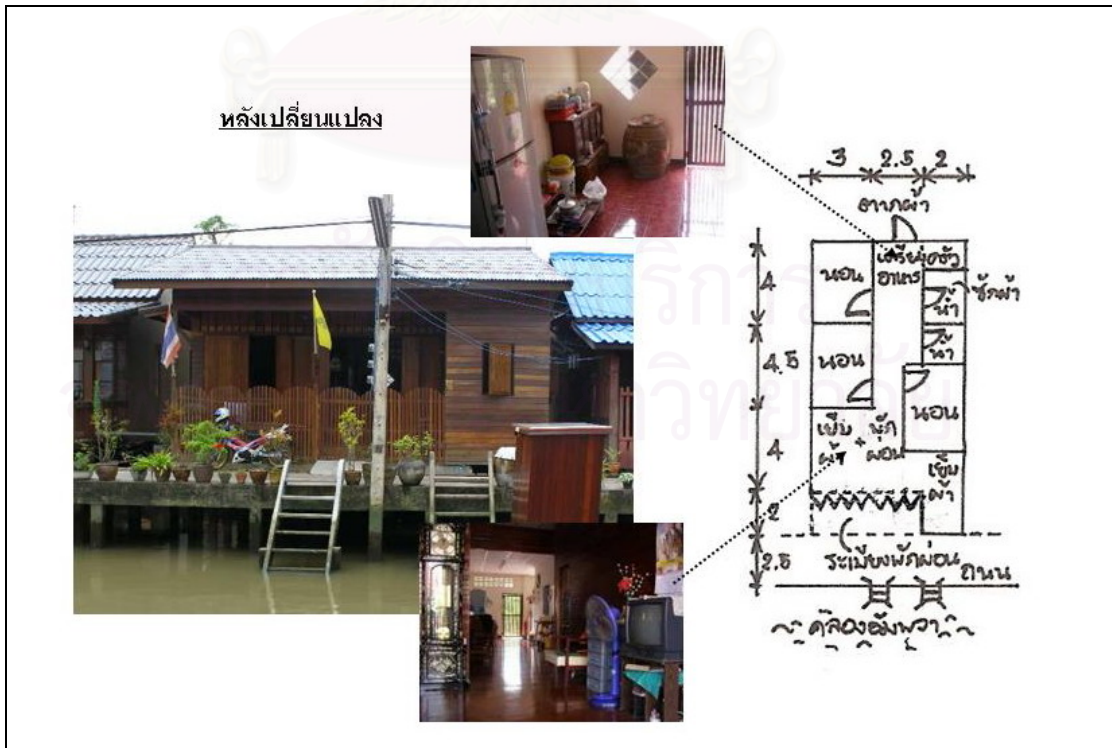
1) อาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงปานกลาง มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย โดยมีการซ่อมแซมอาคารเกือบทั้งหลัง โดยมีการต่อเติมพื้นที่ด้านหลังของอาคาร ทำให้มีพื้นที่ใช้สอยสำหรับการอยู่อาศัยมากขึ้น ตามรายละเอียดรูปที่ 5.16 และ 5.17

รูปที่ 5.16 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ B

ที่มา: โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและวิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

รูปที่ 5.17 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ B

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

โดยการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่อยู่อาศัยในรูปแบบ B มีการเปลี่ยนแปลงตามตารางที่ 5.3

ตารางที่ 5.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามรูปแบบ B

จำนวนครั้งที่เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ (ตร.ม.)									
	ก่อนฟื้นฟู					หลังฟื้นฟู				
	พื้นที่ทั้งหมด	อยู่อาศัย	การพาณิชย์	ผสม	ว่าง	พื้นที่ทั้งหมด	อยู่อาศัย	การพาณิชย์	ผสม	ว่าง
B1	80	80	0	0	0	109	109	0	0	0
B2	"ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่"					"ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่"				
รวม	80	80	0	0	0	109	109	0	0	0
เฉลี่ย	80	80	0	0	0	109	109	0	0	0

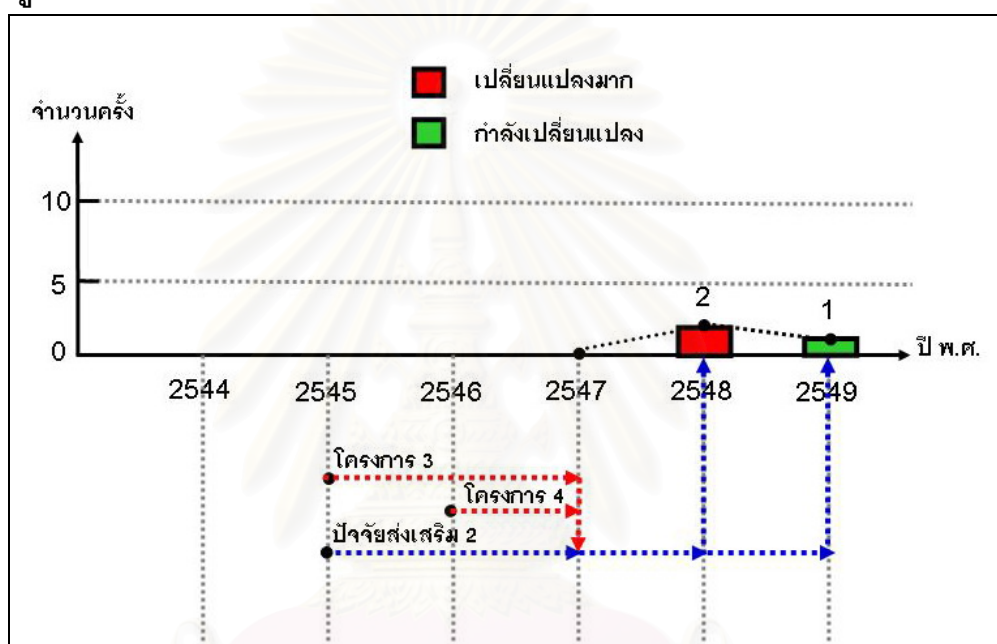
ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่อยู่อาศัยในรูปแบบ B นั้น ทำให้ขนาดของพื้นที่ใช้สอยเพิ่มมากขึ้น โดยก่อนการฟื้นฟูมีพื้นที่เฉลี่ย 80 ตร.ม. หลังการฟื้นฟูมีพื้นที่เฉลี่ย 109 ตร.ม. เพิ่มขึ้น 29 ตร.ม. และพื้นที่ทั้งหมดเป็นการใช้ประโยชน์สำหรับอยู่อาศัยทั้งหมด แสดงว่า **มีความต้องการใช้ประโยชน์พื้นที่สำหรับอยู่อาศัย** โดยมีการต่อเติมพื้นที่เพื่อเพิ่มขนาดในการใช้สอยให้มากขึ้น ทำให้พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยเพิ่มขึ้นด้วย

5.4.2 เป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู โดยมีการเปลี่ยนแปลงย่อย 3 รูปแบบ คือ การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบ C, D และ E

5.4.2.1 แบบ C อาคารอยู่อาศัยที่เปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา มีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 3 ครั้งแบ่งออกเป็น 2 ระดับการเปลี่ยนแปลง คือ ระดับเปลี่ยนแปลงมาก 2 ครั้ง และกำลังเปลี่ยนแปลง 1 ครั้ง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูต่างๆ ตามแผนภูมิที่ 5.6

แผนภูมิที่ 5.6 วิวัฒนาการของโครงการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบ C

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

ปี 2545 ปัจจัยส่งเสริม 2 ป่าประยงค์ นาคะวงศ์ บริจาคที่ดินและห้องแถวไม้แต่มูลนิธิชัยพัฒนา
ปี 2547 โครงการ 3 ทำการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา,โครงการ 4 มีการจัดทำโครงการสาธิตในการซ่อมแซมบ้าน และอาคารบางส่วนได้เข้าร่วมโครงการ ทำให้เกิดการซ่อมแซมอาคารบริเวณพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา

ปี 2548 - เรือนแถวไม้เฟส 1 แล้วเสร็จ

- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ได้จัดงาน “สุดยอด หมู่บ้านอุตสาหกรรม” ที่เมืองทองธานี ทำให้อัมพวาเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ซึ่งหลังเสร็จงานก็บริจาคเรือนแถวไม้ให้มูลนิธิชัยพัฒนา

- สมเด็จพระเทพเสด็จเยี่ยมพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนาและได้พระราชทานพระราชดำริให้นำอาคารและพื้นที่สวนของมูลนิธิมาสนับสนุนการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของชาวชุมชนอัมพวา

ปี 2549 - สมเด็จพระเทพเสด็จเยี่ยมพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา

- เรือนแถวไม้เฟส 2 อยู่ระหว่างดำเนินการซ่อมแซม

สามารถแบ่งรูปแบบการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยตามระดับการเปลี่ยนแปลงได้ 2 ระดับ คือ เปลี่ยนแปลงมากและอยู่ระหว่างดำเนินการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

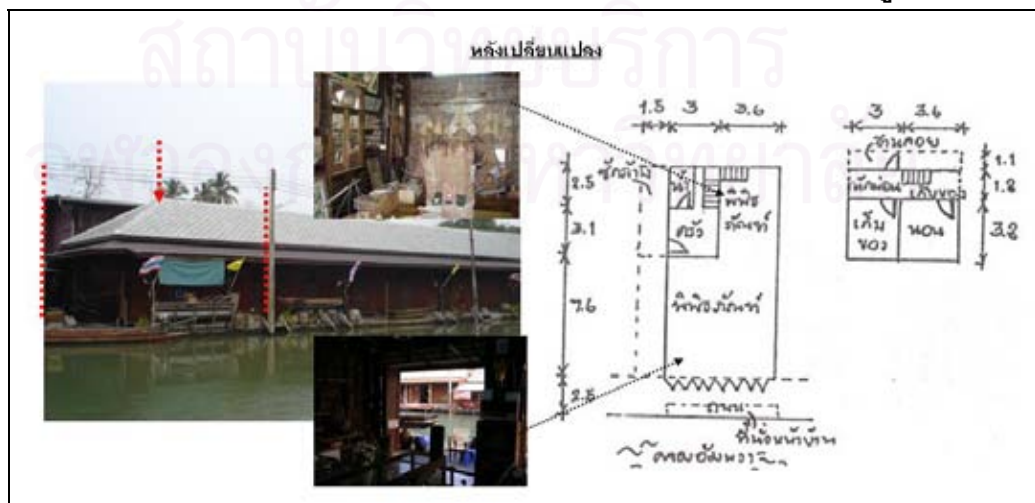
1) **อาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงมาก** มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย โดยมีการซ่อมแซมอาคารใหม่ทั้งหมด โดยเกี่ยวข้องกับโครงสร้างเดิมของอาคาร และมีการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์พื้นที่บางส่วนในอาคารทำพิพิธภัณฑ์ อีกทั้งยังมีการต่อเติมพื้นที่หน้าบ้านเป็นเก้าอี้นั่งสำหรับเป็นพื้นที่พักผ่อนของผู้อยู่อาศัย และเป็นพื้นที่สำหรับบริการนักท่องเที่ยวด้วยในขณะเดียวกัน ตามรายละเอียดรูปที่ 5.18 และ 5.19

รูปที่ 5.18 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงมากตามรูปแบบ C

ที่มา: โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและวิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

รูปที่ 5.19 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงมากตามรูปแบบ C

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

2) อยู่ระหว่างดำเนินการเปลี่ยนแปลง มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย โดยการรื้อแล้วสร้างใหม่ทั้งอาคาร ซึ่งอยู่ในระหว่างการดำเนินงาน ตามรายละเอียดรูปที่ 5.20

รูปที่ 5.20 สภาพอาคาร ก่อนและหลังที่อยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลงตามรูปแบบ C

ที่มา: โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและวิถีชีวิต เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

โดยการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่อยู่อาศัยในรูปแบบ C มีการเปลี่ยนแปลง ตามตารางที่ 5.4

ตารางที่ 5.4 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามรูปแบบ C

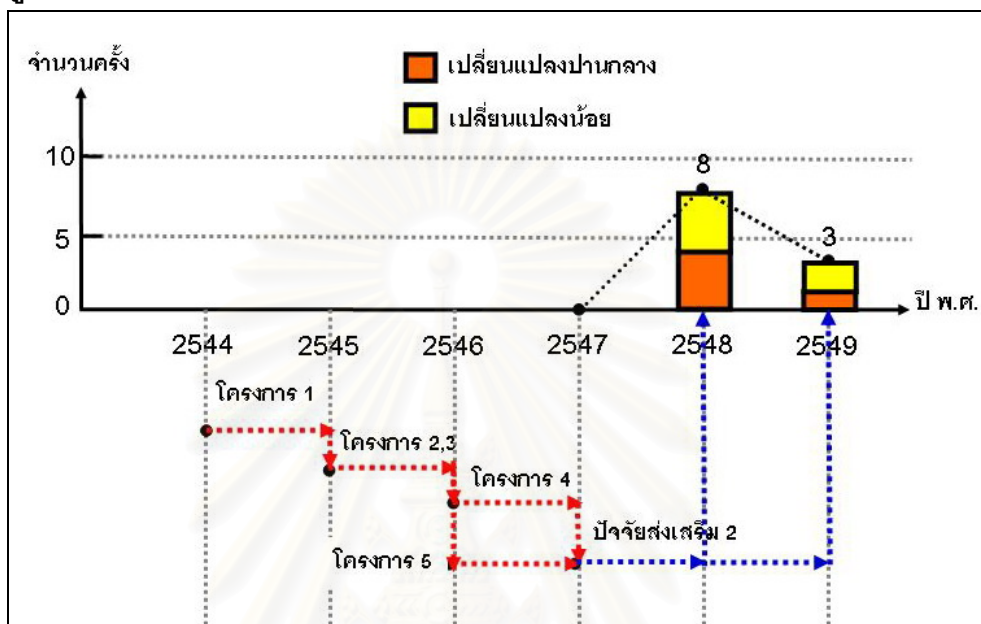
จำนวนครั้งที่เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ (ตร.ม.)									
	ก่อนฟื้นฟู					หลังฟื้นฟู				
	พื้นที่ทั้งหมด	อยู่อาศัย	การพาณิชย์	ผสม	ร้าง	พื้นที่ทั้งหมด	อยู่อาศัย	การพาณิชย์	ผสม	ร้าง
C1	151	151	0	0	0	155	85	70	0	0
C2	44	44	0	0	0	44	44	0	0	0
C3	อยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลง					อยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลง				
รวม	195	195	0	0	0	199	129	70	0	0
เฉลี่ย	97.5	97.5	0	0	0	99.5	64.5	35	0	0

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่อยู่อาศัยในรูปแบบ C นั้นทำให้ขนาดของพื้นที่ใช้สอยเพิ่มมากขึ้น โดยก่อนการฟื้นฟูมีพื้นที่เฉลี่ย 97.5 ตร.ม. หลังการฟื้นฟูมีพื้นที่เฉลี่ย 99.5 ตร.ม. เพิ่มขึ้น 2 ตร.ม. ทำให้พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยลดลงจาก 97.5 ตร.ม. เหลือ 64.5 ตร.ม. และพื้นที่สำหรับการพาณิชย์เพิ่มขึ้นจาก 0 ตร.ม. เป็น 35 ตร.ม. แสดงว่า มีความต้องการใช้ประโยชน์พื้นที่สำหรับการพาณิชย์ โดยมีการต่อเติมเพื่อเพิ่มขนาดในการใช้สอยให้มากขึ้น และปรับเปลี่ยนพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยบางส่วนเป็นพื้นที่สำหรับการพาณิชย์ด้วย ทำให้พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยลดลง

5.4.2.2 แบบ D อาคารอยู่อาศัยที่เปลี่ยนเพื่อการค้าขายและรองรับนักท่องเที่ยว มีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 11 ครั้งแบ่งออกเป็น 2 ระดับการเปลี่ยนแปลง คือ ระดับเปลี่ยนแปลงปานกลาง 5 ครั้ง และระดับน้อย 6 ครั้ง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูต่างๆ ตามแผนภูมิที่ 5.7

แผนภูมิที่ 5.7 วิวัฒนาการของโครงการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบ D

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

ปี 2544 ทำโครงการ 1 จัดทำแผนแม่บท โดยมีอัมพวาเป็นพื้นที่ศึกษา

ปี 2545 โครงการ 2,3 ก่อให้เกิดกรอบแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และจัดทำแผนที่และฐานข้อมูลชุมชน

ปี 2546 โครงการ 5 เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ปี 2546 โครงการ 4 มีการจัดประชุมและทำการวิเคราะห์สถานการณ์ภายในและภายนอก(SWOT) ซึ่งนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ของเทศบาลตำบลอัมพวาที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ปี 2547 ปัจจัยส่งเสริม 2 รื้อฟื้นตลาดน้ำส่งเสริมการค้าขายเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

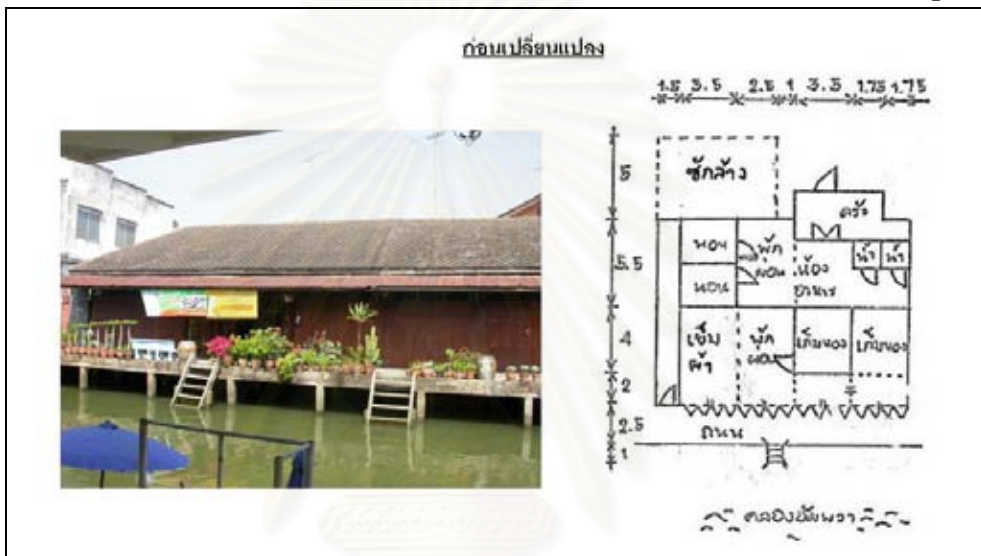
ปี 2548 ปัจจัยส่งเสริม 2 ตลาดน้ำเป็นที่นิยมในการท่องเที่ยวและส่งเสริมการค้าเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

ปี 2549 ปัจจัยส่งเสริม 2 ตลาดน้ำเป็นที่นิยมในการท่องเที่ยวแต่เริ่มขาดพื้นที่ในการทำการค้าเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

สามารถแบ่งรูปแบบการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยตามระดับการเปลี่ยนแปลงได้ 2 ระดับ คือ เปลี่ยนแปลงปานกลางและน้อย ดังนี้

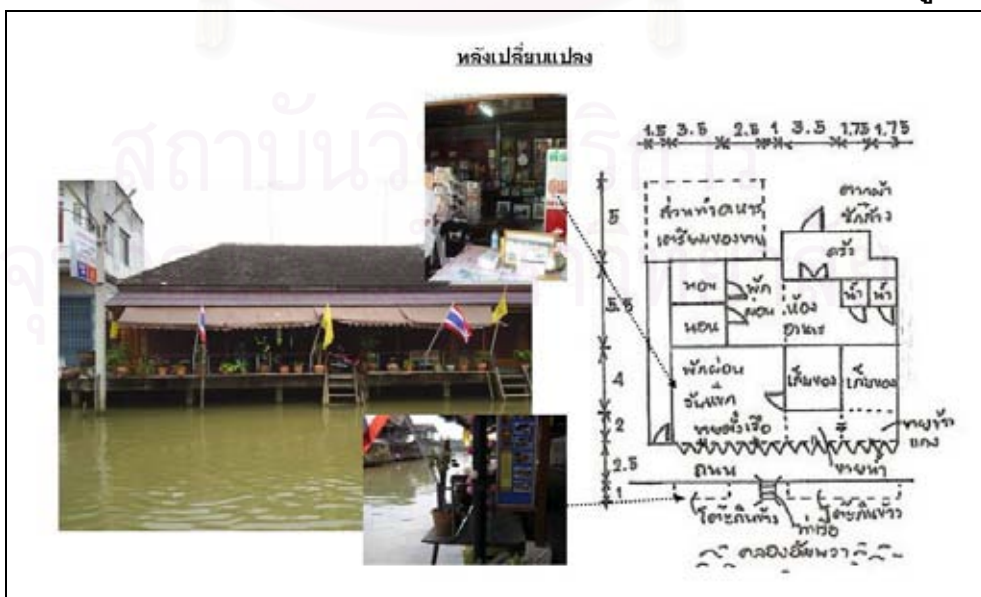
1) อาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงปานกลาง มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย โดยมีการซ่อมแซมอาคาร ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของอาคาร โดยทาสีทั้งด้านนอกและด้านในของอาคาร และมีการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์พื้นที่ภายในอาคารบางส่วนจากเดิมที่ใช้สำหรับอยู่อาศัยเป็นพื้นที่สำหรับประกอบพาณิชยกรรม รวมทั้งมีการต่อเติมหลังคาและโต๊ะนั่งหน้าบ้าน ทำให้มีพื้นที่ใช้สอยเพิ่มมากขึ้นบริเวณด้านหน้าของอาคาร ตามรายละเอียดรูปที่ 5.21 และ 5.22

รูปที่ 5.21 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ D

ที่มา: โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและวิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

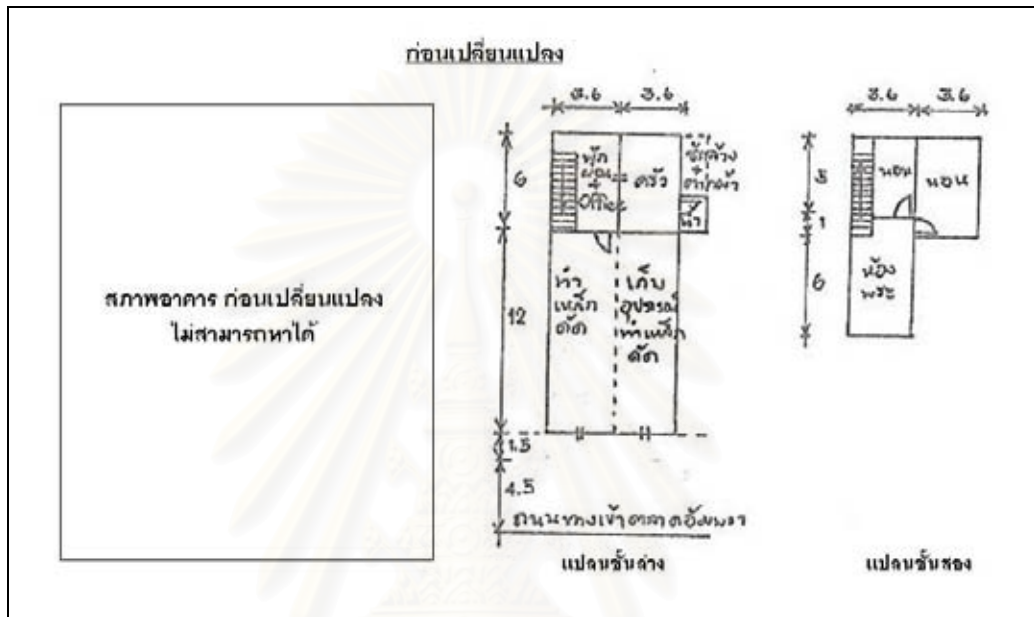
รูปที่ 5.22 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ D

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

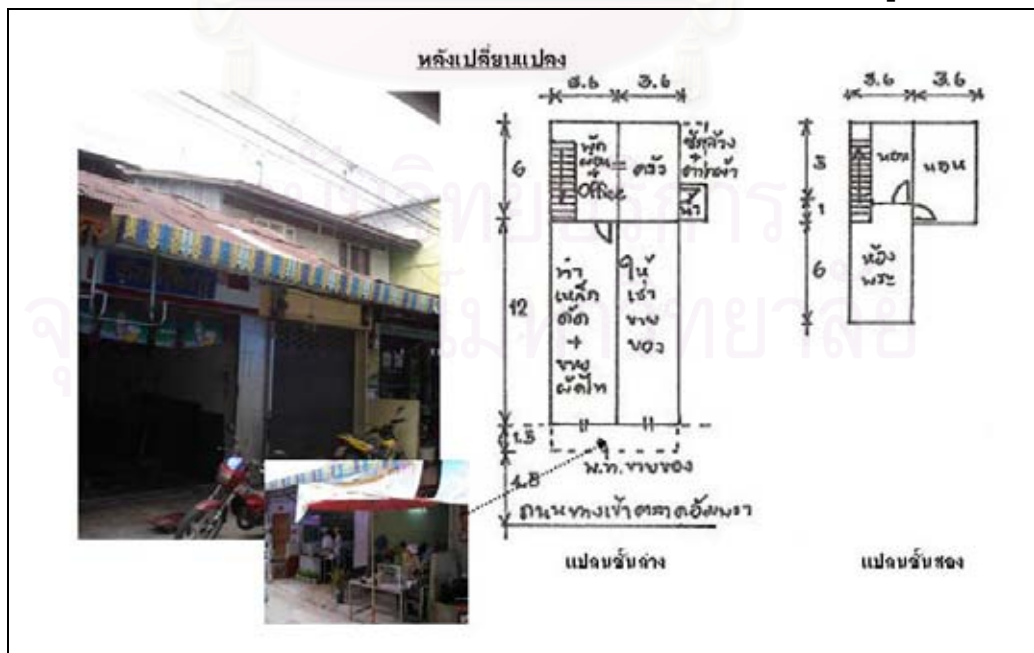
2) อาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อย มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย โดยมีการซ่อมแซมอาคาร โดยการกันผนังของอาคารเพื่อใช้แบ่งพื้นที่ภายในอาคารสำหรับพาณิชยกรรม รวมทั้งมีการใช้ประโยชน์พื้นที่บริเวณด้านหน้าของอาคารเพื่อประกอบพาณิชยกรรม ตามรายละเอียดรูปที่ 5.23 และ 5.24

รูปที่ 5.23 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงน้อยตามรูปแบบ D

ที่มา: โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและผูู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

รูปที่ 5.24 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงน้อยตามรูปแบบ D

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

โดยการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่อยู่อาศัยในรูปแบบ D มีการเปลี่ยนแปลงตามตารางที่ 5.5

ตารางที่ 5.5 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามรูปแบบ D

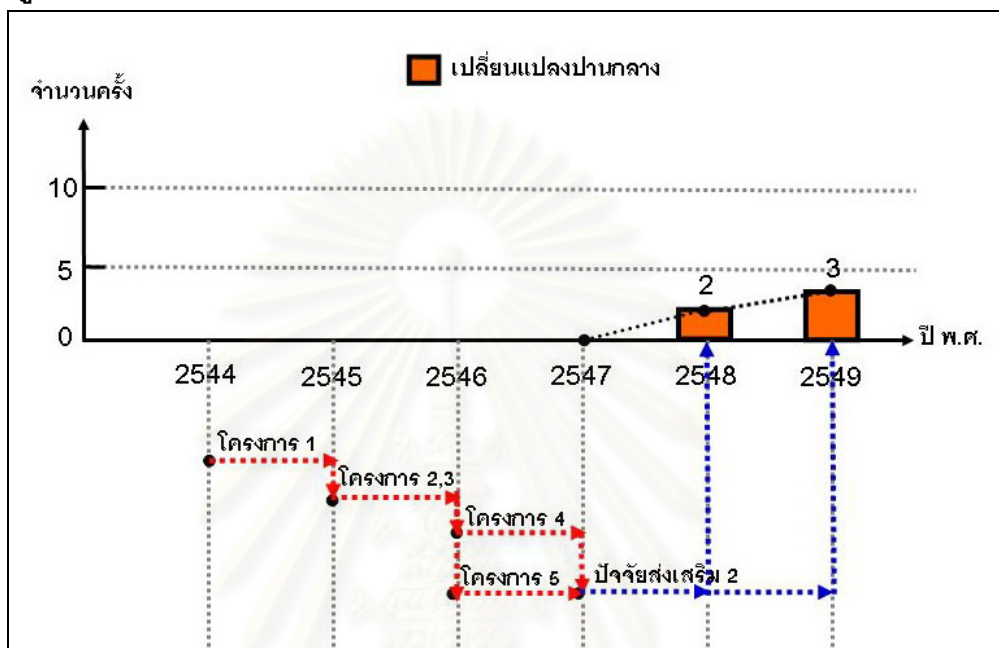
จำนวนครั้งที่เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ (ตร.ม.)									
	ก่อนฟื้นฟู					หลังฟื้นฟู				
	พื้นที่ทั้งหมด	อยู่อาศัย	การพาณิชย์	ผสม	ว่าง	พื้นที่ทั้งหมด	อยู่อาศัย	การพาณิชย์	ผสม	ว่าง
D1	160	79	0	81	0	166	79	0	87	0
D2	226	205	21	0	0	237	130	0	107	0
D3	114	78	18	18	0	125	78	29	18	0
D4	393	287	106	0	0	399	287	112	0	0
D5	121	86	26	9	0	123	66	48	9	0
D6	132	132	0	0	0	132	108	0	24	0
D7	227	227	0	0	0	236	206	9	21	0
D8	128	113	15	0	0	134	93	30	11	0
D9	96	96	0	0	0	104	88	16	0	0
D10	83	83	0	0	0	83	67	16	0	0
D11	203	101	86	16	0	214	101	97	16	0
รวม	1883	1487	272	124	0	1953	1303	357	293	0
เฉลี่ย	171	135	25	11	0	178	118	32	27	0

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่อยู่อาศัยในรูปแบบ D นั้น ทำให้ขนาดของพื้นที่ใช้สอยเพิ่มมากขึ้น โดยก่อนการฟื้นฟูมีพื้นที่เฉลี่ย 171 ตร.ม. หลังการฟื้นฟูมีพื้นที่เฉลี่ย 178 ตร.ม. เพิ่มขึ้น 7 ตร.ม. ทำให้พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยลดลงจาก 135 ตร.ม. เหลือ 118 ตร.ม. และพื้นที่สำหรับการพาณิชย์เพิ่มขึ้นจาก 25 ตร.ม. เป็น 32 ตร.ม. ส่วนพื้นที่ผสมเพิ่มขึ้นจาก 11 ตร.ม. เป็น 27 ตร.ม. แสดงว่า มีความต้องการใช้ประโยชน์พื้นที่สำหรับการพาณิชย์เพื่อที่จะค้าขายรองรับนักท่องเที่ยว โดยมีการต่อเติมเพื่อเพิ่มขนาดในการใช้สอยให้มากขึ้น และปรับเปลี่ยนพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยบางส่วนเป็นพื้นที่สำหรับการพาณิชย์และพื้นที่ผสม ทำให้พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยลดลง

5.4.2.3 แบบ E อาคารอยู่อาศัยที่เปลี่ยนแปลงเป็นที่พักรองรับนักท่องเที่ยว มีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 5 ครั้ง แบ่งออกเป็นระดับการเปลี่ยนแปลงเดียว คือ ระดับปานกลาง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูต่างๆ ตามแผนภูมิที่ 5.8

แผนภูมิที่ 5.8 วิวัฒนาการของโครงการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบ E

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

ปี 2544 ทำโครงการ 1 จัดทำแผนแม่บท โดยมีอัมพวาเป็นพื้นที่ศึกษา

ปี 2545 โครงการ 2,3 ก่อให้เกิดกรอบแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และจัดทำแผนที่และฐานข้อมูลชุมชน

ปี 2546 โครงการ 5 เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ปี 2546 โครงการ 4 มีการจัดประชุมและทำการวิเคราะห์สถานการณ์ภายในและภายนอก(SWOT) ซึ่งนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ของเทศบาลตำบลอัมพวาที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ปี 2546 โครงการ 5 เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ปี 2547 ปัจจัยส่งเสริม 2 รื้อฟื้นตลาดน้ำส่งเสริมการทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว

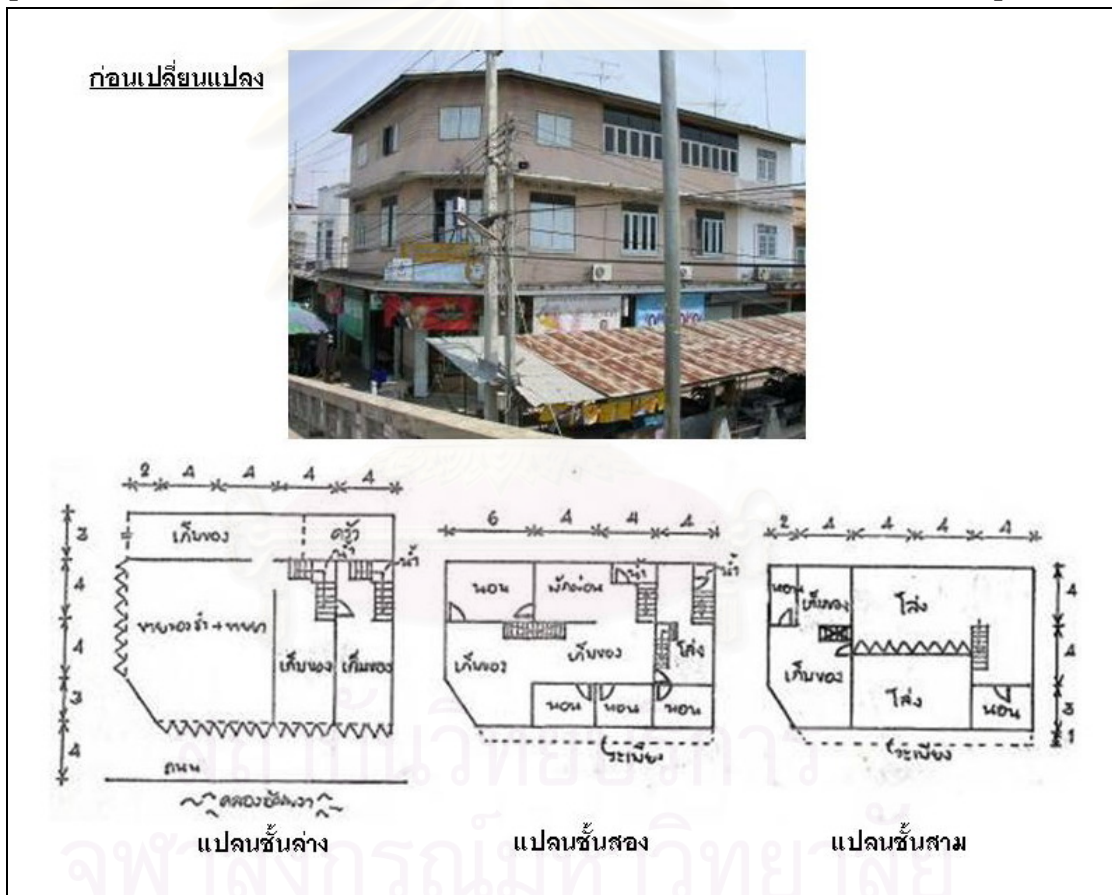
ปี 2548 ปัจจัยส่งเสริม 2 ตลาดน้ำเป็นที่นิยมในการท่องเที่ยวและส่งเสริมการทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว

ปี 2549 ปัจจัยส่งเสริม 2 ที่อยู่อาศัยในพื้นที่เริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นที่พักรองรับนักท่องเที่ยวมากขึ้น เนื่องจากตลาดน้ำเป็นที่นิยมในการท่องเที่ยว

สามารถแบ่งรูปแบบการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยตามระดับการเปลี่ยนแปลงได้ระดับเดียว คือ เปลี่ยนแปลงปานกลาง ดังนี้

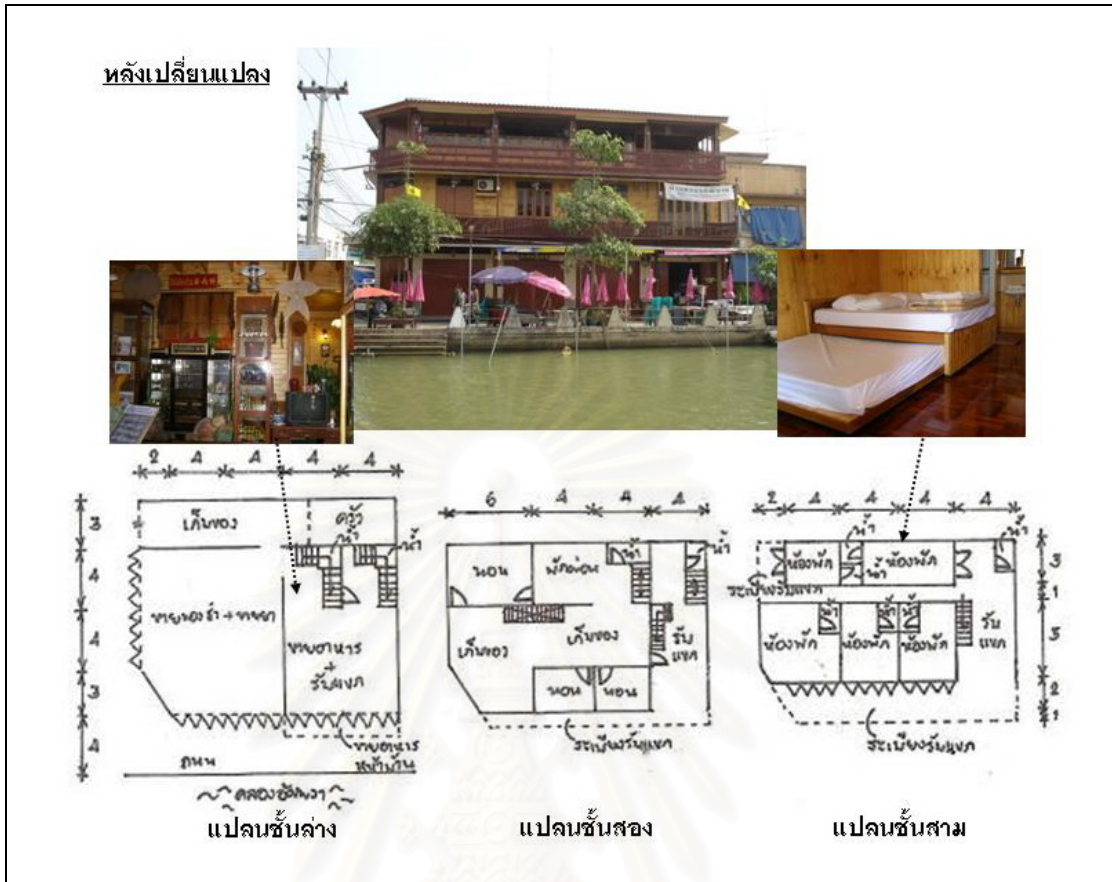
1) อาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงปานกลาง มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย โดยมีการซ่อมแซมอาคาร ซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงสร้างเดิม โดยมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบภายนอกและภายในของอาคาร และมีการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์พื้นที่ภายในอาคารบางส่วนจากเดิมที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์หรือพื้นที่เก็บของเป็นพื้นที่สำหรับประกอบพาณิชยกรรม โดยทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งมีการใช้ประโยชน์พื้นที่ด้านหน้าของอาคารเพื่อประกอบพาณิชยกรรม ตามรายละเอียดรูปที่ 5.25 และ 5.26

รูปที่ 5.25 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ E

ที่มา: โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและผูู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

รูปที่ 5.26 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ E

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

โดยการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่อยู่อาศัยในรูปแบบ E มีการเปลี่ยนแปลงตามตารางที่ 5.6

ตารางที่ 5.6 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามรูปแบบ E

จำนวนครั้งที่เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ (ตร.ม.)									
	ก่อนฟื้นฟู					หลังฟื้นฟู				
	พื้นที่ทั้งหมด	อยู่อาศัย	การพาณิชย์	ผสม	ว่าง	พื้นที่ทั้งหมด	อยู่อาศัย	การพาณิชย์	ผสม	ว่าง
E1	326	326	0	0	0	326	174	38	114	0
E2	350	25	0	0	325	350	25	325	0	0
E3	671	476	195	0	0	687	199	488	0	0
E4	534	402	132	0	0	553	337	197	19	0
E5	417	246	0	0	171	428	224	191	13	0
E6	311	311	0	0	0	563	212	346	5	0
รวม	2609	1786	327	0	496	2907	1171	1585	151	0
เฉลี่ย	435	298	55	0	83	485	195	264	25	0

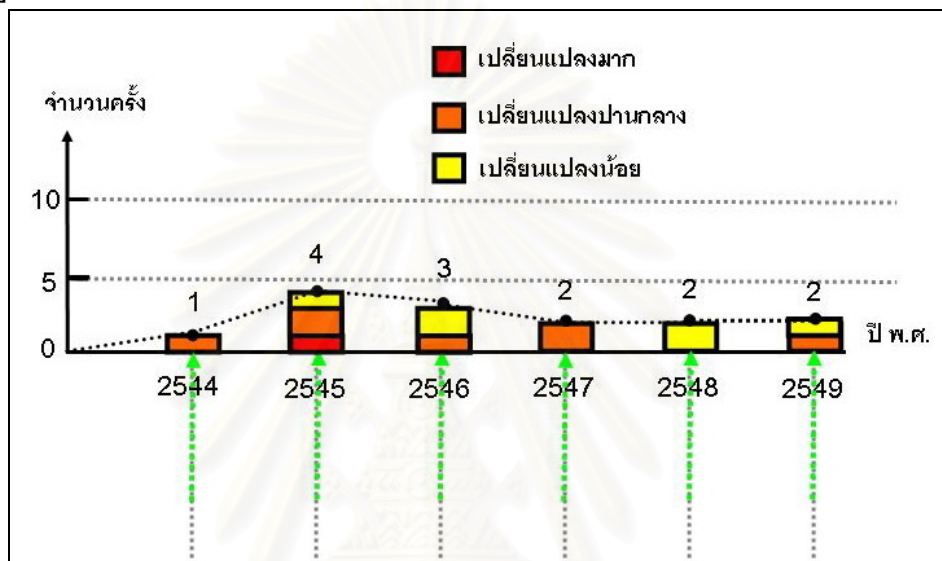
ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่อยู่อาศัยในรูปแบบ E นั้น ทำให้ขนาดของพื้นที่ใช้สอยเพิ่มมากขึ้น โดยก่อนการฟื้นฟูมีพื้นที่เฉลี่ย 435 ตร.ม. หลังการฟื้นฟูมีพื้นที่เฉลี่ย 485 ตร.ม. เพิ่มขึ้น 50 ตร.ม. ทำให้พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยลดลงจาก 298 ตร.ม. เหลือ 195 ตร.ม. และพื้นที่สำหรับการพาณิชย์เพิ่มขึ้นจาก 55 ตร.ม. เป็น 264 ตร.ม. ส่วนพื้นที่ผสมเพิ่มขึ้นจาก 0 ตร.ม. เป็น 25 ตร.ม. แสดงว่า มีความต้องการใช้ประโยชน์พื้นที่สำหรับการพาณิชย์เพื่อทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว โดยมีการต่อเติม เพื่อเพิ่มขนาดในการใช้สอยให้มากขึ้น และปรับเปลี่ยนพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยบางส่วนเป็นพื้นที่สำหรับการพาณิชย์ด้วย ทำให้พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยลดลง

5.4.3 ไม่ได้เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู โดยมีการเปลี่ยนแปลงย่อยรูปแบบเดียว คือ การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบ F

5.4.3.1 แบบ F อาคารอยู่อาศัยที่เปลี่ยนแปลงตามปกติไม่ได้เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู มีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 14 ครั้งแบ่งออกเป็น 3 ระดับการเปลี่ยนแปลง คือ ระดับเปลี่ยนแปลงมาก 1 ครั้ง ระดับปานกลาง 7 ครั้ง และระดับน้อย 6 ครั้ง ตามแผนภูมิที่ 5.9

แผนภูมิที่ 5.9 วิวัฒนาการของโครงการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบ F

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

จากการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบ F ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู ส่งผลทำให้อาคารอยู่อาศัยมีการเปลี่ยนแปลง โดยสามารถแบ่งรูปแบบการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยตามระดับการเปลี่ยนแปลงได้ 3 ระดับ คือ เปลี่ยนแปลงมาก ปานกลาง และน้อย ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1) อาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงมาก มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย โดยมีการรื้อแล้วสร้างอาคารใหม่ทั้งหลัง เนื่องจากมีสภาพทรุดโทรม โดยมีการต่อเติมพื้นที่ด้านหน้าของอาคารทำให้มีพื้นที่ใช้สอยสำหรับการอยู่อาศัยมากขึ้น ตามรายละเอียดรูปที่ 5.27 และ 5.28

รูปที่ 5.27 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงมากตามรูปแบบ F

ที่มา: โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและภูมิทัศน์ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

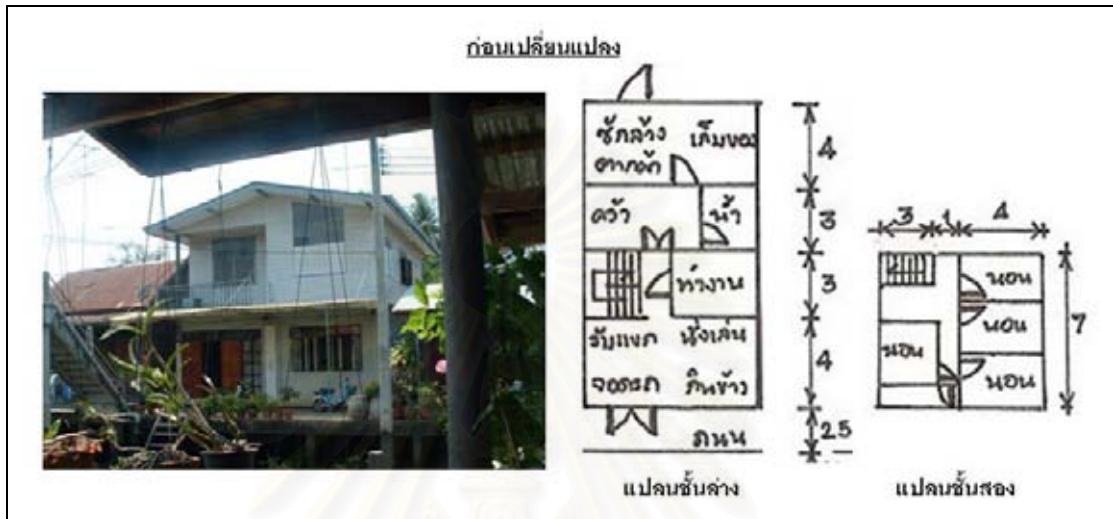
รูปที่ 5.28 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงปานมากตามรูปแบบ F

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

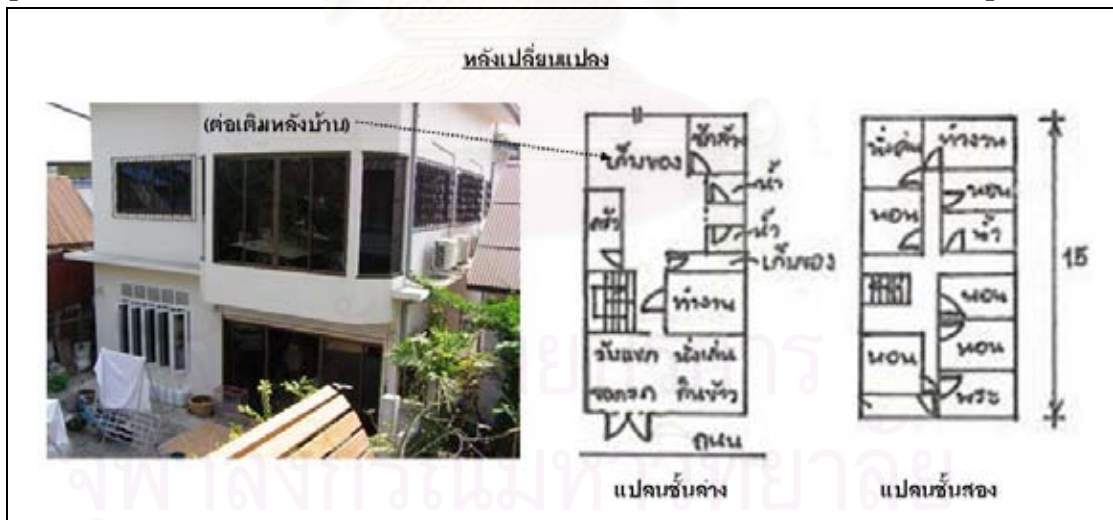
2) อาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงปานกลาง มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย โดยมีการต่อเติมพื้นที่ด้านหลังของอาคารทำให้พื้นที่ใช้สอยสำหรับการอยู่อาศัยมากขึ้น ตามรายละเอียดรูปที่ 5.29 และ 5.30

รูปที่ 5.29 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร ก่อนการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ F

ที่มา: โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและวิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

รูปที่ 5.30 สภาพและการใช้ประโยชน์อาคาร หลังการเปลี่ยนแปลงปานกลางตามรูปแบบ F

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

3) อาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อย มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย โดยมีการทาสีทั้งภายนอกและภายในของอาคารบางส่วน และมีการเปลี่ยนประตูหน้าบ้านของอาคาร ส่วนพื้นที่ใช้สอยสำหรับการอยู่อาศัยไม่มีการเปลี่ยนแปลง ตามรายละเอียดรูปที่ 5.31

รูปที่ 5.31 สภาพอาคาร ก่อนและหลังที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยตามรูปแบบ F

ที่มา:โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดยการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่อยู่อาศัยในรูปแบบ F มีการเปลี่ยนแปลงตามตารางที่ 5.7

ตารางที่ 5.7 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามรูปแบบ F

จำนวนครั้งที่เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ (ตร.ม.)									
	ก่อนฟื้นฟู					หลังฟื้นฟู				
	พื้นที่ทั้งหมด	อยู่อาศัย	การพาณิชย์	ผสม	ว่าง	พื้นที่ทั้งหมด	อยู่อาศัย	การพาณิชย์	ผสม	ว่าง
F1	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่					ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่				
F2	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่					ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่				
F3	140	140	0	0	0	140	105	0	35	0
F4	288	288	0	0	0	433	433	0	0	0
F5	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่					ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่				
F6	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่					ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่				
F7	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่					ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่				
F8	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่					ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่				
F9	147	147	0	0	0	210	210	0	0	0
F10	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่					ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่				
F11	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่					ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่				
F12	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่					ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่				
F13	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่					ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่				
F14	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่					ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่				
รวม	575	575	0	0	0	783	748	0	35	0
เฉลี่ย	192	192	0	0	0	261	249	0	12	0

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่อยู่อาศัยในรูปแบบ F นั้น ทำให้ขนาดของพื้นที่ใช้สอยเพิ่มมากขึ้น โดยก่อนการฟื้นฟูมีพื้นที่เฉลี่ย 192 ตร.ม. หลังการฟื้นฟูมีพื้นที่เฉลี่ย 261 ตร.ม. เพิ่มขึ้น 69 ตร.ม. พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยเพิ่มขึ้นจาก 192 ตร.ม. เป็น 249 ตร.ม. และพื้นที่ผสมเพิ่มขึ้นจาก 0 ตร.ม. เป็น 12 ตร.ม. แสดงว่า มีความต้องการใช้ประโยชน์พื้นที่สำหรับการอยู่อาศัย โดยมีหรือแล้วสร้างใหม่และการต่อเติม เพื่อเพิ่มขนาดในการใช้สอยให้มากขึ้น ทำให้พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยเพิ่มขึ้นเช่นกัน และมีปรับเปลี่ยนพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยบางส่วนเป็นพื้นที่ผสมสำหรับการอยู่อาศัยและการพาณิชย์ในพื้นที่เดียวกันด้วย

การเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยในรูปแบบต่างๆโดยรวมแล้วนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการเปลี่ยนแปลงอันมีปัจจัยจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟูต่างๆ เพื่อต้องการประกอบพาณิชยกรรมรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การค้าขาย และทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว อันได้แก่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบ A, C, D และ E ส่วนการเปลี่ยนแปลงสำหรับการอยู่อาศัยนั้น มาจากโครงการฟื้นฟูโดยตรงและการเปลี่ยนแปลงตามปกติ ตามรูปแบบ B และ F โดยส่งผลต่อการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อยู่อาศัย ตามรายละเอียดตารางที่ 5.8

ตารางที่ 5.8 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามรูปแบบการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด

รูปแบบการเปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ (ตร.ม.)									
	ก่อนฟื้นฟู					หลังฟื้นฟู				
	พื้นที่ทั้งหมด	อยู่อาศัย	การพาณิชยกรรม	ผสม	ว่าง	พื้นที่ทั้งหมด	อยู่อาศัย	การพาณิชยกรรม	ผสม	ว่าง
A	421	320	44	0	57	515	258	245	12	0
B	80	80	0	0	0	109	109	0	0	0
C	97.5	97.5	0	0	0	99.5	64.5	35	0	0
D	171	135	25	11	0	178	118	32	27	0
E	435	298	55	0	83	485	195	264	25	0
F	192	192	0	0	0	261	249	0	12	0
รวม	1397	1123	124	11	140	1648	994	576	76	0
เฉลี่ย	233	187	21	2	28	275	166	96	13	0

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

จากตารางที่ 5.8 พบว่า การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่อยู่อาศัยโดยรวม ทำให้ขนาดของพื้นที่ใช้สอยเพิ่มมากขึ้น โดยก่อนการฟื้นฟูมีพื้นที่เฉลี่ย 233 ตร.ม. หลังการฟื้นฟูมีพื้นที่เฉลี่ย 275 ตร.ม. เพิ่มขึ้น 32 ตร.ม. พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยลดลงจาก 187 ตร.ม. เป็น 166 ตร.ม. พื้นที่สำหรับการพาณิชยกรรมเพิ่มขึ้นจาก 21 ตร.ม. เป็น 96 ตร.ม. และพื้นที่ผสมเพิ่มขึ้นจาก 2 ตร.ม. เป็น 13 ตร.ม. แสดงว่า มีความต้องการใช้ประโยชน์พื้นที่สำหรับการพาณิชยกรรมเพิ่มมากขึ้น และมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยบางส่วนเป็นพื้นที่ผสมสำหรับการอยู่อาศัยและการพาณิชยกรรมในพื้นที่เดียวกัน ทำให้พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยลดลง

โดยสรุปแล้ว พบว่าอาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในแต่ละรูปแบบนั้น สามารถสรุปรูปแบบการเปลี่ยนแปลงได้ 10 รูปแบบ ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูได้ ดังนี้ ตามตารางที่ 5.9

ตารางที่ 5.9 สรุปรูปแบบการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย

	สรุปรูปแบบการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย			
	รูปแบบการเปลี่ยนแปลง	ระดับการเปลี่ยนแปลง	ลักษณะการเปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่
เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง	แบบ A	มาก	สร้างใหม่	มีพื้นที่เพิ่มขึ้นและปรับเปลี่ยนพื้นที่เดิมไปเพื่อทำที่จอดรถรับนักท่องเที่ยว
	แบบ B	ปานกลาง	ซ่อมแซมและต่อเติม	มีพื้นที่เพิ่มขึ้นและปรับเปลี่ยนพื้นที่เดิมไปเพื่อทำที่จอดรถรับนักท่องเที่ยว
		ปานกลาง	ซ่อมแซมและต่อเติม	มีพื้นที่เพิ่มขึ้นเพื่อการอยู่อาศัย
สืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู	แบบ C	มาก	รื้อแล้วสร้างใหม่และต่อเติม	มีพื้นที่เพิ่มขึ้นและปรับเปลี่ยนพื้นที่เดิมไปเพื่อทำพืชรักชง
	แบบ D	ปานกลาง	ซ่อมแซมและต่อเติม	มีพื้นที่เพิ่มขึ้นและปรับเปลี่ยนพื้นที่เดิมไปเพื่อทำการค้า
		น้อย	ปรับปรุงอาคาร	ปรับเปลี่ยนพื้นที่เดิมไปเพื่อทำการค้า
ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู	แบบ F	มาก	รื้อแล้วสร้างใหม่	มีพื้นที่เพิ่มขึ้นเพื่อการอยู่อาศัย
		ปานกลาง	ต่อเติม	มีพื้นที่เพิ่มขึ้นเพื่อการอยู่อาศัย
		น้อย	ปรับปรุงอาคาร	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.5 การเปลี่ยนแปลงการอยู่อาศัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ

จากการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยในรูปแบบต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยสามารถแบ่งกลุ่มของอาคารอยู่อาศัยออกเป็น 3 กลุ่ม ตามความสัมพันธ์กับโครงการฟื้นฟู ดังนี้

1) กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรงมีจำนวนทั้งสิ้น 5 หน่วย คิดเป็นร้อยละ 8 ได้แก่ อาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบ A และ B

2) กลุ่มที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู 16 หน่วย คิดเป็นร้อยละ 26 ได้แก่ อาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบ C D และ E

3) กลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูชุมชน 41 หน่วย คิดเป็นร้อยละ 66 ได้แก่ อาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบ F และอาคารอยู่อาศัยที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ในการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจกับโครงการฟื้นฟูชุมชนนั้น สามารถแสดงรายละเอียดในตารางที่ 5.10

ตารางที่ 5.10 แสดงการแยกกลุ่มอาคารอยู่อาศัยตามความสัมพันธ์กับโครงการฟื้นฟู

กลุ่มของอาคารอยู่อาศัย	จำนวนอาคารอยู่อาศัย	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง	5	8
สืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู	16	26
ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู	41	66
รวม	62	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

5.5.1 สภาพการเปลี่ยนแปลงการอยู่อาศัยด้านสังคม

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะจำแนกข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง กลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู และกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู เพื่อแสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่ได้รับจากโครงการฟื้นฟูที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.5.1.1 การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่อยู่อาศัย พบว่าโดยรวมแล้วไม่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพการถือครองที่อยู่อาศัย แต่ยังคงมีการถือครองแบบเช่าบ้านและที่ดินมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39 รองลงมาเป็นการถือครองแบบเจ้าของบ้านและที่ดิน คิดเป็นร้อยละ 34 และแบบเจ้าของบ้านแต่เช่าที่ดิน คิดเป็นร้อยละ 27 ตามรายละเอียดตารางที่ 5.11

ตารางที่ 5.11 การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่อยู่อาศัย

การถือครอง	การเปลี่ยนแปลงการถือครอง			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
รวมทุกกลุ่ม				
เช่าบ้านและที่ดิน	24	39	24	39
เจ้าของบ้านแต่เช่าที่ดิน	17	27	17	27
เจ้าของบ้านและที่ดิน	21	34	21	34
รวม	62	100	62	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

1) การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่อยู่อาศัยของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง พบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่อยู่อาศัยใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีการถือครองที่อยู่อาศัยในลักษณะการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย มีทั้งที่เป็นเจ้าของบ้านและที่ดิน และเป็นเจ้าของบ้านแต่เช่าที่ดิน สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.12

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.12 การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่อยู่อาศัยของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
ฟื้นฟูโดยตรง

การถือครอง	การเปลี่ยนแปลงการถือครอง			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
เกี่ยวข้องกับโครงการ ฟื้นฟูโดยตรง เช่าบ้านและที่ดิน	0	0	0	0
เจ้าของบ้านแต่เช่าที่ดิน	1	20	1	20
เจ้าของบ้านและที่ดิน	4	80	4	80
รวม	5	100	5	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

2) การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่อยู่อาศัยของกลุ่มสืบเนื่องพบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่อยู่อาศัยในกลุ่มดังกล่าว ซึ่งมีความหลากหลายในการถือครองในทั้งที่เป็นเจ้าของและการเช่าที่อยู่อาศัย มาจากโครงการฟื้นฟู สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.13

ตารางที่ 5.13 การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่อยู่อาศัยของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการ
ฟื้นฟู

การถือครอง	การเปลี่ยนแปลงการถือครอง			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
สืบเนื่องมาจาก โครงการฟื้นฟู เช่าบ้านและที่ดิน	8	50	8	50
เจ้าของบ้านแต่เช่า ที่ดิน	4	25	4	25
เจ้าของบ้านและที่ดิน	4	25	4	25
รวม	16	100	16	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

3) การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่อยู่อาศัยของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู พบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่อยู่อาศัยในกลุ่มดังกล่าว ซึ่งผู้ถือครองเดิมยังมีความหลากหลายทั้งที่เป็นเจ้าของและเช่าบ้าน สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.14

ตารางที่ 5.14 การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่อยู่อาศัยของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู

การถือครอง	การเปลี่ยนแปลงการถือครอง			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู เช่าบ้านและที่ดิน	16	39	16	39
เจ้าของบ้านแต่เช่าที่ดิน	12	29	12	29
เจ้าของบ้านและที่ดิน	13	32	13	32
รวม	41	100	41	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

อย่างไรก็ตามถึงแม้จะไม่มีเปลี่ยนแปลงสภาพการถือครองที่อยู่อาศัย แต่ก็มีการเปลี่ยนมือในการถือครองที่อยู่อาศัยในชุมชน โดยจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 62 หน่วย มีการเปลี่ยนมือการถือครองที่อยู่อาศัยเป็นจำนวนทั้งสิ้น 10 ครั้ง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนมือระหว่างผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนเอง ช่วงระหว่างการฟื้นฟู จำนวน 6 ครั้ง และเป็นการเปลี่ยนมือระหว่างผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนกับบุคคลภายนอกชุมชน จำนวน 4 ครั้ง โดยการเปลี่ยนมือทั้งหมดมีรูปแบบการถือครองที่อยู่อาศัยแบบเช่าบ้านและที่ดิน ตามรายละเอียดตารางที่ 5.15

ตารางที่ 5.15 การเปลี่ยนมือในการถือครองที่อยู่อาศัยแยกตามการถือครอง

รูปแบบการถือครอง	การเปลี่ยนมือในการถือครองที่อยู่อาศัย			
	ระหว่างผู้อยู่อาศัยในชุมชน		ผู้อยู่อาศัยในชุมชนกับบุคคลภายนอก	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
เช่าบ้านและที่ดิน	6	60	4	40
เจ้าของบ้านแต่เช่าที่ดิน	0	0	0	0
เจ้าของบ้านและที่ดิน	0	0	0	0

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

4) การเปลี่ยนมือในการถือครองที่อยู่อาศัย พบว่ามีการเปลี่ยนมือกันสองกลุ่ม คือ กลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู และกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู ซึ่งมีการเปลี่ยนมือรวมทั้งสิ้นเป็น 6 ครั้ง แบ่งเป็นเปลี่ยนมือกันเองภายในชุมชน 4 ครั้ง และบุคคลภายนอก 2 ครั้ง สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.16

ตารางที่ 5.16 การเปลี่ยนมือในการถือครองที่อยู่อาศัย

รูปแบบการถือครอง	การเปลี่ยนมือในการถือครองที่อยู่อาศัย			
	ระหว่างผู้อยู่อาศัยในชุมชน		ผู้อยู่อาศัยในชุมชนกับบุคคลภายนอก	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
<u>เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง</u> เช่าบ้านและที่ดิน	0	0	0	0
<u>สืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู</u> เช่าบ้านและที่ดิน	4	40	3	30
<u>ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู</u> เช่าบ้านและที่ดิน	2	20	1	10
รวมทุกกลุ่ม	6	60	4	40

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

5.5.1.2 การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือน ลักษณะครัวเรือนช่วงก่อนการฟื้นฟูชุมชนมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีอยู่ร้อยละ 61 ส่วนปัจจุบันลดลงเหลือร้อยละ 55 ซึ่งมีจำนวนลดลงจากเดิมร้อยละ 6 ส่วนที่พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดก็คือผู้อยู่อาศัยจะอยู่คนเดียวเพิ่มมากขึ้น โดยเมื่อเปรียบเทียบในช่วงก่อนการฟื้นฟูที่มีเพียงร้อยละ 6 แต่มาในปัจจุบันนี้พบว่ามีเพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 21 ซึ่งเป็นผลอันเนื่องมาจากการอพยพย้ายถิ่นของสมาชิกบางส่วน โดยเป็นการไปศึกษาต่อ และย้ายตามสถานที่ทำงาน ส่วนการเปลี่ยนแปลงครัวเรือนลักษณะอื่นมีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยตามรายละเอียดตารางที่ 5.17

ตารางที่ 5.17 การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือน

ลักษณะครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือน			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
รวมทุกกลุ่ม				
ครอบครัวเดี่ยว	38	61	34	55
ครอบครัวขยาย	10	16	7	11
อยู่คนเดียว	4	6	13	21
อยู่กับญาติ	7	11	7	11
อยู่กับเพื่อน	2	3	1	2
ร้างไม่มีคนอยู่	1	2	-	-
รวม	62	100	62	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

1) การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือนของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง พบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือนเลยในช่วงเวลาดังกล่าว สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.18

ตารางที่ 5.18 การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือนของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง

ลักษณะครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือน			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
<u>เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง</u> ครอบครัวเดี่ยว	3	60	3	60
อยู่กับญาติ	2	40	2	40
รวม	5	100	5	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

2) การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือนของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู พบว่ามีการลดขนาดครัวเรือนมาอยู่คนเดียวมากขึ้น และครอบครัวเดี่ยวมีจำนวนลดลง แสดงให้เห็นถึงการอพยพย้ายถิ่นของสมาชิกบางส่วน สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.19

ตารางที่ 5.19 การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือนของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู

ลักษณะครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือน			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
<u>สืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู</u> ครอบครัวเดี่ยว	10	63	8	50
ครอบครัวขยาย	3	19	3	19
อยู่คนเดียว	1	6	5	31
อยู่กับเพื่อน	1	6	0	0
ร้างไม่มีคนอยู่	1	6	0	0
รวม	16	100	16	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

3) การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือนของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู พบว่ามีการลดขนาดครัวเรือนมาอยู่คนเดียวมากขึ้นเช่นเดียวกับกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู เมื่อพิจารณาจากจำนวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงครัวเรือนตามปกติ อันเป็นผลมาจากการอพยพย้ายถิ่น สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.20

ตารางที่ 5.20 การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือนของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู

ลักษณะครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือน			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู				
ครอบครัวเดี่ยว	25	61	23	56
ครอบครัวขยาย	7	17	4	10
อยู่คนเดียว	3	7	8	20
อยู่กับญาติ	5	12	5	12
อยู่กับเพื่อน	1	3	1	2
รวม	41	100	41	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

5.5.1.3 การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้อยู่อาศัยในชุมชนอัมพวาเฉลี่ยในแต่ละครัวเรือน มีจำนวนลดลงซึ่งเป็นผลมาจากการอพยพย้ายถิ่น โดยช่วงก่อนการฟื้นฟูเฉลี่ยอยู่ที่ 3.66 คน ลดลงเหลือ 3.16 คนต่อครัวเรือน ตามรายละเอียดตารางที่ 5.21

ตารางที่ 5.21 การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จำนวนสมาชิก ครัวเรือน(คน)	การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกครัวเรือน			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ค่าเฉลี่ย(คน)	จำนวน(หน่วย)	ค่าเฉลี่ย(คน)
รวมทุกกลุ่ม				
0	3	0	0	0
1	4	0.06	12	0.19
2	7	0.23	12	0.39
3	16	0.77	15	0.73
4	13	0.84	10	0.65
5	11	0.89	6	0.48
6	6	0.58	5	0.48
7	0	0	1	0.11
8	0	0	1	0.13
9	2	0.29	0	
รวม	62	3.66	62	3.16

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

1) การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกครัวเรือนของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง พบว่ามีจำนวนสมาชิกเฉลี่ยลดลง จาก 5.20 คนต่อครัวเรือน มาอยู่ที่ 4.40 คนต่อครัวเรือน สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.22 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มนี้ถือว่าการเปลี่ยนแปลงที่มากที่สุดในจำนวนทั้ง 3 กลุ่ม ดังจะแสดงในลำดับต่อไป

ตารางที่ 5.22 การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกครัวเรือนของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง

จำนวนสมาชิก ครัวเรือน(คน)	การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกครัวเรือน			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ค่าเฉลี่ย(คน)	จำนวน(หน่วย)	ค่าเฉลี่ย(คน)
เกี่ยวข้องกับโครงการ ฟื้นฟูโดยตรง				
2 คน	0	0	1	0.40
3 คน	1	0.60	0	0
4 คน	1	0.80	1	0.80
5 คน	2	2.00	2	2.00
6 คน	0	0	1	1.20
9 คน	1	1.80	0	0
รวม	5	5.20	5	4.40

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

2) การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกครัวเรือนของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู พบว่ามีจำนวนสมาชิกเฉลี่ยลดน้อยลงเช่นกัน คือจากเดิมที่มี 3.69 คนต่อครัวเรือน ลดเหลือ 3.44 คนต่อครัวเรือน แต่ถึงอย่างไรก็ดีจำนวนดังกล่าวยังถือว่ามีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.23

ตารางที่ 5.23 การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกครัวเรือนของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู

จำนวนสมาชิก ครัวเรือน(คน)	การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกครัวเรือน			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ค่าเฉลี่ย(คน)	จำนวน(หน่วย)	ค่าเฉลี่ย(คน)
<u>สืบเนื่องมาจาก</u> <u>โครงการฟื้นฟู</u>				
0 คน	1	0	0	0
1 คน	1	0.06	4	0.25
2 คน	4	0.50	2	0.25
3 คน	2	0.38	4	0.75
4 คน	1	0.25	1	0.25
5 คน	5	1.56	2	0.63
6 คน	1	0.38	1	0.38
7 คน	0	0	1	0.44
8 คน	0	0	1	0.50
9 คน	1	0.56	0	0
รวม	16	3.69	16	3.44

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3) การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกครัวเรือนของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกลดลงเช่นกัน จากเดิมที่มี 3.46 คนต่อครัวเรือน ลดลงเหลือ 2.90 คนต่อครัวเรือน สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.24

ตารางที่ 5.24 การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกครัวเรือนของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู

จำนวนสมาชิก ครัวเรือน(คน)	การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกครัวเรือน			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ค่าเฉลี่ย(คน)	จำนวน(หน่วย)	ค่าเฉลี่ย(คน)
<u>ไม่เกี่ยวข้องกับ โครงการฟื้นฟู</u>				
0 คน	2	0	0	0
1 คน	3	0.07	8	0.20
2 คน	3	0.15	9	0.44
3 คน	13	0.95	11	0.80
4 คน	11	1.07	8	0.78
5 คน	4	0.49	2	0.24
6 คน	5	0.73	3	0.44
รวม	41	3.46	41	2.90

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

5.5.1.4 การเปลี่ยนแปลงอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัย จำนวนครัวเรือนของผู้อยู่อาศัยในชุมชนอัมพวามีการเปลี่ยนแปลงอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัยจากเดิมอยู่อาศัยอย่างเดียว ไปเป็นประกอบพาณิชย์กรรมมากขึ้น โดยในช่วงก่อนการฟื้นฟูมีการปรับปรุงที่อยู่อาศัยเพื่อประกอบพาณิชย์กรรมร้อยละ 34 แต่ภายหลังมีโครงการฟื้นฟูเข้าได้มีการอัตรากการปรับเปลี่ยนเพื่อประกอบพาณิชย์กรรมมากขึ้น เป็นร้อยละ 49 โดยเฉพาะบริเวณที่อยู่ใกล้กับตลาดน้ำ ซึ่งพบว่าการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด โดยในส่วนอื่นๆ ยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมมากนัก รายละเอียดตามตารางที่ 5.25

ตารางที่ 5.25 การเปลี่ยนแปลงอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัย

อาชีพในพื้นที่อยู่อาศัย	การเปลี่ยนแปลงอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัย			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
ประกอบพาณิชยกรรม	21	34	30	49
รับจ้าง	8	12	7	11
อยู่อาศัยอย่างเดียว	32	52	25	40
ไม่มีการใช้ประโยชน์	1	2	-	-
รวม	62	100	62	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

1) การเปลี่ยนแปลงอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง พบว่าในกลุ่มนี้มีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยมาเป็นที่พักรองรับนักท่องเที่ยว จากเดิมที่เคยเป็นบ้านเช่า ซึ่งเป็นผลมาจากการท่องเที่ยวในโครงการตลาดน้ำยามเย็น สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.26

ตารางที่ 5.26 การเปลี่ยนแปลงอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง

อาชีพในพื้นที่อยู่อาศัย	การเปลี่ยนแปลงอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัย			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
เกี่ยวข้องกับโครงการ ฟื้นฟูโดยตรง				
ค้าขาย	2	40	2	40
ทำบ้านเช่า	2	40	0	0
ที่พักรองรับ นักท่องเที่ยว	0	0	2	40
รับจ้าง	1	20	1	20
รวม	5	100	5	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

2) การเปลี่ยนแปลงอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพาณิชย์กรรมและที่พักรองรับนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่มีปัจจัยส่งเสริมด้านทำเลที่ตั้งที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นผลจากโครงการตลาดน้ำยามเย็นที่ทำให้เศรษฐกิจชุมชนเกิดการขยายตัว สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.27

ตารางที่ 5.27 การเปลี่ยนแปลงอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู

อาชีพในพื้นที่อยู่อาศัย	การเปลี่ยนแปลงอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัย			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
สืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู ค้าขาย	6	38	12	75
ที่พักรองรับนักท่องเที่ยว	0	0	2	12.5
รับจ้าง	1	6	0	0
อยู่อาศัยอย่างเดียว	8	50	2	12.5
ไม่มีการใช้ประโยชน์	1	6	0	0
รวม	16	100	16	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

3) การเปลี่ยนแปลงอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการพื้นที่ฟู พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงจากที่อยู่อาศัยอย่างเดียวนมาเป็นการประกอบพาณิชย์กรรมเพิ่มขึ้น เนื่องจากได้รับปัจจัยส่งเสริมจากโครงการตลาดน้ำยามเย็น สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.28

ตารางที่ 5.28 การเปลี่ยนแปลงอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการพื้นที่ฟู

อาชีพในพื้นที่อยู่อาศัย	การเปลี่ยนแปลงอาชีพในพื้นที่อยู่อาศัย			
	ก่อนพื้นที่ฟู		หลังพื้นที่ฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
<u>ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการพื้นที่ฟู</u>				
ค้าขาย	11	27	14	34
รับจ้าง	6	14.5	6	15
อยู่อาศัยอย่างเดียว	24	58.5	21	51
รวม	41	100	41	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

5.5.2 สภาพการเปลี่ยนแปลงการอยู่อาศัยด้านเศรษฐกิจ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะจำแนกข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง กลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู และกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู เพื่อแสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่ได้รับจากโครงการฟื้นฟูที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.5.2.1 การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือน รายได้ครัวเรือนของผู้อยู่อาศัยในชุมชนอัมพวาส่วนใหญ่มีอัตราการเพิ่มของรายได้มากขึ้น โดยพิจารณาจากรายได้ครัวเรือนตั้งแต่ 45,000 บาท ขึ้นไป มีเพิ่มเป็น 9 ครัวเรือน จากเดิมที่มีเพียง 3 ครัวเรือน และ 35,001-45,000 บาท เพิ่มจำนวนเป็น 2 ครัวเรือน จากเดิมที่มีเพียง 1 ครัวเรือน แสดงให้เห็นว่าโครงการฟื้นฟูที่เกิดขึ้นสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนในระดับที่สูงขึ้น ตามรายละเอียดตารางที่ 5.29

ตารางที่ 5.29 การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือน

รายได้ครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือน			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
รวมทุกกลุ่ม				
ต่ำกว่า 5,000	11	18	11	18
5,000-15,000	26	42	23	37
15,001-25,000	14	22	10	16
25,001-35,000	7	11	7	11
35,001-45,000	1	2	2	3
45,000 ขึ้นไป	3	5	9	15
รวม	62	100	62	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

1) การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือนของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง การเปลี่ยนแปลงรายได้ในกลุ่มนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ระดับรายได้จะกระจายอยู่ทุกระดับ ซึ่งมีตั้งแต่ ที่ต่ำกว่า 5,000 บาท จนถึง 45,000 บาทขึ้นไป **แสดงให้เห็นว่ารายได้ครัวเรือนไม่มีการเปลี่ยนแปลงระดับของรายได้** สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.30

ตารางที่ 5.30 การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือนของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง

รายได้ครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือน			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง				
ต่ำกว่า 5,000	1	20	1	20
5,001-15,000	1	20	1	20
15,001-25,000	1	20	1	20
25,001-35,000	1	20	1	20
35,001-45,000	0	0	0	0
45,000 ขึ้นไป	1	20	1	20
รวม	5	100	5	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

2) การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือนของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟูพบว่าในกลุ่มนี้มีระดับรายได้ครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการประกอบพาณิชย์กรรมจากการเปิดตลาดน้ำยามเย็น สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.31

ตารางที่ 5.31 การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือนของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู

รายได้ครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือน			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
สืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู				
ต่ำกว่า 5,000	2	12.5	1	6
5,001-15,000	6	38	6	38
15,001-25,000	5	31	1	6
25,001-35,000	2	12.5	3	19
35,001-45,000	0	0	1	6
45,000 ขึ้นไป	1	6	4	25
รวม	16	100	16	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3) การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือนของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูพบว่าบางส่วนมีระดับรายได้ไปในทิศทางที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งเป็นอิทธิพลจากโครงการตลาดน้ำยามเย็นด้วยเช่นกัน สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.32

ตารางที่ 5.32 การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือนของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู

รายได้ครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือน			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	เปอร์เซ็นต์ (%)	จำนวน(หน่วย)	เปอร์เซ็นต์ (%)
ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู				
ต่ำกว่า 5,000	8	20	9	22
5,001-15,000	19	46	16	39
15,001-25,000	8	20	8	20
25,001-35,000	4	10	3	7
35,001-45,000	1	2	1	2
45,000 ขึ้นไป	1	2	4	10
รวม	41	100	41	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

5.5.2.2 การเปลี่ยนแปลงรายจ่ายครัวเรือน รายจ่ายครัวเรือนของผู้อยู่อาศัยในชุมชนอัมพวามีอัตราเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะรายจ่ายครัวเรือนที่อยู่ในระดับ 25,001-35,000 บาท พบว่าเพิ่มขึ้นเป็น 6 ครัวเรือน จากเดิมที่ไม่มี เมื่อพิจารณาจากระดับรายจ่ายที่ 5,001-15,000 และ 15,001-25,000 บาท พบว่ามีจำนวนที่ลดลงใกล้เคียงกับอัตราการเพิ่มขึ้นของระดับ 25,001-35,000 บาท ในส่วนระดับรายจ่ายครัวเรือนอื่นส่วนใหญ่ยังคงอยู่ระดับใกล้เคียงกับช่วงที่ยังไม่มีโครงการฟื้นฟู ตามรายละเอียดตารางที่ 5.33

ตารางที่ 5.33 การเปลี่ยนแปลงรายจ่ายครัวเรือน

รายจ่าย ครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงรายจ่ายครัวเรือน			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
รวมทุกกลุ่ม ต่ำกว่า 5,000	26	42	24	39
5,001-15,000	30	48.5	25	40
15,001-25,000	4	6.5	5	8
25,001-35,000	0	0	6	10
35,001-45,000	0	0	0	0
45,000 ขึ้นไป	2	3	2	3
รวม	62	100	62	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

1) การเปลี่ยนแปลงรายจ่ายครัวเรือนของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง พบว่ามีระดับรายจ่ายที่ลดลงเป็นส่วนใหญ่ แต่ถือว่าเป็นไปตามภาวะเศรษฐกิจโดยรวมสามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.34

ตารางที่ 5.34 การเปลี่ยนแปลงรายจ่ายครัวเรือนของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง

รายจ่ายครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงรายจ่ายครัวเรือน			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง ต่ำกว่า 5,000	1	20	2	40
5,000-15,000	3	60	1	20
15,001-25,000	0	0	1	20
25,001-35,000	0	0	1	20
35,001-45,000	0	0	0	0
45,000 ขึ้นไป	1	20	0	0
รวม	5	100	5	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

2) การเปลี่ยนแปลงรายจ่ายครัวเรือนของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู พบว่ามีระดับการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่สูงขึ้น แต่ยังคงถือว่าการเปลี่ยนแปลงไปตามภาวะเศรษฐกิจทั่วไป ซึ่งในกลุ่มนี้จะมีระดับรายจ่ายอยู่ที่ 5,001-25,000 บาท เป็นส่วนใหญ่ สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.35

ตารางที่ 5.35 การเปลี่ยนแปลงรายจ่ายครัวเรือนของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู

รายจ่ายครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงรายจ่ายครัวเรือน			
	ก่อนฟื้นฟู		ก่อนฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
สืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู				
ต่ำกว่า 5,000	4	25	3	19
5,001-15,000	9	56	6	38
15,001-25,000	2	13	4	25
25,001-35,000	0	0	1	6
35,001-45,000	0	0	0	0
45,000 ขึ้นไป	1	6	2	12
รวม	16	100	16	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3) การเปลี่ยนแปลงรายจ่ายคร้วเรือนของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู พบว่ามีระดับรายจ่ายที่สูงขึ้นเช่นกัน แต่ถือว่ายังไม่มีเปลี่ยนแปลงมากนัก โดยระดับรายจ่ายของกลุ่มนี้จะอยู่ที่ ต่ำกว่า 5,000 และระหว่าง 5,001-15,000 บาท เป็นส่วนใหญ่ สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.36

ตารางที่ 5.36 การเปลี่ยนแปลงรายจ่ายคร้วเรือนของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู

รายจ่ายคร้วเรือน	การเปลี่ยนแปลงรายจ่ายคร้วเรือน			
	ก่อนฟื้นฟู		ก่อนฟื้นฟู	
	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน(หน่วย)	ร้อยละ
<u>ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู</u>				
ต่ำกว่า 5,000	21	51	19	46
5,001-15,000	18	44	18	44
15,001-25,000	2	5	1	2.5
25,001-35,000	0	0	3	7.5
35,001-45,000	0	0	0	0
45,000 ขึ้นไป	0	0	0	0
รวม	41	100	41	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

5.5.2.3 ความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่าย ความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายของครัวเรือนเมื่อวัดจากจำนวนเงินออมช่วงก่อนการฟื้นฟูที่มี 52 หน่วย เพิ่มมาเป็น 55 หน่วย ในปัจจุบัน เพิ่มขึ้น 3 หน่วย แสดงให้เห็นว่ารายรับของครัวเรือนมีสูงขึ้นเพียงพอและระดับรายจ่ายที่แน่นอน ส่งผลให้จำนวนผู้มีเงินออมเพิ่มขึ้น ตามรายละเอียดตารางที่ 5.7

ตารางที่ 5.37 การเปลี่ยนแปลงความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่าย

ความสมดุลระหว่าง รายได้กับรายจ่าย	การเปลี่ยนแปลงความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่าย			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
รวมทุกกลุ่ม มีภาระหนี้สิน	1	2	1	2
ไม่มีเงินออมและไม่มี ภาระหนี้สิน	9	15	6	10
มีเงินออม	52	84	55	89
รวม	62	100	62	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

1) การเปลี่ยนแปลงความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง พบว่าในกลุ่มนี้มีการออมทุกหน่วย หรือคิดเป็น 100% ของจำนวนทั้งหมด ซึ่งมีเพิ่มขึ้นจากเดิม 2 หน่วย **แสดงให้เห็นว่าผู้อยู่อาศัยเริ่มมีรายได้ที่สูงขึ้นจนสามารถเก็บเป็นเงินออมได้** สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.38

ตารางที่ 5.38 การเปลี่ยนแปลงความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง

ความสมดุลระหว่าง รายได้กับรายจ่าย	การเปลี่ยนแปลงความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่าย			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
เกี่ยวข้องกับโครงการ ฟื้นฟูโดยตรง				
มีภาระหนี้สิน	0	0	0	0
ไม่มีเงินออมและไม่มี ภาระหนี้สิน	2	40	0	0
มีเงินออม	3	60	5	100
รวม	5	100	5	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2) การเปลี่ยนแปลงความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู พบว่าในกลุ่มนี้มีเงินออมที่สูงขึ้นเช่นกัน โดยเพิ่มขึ้นมาอีก 3 หน่วย ภายหลังจากมีโครงการฟื้นฟู สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.39

ตารางที่ 5.39 การเปลี่ยนแปลงความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายของกลุ่มสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู

ความสมดุลระหว่าง รายได้กับรายจ่าย	การเปลี่ยนแปลงความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่าย			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
สืบเนื่องมาจาก โครงการฟื้นฟู มีภาระหนี้สิน	1	6	0	0
ไม่มีเงินออมและไม่มี ภาระหนี้สิน	3	19	1	6
มีเงินออม	12	75	15	94
รวม	16	100	16	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3) การเปลี่ยนแปลงความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู พบว่าในกลุ่มนี้มีการออมลดน้อยลง จาก 37 หน่วย เหลือ 35 หน่วย ซึ่งแตกต่างกับ 2 กลุ่ม ก่อนหน้านี้ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะไม่ได้รับผลประโยชน์จากโครงการฟื้นฟู โดยเฉพาะในเรื่องของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของชุมชนอย่างตลาดน้ำ สามารถแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 5.40

ตารางที่ 5.40 การเปลี่ยนแปลงความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายของกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู

ความสมดุลระหว่าง รายได้กับรายจ่าย	การเปลี่ยนแปลงความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่าย			
	ก่อนฟื้นฟู		หลังฟื้นฟู	
	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
ไม่เกี่ยวข้องกับ โครงการฟื้นฟู มีภาระหนี้สิน	0	0	1	2.5
ไม่มีเงินออมและไม่มี ภาระหนี้สิน	4	10	5	12
มีเงินออม	37	90	35	85.5
รวม	41	100	41	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

5.6 ผลดีผลเสียต่อที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัย

5.6.1 ผลดี

5.6.1.1 การใช้ประโยชน์พื้นที่สำหรับการอยู่อาศัยลดลง แต่จำนวนสมาชิกต่อครัวเรือนก็ลดลงเช่นกัน ไม่ส่งผลกระทบต่ออยู่อาศัย แต่กลับกันยังสามารถรองรับการปรับเปลี่ยนเพื่อการพาณิชย์และสร้างรายได้ให้ครัวเรือนได้อีก จากตารางที่ 5.8 หน้า 146 พบว่า การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่อยู่อาศัยโดยรวม ทำให้ขนาดของพื้นที่ใช้สอยเพิ่มมากขึ้น โดยก่อนการฟื้นฟูมีพื้นที่เฉลี่ย 233 ตร.ม. หลังการฟื้นฟูมีพื้นที่เฉลี่ย 275 ตร.ม. เพิ่มขึ้น 32 ตร.ม. พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยลดลงจาก 187 ตร.ม. เป็น 166 ตร.ม. พื้นที่สำหรับการพาณิชย์เพิ่มขึ้นจาก 21 ตร.ม. เป็น 96 ตร.ม. และพื้นที่ผสมเพิ่มขึ้นจาก 2 ตร.ม. เป็น 13 ตร.ม. แสดงว่า มีความต้องการใช้ประโยชน์พื้นที่สำหรับการพาณิชย์เพิ่มมากขึ้น และมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยบางส่วนเป็นพื้นที่ผสมสำหรับการอยู่อาศัยและการพาณิชย์ในพื้นที่เดียวกัน ทำให้พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยลดลง แต่ไม่ส่งผลกระทบต่ออยู่อาศัย เนื่องจากพบว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนก็มีจำนวนลดลงเช่นกัน ตามรายละเอียดตารางที่ 5.41

ตารางที่ 5.41 พื้นที่อยู่อาศัยต่อจำนวนผู้อยู่อาศัยในหนึ่งครัวเรือน

พื้นที่อยู่อาศัยต่อจำนวนผู้อยู่อาศัยในหนึ่งครัวเรือน	ก่อนฟื้นฟู	หลังฟื้นฟู
พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยต่อครัวเรือน (ตร.ม.)	187	166
จำนวนผู้อยู่อาศัยต่อครัวเรือน (คน)	3.66	3.16
พื้นที่อยู่อาศัยต่อจำนวนผู้อยู่อาศัย (ตร.ม./คน)	51.09	52.53

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

จากตารางที่ 5.41 พบว่า ก่อนการฟื้นฟูมีขนาดพื้นที่อยู่อาศัย 187 ตร.ม. หลังการฟื้นฟูมีพื้นที่เฉลี่ย 166 ตร.ม. ลดลง 21 ตร.ม. แสดงว่าพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยลดลง แต่จำนวนผู้อยู่อาศัยก็ลดลงเช่นกัน ซึ่งก่อนการฟื้นฟูมีจำนวนผู้อยู่อาศัยต่อครัวเรือน 3.66 คน หลังการฟื้นฟูเหลือ 3.16 คน และเมื่อเทียบกับพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยแล้ว ก่อนการฟื้นฟูมีพื้นที่อยู่อาศัยต่อจำนวนผู้อยู่อาศัยในหนึ่งครัวเรือน 51.09 ตร.ม./คน หลังมีการฟื้นฟูแล้วเพิ่มเป็น 52.53 ตร.ม./คน แสดงว่าการฟื้นฟูไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการใช้พื้นที่อยู่อาศัย แต่กลับกันพื้นที่อยู่อาศัยต่อจำนวนผู้อยู่อาศัยในหนึ่งครัวเรือนมีขนาดเพิ่มขึ้นและมีพื้นที่มากเกินความจำเป็นต่อผู้อยู่อาศัยหนึ่งคน การใช้สอยประโยชน์พื้นที่ยังสามารถรองรับการปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อการพาณิชย์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อีก ส่งผลทำให้ยังไม่สามารถให้ประโยชน์พื้นที่ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพในการสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนของตนเองจากการปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อการพาณิชย์

5.6.1.2 เกิดการอพยพย้ายถิ่นกลับมายังพื้นที่เดิม ของผู้ที่เคยอยู่อาศัยในพื้นที่ ทำให้สภาพความทรุดโทรมของที่อยู่อาศัยเริ่มหายไป และชุมชนอัมพวาเกิดความคึกคักมีชีวิตชีวา จากการเปรียบเทียบข้อมูลตารางที่ 4.2 หน้า 79 กับตารางที่ 4.11 หน้า 93 พบว่า ก่อนการฟื้นฟูชุมชนมีจำนวนอาคารร้างไม่มีผู้อยู่อาศัยถึง 35 หน่วย แต่หลังจากที่มีการฟื้นฟูแล้ว จำนวนอาคารร้างไม่มีผู้อยู่อาศัยเหลือเพียง 19 หน่วย ลดลงถึง 16 หน่วย หรือ 16 ครัวเรือน ผนวกกับการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์อาคารในเชิงพาณิชย์มากขึ้น จากเดิมที่มีการใช้ประโยชน์จำนวน 46 หน่วย แต่หลังที่มีการฟื้นฟูแล้วทำให้มีการใช้ประโยชน์ 92 หน่วย เพิ่มขึ้นถึง 46 หน่วย แสดงว่า การลดลงของอาคารร้างไม่มีผู้อยู่อาศัยบ่งบอกถึงการอพยพย้ายถิ่นกลับเข้ามาในพื้นที่ของเจ้าของอาคารอยู่อาศัยเดิม โดยมีการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเพื่อต้องการใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัยเพื่อการพาณิชย์ ผนวกกับการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์อาคารอยู่อาศัยในเชิงพาณิชย์เพิ่มมากขึ้น ทำให้สภาพความทรุดโทรมของอาคารอยู่อาศัยเริ่มหายไป และชุมชนอัมพวาเกิดความคึกคักมีชีวิตชีวา ไม่เงียบเหงาเหมือนแต่ก่อน

รูปที่ 5.32 แสดงตัวอย่างสภาพอาคารอยู่อาศัยก่อนและหลังการฟื้นฟู

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

5.6.1.3 **สภาพอาคารมีความมั่นคงแข็งแรงมากขึ้น** จากการสำรวจพื้นที่และสอบถามผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ พบว่าอาคารอยู่อาศัยมีจำนวนทั้งหมด 191 หน่วย โดยมีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารในระดับการเปลี่ยนแปลงมากและปานกลาง จำนวน 48 หน่วย คิดเป็นร้อยละ 25.5 ของจำนวนอาคารอยู่อาศัยทั้งหมดตามรายละเอียดในตารางที่ 5.42

ตารางที่ 5.42 การแบ่งลักษณะของการเปลี่ยนแปลงอาคาร

การเปลี่ยนแปลงสภาพอาคาร	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
ไม่มีการเปลี่ยนแปลง	108	56
เปลี่ยนแปลงมาก	13	7
เปลี่ยนแปลงปานกลาง	35	18.5
เปลี่ยนแปลงน้อย	34	18
กำลังเปลี่ยนแปลง	1	0.5
รวม	191	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

แสดงว่าสภาพอาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในระดับมากและปานกลางซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของอาคาร **ทำให้อาคารอยู่อาศัยมีความมั่นคงแข็งแรงมากขึ้น และสามารถสนองตอบความต้องการของผู้อยู่อาศัยที่ทำการเปลี่ยนแปลงได้**

5.6.1.4 รูปแบบอาคารอยู่อาศัยยังคงรูปแบบเดิมไว้ได้ จากกลุ่มตัวอย่าง 62 หน่วย มีอาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลง 31 หน่วย และเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 38 ครั้ง พบว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยังคงรูปแบบอาคารเดิม 37 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 97 ของรูปแบบอาคารที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ส่วนที่มีการเปลี่ยนรูปแบบอาคารใหม่ มีเพียง 1 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 3 เท่านั้น ตามตารางที่ 5.43

ตารางที่ 5.43 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของอาคารอยู่อาศัย

รูปแบบการเปลี่ยนแปลง	จำนวน (ครั้ง)	ร้อยละ
เปลี่ยนแปลงโดยคงรูปแบบเดิม	37	97
เปลี่ยนแปลงเป็นรูปแบบใหม่	1	3
รวม	38	100

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

การเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยที่เกิดขึ้น สามารถคงรูปแบบอาคารเดิมเอาไว้ได้เหมือนแต่ก่อน แสดงว่าการสร้างจิตสำนึกในการตระหนักถึงคุณค่าของรูปแบบอาคารเก่าในชุมชนอัมพวา ค่อนข้างประสบความสำเร็จในการดำเนินโครงการ ซึ่งได้รับการตอบรับจากผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนเป็นอย่างดี

5.6.2 ผลเสีย

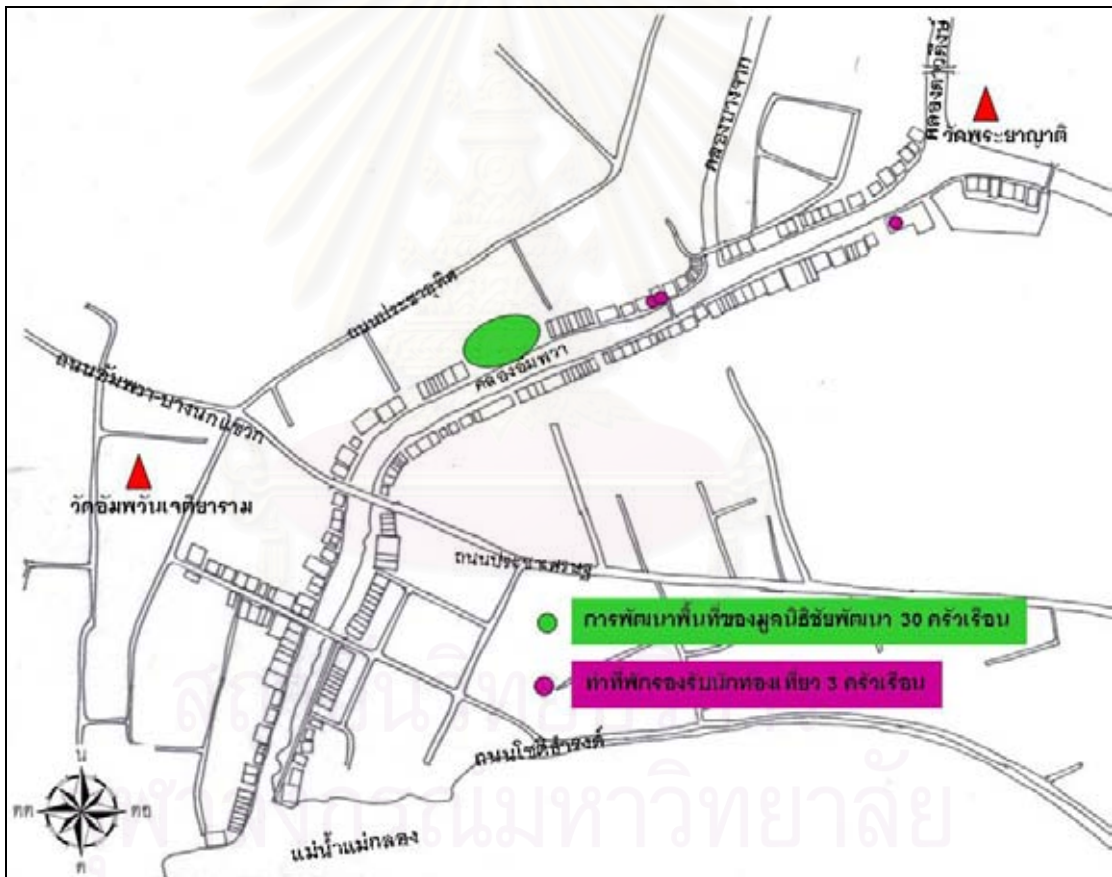
5.6.2.1 เกิดการอพยพย้ายถิ่นออกไปยังพื้นที่อื่นของผู้อยู่อาศัยในชุมชนเดิม ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเริ่มลดน้อยลง จากข้อมูลจากตารางที่ 4.1 หน้า 78 พบว่าจำนวนรวมของอาคารอยู่อาศัยลดลงเหลือ 191 หน่วย เมื่อเทียบกับช่วงก่อนมีการฟื้นฟูที่มีอยู่ 224 หน่วย (ตามตารางที่ 4.10 หน้า 92) โดยมีอาคารอยู่อาศัยลดลงทั้งสิ้น 33 หน่วย และเนื่องจากผู้วิจัยจำแนกอาคารอยู่อาศัยตามลักษณะการถือครองที่อยู่อาศัย แสดงว่ามีผู้อยู่อาศัยอพยพออกจากพื้นที่ไปเป็นจำนวน 33 ครัวเรือน โดยการอพยพย้ายถิ่นที่เกิดขึ้นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย ซึ่งมาจาก 2 สาเหตุหลัก คือ

1) การพัฒนาพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา ที่อยู่ระหว่างการดำเนินการเปลี่ยนแปลงนั้น ส่งผลทำให้มีการอพยพย้ายถิ่นจำนวน 30 ครัวเรือน (สัมภาษณ์ อนันต์ชัย, ผู้ดูแลและอยู่อาศัยในพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา, พฤศจิกายน 2549) โดยการพัฒนาพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนาได้มีการเตรียมพื้นที่อยู่อาศัยรองรับการอพยพของผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่เดิม โดยได้จัดทำที่อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียง และเมื่อทำการซ่อมแซมแล้วเสร็จ คาดว่าน่าจะมีการอพยพย้ายกลับมาในพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา

2) ความต้องการทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว มีการอพยพย้ายถิ่นจำนวน 3 ครัวเรือน เป็นการอพยพย้ายถิ่นออกจากพื้นที่โดยที่เจ้าของอาคารอยู่อาศัยเดิมต้องการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ของอาคารอยู่อาศัยเพื่อต้องการทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว ทำให้ผู้ที่อยู่อาศัยเดิมที่มีการครอบครองที่อยู่อาศัยแบบเช่าบ้านและที่ดินต้องย้ายออกไปจากพื้นที่เดิม

ดังนั้นมีผู้อยู่อาศัย 2 กลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการฟื้นฟู กลุ่มแรกเป็นผู้อยู่อาศัยที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งเป็นการย้ายที่อยู่อาศัยโดยมีที่อยู่อาศัยใหม่รองรับ และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากความต้องการทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการย้ายที่อยู่อาศัยออกจากพื้นที่โดยไม่มีที่อยู่อาศัยรองรับสามารถแสดงตำแหน่งของผู้อยู่อาศัยที่อพยพย้ายออกจากพื้นที่ ตามรูปที่ 5.33

รูปที่ 5.33 แผนผังแสดงการอพยพย้ายถิ่นของผู้อยู่อาศัยในชุมชน

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

5.6.2.2 **พื้นที่สาธารณะสำหรับการอยู่อาศัยภายในชุมชนลดลง** วันที่มีตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา ในทุกๆวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นจำนวนมากทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นอย่างมากมาย เช่น การค้าขายบริเวณตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา การล่องเรือชมหิ่งห้อย การล่องเรือชมวัดวาอารามต่างๆ กิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นนั้นได้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่สาธารณะสำหรับการอยู่อาศัยในชุมชน ซึ่งไม่เพียงพอต่อการรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (รายละเอียดตามแผนภูมิ 4.5 หน้า 72) **พื้นที่สาธารณะเดิมที่ใช้เป็นพื้นที่สำหรับการอยู่อาศัยได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่สำหรับรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น** เช่น **พื้นที่ในคลองอัมพวามีเรือบริการนักท่องเที่ยวแล่นผ่านอย่างรวดเร็วและเป็นจำนวนมาก** (รายละเอียดตามแผนภูมิ 4.3 หน้า 71) ทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนไม่สามารถใช้ประโยชน์จากคลองสำหรับการอยู่อาศัยได้อย่างเต็มที่ พื้นที่บริเวณทางเดินหน้าบ้านเลียบบคลองอัมพวา โดยเฉพาะบริเวณปากคลองจากเดิมเป็นพื้นที่สำหรับนั่งพบปะพูดคุยกันระหว่างเพื่อนบ้าน แต่มีการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการพาณิชย์ทำให้พื้นที่ดังกล่าวลดน้อยลงด้วย ตามรูปที่ 5.34

รูปที่ 5.34 แสดงพื้นที่สาธารณะสำหรับการอยู่อาศัยในชุมชนลดลง

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

5.6.2.3 มลภาวะทางเสียงจากเรือบริการนักท่องเที่ยวรอบกวนการอยู่อาศัยวันที่มีตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา ในทุกๆวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นจำนวนมากทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นอย่างมากมาย เช่น การค้าขายบริเวณตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา การล่องเรือชมหิ่งห้อย การล่องเรือชมวัดวาอารามต่างๆ โดยส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวทางน้ำ ซึ่งจะสังเกตได้จากการเพิ่มขึ้นของปริมาณเรือและท่าเรือที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในชุมชน(รายละเอียดตามแผนภูมิ 4.3 และ 4.4 หน้า 71-72) จากการที่มีปริมาณเรือบริการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นนั้น ทำให้เกิดปัญหาด้านมลภาวะทางเสียงจากเรือบริการนักท่องเที่ยวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยมีเรือบริการนักท่องเที่ยวแล่นผ่านอย่างรวดเร็วและเป็นจำนวนมาก เกิดเสียงดังรบกวนการอยู่อาศัยของผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชน ทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนเกิดความรำคาญไม่สามารถอยู่อาศัยได้อย่างสงบเหมือนแต่ก่อน อีกทั้งจากการที่เรือบริการนักท่องเที่ยวแล่นอย่างรวดเร็วยังส่งผลทำให้เกิดคลื่นเซาะตลิ่งรวมทั้งเสาบ้านพัง ตามรูปที่ 5.35

รูปที่ 5.35 ผลที่เกิดจากเรือบริการนักท่องเที่ยว

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

5.6.2.4 มีอาคารบางหน่วยปรับเปลี่ยนรูปแบบอาคารเป็นไปในรูปแบบใหม่ ทำให้อาคารอยู่อาศัยขาดคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชนอัมพวา จากตารางที่ 5.43 หน้า 178 มีอาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลง 31 หน่วย และเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 38 ครั้ง พบว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยังคงรูปแบบอาคารเดิม 37 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 97 ของรูปแบบอาคารที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงอาคารในรูปแบบใหม่ (ดังรูปที่ 5.36) มีเพียง 1 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 3

รูปที่ 5.36 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารอยู่อาศัยเป็นรูปแบบใหม่

สภาพก่อนการเปลี่ยนแปลง
ไม่สามารถหารูปได้ จากการบอกเล่า
เป็นอาคารเรือนแถวไม้ดั้งเดิม

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

ถึงแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารอยู่อาศัยในรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นนั้น มีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย แต่ก็ควรระวังการเปลี่ยนแปลงการปรับเปลี่ยนรูปแบบอาคารเป็นไปในรูปแบบใหม่ ซึ่งทำให้อาคารอยู่อาศัยขาดคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชนอัมพวา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปแล้วการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ส่งผลกระทบต่อการอยู่อาศัยของคนในชุมชน ซึ่งผลที่เกิดขึ้นนั้นมีทั้งผลดีและผลเสีย คือ

ผลดี มีดังนี้

1) การใช้ประโยชน์พื้นที่สำหรับการอยู่อาศัยลดลง แต่จำนวนสมาชิกต่อครัวเรือนก็ลดลงเช่นกัน จึงไม่ส่งผลกระทบต่อการอยู่อาศัย แต่กลับกันยังสามารถรองรับการปรับเปลี่ยนเพื่อการพาณิชย์และสร้างรายได้ให้ครัวเรือนได้อีก

2) เกิดการอพยพย้ายถิ่นกลับมายังพื้นที่เดิม ของผู้ที่เคยอยู่อาศัยในพื้นที่ ทำให้สภาพความทรุดโทรมของที่อยู่อาศัยเริ่มหายไป และเกิดความคึกคักมีชีวิตชีวา

3) ทำให้ที่อยู่อาศัยมีความมั่นคงแข็งแรงขึ้น

4) สามารถคงรูปแบบอาคารเดิมไว้ได้

ผลเสีย มีดังนี้

1) เกิดการอพยพย้ายถิ่นออกไปยังพื้นที่อื่นของผู้อยู่อาศัยในชุมชนเดิม ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเริ่มลดน้อยลง

2) พื้นที่สาธารณะสำหรับการอยู่อาศัยลดลง

3) เกิดมลภาวะทางเสียงจากเรือบริการนักท่องเที่ยวที่รบกวนการอยู่อาศัย

4) มีอาคารบางหน่วยปรับเปลี่ยนรูปแบบอาคารเป็นไปในรูปแบบใหม่ ทำให้อาคารอยู่อาศัยขาดคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชนอัมพวา

นอกจากนี้แล้ว เมื่อแยกตามกลุ่มประชากรจะเห็นว่า เกือบทุกกลุ่มต่างได้รับทั้งผลดีและผลเสียจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวต่างกันไปตามความเกี่ยวข้องของแต่ละกลุ่ม โดยรายละเอียดสามารถสรุปได้ตามตารางที่ 5.44

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.44 ผลต่อที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยตามกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู

ผลต่อที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัย	ที่อยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงตามความเกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู		
	เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง	เป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู	ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู
ผลดี ปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการพาณิชย์ได้อีกและสร้างรายได้ให้ครัวเรือน	ยังปรับเปลี่ยนได้อีก	ยังปรับเปลี่ยนได้อีก	ยังปรับเปลี่ยนได้อีก
เกิดการอพยพย้ายถิ่นกลับมาয়พื้นที่เดิม	ไม่อพยพย้ายถิ่นกลับมา	อพยพย้ายถิ่นกลับมา	ไม่อพยพย้ายถิ่นกลับมา
ความมั่นคงแข็งแรง	มั่นคงแข็งแรงขึ้น	มั่นคงแข็งแรงขึ้น	มั่นคงแข็งแรงขึ้น
สามารถคงรูปแบบอาคารเดิมไว้ได้	คงรูปแบบเดิมไว้ได้	คงรูปแบบเดิมไว้ได้	มีบางหน่วยเปลี่ยนเป็นรูปแบบใหม่
ผลเสีย เกิดการอพยพย้ายถิ่นออกนอกพื้นที่	ไม่ก่อให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นออกนอกพื้นที่	ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นออกนอกพื้นที่	ไม่ก่อให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นออกนอกพื้นที่
พื้นที่สาธารณะสำหรับการอยู่อาศัยลดลง	ได้รับประโยชน์และผลกระทบ	ได้รับประโยชน์และผลกระทบ	ได้รับผลกระทบ
มลภาวะทางเสียงโดยเฉพาะเรือบกวนอนการอยู่อาศัย	ได้รับผลกระทบ	ได้รับผลกระทบ	ได้รับผลกระทบ

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

5.7 ทศนคติของคนในชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ในการแสดงข้อมูลด้านทัศนคติของผู้อยู่อาศัยในชุมชนอัมพวาจะมีการแบ่งเป็นทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับตัวบ้านและในระดับชุมชน ดังต่อไปนี้

5.7.1 ทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับตัวบ้าน

จากการเก็บข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 62 ราย สรุปได้เป็น 68 ความคิดเห็น ผลที่ได้รับส่วนใหญ่ร้อยละ 95 เห็นประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการโครงการฟื้นฟูต่าง ๆ เนื่องจากส่งผลให้มีรายได้มากขึ้น โดยคิดเป็นร้อยละ 43 อาคารอยู่อาศัยมีความมั่นคงและสวยงามมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 35 มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์อาคารเก่า คิดเป็นร้อยละ 6 มีการสนองตอบการใช้ประโยชน์ใช้สอยได้ดี คิดเป็นร้อยละ 6 และประโยชน์ในด้านอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 5

ในส่วนทัศนคติที่เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงชุมชนอันเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟูส่งผลเสีย พบว่ามีเพียงร้อยละ 5 แยกออกเป็นสองเหตุผล คือส่งผลให้มีพื้นที่อยู่อาศัยน้อยลง คิดเป็นร้อยละ 3 และส่งผลให้บ้านสกปรก คิดเป็นร้อยละ 2 ตามรายละเอียดแผนภูมิที่ 5.10

แผนภูมิที่ 5.10 ทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับตัวบ้าน

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

5.7.2 ทศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน

จากการเก็บข้อมูลทั้งหมดจาก 118 ความคิดเห็น จากกลุ่มประชากร 62 ราย พบว่ากว่าร้อยละ 52 เห็นประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการโครงการฟื้นฟูต่างๆ เนื่องจากเศรษฐกิจชุมชนดีขึ้นทำให้ชุมชนมีชีวิตชีวา คิดเป็นร้อยละ 43 และประโยชน์ในด้านอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 11

ในส่วนทศนคติที่เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงชุมชนอันเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟูส่งผลเสียต่อชุมชนในระดับชุมชน มีทั้งสิ้นคิดเป็นร้อยละ 48 โดยเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงชุมชนในปัจจุบันส่งผลให้เกิดมลพิษทางเสียง คิดเป็นร้อยละ 31 คนในชุมชนมีความเห็นแก่ตัวกันมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 5 มีการไล่ที่เพื่อต้องการประกอบพาณิชย์กรรมคิดเป็นร้อยละ 3 และผลเสียอื่นๆคิดเป็นร้อยละ 9 ตามรายละเอียดแผนภูมิที่ 5.11

แผนภูมิที่ 5.11 ทศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

จากผลสรุปด้านทัศนคติข้างต้นพบว่า ในระดับตัวบ้านผู้อยู่อาศัยเห็นว่าผลจากการเปลี่ยนแปลงส่งผลให้เศรษฐกิจดีขึ้น คิดเป็นร้อยละ 95 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพราะผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนได้จากการเปิดตลาดน้ำ ไม่ว่าจะป็นทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่ในระดับชุมชนถึงแม้ว่าส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 52 เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นส่งผลดีต่อชุมชน แต่อีกร้อยละ 48 กลับเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นส่งผลให้เกิด มลพิษทางเสียงจากเรือ มีส่วนทำให้คนในชุมชนเห็นแก่ตัวมากขึ้น รวมถึงผลกระทบต่อการใช้ไฟเพื่อการประกอบพาณิชยกรรมด้วย ซึ่งระดับความแตกต่างจะไม่เหมือนกับระดับตัวบ้าน เนื่องจากผลกระทบเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อการอยู่อาศัยของคนทั้งชุมชน

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนอัมพวานั้น เป็นผลที่เกิดจากการฟื้นฟูชุมชน ซึ่งมีทั้งกลุ่มคนที่ได้ประโยชน์จากการฟื้นฟู และก็มีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการฟื้นฟูเช่นกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงแบ่งกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู และกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟู ตามรายละเอียดดังนี้

5.7.3 ทัศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู (51 ความคิดเห็น)

5.7.3.1 ระดับตัวบ้าน

จากความคิดเห็นทั้งหมด 51 ความคิดเห็น ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 98 เห็นประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการโครงการฟื้นฟูต่างๆ เนื่องจากส่งผลให้มีรายได้มากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 49 อาคารอยู่อาศัยมีความมั่นคงและสวยงามมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 33 มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์อาคารเก่า คิดเป็นร้อยละ 8 มีการสนองตอบการใช้ประโยชน์ใช้สอยได้ดี คิดเป็นร้อยละ 4 และประโยชน์ในด้านอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 4

ในส่วนทัศนคติที่เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงชุมชนอันเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู ส่งผลเสียในระดับตัวบ้านมีเพียงร้อยละ 2 เนื่องจากเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงชุมชนในปัจจุบันส่งผลทำให้มีความอึกทึก หนวกหู ยุงยากวุ่นวาย ตามรายละเอียดแผนภูมิที่ 5.12

แผนภูมิที่ 5.12 ทศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูในระดับตัวบ้าน

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

จากผลสรุปข้างต้นแสดงให้เห็นว่าโครงการฟื้นฟูได้ส่งผลดีต่อรายได้ครัวเรือน เนื่องจากมีช่องทางในการสร้างรายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพค้าขายและการบริการนักท่องเที่ยว รวมถึงการได้รับการสนับสนุนเงินทุนบางส่วนสำหรับบูรณะ ซ่อมแซมอาคารบ้านเรือนให้มีความมั่นคงแข็งแรงขึ้น รวมถึงประโยชน์ด้านอื่นๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์อาคารและการใช้ประโยชน์ในการอยู่อาศัย ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้รับการพัฒนาขึ้น ถึงแม้ว่าจะมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เห็นว่าโครงการฟื้นฟูส่งผลให้เกิดความวุ่นวาย

5.7.3.2 ระดับชุมชน

จากความคิดเห็นทั้งหมด 51 ความคิดเห็น ส่วนใหญ่ร้อยละ 69 เห็นประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการโครงการฟื้นฟูต่างๆ เนื่องจากเศรษฐกิจดีขึ้นทำให้ชุมชนคึกคักมีชีวิตชีวา คิดเป็นร้อยละ 57 เกิดความร่วมมือกันดีขึ้น คิดเป็นร้อยละ 6 คนในชุมชนมีงานทำไม่ต้องไปทำงานที่อื่น คิดเป็นร้อยละ 4 และความเจริญเข้ามาในชุมชนมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 2 ในส่วนทัศนคติที่เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงชุมชนอันเนื่องมาจากการฟื้นฟูส่งผลเสียในระดับชุมชน มีเพียงร้อยละ 31 เนื่องจากเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงชุมชนในปัจจุบันส่งผลทำให้เกิดมลภาวะจากเสียงเรื่อ คิดเป็นร้อยละ 16 มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 6 และอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 9 ตามรายละเอียดแผนภูมิที่ 5.13

แผนภูมิที่ 5.13 ทศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูในระดับชุมชน

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

จากผลสรุปข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการฟื้นฟูนั้นเห็นชอบก็เพราะประโยชน์ในด้านของเศรษฐกิจชุมชนที่ดีขึ้น ส่งผลให้เกิดกระบวนการความร่วมมือต่างๆของคนในชุมชน รวมถึงคุณภาพชีวิตที่จะได้รับการพัฒนาต่อไปในอนาคต แต่ถึงอย่างไรก็ดี สิ่งที่คนในชุมชนมองเห็นถึงผลกระทบที่ได้รับการเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น ก็คือ ความเดือดร้อนที่เกิดจากมลพิษทางเสียงของเรือรับนักท่องเที่ยวที่แล่นในคลอง ส่งผลกระทบอย่างมากต่อการอยู่อาศัยของคนในชุมชน รวมถึงความเห็นแก่ตัวของคนบางกลุ่ม ซึ่งในส่วนของนี้อาจจะส่งผลกระทบต่อความร่วมมือของผู้อยู่อาศัยในชุมชนต่อไปในอนาคต

5.7.4 ทศนคติของผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู (17 ความคิดเห็น)

5.7.4.1 ระดับตัวบ้าน

จากความคิดเห็นทั้งหมด 17 ความคิดเห็น ส่วนใหญ่ร้อยละ 88 เห็นประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการโครงการฟื้นฟูต่างๆ เนื่องจากอาคารอยู่อาศัยมีความมั่นคงและสวยงามมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 41 ส่งผลให้มีรายได้มากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 23 อาคารอยู่อาศัยมีความสะอาดถูกสุขลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 12 มีการสนองตอบการใช้ประโยชน์ใช้สอยได้ดี คิดเป็นร้อยละ 12

ในส่วนทัศนคติที่เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงชุมชนอันเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟูส่งผลเสียต่อชุมชนในระดับตัวบ้าน มีเพียงร้อยละ 12 เนื่องจากเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงชุมชนในปัจจุบันส่งผลทำให้บ้านสกปรก คิดเป็นร้อยละ 6 และมีความอึดทึก หนวกหู ยุงยากุ่นวาย คิดเป็นร้อยละ 6 ตามรายละเอียดแผนภูมิที่ 5.14

แผนภูมิที่ 5.14 ทศนคติของผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูในระดับตัวบ้าน

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

จากผลสรุปข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้ที่ไม่ได้รับประโยชน์จากโครงการฟื้นฟูมองผลดีในเรื่องของอาคารที่อยู่อาศัยเป็นอันดับแรก โดยมองผลดีของรายได้เป็นลำดับรองลงมา เนื่องจากสิ่งที่เห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคือที่อยู่อาศัยของตนได้รับการปรับปรุงซ่อมแซมให้มั่นคงแข็งแรงขึ้น ถึงแม้ว่าจะไม่ได้รับการสนับสนุนหรือเกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูต่างๆ เลยก็ตาม และในส่วนผลดีของรายได้นั้น ส่วนหนึ่งประกอบอาชีพค้าขายอยู่แล้ว เมื่อเกิดตลาดน้ำขึ้นทำให้มีลูกค้าเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ส่วนผลกระทบที่ได้รับนั้น ส่วนหนึ่งเห็นว่าทำให้บ้านมีความสกปรกขึ้น รวมถึงความอึกทึบ ฝุ่นวาวจากคนจำนวนมากที่เข้ามาในชุมชน โดยเฉพาะนักท่องเที่ยว

5.7.4.2 ระดับชุมชน

จากความคิดเห็นทั้งหมด 67 ความคิดเห็น ส่วนใหญ่ร้อยละ 61 เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟูส่งผลเสียทำให้เกิดมลภาวะทางเสียงคิดเป็นร้อยละ 42 มีการไล่ที่เพื่อที่จะประกอบพาณิชย์กรรมคิดเป็นร้อยละ 6 มีความเห็นแก่ตัวกันมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 4 และอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 9

ในส่วนทัศนคติที่เห็นประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการโครงการฟื้นฟูต่างๆ เนื่องจากเศรษฐกิจดีขึ้นทำให้ชุมชนคึกคักมีชีวิตชีวาคิดเป็นร้อยละ 32 สนับสนุนกับหน่วยงานท้องถิ่นมากขึ้นคิดเป็นร้อยละ 4 และอื่นๆคิดเป็นร้อยละ 4 ตามรายละเอียดแผนภูมิที่ 5.15

แผนภูมิที่ 5.15 ทศนคติของผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูในระดับชุมชน

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

จากผลสรุปข้างต้นแสดงให้เห็นว่าในภาพรวมทั้งชุมชนนั้น ได้รับผลเสียจากโครงการฟื้นฟูเนื่องจากเห็นว่าส่งผลให้เกิดมลพิษทางเสียง โดยส่งผลกระทบต่อการอยู่อาศัยของคนในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากเรือรับนักท่องเที่ยวที่แล่นในคลองเป็นจำนวนมากในแต่ละวัน โดยเฉพาะช่วงวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ ถือว่ามีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวตลาดน้ำยามเย็นมากที่สุด ส่งผลให้เรือที่รับนักท่องเที่ยวมีจำนวนมากขึ้นตามไปด้วย แต่ในทางตรงกันข้ามกันก็มองว่าผลดีที่ชุมชนได้รับก็คือเศรษฐกิจชุมชนที่มีความคึกคักมากขึ้น

สรุปแล้วทัศนคติของผู้อยู่อาศัยที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่มคนที่ได้รับนั้นมีความแตกต่างกัน โดยผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ก็มองว่าส่งผลดีมากกว่าผลเสีย แต่ผู้ที่ไม่ได้รับผลประโยชน์ก็มองในมุมตรงข้ามกัน แต่หากจะพิจารณาให้ดีแล้ว ก็จะพบว่าผลประโยชน์ที่ได้รับนั้นอยู่ในวงที่จำกัด โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นย่านพาณิชยกรรมของชุมชน แต่ถ้าจะมองถึงผลเสียแล้ว กลับได้รับผลกระทบทั้งชุมชน โดยเฉพาะเรื่องมลภาวะทางด้านเสียง ตามตารางที่ 5.45

ตารางที่ 5.45 ตารางสรุปทัศนคติที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู

ประชากรที่ศึกษาแบ่งตามความเกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู	ทัศนคติที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	
	ระดับตัวบ้าน	ระดับชุมชน
เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู	ส่วนใหญ่ชอบ เพราะทำให้มีรายได้มากขึ้น	ส่วนใหญ่ชอบ เพราะเศรษฐกิจดีขึ้น ทำให้ชุมชนมีชีวิตชีวา
ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู	ส่วนใหญ่ชอบ เพราะอาคารอยู่อาศัยมีความมั่นคงและสวยงามมากขึ้น	ส่วนใหญ่ไม่ชอบ เพราะได้รับผลกระทบจากเสียงเรือ
ภาพรวม	ส่วนใหญ่ชอบ เพราะทำให้มีรายได้มากขึ้น	ส่วนใหญ่ชอบ เพราะเศรษฐกิจดีขึ้น ทำให้ชุมชนมีชีวิตชีวา

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในเรื่องการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยอันเนื่องมาจากการฟื้นฟูชุมชน อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย อันเนื่องมาจากการฟื้นฟูชุมชน ซึ่งสามารถจะอธิบายสรุปตามกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย ที่ส่งผลต่อที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัย ตามหัวข้อ ดังนี้

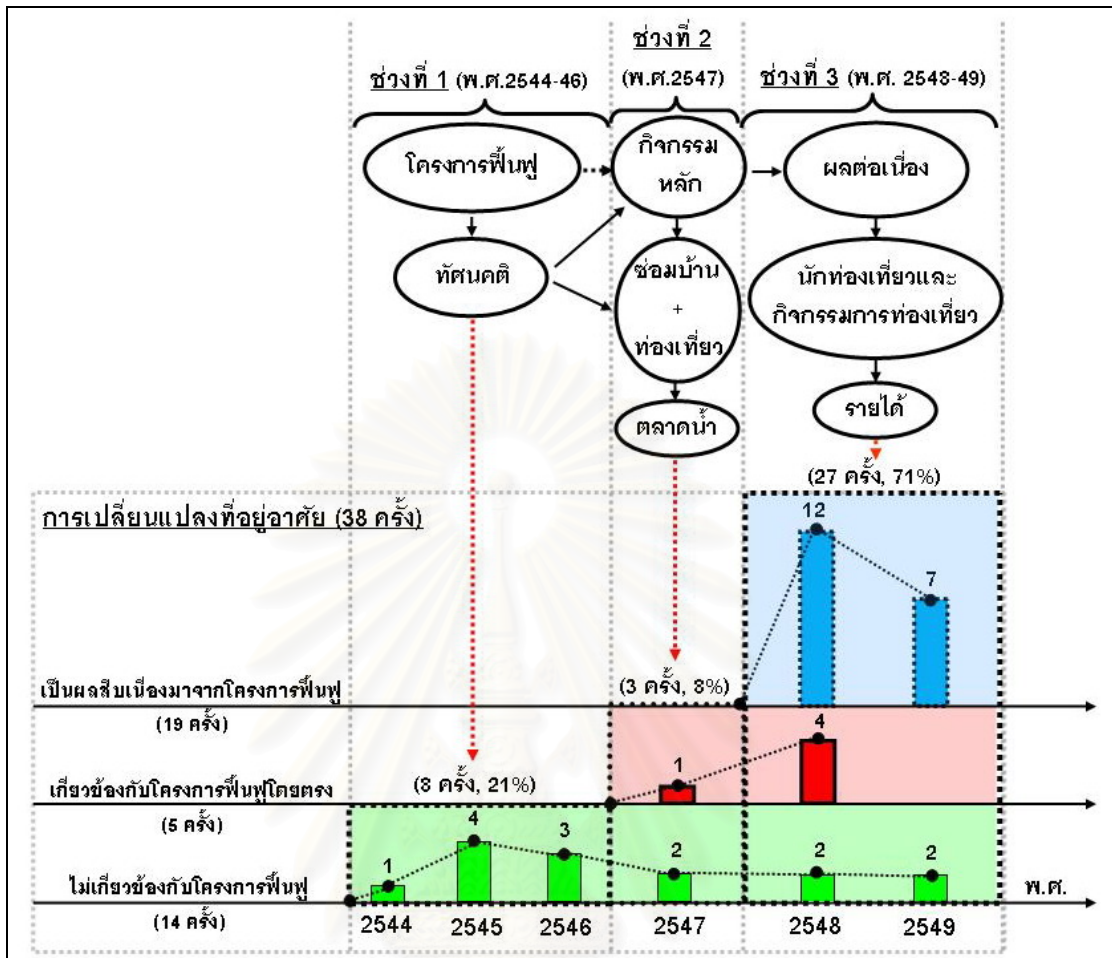
- 6.1 การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยกับโครงการฟื้นฟู
- 6.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากโครงการฟื้นฟู
- 6.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษา
- 6.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

6.1 สรุปการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยกับโครงการฟื้นฟู

โครงการต่างๆ ที่เข้ามามีบทบาทในพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2544-2549 ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยหลายครั้งด้วยกัน โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นมีทั้งเกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู จากกลุ่มตัวอย่าง 62 หน่วย พบว่าอาคารอยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงมีจำนวนทั้งสิ้น 31 หน่วย และเกิดการเปลี่ยนแปลง 38 ครั้ง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ 24 ครั้ง มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู คิดเป็นร้อยละ 63 ของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งหมด โดยเกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 13 และเป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู 19 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 50 ซึ่งสามารถสรุปความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยกับการฟื้นฟูออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ ตามแผนภูมิที่ 6.1

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 6.1 กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยกับโครงการฟื้นฟู

ที่มา: จากผู้วิจัย เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2549

ช่วงที่ 1 ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2544-2546 เป็นช่วงเวลาที่โครงการฟื้นฟูต่างๆ เข้ามามีบทบาทในการเรื่องของการเปลี่ยนทัศนคติของผู้อยู่อาศัยต่ออาคารอยู่อาศัย โดยพยายามชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของอาคารอยู่อาศัยที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ รวมถึงศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในเวลาอนาคต เพื่อให้ผู้อยู่อาศัยจะได้ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์อาคารเก่าเอาไว้ โดยโครงการฟื้นฟูต่างๆ ในช่วงนี้เป็นโครงการที่ส่งเสริมการสร้างความรู้ความตระหนักรู้ให้เห็นประโยชน์ในการอนุรักษ์อาคารอยู่อาศัย ซึ่งต้องใช้เวลาพอสมควรในการเปลี่ยนทัศนคติของผู้อยู่อาศัยในชุมชน

การเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยในช่วงนี้ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 8 ครั้ง โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงตามปกติไม่ได้เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูแต่อย่างใด

ช่วงที่ 2 ช่วงปี พ.ศ. 2547 หลังจากที่โครงการฟื้นฟูต่างๆ ได้ส่งเสริมการสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของอาคารอยู่อาศัยดั้งเดิมมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้วนั้น ก่อให้เกิดโครงการที่ส่งเสริมกิจกรรมในการอนุรักษ์อาคารดั้งเดิม ผนวกกับทางเทศบาลตำบลอัมพวาได้ทำการรื้อฟื้นตลาดน้ำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ของจังหวัด ก่อให้เกิดกิจกรรมหลักในการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยหลักอยู่ 2 กิจกรรม คือ กิจกรรมการซ่อมแซมบ้าน และกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว โดยมีการชักชวนผู้อยู่อาศัยที่มีอาคารเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมให้เข้าร่วมโครงการนำร่องในการซ่อมแซมบ้าน โดยให้การสนับสนุนเงินทุนส่วนหนึ่ง และโน้มน้าวให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นภายในชุมชน ทำให้ผู้อยู่อาศัยบางส่วนได้เข้าร่วมกับโครงการนำร่องในการซ่อมแซมบ้าน และในขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อทัศนคติที่ดีในเรื่องของการอนุรักษ์ แต่การเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นยังคงมีขึ้นไม่มากนัก โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงตามปกติไม่ได้เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู และการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง

การเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยในช่วงนี้ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 3 ครั้ง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงตามปกติไม่ได้เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูแต่อย่างใด 2 ครั้ง และเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรงที่แล้วเสร็จในช่วงนี้ 1 ครั้ง

ช่วงที่ 3 ตั้งแต่ปี พ.ศ.2548-2549 ผลสืบเนื่องจากการที่ตลาดน้ำอัมพวาเป็นที่นิยมในการท่องเที่ยวอย่างแพร่หลาย ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนเป็นจำนวนมาก ก่อเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวมากมาย ผู้อยู่อาศัยในชุมชนมีรายได้มากขึ้นจากกิจกรรมให้บริการนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยเพื่อสนองตอบกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในเวลาต่อมาอยู่ 2 กิจกรรม คือเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยเพื่อการค้าและที่พักรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อหวังรายได้ที่คาดว่าจะได้รับการท่องเที่ยว โดยการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยส่วนใหญ่ในช่วงนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟูชุมชน ผนวกกับการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรงที่เข้าร่วมโครงการซ่อมแซมบ้านจากช่วงก่อน ซึ่งมาแล้วเสร็จในช่วงนี้ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้มากที่สุด

การเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยในช่วงนี้ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 27 ครั้ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟูมากถึง 19 ครั้ง รองลงมาเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง 4 ครั้ง และไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู 4 ครั้ง

แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูที่เริ่มเกิดขึ้นในช่วงที่ 2 นั้น พบว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 24 ครั้ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรงนั้นมีการเปลี่ยนแปลงเพียง 5 ครั้ง คิดเป็น 21% แต่การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลสืบเนื่องจากโครงการฟื้นฟูนั้นกลับมีการเปลี่ยนแปลงถึง 19 ครั้ง คิดเป็น 79% แสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูที่เห็นได้ชัดก็คือช่วงที่ 2 ต่อเนื่อง ถึงช่วงที่ 3 ซึ่งเป็นช่วงที่ชุมชนมีการเปิดตลาดน้ำยามเย็นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน โดยการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรงนั้น เป็นเหมือนตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในการส่งผลต่อทัศนคติในการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยให้เล็งเห็นถึงการอนุรักษ์รูปแบบอาคารที่เป็นเอกลักษณ์ชุมชน รวมถึงปัจจัยส่งเสริมการท่องเที่ยวอื่นด้วยที่เข้ามาในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดแรงผลักดันในการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยเพื่อหวังผลทางเศรษฐกิจให้สามารถสร้างรายได้จากการใช้ประโยชน์เพื่อรองรับกิจกรรมท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น โดยการเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อประกอบการพาณิชย์กรรมรองรับนักท่องเที่ยว เช่น การค้าขายและการทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว

6.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากโครงการฟื้นฟู

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยของชุมชนอัมพวา สามารถสรุปกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง กลุ่มที่เป็นผลสืบเนื่องจากโครงการฟื้นฟู และกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟู โดยมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน ตามรายละเอียดตารางที่ 6.1 ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความเกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู	รูปแบบ	ช่วงเวลา	ค่าใช้จ่าย	แหล่งที่มาของงบประมาณ	การใช้พื้นที่	ทำเลที่ตั้ง	รูปแบบของที่อยู่อาศัย	การถือครอง	ทัศนคติ
โดยตรง	A	2547-48	730000	เงินออม เงินกู้และ โครงการซ่อมบ้าน	มีขนาดพื้นที่เพิ่มขึ้นมาก พื้นที่อยู่อาศัยลดลง พื้นที่สำหรับพาณิชยกรรมเพิ่มขึ้นมาก พื้นที่ผสมเพิ่มขึ้น พื้นที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์หายไป	กลางและท้ายคลอง	เรือนแถวไม้ดั้งเดิม	เจ้าของบ้านและที่ดิน	บวก
	B	2548	424000	เงินออมและ โครงการซ่อมบ้าน	มีขนาดพื้นที่เพิ่มขึ้น พื้นที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น	ท้ายคลอง	บ้านเดี่ยวดั้งเดิมและ เรือนแถวไม้ดั้งเดิม	เจ้าของบ้านและที่ดิน	บวก
เป็นผลสืบเนื่อง	C	2548-49	420000	มูลนิธิชัยพัฒนา	มีขนาดพื้นที่เพิ่มขึ้น พื้นที่อยู่อาศัยลดลง พื้นที่สำหรับพาณิชยกรรมเพิ่มขึ้นมาก	กลางคลอง	เรือนแถวไม้ดั้งเดิม	เช่าบ้านและที่ดิน	บวก
	D	2548-49	21590	เงินออมและ เงินกู้	มีขนาดพื้นที่เพิ่มขึ้น พื้นที่อยู่อาศัยลดลง พื้นที่สำหรับพาณิชยกรรมเพิ่มขึ้น พื้นที่ผสมเพิ่มขึ้น	ปากคลอง	ทุกรูปแบบ	ทุกรูปแบบ	บวก
	E	2548-49	892333	เงินออมและ เงินกู้	มีขนาดพื้นที่เพิ่มขึ้นมาก พื้นที่อยู่อาศัยลดลงมาก พื้นที่สำหรับพาณิชยกรรมเพิ่มขึ้นมาก พื้นที่ผสมเพิ่มขึ้น พื้นที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์หายไป	ปากและกลางคลอง	ทุกรูปแบบ	เจ้าของบ้านและที่ดิน, เช่าบ้านและที่ดิน	บวก
ไม่เกี่ยวข้อง	F	2544-49	224780	เงินออมและ เงินกู้	มีขนาดพื้นที่เพิ่มขึ้น พื้นที่อยู่อาศัยลดลง	ทุกทำเลที่ตั้ง	ทุกรูปแบบ	ทุกรูปแบบ	ลบ

ตารางที่ 6.1 แสดงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย

6.2.1 กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูโดยตรง

จากตารางที่ 6.1 ประชากรกลุ่มนี้คือผู้ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยอันเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟูโดยตรง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในโครงการสาธิตซ่อมแซมบ้าน โดยมีการแบ่งออกเป็นรูปแบบ A และ B

1) รูปแบบ A (เปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยเนื่องจากเข้าร่วมโครงการสาธิตในการซ่อมแซมบ้านและต้องการทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยวไปพร้อมกัน) พบว่า ช่วงเวลาที่ทำการเปลี่ยนแปลงอาคารแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2547-48 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่โครงการสาธิตในการซ่อมแซมบ้านอยู่ระหว่างการดำเนินงาน และรูปแบบอาคารอยู่อาศัยที่เข้าร่วมโครงการเป็นเรือนแถวไม้ดั้งเดิม ซึ่งมีคุณค่าควรอนุรักษ์ ผนวกกับการถือครองที่อยู่อาศัยเป็นการถือครองแบบเจ้าของบ้านและที่ดินที่มีอำนาจตัดสินใจต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีแหล่งเงินทุนในการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยมาจากเงินออมและเงินกู้เป็นส่วนใหญ่ โดยมีเงินจากโครงการซ่อมบ้านมาสนับสนุนบางส่วน และเป็นการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยที่ใช้เงินทุนค่อนข้างสูง เนื่องจากขนาดและความต้องการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อประกอบพาณิชยกรรมที่ทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว ทำให้ขนาดพื้นที่เพิ่มขึ้นมาก โดยทำให้พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยลดลง การใช้ประโยชน์เปลี่ยนเป็นพื้นที่สำหรับพาณิชยกรรมและพื้นที่ผสมมากขึ้น ทำให้พื้นที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์หายไป ส่วนทัศนคติส่วนใหญ่ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงมีทัศนคติที่ดีเนื่องจากได้รับประโยชน์ทางด้านรายได้ **แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยเพื่อการลงทุน เนื่องจากได้รับเงินสนับสนุนส่วนหนึ่งจากโครงการซ่อมบ้านที่เดิมมีสภาพทรุดโทรม อีกทั้งยังสามารถแสวงหารายได้จาก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น**

2) รูปแบบ B (เปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยเนื่องจากเข้าร่วมโครงการสาธิตในการซ่อมแซมบ้าน) พบว่า ช่วงเวลาที่ทำการเปลี่ยนแปลงอาคารในปี พ.ศ. 2548 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่โครงการสาธิตในการซ่อมแซมบ้านอยู่ระหว่างการดำเนินงาน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแล้วเสร็จในปีนี้เป็นส่วนใหญ่ และรูปแบบอาคารอยู่อาศัยที่เข้าร่วมโครงการเป็นเรือนแถวไม้และบ้านเดี่ยวที่มีรูปแบบดั้งเดิม ซึ่งมีคุณค่าควรอนุรักษ์ ผนวกกับการถือครองที่อยู่อาศัยเป็นการถือครองแบบเจ้าของบ้านและที่ดินที่มีอำนาจตัดสินใจต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีแหล่งเงินทุนในการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยมาจากเงินออมเป็นส่วนใหญ่ โดยมีเงินจากโครงการซ่อมบ้านมาสนับสนุนบางส่วน และเป็นการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยที่ใช้เงินทุนค่อนข้างสูง เนื่องจากมีระดับการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมากเพื่อความมั่นคงของสภาพอาคารและความต้องการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยในอนาคต ทำให้ขนาดพื้นที่เพิ่มขึ้นและใช้ประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัย ส่วนทัศนคติส่วนใหญ่ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงมีทัศนคติที่ดีเนื่องจากเนื่องจากทำให้สภาพอาคารอยู่อาศัยมีความมั่นคงสวยงามขึ้น **แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยเพื่อการอยู่อาศัยเป็นหลัก เนื่องจากได้รับเงินสนับสนุนส่วนหนึ่งจากโครงการซ่อมบ้านที่เดิมมีสภาพทรุดโทรม**

6.2.2 กลุ่มที่สืบเนื่องจากโครงการฟื้นฟู

จากตารางที่ 6.1 ประชากรกลุ่มนี้คือผู้ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการฟื้นฟู ซึ่งเป็นผลมาจากการรื้อฟื้นตลาดน้ำ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ โดยมีการแบ่งออกเป็นรูปแบบ C D และ E

1) รูปแบบ C (เปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยเนื่องจากการพัฒนาพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา) พบว่า ช่วงเวลาที่ทำการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัย เฟส 1 แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2548 ส่วนในปี พ.ศ. 2549 อยู่ระหว่างการดำเนินการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัย เฟส 2 ซึ่งงบประมาณในการดำเนินการเปลี่ยนแปลงอาคารส่วนใหญ่เป็นของมูลนิธิชัยพัฒนา จะมีบางหน่วยที่ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากโครงการสาธิตในการซ่อมแซมบ้าน ซึ่งรูปแบบอาคารอยู่อาศัยที่เข้าร่วมโครงการเป็นเรือนแถวไม้ดั้งเดิมควรค่าแก่การอนุรักษ์ การซ่อมแซมอาคารเป็นไปในรูปแบบรื้อแล้วสร้างใหม่ทั้งหลังและความต้องการพื้นที่ที่ใหญ่ขึ้นทำให้ใช้เงินทุนค่อนข้างมาก โดยการใช้ประโยชน์พื้นที่มีการปรับเปลี่ยนเพื่อการพาณิชย์มากขึ้นด้วย ส่วนผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีการถือครองแบบเช่าบ้านและที่ดิน ทำให้ต้องย้ายออกจากพื้นที่ที่กำลังดำเนินการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด โดยมีที่อยู่อาศัยรองรับในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งหลังจากการเปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยแล้วเสร็จในเฟส 1 ทำให้ผู้อยู่อาศัยส่วนหนึ่งเริ่มย้ายกลับมายังอาคารอยู่อาศัยเดิม ส่วนทัศนคติส่วนใหญ่ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงมีทัศนคติที่ดีเนื่องจากได้รับประโยชน์ทางด้านรายได้ **ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากการพัฒนาพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งสมเด็จพระเทพฯ ได้รับสั่งให้มีการซ่อมแซมที่เดิมมีสภาพทรุดโทรมในรูปแบบดั้งเดิม เพื่อเป็นประโยชน์แก่คนในพื้นที่ อีกทั้งยังทรงอนุญาตให้ผู้อยู่อาศัยเดิมมีสิทธิในการอยู่อาศัยก่อนและสามารถแสวงหารายได้ตามความเหมาะสม**

2) รูปแบบ D (เปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยเนื่องจากต้องการค้าขาย) พบว่า ช่วงเวลาที่ทำการเปลี่ยนแปลงอาคารแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2548-49 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ตลาดน้ำเป็นที่นิยมในการท่องเที่ยวของผู้คนทั่วไป และรูปแบบอาคารและการถือครองที่อยู่อาศัยมีทุกรูปแบบ แต่ส่วนใหญ่มีทำเลที่ตั้งอยู่บริเวณปากคลองอัมพวาซึ่งอยู่ในบริเวณตลาดน้ำ โดยการเปลี่ยนแปลงมีแหล่งเงินทุนในการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยมาจากเงินออมและเงินกู้ และเป็นการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยที่ใช้เงินไม่สูงมากนัก เนื่องจากระดับการเปลี่ยนแปลงและความต้องการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการค้าขายมีการใช้ขนาดพื้นที่ไม่มากนัก อีกทั้งยังสามารถปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์จากพื้นที่อยู่อาศัยเดิมได้เลย จึงทำให้พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยลดลง การใช้ประโยชน์เปลี่ยนเป็นพื้นที่สำหรับพาณิชย์กรรมและพื้นที่ผสมมากขึ้น ส่วนทัศนคติส่วนใหญ่ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงมีทัศนคติที่ดีเนื่องจากได้รับประโยชน์ทางด้านรายได้ **แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยเพื่อการลงทุน และสามารถแสวงหารายได้จาก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งมีทำเลที่ตั้งเหมาะสมในการค้าขาย**

3) รูปแบบ E (เปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยเนื่องจากต้องการทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว) พบว่า ช่วงเวลาที่ทำการเปลี่ยนแปลงอาคารแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2548-49 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ตลาดน้ำเป็นที่นิยมในการท่องเที่ยวของผู้คนทั่วไป และรูปแบบอาคารที่เปลี่ยนแปลงมีทุกรูปแบบ ส่วนการถือครองที่อยู่อาศัยเป็นการถือครองแบบเจ้าของบ้านและที่ดินที่มีอำนาจตัดสินใจต่อการเปลี่ยนแปลง และเช่าบ้านและที่ดินเพื่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อต้องการทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งแหล่งเงินทุนในการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยมาจากเงินออมและเงินกู้ ซึ่งการซ่อมแซมใช้เงินทุนค่อนข้างสูง เนื่องจากขนาดและความต้องการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อประกอบพาณิชยกรรมที่ทำที่พักรองรับนักท่องเที่ยว ทำให้ขนาดพื้นที่เพิ่มขึ้นมาก โดยทำให้พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยลดลงมาก การใช้ประโยชน์เปลี่ยนเป็นพื้นที่สำหรับพาณิชยกรรมและพื้นที่ผสมมากขึ้น ทำให้พื้นที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์หายไป ส่วนทัศนคติส่วนใหญ่ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงมีทัศนคติที่ดี เนื่องจากได้รับประโยชน์ทางด้านรายได้ **แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยเพื่อการลงทุน และสามารถแสวงหารายได้จาก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น**

6.2.3 กลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู

จากตารางที่ 6.1 ประชากรกลุ่มนี้คือผู้ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นไปตามปกติ โดยไม่ได้รับอิทธิพลใดจากโครงการฟื้นฟู โดยมีการแบ่งออกเป็นรูปแบบ F

1) รูปแบบ F (เปลี่ยนแปลงอาคารอยู่อาศัยตามปกติ ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟู) พบว่า ช่วงเวลาที่ทำการเปลี่ยนแปลงอาคารในปี พ.ศ. 2544-49 หรือมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และรูปแบบอาคารและการถือครองที่อยู่อาศัยมีทุกรูปแบบ ซึ่งแหล่งเงินทุนในการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยมาจากเงินออมและเงินกู้ ซึ่งงบประมาณในการซ่อมแซมแล้วแต่ระดับการเปลี่ยนแปลงของที่อยู่อาศัย พื้นที่ในหน่วยพักอาศัยมีขนาดเพิ่มขึ้นเนื่องจากความต้องการพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย แต่มีการเปลี่ยนพื้นที่อยู่อาศัยเดิมเป็นพื้นที่สำหรับพาณิชยกรรมบ้างเล็กน้อยแล้วแต่ทำเลที่ตั้งที่สามารถค้าขายได้ ส่วนทัศนคติส่วนใหญ่ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงมีทัศนคติที่ไม่ดี เนื่องจากได้รับผลกระทบจากเสียงเรือบริการนักท่องเที่ยว และไม่ได้รับประโยชน์ทางด้านรายได้มากนัก **แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยเพื่อการอยู่อาศัยเป็นหลัก เนื่องจากบ้านที่เดิมมีสภาพทรุดโทรมและเพื่อสนองความต้องการใช้ประโยชน์ของอาคารอยู่อาศัย**

6.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษา

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งนี้ได้มาจากปัญหาที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษา โดยได้เสนอแนวทางการพัฒนาและแก้ไข้ปัญหาเพื่อการอยู่อาศัย คือ หามาตรการในการดำเนินการ ดังนี้

- 1) ลดมลภาวะทางเสียงจากเรือ
  - 2) จำกัดปริมาณนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม
  - 3) ควบคุมการเปลี่ยนแปลงจากที่อยู่อาศัยไปเป็นที่พักรองรับนักท่องเที่ยว
  - 4) ควบคุมการเจริญเติบโตของการค้าที่มีมากเกินไป
  - 5) ควบคุมการเปลี่ยนมือในการครอบครองที่อยู่อาศัยระหว่างผู้อยู่อาศัยเดิมกับผู้อยู่อาศัยใหม่
  - 6) ดำรงรักษารูปแบบอาคารที่เป็นเอกลักษณ์
  - 7) ส่งเสริมโครงการฟื้นฟูต่างๆในการอนุรักษ์สภาพอาคารและวิถีชีวิตดั้งเดิม
- โดยการแก้ไข้ปัญหาต่างๆต้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้อยู่อาศัยในชุมชน

6.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าพื้นที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ถูกปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อต้องการประกอบพาณิชย์กรรม และจากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมากก่อเกิดความแออัด โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณปากคลองอัมพวาที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวไม่เพียงพอกับปริมาณนักท่องเที่ยว ทำให้การใช้ประโยชน์พื้นที่น่าจะมีการขยายออกไปยังพื้นที่ใกล้เคียงและเกิดการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอีกแน่นอนในอนาคต ประเด็นนี้แม้ว่าผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในประเด็นดังกล่าวไปแล้ว แต่ก็ยังเป็นเพียงช่วงเวลาสั้นๆ อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ประเด็นนี้ก็น่าจะมีการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ต่อไป

2. จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าการถือครองที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นแบบเช่าบ้านและที่ดิน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย เนื่องจากผู้อยู่อาศัยไม่มีความเป็นเจ้าของ การเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงมากๆต้องขึ้นอยู่กับเจ้าของที่ดิน ดังนั้นประเด็นในการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของที่ดินกับการเปลี่ยนแปลงอาคาร น่าจะเป็นประโยชน์ต่อทิศทางของการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัยต่อไปในอนาคต...

3. จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าผู้ที่เข้ามาทำการค้าขายในชุมชนอัมพวา ไม่ได้เป็นผู้อยู่อาศัยในชุมชนอัมพวาเท่านั้น ดังนั้นประเด็นในการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างที่อยู่อาศัยกับสถานที่ประกอบอาชีพในพื้นที่ชุมชนอัมพวาของผู้ที่เข้ามาค้าขายในชุมชนอัมพวา น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการวางแผนด้านที่อยู่อาศัยได้ในอนาคต

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ทศพล จันทรวงศ์. วิสัยทัศน์เมืองใหญ่แห่งอนาคต กระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัย การปรับปรุง
ฟื้นฟูเมือง. กรุงเทพมหานคร: 2540.

นิธิ ลิศนันท์. แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนริมน้ำคลองอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: 2544.

พรหมวรรณ พรหมสาขา ณ สกลนคร. การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยของชุมชนดั้งเดิมในกรุง

รัตนโกสินทร์: กรณีศึกษาชุมชนตรอกศิลป์-ตรอกตีที่ดิน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต

ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: 2547.

รุจ รัตนพาหุ. แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรม

ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: 2547.

รัชนิกร เศรษฐโช. สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2528.

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. พฤติกรรมมนุษย์และสภาพแวดล้อม มูลฐานทางพฤติกรรมเพื่อการออกแบบ.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

วิลาวัลย์ ภมรสุวรรณ. การเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อำเภอ

อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผน

ภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: 2548.

วีระ สัจกุล. รายงานความสัมพันธ์ของการออกแบบชุมชนกับการฟื้นฟูเมือง. กรุงเทพมหานคร:

สิงหาคม 2546. (อัดสำเนา)

สกุณี ณัฐพูลวัฒน์. ตลาดน้ำ วิถีชีวิต พ่อค้า-แม่ขายไทย. กรุงเทพมหานคร: บ.เอส ที พี เวิลด์

มีเดีย จำกัด, 2541.

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. น้ำ: บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: เอ็น เอส พี พรินติ้ง กรุ๊ป, 2539.

สุภา รุจิรกุล. แนวทางการฟื้นฟูพื้นที่ศูนย์กลางเก่า: กรณีศึกษาย่านวงเวียนใหญ่. วิทยานิพนธ์

ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: 2543.

สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์. รากฐานแห่งชีวิตกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน, 2533.

ศรีศักร วัลลิโภคม. สยามประเทศ: ภูมิหลังของประเทศไทยตั้งแต่ยุคตั้งกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยกรุงศรี

อยุธยาราชอาณาจักรสยาม. กรุงเทพมหานคร: พิษณุเนศพรินติ้งเซ็นเตอร์, 2534.

อคิน รพีพัฒน์. ปัญหาการพัฒนาชนบทเรียนจากกรณีศึกษาระบบโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2531.

อรอุมา สิริวัฒนชัย. การฟื้นฟูย่านพาณิชยกรรมและคลังสินค้าริมน้ำย่านทรงวาด กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: 2546.

อุทิศ บุญลือ และคณะ. ทฤษฎีและความรู้ทางด้านผังเมือง. กรุงเทพมหานคร: กรมการผังเมือง กระทรวงมหาดไทย, 2541.

ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. มะจี้คีรี การปลุกชุมชนในญี่ปุ่น แนวความคิดและแนวปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

ภาษาอังกฤษ

Albert J. Reiss. The Sociological Study of Communities. In Rural Sociology. 24, 4, 1959.

Dennis E. Poplin. Communities: A Survey of Theories and Method of Research. New York: The Macmillan Company, 1972.

Durkheim Emile. On the Division of Labor in Society. New York: The Mecomillan Company, 1993.

Edward T. Hall. The Hidden Dimension. Garden City: Anchor Press, 1969.

F. Stewart Chapin Jr. and Edward Kaiser. Urban land use planning. Chicago: University of Illinois Press, 1979.

Ferdinand Tonnies. Community and Society: Gemcinschaft and Fesellschaft. (Trans and edit by Chales P. Loomis), East Lansing, Michigan: The Michigan State University Press, 1957.

George A. Hillery Jr. Definitions of Community Area of Agreement. In Rural Sociology, 1955.

Kevin Lynch. The Image of the City. Eleven printing. Massachusetts: The M.I.T. press, 1973.

Robert M. Maclver. Society: Its structure and changes. New York: Ray Long & Richard R. Smith, 1931.

Wilfred Burns. New Town for Old: The Technique of Urban Renewal. London: Leonard Hill, 1963.

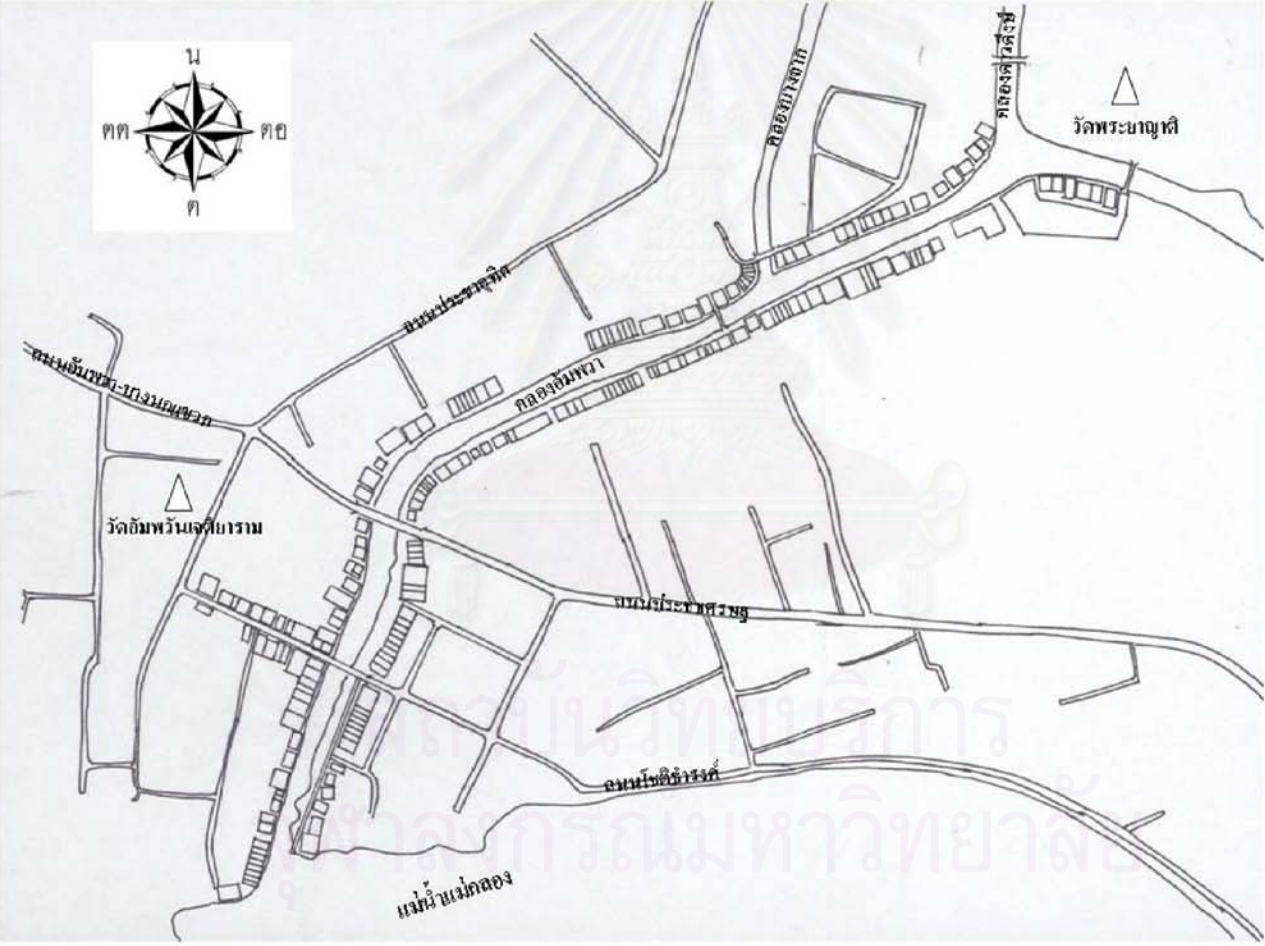

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์การศึกษาวิทยานิพนธ์ ของนายประสงค์ ปิยะศรีสกุล ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เรื่อง การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยในชุมชนอัมพวา จ.สมุทรสงคราม อันเนื่องมาจากการฟื้นฟูชุมชน

ระดับของการเปลี่ยนแปลง.....ประเภทของอาคาร.....ผู้ที่ให้สัมภาษณ์.....โทรศัพท์.....วันที่ .....

ส่วนที่ 1 การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจของที่อยู่อาศัยและสภาพการอยู่อาศัย

การอยู่อาศัยในชุมชนอัมพวา.....ปี, การอยู่อาศัยในตัวบ้านปัจจุบัน.....ปี, การเปลี่ยนแปลงในการถือครองที่อยู่อาศัย(ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 – ปัจจุบัน).....ครั้ง

การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่อยู่อาศัยในอดีต ครั้งที่ 1.....2.....3....., การถือครองที่อยู่อาศัยปัจจุบัน .....

รายละเอียดสมาชิกครัวเรือนปัจจุบัน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน

คนที่	เพศ	สถานภาพ	อายุ(ปี)	ความสัมพันธ์	ศาสนา	อาชีพ	ระดับการศึกษา
ตัวท่าน							
1							
2							
3							
4							
5							

รายละเอียดสมาชิกครัวเรือนในอดีต(พ.ศ.2543) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน

คนที่	เพศ	สถานภาพ	อายุ(ปี)	ความสัมพันธ์	ศาสนา	อาชีพ	ระดับการศึกษา
ตัวท่าน							
1							
2							
3							
4							
5							

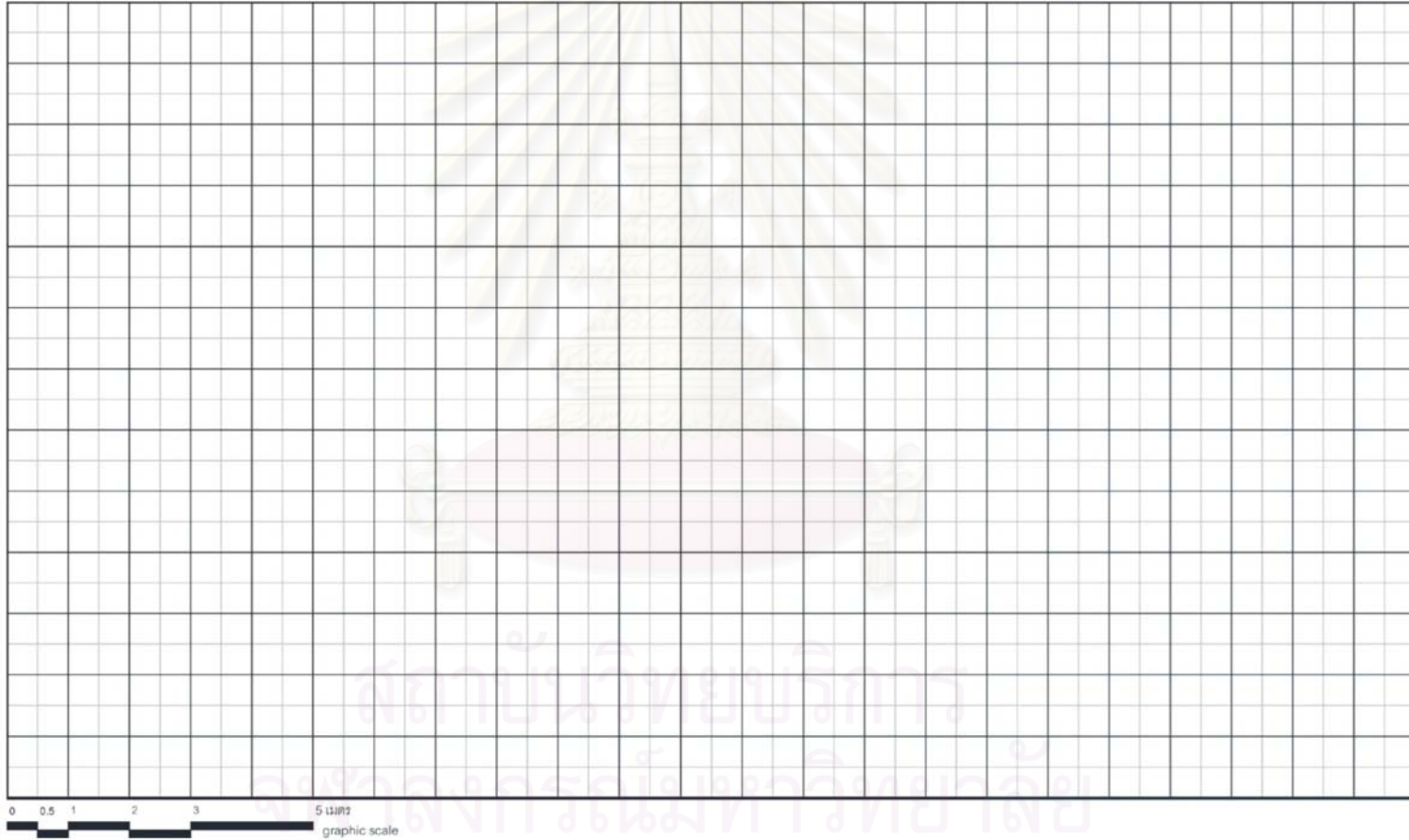
	ปัจจุบัน	อดีต(พ.ศ.2543)	สาเหตุในการเปลี่ยนแปลงและไม่เปลี่ยนแปลง
ความสัมพันธ์ในครัวเรือน (การร่วมกิจกรรมในครัวเรือน,ระดับความสนิทสนม)			
ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน (การรู้จักเพื่อนบ้านที่ครัวเรือน,ระดับความสนิทสนม)			
ความสัมพันธ์กับชุมชน (การร่วมกิจกรรมในชุมชน,ระดับความสนิทสนม)			
ระดับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (อาชญากรรม,การลักเล็กขโมยน้อย,ไฟไหม้,ฯ.ล.ฯ.)			
คุณภาพของสภาวะแวดล้อม			
รายได้ครัวเรือนต่อเดือน			
รายจ่ายครัวเรือนต่อเดือน			
ความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่าย			
ราคาที่อยู่อาศัย(บาท),ในกรณีเช่า(ค่าเช่า(บาท))			

ส่วนที่ 2 การเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพของอาคารอยู่อาศัย (เฉพาะที่อยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย)

2.1 ปัจจุบัน การใช้ประโยชน์ของอาคาร.....ขนาดของที่ดินที่ตั้งหน่วยพักอาศัย (ตร.วา.).....พื้นที่ใช้สอยภายในหน่วยพักอาศัย (ตร.ม.).....

SKETCH PLAN การใช้พื้นที่ในที่อยู่อาศัยรวมทั้งบริเวณบ้านค้ำยันในปัจจุบัน

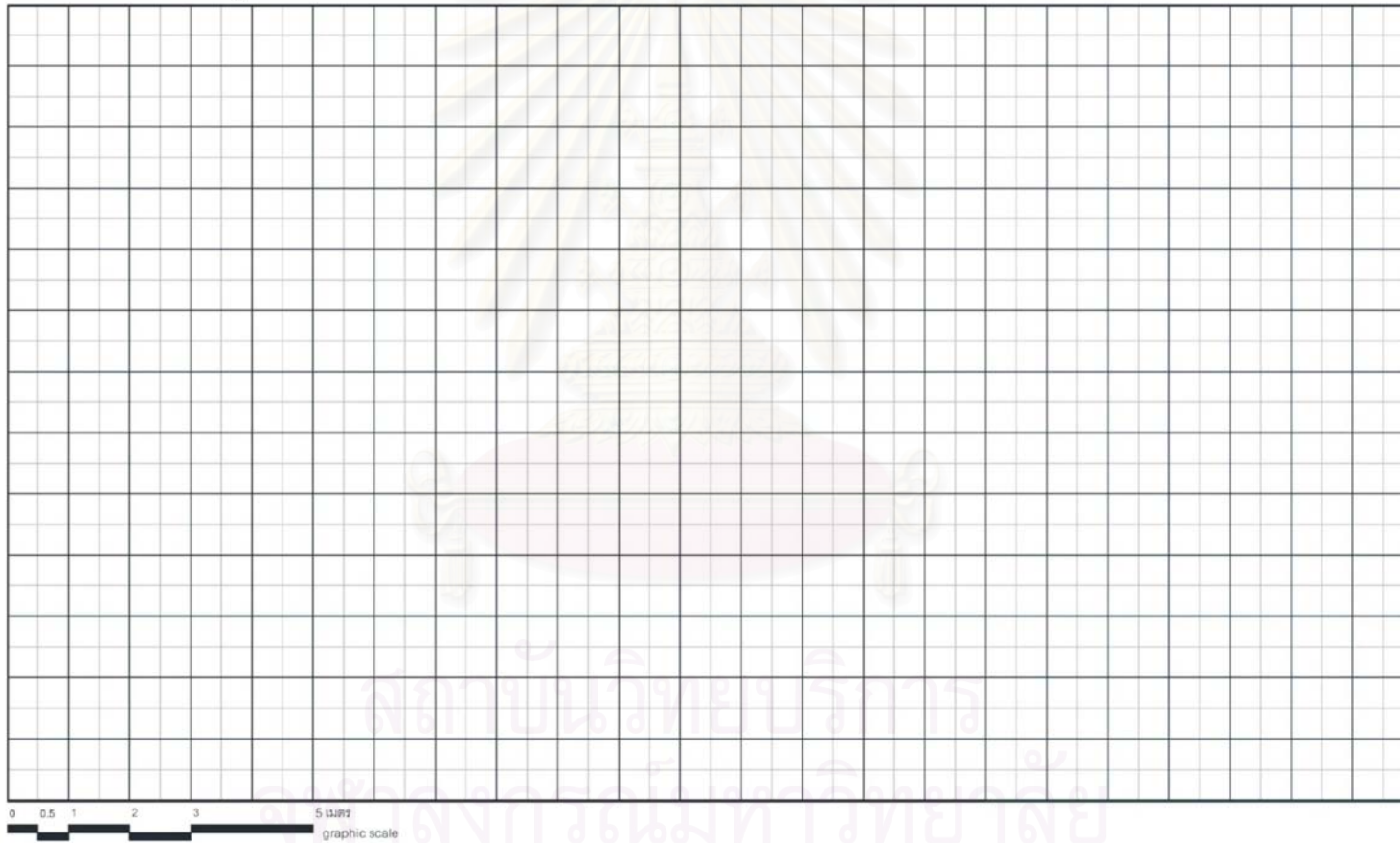

2.2 อดีต (พ.ศ.2543) การใช้ประโยชน์ของอาคาร.....ขนาดของที่ดินที่ตั้งหน่วยพักอาศัย.....

SKETCH PLAN การใช้พื้นที่ในที่อยู่อาศัยรวมทั้งบริเวณบ้านค้ำยันในอดีต(พ.ศ. 2543)

2.2 อดีต (พ.ศ.2543) การใช้ประโยชน์ของอาคาร.....ขนาดของที่ดินที่ตั้งหน่วยพักอาศัย..... (ตร.ว.) พื้นที่ใช้สอยภายในหน่วยพักอาศัย (ตร.ม.).....

SKETCH PLAN การใช้พื้นที่ในที่อยู่อาศัยรวมทั้งบริเวณบ้านด้วยในอดีต(พ.ศ.2543)

2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารอยู่อาศัย

จำนวนครั้งที่ทำการเปลี่ยนแปลง.....ครั้ง

ช่วงเวลาทำการเปลี่ยนแปลง, ครั้งที่ 1).....ครั้งที่ 2).....ครั้งที่ 3).....

สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ครั้งที่ 1).....

ครั้งที่ 2).....

ครั้งที่ 3).....

บริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลง

ครั้งที่ 1).....

ครั้งที่ 2).....

ครั้งที่ 3).....

วัสดุที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงมาจากที่ไหน(ภายในหรือภายนอกชุมชน), ครั้งที่ 1).....ครั้งที่ 2).....ครั้งที่ 3).....

ใครเป็นผู้ทำการเปลี่ยนแปลง, ครั้งที่ 1).....ครั้งที่ 2).....ครั้งที่ 3).....

งบประมาณทำการเปลี่ยนแปลง(บาท), ครั้งที่ 1).....ครั้งที่ 2).....ครั้งที่ 3).....

แหล่งงบประมาณที่นำมาเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย(จากไหน,เป็นจำนวนเงินเท่าไร)

ครั้งที่ 1).....

ครั้งที่ 2).....

ครั้งที่ 3).....

ส่วนที่ 3 ทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพการอยู่อาศัย และที่อยู่อาศัยของตนเอง (สำหรับที่อยู่อาศัยในทุกๆประเภทของการเปลี่ยนแปลง)

1. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับครัวเรือน

สิ่งที่ชอบให้มีการเปลี่ยนแปลง คือ.....

.....

สิ่งที่ไม่ชอบให้มีการเปลี่ยนแปลง คือ.....

.....

เสนอแนะแนวทางแก้ไขในสิ่งที่ไม่ชอบให้มีการเปลี่ยนแปลง.....

.....

2. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน

สิ่งที่ชอบให้มีการเปลี่ยนแปลง คือ.....

.....

สิ่งที่ไม่ชอบให้มีการเปลี่ยนแปลง คือ.....

.....

เสนอแนะแนวทางแก้ไขในสิ่งที่ไม่ชอบให้มีการเปลี่ยนแปลง.....

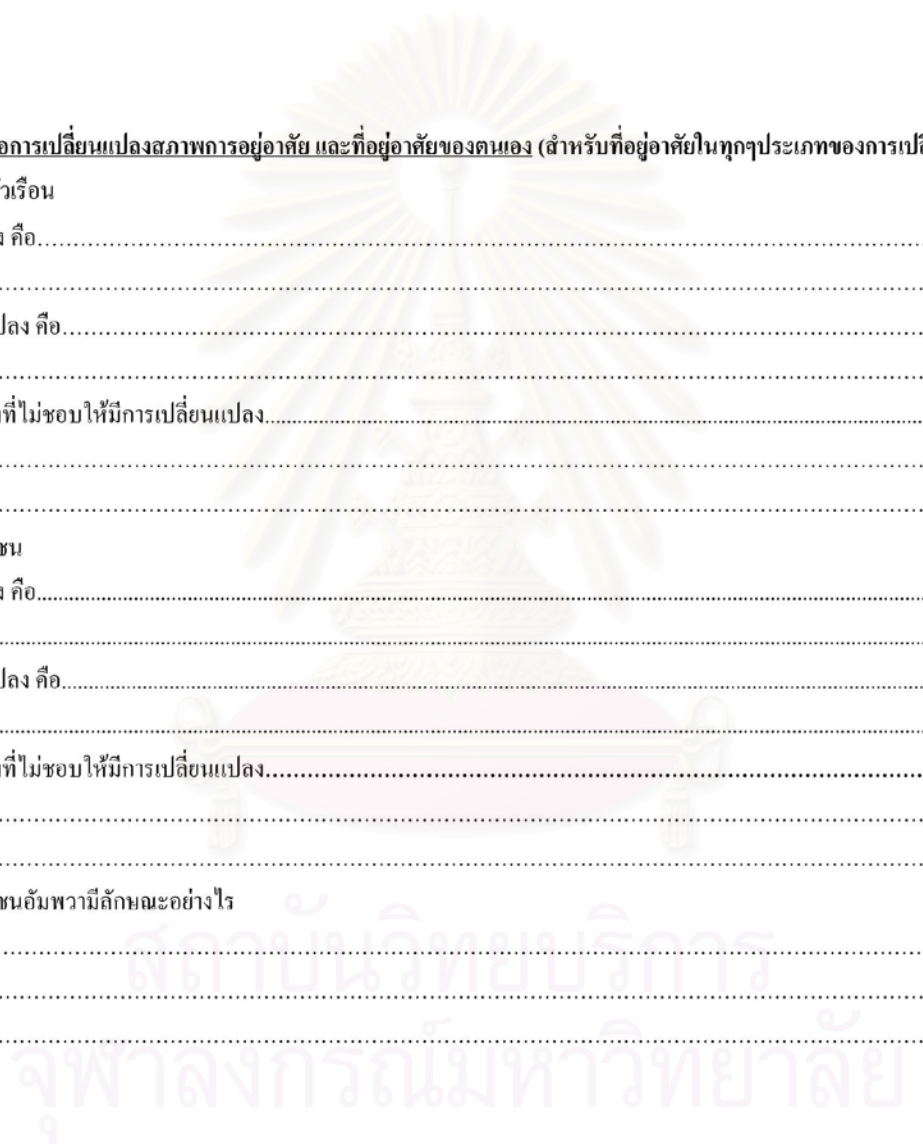
.....

3. ในอนาคตท่านอยากให้ตัวบ้านในชุมชนอัมพวามีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

4. ในอนาคตท่านอยากให้ผู้ชมชนอัมพวามีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

5. ท่านคิดว่าจะต้องทำอะไรบ้าง ชุมชนอัมพวาจึงจะมีที่อยู่อาศัย และชุมชนในรูปแบบที่ท่านมุ่งหวัง

.....

.....

.....

.....

6. ท่านคิดว่าใครบ้างควรมีบทบาทในการดำเนินการ ไปสู่ที่อยู่อาศัย และชุมชนในรูปแบบที่ท่านมุ่งหวัง

.....

.....

.....

.....

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ นาย ประสงค์ ปิยะศรีสกุล

เกิดวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2523

ภูมิลำเนา 420/9 ถนนสาทรประดิษฐ์ แขวงบางโพงพาง เขตยานนาวา กรุงเทพฯ 10120

สำเร็จการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาบริหารงานก่อสร้าง คณะเทคโนโลยี
อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ปีการศึกษา 2545 และเข้าศึกษา
ระดับมหาบัณฑิตที่ ภาควิชาเคหการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2548

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย